

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

DĚDICKÉ ŘÍZENÍ V ČESKÉ REPUBLICE A V NĚMECKU
INHERITANCE PROCEEDINGS IN THE CZECH REPUBLIC AND
GERMANY

Konzultant: Doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D

Zpracovatel: Mgr. Tomáš Procházka

Říjen 2011

Poděkování

*Na tomto místě bych chtěl poděkovat paní **Doc. JUDr. Aleně Mackové, Ph.D.** z katedry občanského práva Univerzity Karlovy v Praze, že i přes její velké pracovní vytížení, si udělala potřebný čas na konzultaci této rigorózní práce a za její podporu a vedení.*

*Děkuji i paní **JUDr. Návratové Jiřině**¹ za pomoc při získávání materiálu ohledně problematiky dědického řízení.*

*Těž bych zde chtěl poděkovat za ochotu, poskytnuté informace a doporučení panu **apl. Prof. Dr. Ludwigu Salgo** z Goethe-Universität Frankfurt am Main.²*

*A nakonec nesmím zapomenout ani na velmi milého a ochotného pana **Dr. Jana Rügera** z Bundesnotarkammer (německá notářská komora).³*

¹ Notářka z Pardubic

² Juristische Fakultät, Goethe - Universität Frankfurt am Main, Senckenberganlage 31, 60325 Frankfurt am Main, Germany.

³ Bundesnotarkammer (tzv. „BNotK“), Mohrenstr. 3410117, Berlin, www.bnotk.de

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Pardubicích dne 29. 10. 2011

Mgr. Tomáš Procházka

ABSTRAKT

NÁZEV:

Dědické řízení v České republice a v Německu

AUTOR:

Mgr. Tomáš Procházka

KATEDRA / ÚSTAV :

Občanského práva

KONZULTANT:

Doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D

ABSTRAKT:

Tato rigorózní práce se zabývá podrobnou právní analýzou dědického řízení v České republice a v Německu. Zkoumá aktuální problematiku dědického řízení a rozdílnost obou zemí. Cílem a přínosem práce je získání znalostí a vědomostí na základě výsledků prováděných metod zkoumání. Práce je přehledně členěna do dvanácti kapitol. V závěru práce jsou shrnuty zjištěné problémy dědického řízení v obou zemích a navrženy náměty de lege ferenda. Náměty vedou k úvahám nejen o nedostatečnosti stávající úpravy, ale i o možnosti změn, které by směřovaly k pozvednutí naší právní úpravy na úroveň ostatních velkých evropských kodexů. V práci je použita současná právní úprava České republiky i Německa, odborná literatura knižní a časopisecká obou zemí, judikatura a to i judikatura vztahující se k předchozím právním úpravám, jejíž závěry jsou použitelné i v současnosti a další materiály.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Smrt, Dědické řízení, Likvidace, Soud, Notář,

ABSTRACT

TITLE:

Inheritance proceedings in the Czech republic and Germany

AUTHOR:

Mgr. Tomáš Procházka

DEPARTMENT:

Civil law

SUPERVISOR:

Doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D

ABSTRACT:

This thesis is about detailed legal analysis of the probate proceedings in the Czech republic and Germany. The Thesis is examines current issues of succession and diversity of both countries. The conclusion and contribution thesis is acquisition knowledge based on the results carried out research methods. This thesis is clearly divided into twelve chapters. In conclusion summarizes the problems identified in the inheritance of both countries, and proposed suggestions de lege ferenda. Suggestions lead to consider not only the inadequacy of existing regulations, but also the possibility of changes aimed at the uplift of our legislation to the level of other major European codes. This thesis is working with law of the Czech republic and Germany, professional books and journals of both countries, case law and jurisprudence even older which is used today.

KEYWORDS:

Death, Inheritance proceedings, Liquidation, Law court, Notary,

OBSAH

PŘEDMLUVA	9
1 PŘEDPOKLADY PRO ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ O DĚDICVÍ V ČR A SRN	14
1.1 Smrt zůstavitele.....	14
1.1.1 Smrt zůstavitele v ČR	14
1.1.2 Smrt zůstavitele v SRN.....	17
1.2 Existence dědictví	19
1.2.1 Existence dědictví v ČR.....	19
1.2.2 Existence dědictví v SRN	21
1.3 Právní důvod dědění stávající a budoucí	24
1.3.1 Právní důvod dědění v ČR.....	24
1.3.2 Právní důvod dědění v SRN.....	34
1.4 Způsobilost dědice	45
1.4.1 Způsobilost dědice v ČR.....	45
1.4.2 Způsobilost dědice v SRN	47
2 ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ V ČR A SRN.....	48
2.1 Prameny právní úpravy	48
2.1.1 Prameny právní úpravy v ČR.....	48
2.1.2 Prameny právní úpravy v SRN	51
2.2 Charakteristika dědického řízení	50
2.2.1 Charakteristika dědického řízení v ČR.....	52
2.2.2 Charakteristika dědického řízení v SRN.....	55
3 PRAVOMOC A PŘÍSLUŠNOST SOUDU V ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ V ČR A SRN	57
3.1 Pravomoc v řízení o dědictví v ČR a SRN	57
3.2 Příslušnost v řízení o dědictví.....	57
3.2.1 Příslušnost v řízení o dědictví v ČR.....	57
3.2.2 Příslušnost v řízení o dědictví v SRN	59
3.3 Dědictví s cizím prvkem v ČR.....	62
4 OSOBY A ORGÁNY ZÚČASTNĚNÉ V DĚDICKÉM ŘÍZENÍ V ČR A SRN	69
4.1 Soudy	69
4.1.1 Soudy v ČR.....	69
4.1.2 Soudy v SRN	72
4.2 Notáři jako soudní komisaři.....	78
4.2.1 Notáři v ČR.....	78
4.2.2 Notáři v SRN	85
4.3 Účastníci řízení v ČR a SRN	88
4.4 Zastoupení účastníků řízení v ČR a SRN	93
5 PRŮBĚH ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ V ČR A SRN.....	99
<i>Část I. Průběh řízení o dědictví v ČR</i>	
5.1 Zahájení dědického řízení a předběžného šetření v ČR	99
5.1.1 Zahájení dědického řízení.....	99
5.1.2 Šetření v centrální evidenci závětí.....	100
5.1.3 Šetření v centrální evidenci manželských smluv	102
5.1.4 Předběžné šetření	102

5.2 Zastavení dědického řízení dle § 175h OSŘ.....	107
5.2.1 Zastavení dědického řízení podle § 175h odst. 1 OSŘ.....	107
5.2.2 Zastavení dědického řízení podle § 175h odst. 2 OSŘ.....	108
5.2.2.1 Problematika zastavení dědického řízení podle § 175h	109
5.4 Zjišťování dědiců	111
5.5 Nařízení jednání	117
5.6 Zjišťování aktiv a pasiv dědictví.....	119
5.7 Rozhodnutí o ukončení řízení o dědictví	128
Část II. Průběh řízení o dědictví v SRN	
5.8 Průběh dědického řízení v SRN.....	144
5.8.1 Zahájení dědického řízení.....	144
5.8.2 Další fáze	145
5.8.3 Návrh na vydání potvrzení o dědictví (Erbschein § 2354 a násl. BGB).....	150
5.8.4 Rozdělení a vypořádání dědictví (Teilungsanordnung).....	152
5.8.5 Příklady.....	154
6 LIKVIDACE DĚDICTVÍ V ČR.....	156
6.1 Předpoklady nařízení likvidace dědictví.....	156
6.2 Účastníci řízení	159
6.3 Nařízení likvidace	160
6.4 Zpeněžování majetku.....	164
6.5 Rozvrh výtěžku	168
6.6 Postup při dodatečném zjištění majetku	171
6.7 Rychlost řízení	171
7 DODATEČNÉ PROJEDNÁNÍ DĚDICTVÍ V ČR.....	172
8 OPRAVNÉ PROSTŘEDKY V ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ V ČR A SRN	178
8.1 Řádné opravné prostředky v ČR a SRN	178
8.2 Mimořádné opravné prostředky.....	179
9 OCHRANA OPRÁVNĚNÉHO DĚDICE V ČR	182
9.1 Účastenství a žaloba oprávněného dědice	184
9.2 Aktivní a pasivní legitimace	186
9.3 Rozsah nároků oprávněného dědice	188
9.4 Promlčení žaloby na vydání dědictví oprávněnému dědici	191
10 DĚDICKÁ DAŇ V ČR A SRN	192
10.1 Zákonná úprava dědické daně v ČR	192
10.2 Zákonná úprava dědické daně v SRN (Erbschafts)	199
11 KRÁTKÝ EXKURZ DO DĚDICKÉHO ŘÍZENÍ V RAKOUSKU.....	208
11.1 Charakteristika dědického řízení v Rakousku	208
11.2 Zahájení a průběh dědického řízení	208
11.3 Zastavení a skončení dědického řízení	210
11.4 Inventář (Der Inventar)	211
11.5 Odpovědnost dědice za dluhy	212
11.6 Dědická daň	214
12 SHRUTÍ, VÝSLEDKY, DISKUSE A NÁMĚTY DE LEGE FERENDA.....	216

DOSLOV	228
SUMMARY	231
PRAMENY (literatura, judikatura, právní předpisy, další zdroje)	233
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	237
PŘÍLOHY	238

PŘEDMLUVA

Podstatnou úlohou dědického práva je zajistit plynulý přechod majetku zemřelého na potomky, manželku a blízké příbuzné a tím usnadnit jejich další život. Tím se stává z majetku a vlastnictví víc než jen doživotní užívací právo, neboť právě možnost převedení majetku na pozůstalé podporuje jeho tvorbu, zachování a rozmnožení. Nemá-li zůstavitel blízké příbuzné, pak odkazuje vše, co za svého života nabyl, vzdálenějším příbuzným, přátelům, dobročinné nadaci nebo státu.

V reálném životě se však dědění odehrává často jinak. Dědici, kteří projevují zůstaviteli úctu v očekávání, že na ně po jeho smrti přejde majetek, jsou často zklamáni. Zůstavitel upřednostňuje při rozdělení svého jmění jen některé příbuzné, u ostatních vzbuzuje očekávání, která následně nesplní. Nakládá s majetkem způsobem, který je považován za diskriminující a nerozumný. Jeho smrt často vede ke konci rodinné soudržnosti a počátku sporů mezi příbuznými, které nastanou při ***dědickém řízení, které je předmětem této práce.***

Otázky dědického řízení jsou v České republice na okraji zájmu základního i aplikovaného výzkumu a zjednodušení právní úpravy dědictví, jak přetrvává z druhé poloviny minulého století, přitom vyvolává dojem, že české dědické právo nepředstavuje segment právní úpravy, naléhavě volající po reformě či alespoň řešení naléhavějších problémů. Ve skutečnosti však je situace jiná: zejména poznatky posledních let ukazují, že české dědické právo a odpovídající úprava řízení o dědictví vyžadují reagovat na stále složitější situace, vyplývající z různorodosti majetkových vztahů a rostoucí majetkové úrovně, ale současně i rostoucí a často vysoce sofistikované zadluženosti fyzických osob. Současně srovnávací studie, pocházející z reformních projektů evropských zemí, naznačují unifikční tendence, které jsou nesrovnatelné s elementárními řešeními českého práva.

Práce se tedy zabývá zkoumáním aktuální problematiky dědického řízení v České republice a v Německu. Téma bylo zvoleno na základě osobních zkušeností.

Cílem práce je získat znalosti a vědomosti právní analýzou české a německé právní úpravy dědického řízení a interpretovat zjištěná fakta.

Samotná práce je rozdělena do dvanácti kapitol a analyzuje celý proces dědického řízení v České republice a v Německu (počínaje úmrtím osoby, zahájením dědického řízení soudem a pověřením notáře jako soudního komisaře, přes stanovení okruhu účastníků dědického řízení a dalšího postupu notáře jako soudního komisaře, likvidací dědictví, dodatečným projednáním dědictví, opravnými prostředky v řízení o dědictví, ochranou oprávněných dědiců, právní úpravou dědické daně až po krátký exkurz do Rakouské právní

úpravy dědického řízení). Práce se podrobně věnuje majetkovým hodnotám, které přecházejí v důsledku úmrtí jejich nositele jinak než děděním, a které naopak podléhají dědění. Podrobně se zabývá u jednotlivých majetkových hodnot otázkou, jak zjišťovat jejich existenci, co zařadit do prováděného soupisu majetku, jak tyto hodnoty pro účely dědictví oceňovat, jakým způsobem je rozdělovat mezi dědice apod. Kromě již klasických majetkových hodnot, je věnována pozornost úmrtí člena obchodních společností, člena družstva, úmrtí podnikatele – živnostníka, institutů v oblasti stavebního spoření, důchodového pojištění, sociálních, nemocenských a důchodových dávek, autorských práv, restitučních nároků.

V práci je použita současná právní úprava České republiky i Německa, odborná literatura knižní a časopisecká obou zemí, judikatura a to i judikatura vztahující se k předchozím právním úpravám, jejíž závěry jsou použitelné i v současnosti. Dále poskytnuté zápisy z konferencí notářů a notářských koncipientů, komentář k obecnému občanskému zákoníku a vlastních zkušeností získaných v zahraničí resp. v Německu v oblasti dědického práva. Dále z oblasti oceňování, jakožto tržní odhadce nemovitostí, pro poskytování odborných posudků a konzultací, mimo jiné pro exekutory a notáře. Veškeré zjištěné informace o dědickém právu jsem se rovněž snažil ověřovat s notáři nejen v České republice, ale i v Německu a vyvodit z nich náměty de lege ferenda uvedené v závěru práce. Náměty vedou k úvahám nejen o nedostatečnosti stávající úpravy, ale i o možnosti změn, které by směřovaly k pozvednutí naší právní úpravy na úroveň ostatních velkých evropských kodexů.

Práce je vedena konzistentně a funkcionálně s aplikací klasických metod, tj. metoda logická, systematická, jazyková, analogická a komparativní, dále metoda dotazování, rozhovorů, porovnávání a analýza dokumentů, sekundárních dat a osobních dokumentů.

Rozborem právních řádů drtivé většiny evropských států lze zjistit, že české dědické právo je v jednom směru zcela výjimečné, a sice v rozsáhlosti právní úpravy.⁴ Oproti paragrafům v českém občanském zákoníku věnoval německý zákonodárce dědickému nástupnictví mnohem více pozornosti. V knize páté BGB (občanský zákoník), která nese název „Erbrecht“ (dědictví), je zakotveno 463 ustanovení.

Neboť mě tato problematika velmi zajímá, doufám, že i pro osoby, které se s mou prací setkají, bude práce nejen čtivá, ale také přínosem. Nakonec téměř každý alespoň jednou za život absolvuje smutné období plné emocí, jako je dědické řízení, a to ne vždy bezproblémově.

⁴ Dědické právo je upraveno např. ve francouzském Code Civil v článcích 718 až 1100, v nizozemském ObčZ (Burgerlijk Wetboek) v článcích 877 až 1176, ve španělském Código civil v článcích 657 až 1087, v portugalském Código civil v článcích 2024 až 2333, v italském Codice Civile v článcích 456 až 758, ve švýcarském Zivilgesetzbuch v článcích 457 až 640 a v rakouském ABGB v paragrafech 531 až 824.

Vzhledem k tomu, že se v práci vyskytuje právní úprava Německa, měl bych krátce na začátek nastínit právní řád dané země.

Spolková republika Německo je od roku 1949 demokratickým parlamentním spolkovým státem, který se skládá z 16 zemí, přičemž každá spolková země má vlastní ústavu, parlament a vládu. Hlavními písemnými prameny vnitrostátního práva jsou ústava, zákony, právní nařízení a vyhlášky. Kromě toho existují nepsané prameny práva, kterými jsou obecné zásady vtělené do mezinárodního práva, obyčejové právo a precedenční právo.

V důsledku spolkového uspořádání Spolkové republiky Německo jsou tyto různé prameny práva do určité míry duplicitní, jak na spolkové úrovni (Bund), tak i na úrovni jednotlivých zemí (Länder). Vztah mezi těmito dvěma právními oblastmi je upraven článkem 31 ústavy (Grundgesetz – dále jen „GG“), tj. ústavy na spolkové úrovni. Je-li spolkové a zemské právo vzájemně v rozporu, má podle tohoto článku přednost právo spolkové. Tato zásada se použije bez ohledu na hierarchický status kolidujících právních norem, takže např. spolkový zákon má přednost před ústavou některé země. Nehledě na obecnou zásadu, že přednost má spolkové právo, odvozuje se příslušný hierarchický status právních norem vždy od jejich pramene, tj. status normy závisí na orgánu, který ji vydal.

To znamená, že **Ústava (GG)** je nástrojem, na němž závisí všechny celostátní a právní systémy Německa a který může být změněn pouze dvoutřetinovou většinou členů Spolkového sněmu (Bundestag) a dvěma třetinami hlasů Spolkové rady (Bundesrat). Určité klíčové složky ústavy nesmějí být změněny vůbec (čl. 79 odst. 3 GG). Každý právní předpis musí být v souladu s ústavou co do formy i podstaty. Zákonodárná moc, výkonná moc a precedenční právo jsou vázány zejména základními lidskými právy, která jsou právně přímo použitelná (čl. 1 odst. 3 GG). Tuto zásadu základních práv mohou uplatnit dotčené osoby u soudu, nakonec podáním ústavní stížnosti u Spolkového ústavního soudu.

Obecná pravidla **mezinárodního práva** vyplňují prostor mezi ústavou a zákony. Ústava výslovně stanoví, že jsou součástí spolkového práva, že mají přednost před zákony a že přímo zakládají práva a povinnosti pro osoby pobývající na spolkovém území (článek 25 GG). Tato obecná pravidla mezinárodního práva s významem pro jednotlivce (tj. nejen pravidla relevantní pro stát) zahrnují např. záruku vhodné formy právní ochrany pro cizince nebo zásadu specifikace, podle níž trestní řízení podléhá podmínkám rozhodnutí o extradicí vydávajícího cizího státu.

Pravomoci Spolku (Bund) vydávat **zákony** jsou určeny a vyjmenovány ústavou (zejména články 73 až 75 GG). Zákony schvaluje Spolkový sněm (Bundestag) spolu se Spolkovou radou (Bundesrat). Ústava výslovně stanoví specifické případy, kdy konečné

schválení zákona Spolkovým sněmem vyžaduje souhlas Spolkové rady (v současné době asi 60 % všech zákonů. Mají-li sněm a rada rozdílná stanoviska, může být jmenována smířčí komise složená z členů obou sněmoven (v současné době po 16 členech).

Spolkové právní předpisy jsou vyhlášovány spolkovým prezidentem (Christian Wulff od roku 2010) po kontrasignaci příslušnými členy spolkové vlády a potom zveřejněny ve Spolkovém věstníku. Neexistuje-li opačné ustanovení týkající se dne nabytí účinnosti, vstoupí tyto právní předpisy v platnost 14. dnem po datu vydání Spolkového věstníku (článek 82 GG).

Právní nařízení (Rechtsverordnungen) se řadí pod právní předpisy. Vydává je exekutiva (spolková vláda, spolkoví ministři, zemská vláda a v případě potřeby také jiné správní orgány) na základě zákonné pravomoci, která musí být dostatečně vymezena z hlediska smyslu, účelu a rozsahu. Protože se řadí níže než zákony, nesmějí být s nimi v rozporu (přednost práva).

Závažná rozhodnutí s podstatným významem pro dotčené osoby nemohou být přijímána formou právního nařízení, nýbrž jen v rámci vlastního zákona (výhrada zákona).

Právní nařízení vydaná na spolkové úrovni vyžadují schválení Spolkové rady, je-li obsažena jedna ze souvisejících podmínek specifikovaných v ústavě nebo vyžaduje-li to zákonná autorita (čl. 80 odst. 2 a 3 GG).

Právní nařízení vyhláší vydávající orgán. Nařízení vydaná na spolkové úrovni se obvykle zveřejňují v jednom z úředních spolkových věstníků (Bundesgesetzblatt nebo Bundesanzeiger). Právní nařízení zveřejněná ve Spolkovém věstníku (Bundesanzeiger) jsou pro informační účely uvedeny ve spolkové sbírce zákonů (Bundesgesetzblatt) spolu s názvem vydávajícího orgánu a dnem nabytí účinnosti normy (čl. 82 odst. 1 GG spolu s oddílem 1 zákona o zveřejňování právních nařízení).

Vyhlášky (Satzungen i Ordnungen) jsou právní ustanovení vydávaná právnickou osobou ustavenou na základě veřejného práva, jak je definováno státem (veřejnoprávní korporace, instituce nebo nadace). Hlavní oblasti použití jsou ve správách měst a obcí a v univerzitních, profesních orgánech a v orgánech sociálního zabezpečení (např. vyhlášky týkající se poplatků měst a obcí za čištění ulic a odvoz odpadu nebo poplatků univerzit).

Pravomoc vydávat vyhlášky je do určité míry vtělena v ústavě (zejména v souvislosti s řízením místní samosprávy, čl. 28 odst. 2 první věta GG). Kromě toho se tato pravomoc odvozuje od zákonně stanovené pravomoci podobné pravomoci vztahující se na právní nařízení. Na rozdíl od pravomoci vydávat normy zákon neopravňuje k vydávání jednotlivých ustanovení s předem definovaným smyslem, nýbrž spíše propůjčuje širokou pravomoc koncipovat vyhlášky v mezích působnosti příslušné autonomní správy (regulační nezávislost).

Obdobně se vyhláškou rozumí právní předpis, který odvozuje svou moc od státu. Avšak moc, kterou má, je na úrovni nezávislé správy a nikoli na úrovni státu, i když musí být v souladu se zákony státu. Co se týče obsahu vyhlášky, je omezen na konkrétní činnost jednotlivé instituce a zavazuje jen její členy a osoby jí podléhající.

Vyhlášky tvoří a schvaluje řídicí (a demokraticky zmocněný) orgán oprávněné právnické osoby. Často se stává, že odpovědný dozorčí orgán je musí schválit formou právního dohledu, aby zajistil, že bude moci působit pouze v rámci autonomní správy instituce a bude v souladu se státními zákony. Konkrétní státní zákon upravuje vyhlášení a zveřejnění vyhlášky.⁵

Rigorózní práce je zpracována ke dni 29. října 2011.

⁵ PALANDT, O.: *Die Grundlagen recht*, 3 Aufl, Heidelberg, C.F. Müller 2001, s. 29.

1 PŘEDPOKLADY PRO ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ O DĚDICVÍ V ČR A SRN

Aby mohlo dojít k realizaci dědického řízení, tedy k přechodu zůstavitelova majetku na dědice, musí být splněny určité předpoklady, které stanoví zákon. Těmito předpoklady jsou:

- a) Smrt zůstavitele
- b) Existence dědictví
- c) Právní důvod dědění
- d) Způsobilost dědice

1.1 Smrt zůstavitele

1.1.1 Smrt zůstavitele v ČR

Základním předpokladem k realizaci dědického řízení je smrt⁶ člověka, jehož majetek má v případě jeho smrti přejít na jiné subjekty. Smrt má v mnoha směrech významné právní účinky. Otevírá posloupnost po zemřelém (de functus), nastupují jednotlivá ustanovení dědického práva, pro příbuzné vznikají některé povinnosti (luctus, sacra familiaria) některé závazky zanikají jako obligationes ex delicto (zahazuje zločiny mimo crimen maiestatis a c. repetundarum), účinky jiných přestávají (např. mandatum, societas).

Zemřelá fyzická osoba přestává být subjektem všech právních vztahů. Smrt fyzické osoby se prokazuje předepsaným způsobem, tj. úředním zjištěním smrti⁷ (prohlídkou

⁶ Smrt, úmrtí, skon, latinsky exitus, je (z biologického a lékařského hlediska) zastavení životních funkcí v organismu spojené s nevratnými změnami, které obnovení životních funkcí znemožňují. Smrt je tedy stav organismu po ukončení života, úplná a trvalá ztráta vědomí. Umírání je postupný proces na jehož konci je smrt. Smrt nelze zaměňovat s umíráním, neboť umírání je jedna z fází života organismu. V české legislativě je smrt definována pouze v ustanovení § 2 písm. e) zákona č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů (transplantační zákon): „Smrtí je nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene“, § 10 odst. 3 téhož zákona pak dále stanovuje, že: Smrt se zjišťuje prokázáním: a) nevratné zástavy krevního oběhu, b) nevratné ztráty funkce celého mozku, včetně mozkového kmene v případech, kdy jsou funkce dýchání nebo krevního oběhu udržovány uměle. Věda, zabývající se umíráním a smrtí, se nazývá thanatologie.

⁷ Dříve se smrt diagnostikovala na základě zástavy dechu a srdečního tepu, a i dnes se těchto ukazatelů používá nejčastěji. Podstatný rozdíl je ovšem v tom, že oproti dřívějšímu víme, že zástava dechu a srdce nemusí být definitivní, takže se smrt na základě těchto ukazatelů určuje teprve, když je lékař přesvědčen, že dané funkce nelze obnovit. Pokud neexistují jiné významné okolnosti prokazující úmrtí, je na místě pokus o obnovení obou funkcí. Z těchto a jiných důvodů se zavedl termín mozková smrt, jež je definovaná jako nevratné vymizení všech funkcí celého mozku. Za normálních okolností mozek odumírá během několika málo minut po zastavení dýchání nebo srdečního tepu, ale v případě, že je člověk podchlazen (například v ledové vodě), může se mozková smrt oddálit (jsou zaznamenány případy, kdy byl za těchto okolností topící se člověk oživen až po 20 minutách, aniž by to zanechalo nějaké následky). Vzhledem k tomu, že různé negativní vlivy (např. hypoxie, otřes mozku) postihují nejdříve vývojově mladší části mozku (šedou kůru mozkovou), může dojít k tzv. apalickému syndromu, kdy ani EEG nezaznamenává žádné mozkové vlny, a přesto hluboká životně důležitá mozková centra stále fungují. Proto se pro stanovení mozkové smrti vyšetření EEG doplňuje ještě např. vyšetřením kmenových

mrtvého) a vydáním úmrtního listu. Tento postup musí být v souladu s vyhláškou č. 19/1988 Sb. Úmrtí a nález těla mrtvého mimo zdravotnické zařízení musí být bezodkladně oznámeny územnímu nebo obvodnímu lékaři, popřípadě lékaři, pověřenému vykonávat tuto činnost, v jehož obvodu k úmrtí došlo, nebo bylo tělo mrtvého nalezeno. V době mimo pravidelný provoz zdravotnických zařízení je nutno úmrtí oznámit lékařské službě první pomoci. Je-li podezření, že úmrtí bylo způsobeno trestným činem, nebo sebevraždou, je nutno úmrtí bezodkladně oznámit také orgánu Policie České republiky. Oznamovací povinnost má každý, kdo se o úmrtí dozvěděl, nebo našel tělo mrtvého, a neví, zda úmrtí již bylo oznámeno. Úmrtí osoby, která zemřela v ústavu sociální péče, v jiném zařízení poskytujícím ošetřování, zaopatření, nebo obdobnou péči, anebo na pracovišti, je povinen oznámit obvodnímu lékaři (lékařské službě první pomoci) vedoucí takového ústavu, zařízení, nebo pracoviště, popřípadě jím pověřený pracovník.

Pokud nelze z nějakého důvodu smrt určité fyzické osoby úředně zjistit a vydat úmrtní list, rozhodne soud na návrh toho, kdo má na věci právní zájem (pozůstalý manžel, dědic, věřitel, dlužník), o prohlášení fyzické osoby za mrtvou.

Občanský zákoník rozlišuje dva případy, kdy soud může prohlásit na základě soudního řízení určitou fyzickou osobu za mrtvou:

- a) Zjistí-li se smrt fyzické osoby jinými důkazními prostředky, než ohledáním mrtvolky a vydáním úmrtního listu. Soud takovou fyzickou osobu prohlásí svým rozhodnutím za mrtvou bez dalšího, přičemž zároveň určí den její smrti. Soudní rozhodnutí nahrazuje úřední doklad o smrti občana, tedy úmrtní list.
- b) Je-li pravděpodobné, že nezvěstná fyzická osoba, se zřetelem ke všem okolnostem případu, již nežije. Nezvěstná osoba je taková fyzická osoba, která je podle okolností případu po přiměřeně dlouhou dobu nepřítomná, a zároveň o ní nejsou žádné zprávy, že je naživu. Přiměřená doba nepřítomnosti není zákonem stanovena, ale určuje ji soud podle okolností jednotlivého konkrétního případu.

Místní příslušnost soudu v řízení o prohlášení nezvěstné osoby za mrtvou je výlučná podle §88 písm. f) OSŘ. K řízení je příslušný soud, který byl naposledy v České republice obecným soudem toho, kdo má být prohlášen za mrtvého.

Řízení o prohlášení za mrtvého je možné zahájit na návrh i bez návrhu. Návrh na zahájení řízení může podat ten, kdo má na tom právní zájem.

evokovaných potenciálů, které zaznamenávají např. funkčnost sluchových drah na úrovni mozkového kmene (BAEP). Člověk může být tedy právně prohlášen za mrtvého na základě zástavy srdce, dechové zástavy, zjištěním dilatace (rozšíření) zorniček, či diagnózou mozkové smrti.

Účastníky řízení jsou vedle navrhovatele manžel osoby, jež má být prohlášena za mrtvou, a její děti, jakož i ti, jimž svědčí dědické právo (§94 odst. 1 OSŘ).

Do řízení o prohlášení za mrtvého je podle § 35 odst. 1 písm. b) OSŘ oprávněn vstoupit státní zástupce.

Občanský zákoník neváže řízení o prohlášení za mrtvého na uplynutí určitých minimálních lhůt. Uplynutí určité lhůty není tedy podmínkou pro zahájení řízení. Uzná-li soud, že podle údajů návrhu tu jsou podmínky pro prohlášení nezvěstného za mrtvého, ustanoví nezvěstnému opatrovníka. Opatrovníka není třeba ustanovit tomu, kdo má zákonného zástupce. Úlohou opatrovníka je hájit zájmy nezvěstné osoby. Vzhledem k možné kolizi zájmů nemůže být za opatrovníka ustaven manžel nezvěstné nebo zemřelé osoby.

Další postup soudu spočívá v tom, že vyhláškou nebo jiným vhodným způsobem (např. v místním tisku, v místním rozhlase atd.) vyzve nezvěstného, aby se do jednoho roku přihlásil, a každého, kdo o něm ví, aby o něm podal v téže lhůtě zprávu soudu nebo opatrovníku, popřípadě zástupci nezvěstného, uveřejněnému ve vyhlášce. Zároveň soud provede všechna potřebná šetření o nezvěstném. Ve vyhlášce uvede soud podstatné okolnosti případu a oznámí, že po uplynutí lhůty, uvedené ve vyhlášce, rozhodne o prohlášení za mrtvého, jestliže se nezvěstný nepřihlásí nebo nedojde-li zpráva o tom, že je naživu. Lhůtu určí soud na jeden rok od uveřejnění vyhlášky. Ve vyhlášce je nutno uvést den, kdy lhůta končí.

Zjistí-li soud během řízení, že nejsou splněny podmínky prohlášení za mrtvého, řízení zastaví. O zastavení řízení soud rozhoduje formou usnesení, proti kterému může podat odvolání nejen navrhovatel, ale i ostatní známí účastníci. Usnesení o zastavení řízení je meritorním rozhodnutím, protože jeho základem je závěr, že nejsou splněny hmotněprávní podmínky.

Po uplynutí jednorocní lhůty, určené ve vyhlášce, vydá soud rozsudek o prohlášení za mrtvého, v němž uvede den, který platí za den smrti nezvěstného, popřípadě den, který nezvěstný nepřežil. Rozsudek o prohlášení za mrtvého působí ex nunc, a nemá tedy zpětnou účinnost.

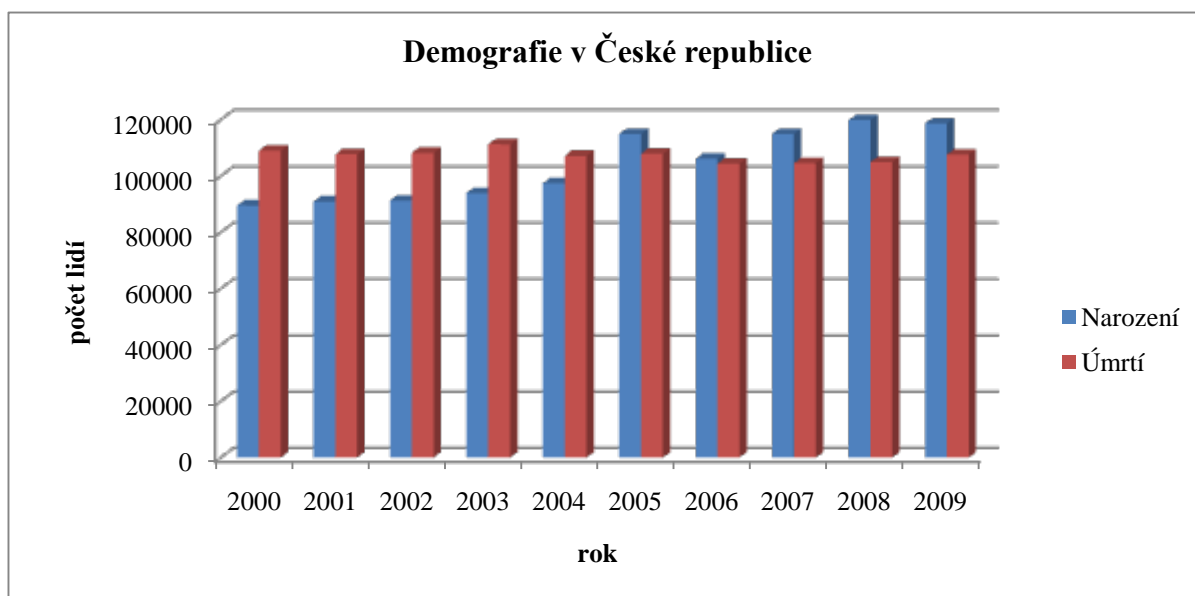
Zjistí-li ovšem soud dodatečně, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, je naživu nebo žil v den, od kterého dosud neuplynula doba přiměřená k tomu, aby nezvěstný mohl být prohlášen za mrtvého, zruší své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého.

Může však nastat situace, spočívající v tom, že soud dodatečně zjistí nesprávné vyznačení dne smrti (dne, který osoba nepřežila). Na základě návrhu, ale i bez návrhu, vydá

usnesení, v němž tyto údaje opraví. Usnesení, kterým soud opraví tyto údaje, má účinky ex tunc.⁸

Zatím bylo pojednáno o řízení o prohlášení nezvěstné osoby za mrtvou. Jak jsem výše uvedl, může nastat situace, spočívající v tom, že je jisté, že fyzická osoba zemřela (např. letecké nebo důlní neštěstí), ale její smrt nelze prokázat stanoveným způsobem, tedy ohledáním mrtvého a vydáním úmrtního listu. Soud v tomto případě vydá rozhodnutí, kterým prohlásí fyzickou osobu za mrtvou. Jde o tzv. důkaz smrti. V tomto případě soud nevyslovuje jen domněnku o smrti, jako v případě prohlášení za mrtvého nezvěstného, nýbrž autoritativně určuje, že určitá osoba zemřela a v rozhodnutí stanoví den její smrti, Toto pravomocné rozhodnutí soudu má stejné účinky jako úmrtní list.

Z následující demografické tabulky lze odvodit, kolik dědických řízení se provede za jeden rok.

1.1.2 Smrt zůstavitele v SRN

V Německu je smrt (Tod), která otevírá posloupnost po zemřelém, definována trvalou ztrátou základních životních funkcí. V prvním fázi smrti nastává nezvratná ztráta buněčné integrity (Verlust der Zellintegrität) a nezvratná ztrátu schopnosti buněčného dělení v důsledku zničení genomu (durch Zerstörung des Genoms). Druhá fáze je definována, jako ireverzibilní rozpad životně důležitých orgánů, jako jsou kardiovaskulární (Herzkreislaufsystems) a centrální nervové soustavy (zentralen Nervensystems) tj. mozku, čímž začíná smrt jednotlivých buněk.

⁸ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo, 2. aktualiz. vydání*, Linde Praha, a.s. 2005, s. 15.

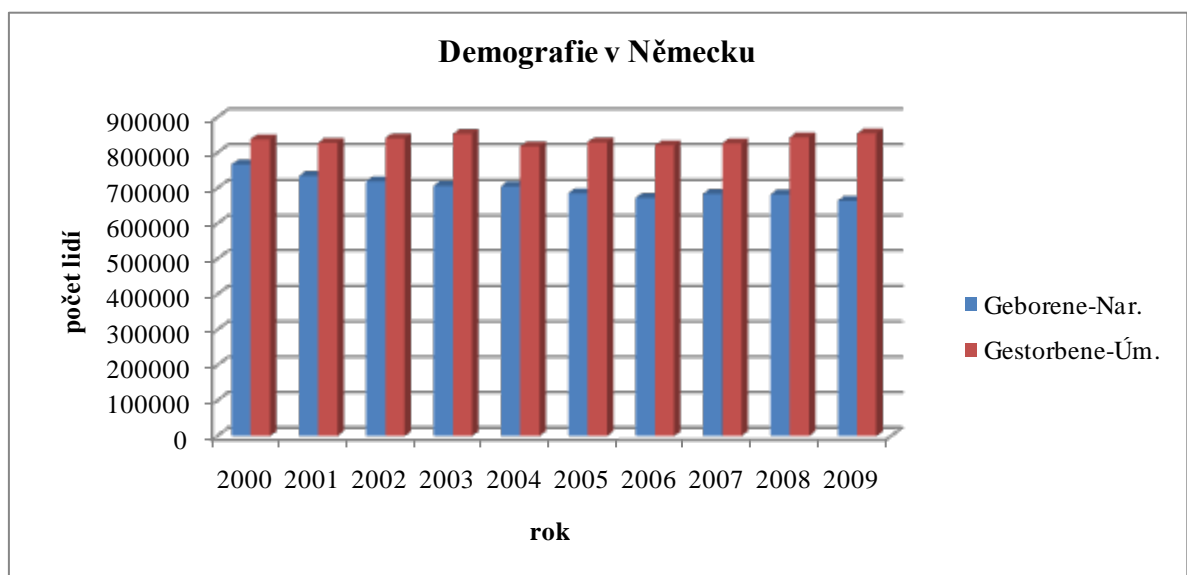
V německém právu (deutschen Recht) neexistuje žádná právní definice smrti. Používá se tedy ustanovení § 3 odst. 1 TPG, tzv. transplantační zákon (Transplantationsrecht). Oznamovací povinnost má podle „zákona osobního stavu“ (Personenstandsgesetz) osoba žijící ve společném bytě, vedoucí institucí, pečovatelské domy aj. (§ 29 PersStG).

Smrt fyzické osoby se prokazuje předepsaným způsobem, tj. úředním zjištěním smrti (§ 28 PersStG). Úmrtí se musí nahlásit do tří pracovních dnů matričnímu úřadu (Standesamt), který potvrdí smrt a vydá úmrtní list (Sterbeurkunde).

Řízení o prohlášení za mrtvého je možné zahájit na návrh i bez návrhu. Návrh na zahájení řízení může podat na obvodní soud ten, kdo má na tom právní zájem. Účastníky řízení jsou vedle navrhovatele manžel osoby, jež má být prohlášena za mrtvou, a její děti, jakož i ti, jimž svědčí dědické právo. Pokud osoba prohlášená za mrtvého přežije, může požadovat navrácení svého majetku (§ 2031 odst. 1 BGB).

Němci uchovávají data a vytvářejí analýzy mortalit (Die Mortalität), ze kterých tvoří demografii obyvatelstva. Rozdělují poté příčiny smrti na přirozené (nemoci, poruchy tělesných funkcí) a nepřirozené (nehody, zločiny, otravy, sebevraždy).⁹

Německo má 82 milionů obyvatel, přičemž 15 milionů z nich má migrační původ – asi 7 milionů jsou cizinci, 8 milionů má německou státní příslušnost. S průměrnou délkou života 77 roků u mužů a 82 let u žen patří Německo k nadprůměru států. Pro německou společnost je příznačný pluralismus životních stylů a mnohost etnokulturních typů. Na níže uvedené tabulce demografie si lze ukázat, kolik dědických řízení se v Německu za jeden rok vykoná.

⁹ FECHNER, G. T.: *Das Büchlein vom Leben nach dem Tode*, Schutterwald / Baden 2003, s. 35.

1.2 Existence dědictví

1.2.1 Existence dědictví v ČR

Dalším předpokladem realizace dědického řízení je existence práv, zejména vlastnických práv, která mají na dědice přejít. Tedy existence dědictví. Do dědictví patří zejména věci v individuálním vlastnictví, a to věci jak movité, tak nemovité. Vedle věcí dědictví zahrnuje dále pohledávky zůstavitele, pokud jeho smrtí nezanikly. Konečně jsou to práva, z nichž je třeba upozornit zejména na práva autorská, práva z vynálezů a objevů.

Každý dědic si však musí uvědomit, že vedle aktiv dědí i pasiva.¹⁰ Tedy součástí dědictví jsou i dluhy zůstavitele. Výjimkou jsou pouze dluhy, které smrtí zůstavitele zanikly, tedy povinnosti, jejichž splnění bylo vázáno jen na osobu zůstavitele.

V souvislosti s vymezením dědictví, tedy aktiv a pasiv, která do pozůstalosti patří, je třeba upozornit na to, že existují práva, která na jiné osoby přecházejí úmrtím osoby jinak než děděním. Tak především je to nájem bytu. Je-li zůstavitel nájemcem bytu, tento byt není součástí pozůstalosti, ale pokud není ve společném nájmu manželů, stávají se nájemci zůstavitelovi děti, vnuci, rodiče, sourozenci, zeť a snacha, kteří společně se zůstavitelem žili v den jeho smrti s ním ve společné domácnosti, a přitom nemají vlastní byt. Nájemci se rovněž stávají také ti, kteří pečovali o společnou domácnost zůstavitele nebo na něho byli odkázáni výživou, jestliže s ním žili ve společné domácnosti alespoň po dobu tří let před jeho smrtí a nemají vlastní byt. V případě však, že byt je ve společném nájmu manželů, stane se v případě smrti jednoho z manželů jediným nájemcem pozůstalý manžel.

Dále jsou to peněžité nároky zůstavitele vůči zaměstnavateli. S výjimkou nároku na náhradu za bolestné a za ztížení společenského uplatnění, tyto nároky zemřelého zaměstnance nezanikají. Nejsou ovšem předmětem dědictví, ale do výše, odpovídající trojnásobku jeho

¹⁰ a) Dle judikátu R 83/1967: „při zjišťování aktiv a pasiv dědictví a při soupisu tohoto majetku vychází notář zejména z údajů, které mu poskytnou účastníci řízení. Podle potřeby však tyto údaje dále prověří šetřením na místě samém, výsledkem svědků, listinami či jinými důkazními prostředky. V případě důležitého zájmu, vyžádá si notář znalecký posudek.“

b) Dle Usnesení MS v Praze č.j. 24 Co 71/94-17 ze dne 28.2.1994: „Vyjde-li v řízení najevo skutečnost, která může mít vliv na to, že cena konkrétní věci se podstatněji liší od věci téhož druhu a stáří, nelze obecnou (dnes obvyklou) cenu určovat jen na základě dokladu o pořizovací ceně a podle obecné zkušenosti o cenách věci téhož druhu.“

c) Z hlediska procesního je pak velmi zajímavý judikát ohledně znaleckých posudků publikovaný pod zn. R 34/1976, ve kterém se praví: „Při zjišťování cen nemovitostí je většinou cena nemovitosti zjišťována z odhadu nemovitosti provedeného soudním znalcem. Převážně však nejde o znalecký posudek podle ustanovení § 25 NotŘ. a § 127 odst. 1 OSŘ., vyžádaný ve smyslu § 34 odst. 3. NotŘ státním notářstvím, ale o odhad provedený soudním znalcem na žádost účastníků. Tento postup není v rozporu se zákonem; takový odhad však není (na rozdíl od posudku vyžádaného státním notářstvím podle § 34 odst. 3 NotŘ.) důkazním prostředkem ve smyslu ustanovení § 127 OSŘ, ale je prostředkem k prošetření údajů účastníka o majetku a jeho ceně (§ 34 odst. 1 NotŘ.).“

průměrného měsíčního výdělku, přecházejí přímo postupně na manžela, děti a rodiče, jestliže s ním žili v době smrti ve společné domácnosti. Předmětem dědictví se tedy stávají jen, není-li těchto osob. Naopak peněžité nároky zaměstnavatele smrtí zaměstnance zanikají, s výjimkou nároků, o kterých bylo pravomocně rozhodnuto, nebo které byly zaměstnancem před jeho smrtí písemně uznány, co do důvodů i výše, a nároků na náhradu škody, způsobené úmyslně, nebo ztrátou předmětů, svěřených zaměstnanci na písemné potvrzení.

Součástí dědictví rovněž nejsou peněžité nároky z nemocenského pojištění, ze sociálního zabezpečení a pojistné plnění z pojištění osob. Jejich přechod v případě smrti oprávněné osoby je rovněž upraven speciálními předpisy.

Podle § 579 ObčZ zaniká smrtí věřitele právo, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu. Smrtí zanikne i právo, odpovídající věcnému břemenu, svědčí-li určité osobě jako osobě z tohoto břemene oprávněné. Smrtí oprávněné osoby zaniká například i závazek z vedlejší úmluvy o předkupním právu, nebyl-li dohodnut jako věcné břemeno.

Smrtí zmocněnce zaniká plná moc. Zemřel-li však zmocnitel, je zmocněnec povinen ještě učinit vše, co nesnese odkladu, aby zmocnitel nebo jeho právní nástupce neutrpěl újmu na svých právech. Stejně jako u zániku plné moci je tomu v případě příkazní smlouvy.

Z práv, zanikajících smrtí oprávněného, lze uvést i právo domáhat se vrácení daru, jestliže se obdarovaný chová k dárci nebo členům jeho rodiny tak, že tím hrubě porušuje dobré mravy.¹¹

Obchodní zákoník speciálně upravuje následky smrti fyzické osoby – společníka obchodní společnosti. Tak podle § 88 odst. 1 písm. c) se veřejná obchodní společnost zrušuje smrtí společníka, ledaže společenská smlouva připouští dědění podílu, podíl zůstavitele zdědil jeho dědic (dědicové), nedojde-li k odmítnutí dědictví a ve společnosti zůstávají alespoň dva společníci. Podle § 91 dědic podílu je oprávněn vypovědět účast ve společnosti, i když je společnost založena na dobu určitou, ve lhůtě tří měsíců od právní moci rozhodnutí soudu o dědictví, jinak toto právo zaniká. Výpovědní lhůta dědice podílu činí 3 měsíce. Dědic, který podal výpověď, není povinen osobně se podílet na činnosti společnosti, ani když společenská smlouva takovou povinnost stanoví.

U komanditní společnosti podle § 102 odst. 4 smrtí komanditisty se společnost neruší a jeho podíl na společnosti se dědí. Společenská smlouva může dědění podílu vyloučit. V tomto případě náleží dědicům vypořádací podíl.

¹¹ FIALA, J. a kol: *Občanské právo*, Brno 1993, s 395.

U společnosti s ručením omezeným se obchodní podíl dědí. Společenská smlouva může dědění obchodního podílu vyloučit, nejde-li o společnost o jediném společníku. Dědic se může domáhat zrušení své účasti ve společnosti soudem, nelze-li na něm spravedlivě požadovat, aby byl společníkem, a to ve lhůtě 3 měsíců od právní moci rozhodnutí soudu o dědictví, jinak toto právo zaniká. Dědic, který se domáhá zrušení své účasti ve společnosti soudem, není povinen osobně se podílet na činnosti společnosti, ani když společenská smlouva takovou povinnost stanoví. Účast dědice ve společnosti však nelze zrušit, jestliže je jediným společníkem.

V případě akciové společnosti, zemře-li akcionář, je oprávněn vykonávat práva, s akcií spojená, dědic, nestanoví-li obchodní zákoník něco jiného, Je-li více dědiců, platí, že akcie může být společným majetkem více osob. Spolumajitelé akcie se musí dohodnout, kdo z nich bude vykonávat práva spojená s akcií, nebo musí určit společného zmocněnce. Na vzájemné vztahy mezi spolumajiteli akcie se použijí obdobně ustanovení občanského zákoníku o spoluvlastnictví. Pokud se dědicové nedohodnou, určí na návrh společnosti osobu, oprávněnou vykonávat práva, spojená s akcií, do doby skončení řízení o dědictví soud.

U družstva členství fyzické osoby zaniká smrtí. Dědic členských práv a povinností zůstavitele může požádat družstvo o členství. Zákon nebo stanovy mohou určit, kdy představenstvo nesmí dědicovo členství odmítnout nebo kdy se nevyžaduje souhlas představenstva s nabytím členských práv a povinností dědicem. Souhlas představenstva se nevyžaduje, jestliže dědic nabyl práva a povinnosti, spojené s členstvím, v bytovém družstvu. Dědic, který se nestal členem, má nárok na vypořádací podíl člena, jehož členství zaniklo.

1.2.2 Existence dědictví v SRN

V Německu přechází majetek (§ 857 BGB) na dědice již smrtí zůstavitele. Soud se pouze omezuje na zjištění, zda je určitá osoba dědicem. **Zjišťování či vypořádání majetku** mezi dědici a podobné otázky **pozůstalostní soud neřeší** a nepodílí se na něm. Vypořádání dědictví při sporu probíhá pouze na návrh. Zatímco notář působí v řízení jako důvěrník a rádce v právních jednáních, plní soud spíše kontrolní funkce.

Jedině v zemích Bavorska a Badensko-Württembersko je soud resp. Vyšší soudní úředník z úřední povinnosti nucen vypátrat dědice. Podle ustanovení § 1960 BGB musí být soud činný jen v případě nutnosti zajistit dědictví, tedy nikoliv lze-li se domnívat, že byl zanechán pouze majetek nepatrné hodnoty. Vyšší soudní úředník prošetří, zda zůstavitel zanechal nemovitosti. Pokud jsou, vyžádá si výpis z pozemkové knihy a v řízení musí pokračovat a z úřední povinnosti pátrat po dědicích.

V ostatních spolkových zemích závisí prokázání existence dědictví pouze na dědicích. Do dědictví patří zejména věci v individuálním vlastnictví, a to věci jak movité, tak nemovité. Vedle věcí dědictví zahrnuje dále pohledávky zůstavitele, pokud jeho smrtí nezanikly.¹²

Po zůstavitelovy smrti by měli dědici bezpodmínečně udělat přesný přehled o jeho majetkových poměrech, tedy revidovat jeho účty, zjistit si informace u banky, probrat se dokumenty zůstavitele. Pokud vyjde najevo, že zůstavitel zanechal více dluhů než majetku, je lepší dědictví odmítnout. Odmítnutí dědictví je stanovena lhůta šest týdnů. Tato lhůta ale bezpodmínečně nezapočíná úmrtím zůstavitele. Naopak začíná poté, co se dědic dozvěděl o zůstavitelově smrti. To znamená, že pokud existuje poslední vůle, začíná tato lhůta běžet jejím oznámením. Pokud nelze dědice najít, či že žijí v zahraničí, začíná tato lhůta běžet teprve poté, co se o dědictví dozvedí. Dokonce, i když se podaří dědice nalézt až několik měsíců poté, má stále šest týdnů na to, aby dědictví odmítl.

Zákonodárství má za to, že během šesti týdnů je pro dědice dostatečnou dobou k tomu, aby zhodnotili stav dědictví.

Pokud dědic ale před uplynutím této lhůty dědictví již přijal, nemůže ho potom již odmítnout. K přijmutí dědictví dochází už v tom případě, že dědic zažádal o vydání dědického listu.

Kromě toho na dědice připadají náklady na přiměřený pohřeb. Pokud zůstavitel sám neurčil nebo nevyjádřil přání, jak by měl jeho pohřeb vypadat, mohou o tomto rozhodnout dědicové. Co znamená „přiměřený pohřeb“ se odvozuje od sociálního stavu a životního standardu zemřelého, ale také i dle objemu dědictví. Poplatky za udržování hrobu nespádají do nákladů za pohřeb. Zůstavitel mohl např. již za svého života uzavřít smlouvu o pohřebních poplatcích a mohl nařídit, že budoucí dědicové tuto smlouvu nesmějí vypovědět. Poté musí jako dědicové a nástupci zemřelého tuto smlouvu plnit a zpravidla složit peněžní zálohu na udržování hrobu.

Chudí členové rodiny z okruhu zemřelého mohou po dědicích žádat tzv. „třicátník“. Ti, o které se zemřelý za svého života ve společné domácnosti staral, mají nárok na výživné. Tyto osoby mají kromě výživného také právo po 30 dnů užívat byt a bytové vybavení. Tento nárok se většinou realizuje formou poskytnutí bytu a jídla dotyčné osobě. Pouze v případě, že byt musí být vyklizen před danou 30 denní lhůtou, mají tyto členové rodiny nárok na peníze.¹³

¹² BROX, H., WALKER, W.: *Erbrecht, Academia Iuris-Lehrbücher der rechtswissenschaft*, Franz Vahlen München 2010, s. 190.

¹³ BRON, S., WÜRTH, N.: *Erben, vererben und vermachen*, Frankfurt/M. 2010, Linde, s. 118.

Starostem ohledně zjišťování majetku se lze vyhnout a to v případě závěti ustanovením **vykonavatele závěti** (Testamentsvollstreckung § 2197 BGB). V zásadě může zůstavitel ve své závěti jako vykonavatele závěti¹⁴ uvést jakoukoliv osobu, které důvěřuje. Samozřejmě to mohou být i rodinní příslušníci. Jedinou podmínkou je, že dotyčná osoba musí být plnoletá. Vykonavatel závěti zjistí, zda je dědictví zatíženo dluhy a zda převažují aktiva či pasiva dědictví (§ 2299 BGB); dále rozdělí majetek, vydá závěti, dohlíží na podklady, vymáhá dluhy nebo rozprodá předměty, objekty. Toto vše může provádět vykonavatel závěti (2224 BGB). Je druhem „nuceného správce“, který je tak dlouho ustanoven, dokud nebudou všechny body závěti zpracovány a dědictví rozděleno. Mezi hádajícími se dědici může zároveň vystupovat jako mediátor a může dané strany smířovat či jednoduše může převzít neoblíbenou činnost rozdělení dědictví a to se všemi byrokratickými úkony, které k tomu patří.

Prvním úředním úkonem vykonavatele závěti bude vždy vyhotovení inventárního seznamu (Der Inventar). To je jeho povinnost. V tomto seznamu uvede zůstavitelův majetek včetně jeho závazků. Tedy např. existenci cenných předmětů, nemovitostí, aut, akcií, hotovosti, účtů u bankovních institucí, životní pojistky, dluhy a nezaplacené účty. Tím získá pro sebe a pro dědice přehled o zanechaném dědictví.

Poté se musí postarat, že bude vykonána poslední vůle zůstavitele. Musí tedy dědictví rozdělit. Zpravidla si pak poslechne přání dědiců. Např. jeden z dědiců mohl po léta pracovat ve firmě zůstavitele a chtěl by v každém případě tuto firmu i nadále vést. Pak může vykonavatel závěti navrhnout dělení, ve kterém se stanoví, co ostatní obdrží, pokud toto dítě firmu převezme. Pokud má více dětí nárok na stejný díl, musí dávat pozor na to, aby každé dostalo stejně.

Pokud bylo přáním zůstavitele, že se dům prodá a výtěžek z prodeje bude rozdělen mezi děti, musí se tohoto úkolu zhostit vykonavatel závěti. A to pouze on, protože v případě, že byl ustanoven vykonavatel závěti, nejsou dědicové oprávněni jakkoliv s dědictvím nakládat. Nesmějí si také z domu vzít žádný nábytek nebo si mezi sebou rozdělovat zůstavitelovi šperky či hotovost. To může pouze vykonavatel poslední vůle. Pokud již vykonavatel poslední vůle majetek mezi dědice rozdělit, pak skončila jeho rozhodovací pravomoc. Rozděleno je rozděleno.

¹⁴ *Příklad ustanovení:* Vykonavatelem závěti ustanovuji svého starého přítele Franka Schafera, bydlícím ve Wiesbadenu, Breite Strasse 3. Ať po mé smrti rozdělí můj majetek mezi mé čtyři děti. Frank Schafer za to obdrží z dědictví odměnu ve výši 5 000 euro. Pokud by Frank Schafer zemřel či se tohoto úkolu zřekl, ustanovuji vykonavatelem závěti mého právního zástupce Dr. Helmut Trautmann, Maiglockchenweg 8 v Aachenu. Za to mu bude náležet odměna ve stejné výši.

Vykonavatel poslední vůle je také oprávněn vést případné soudní pře týkající se dědictví (§ 2278 BGB). Tento případ může např. nastat, pokud si zůstavitelův zákazník myslí, že po jeho smrti nemusí splácet své pohledávky vůči němu. Kromě toho je vykonavatel poslední vůle také oprávněn provádět v rámci správy dědictví právní úkony, např. při rozpuštění akciového fondu, jehož kurs a hodnota hrozí pádem, nebo např. nechat do odkázaného domu zabudovat nové topení. O tom by se měl však raději poradit s dědici a získat od nich svolení.¹⁵

1.3 Právní důvod dědění stávající a budoucí

1.3.1 Právní důvod dědění v ČR

Občanský zákoník upravuje dva právní důvody dědění - *závěť*¹⁶, nebo *zákon*¹⁷. Tedy jedná se o dědění buď ze závěti, nebo ze zákona, případně z obou těchto důvodů (kumulace titulů). Jiný důvod dědění zákon nezná.

¹⁵ BROX, H., WALKER, W.: *Erbrecht, Academia Iuris-Lehrbücher der rechtswissenschaft*, Franz Vahlen München 2010, s. 217.

¹⁶ K dědění sice může dojít až v případě zůstavitelovy smrti, ale zůstavitel může průběh dědění ovlivnit již za svého života, a to na základě „sdělení“ své poslední vůle v zákonem stanovené formě. „Jestliže podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod má každý právo vlastnit majetek, jehož dědění se zaručuje, patří k této svobodě i možnost nakládání s předmětem individuálního vlastnictví nejen inter vivos (mezi živými), ale i mortis causa (na případ smrti). V praxi se setkávám s existencí celé řady závětí, které jsou stíženy sankcí neplatnosti a to jen z důvodu, že zde chybí některá z tzv. podstatných náležitostí. Nejtýpější vadou je nedostatek data (tj. den, měsíc a rok), a pokud tato náležitost chybí, není dle platného práva možné řídit se touto poslední vůlí. Kladeš důraz na tuto náležitost je zdůvodněn tím, že závěť se zrušuje závětí pozdější. Tedy pokud by všechny nebo jen jedna z nalezených závětí nebyla řádně datována, jak bychom poznali, která je dřívější a která pozdější? Kterou je třeba se řídit a kterou považovat za zrušenou? To vše jsou důvody opodstatněné, ovšem v situaci, kdy je předložena pouze jedna závěť a chybí-li pouze ono datum je mi často zatěžko nerespektovat vůli zůstavitele. Požadavek nutnosti uvedení data v závěti, kdy lze datum podepsání závěti prokázat jiným způsobem (datum na ověřovací doložce podpisu zůstavitele event. svědeckou výpovědí), se mi zdá příliš tvrdý a dle mého názoru v rozporu s principem brání zřetele na zůstavitelovu vůli. Dle Judikátu R 25/2006: „*Den, měsíc a rok (tj. datum), kdy byla závěť podepsána, musí být uveden v textu závěti zřízené v jiné písemné formě (allografní závěti) takovým způsobem, aby celý text závěti tvořil logický celek. Údaj o datu podpisu závěti v listině o ověření pravosti podpisu zůstavitele (tj. ověřovací doložka) nemůže nahradit chybějící datum v textu závěti, které není datem, kdy byla závěť skutečně podepsána, a to ani v případě, že ověřovací doložka je vyznačena přímo na listině obsahující závěť.*“ U závěti nepsané vlastní rukou je navíc zapotřebí (obecně) účast dvou současně přítomných svědků, před nimiž zůstavitel výslovně (nepostačí pouze konkludentně – mlčky) projeví, že listina obsahuje jeho poslední závěť a kteří listinu rovněž podepíší. Zde je však v neprospěch pisatelů závětí nutno říci, že povinných náležitostí závětí není tolik, aby si je nebyli schopni uhlídat. Navíc je zde možnost zajít osobně (eventuelně zavolat) do nejbližší notářské kanceláře, kde jim většina notářů i bezplatně (posuzují dle naší notářské kanceláře) poradí. Podle známého hesla „neznalost práva neomlouvá“ není možné brát na zřetel tvrzení eventuelních závětních dědiců, že „strýček si to tak přál a nemohl tušit, že je nutné listinu datovat“. Blíže viz MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo, 2. aktualiz. vydání*. Linde Praha, a.s. 2005, s. 38.

¹⁷ Dědění ze zákona je tedy jedním z možných dědických titulů, jeho aplikace nastupuje v případě, že zůstavitel neošetřil závětí svou vůli, jak má být po jeho smrti s jeho majetkem (nebo jeho částí) naloženo. Pro dřívější úpravu dědění ze zákona je charakteristické rozdělení příbuzenstva do dědických skupin na základě parentelní posloupnosti doplněné principem reprezentace. Parentelou (z latinského slova „parens“ neboli rodič) se rozumí souhrn osob odvozujících svůj příbuzenský vztah od společného předka. Příbuzenský vztah je tu však chápán právně (nikoliv v biologickém smyslu) v souladu s předpisy rodinného práva. Dědicem tak může být i osoba osvojená či osoba zrozená na základě umělého oplodnění (in vitro) apod. K parentelní posloupnosti je vhodné dodat, že jde do jisté míry o uspořádání příbuzných zůstavitele do jednotlivých věkových pásem, tzn. že povolání

Ke kumulaci titulů může dojít:

- a) existuje závět, ale zůstavitel v ní nepořídil celým svým majetkem. Takže ohledně zbývajících majetku nastane dědění ze zákona,
- b) existuje sice platná závět, zůstavitel v ní pořídil celým svým majetkem, ale některý ze závětních dědiců nedědí, takže ohledně jeho podílu nastává dědění ze zákona,
- c) zůstavitel pořídil závět, v níž odkázal veškerý svůj majetek dědicům ze závěti, ale nerespektoval ustanovení občanského zákoníku o neopomenutelných dědicích, a některý z neopomenutelných dědiců se dovolal neplatnosti závěti. Závět je pak v té části, v níž zůstavitel nerespektoval právo neopomenutelného dědice, neplatná, a tomuto dědici se musí dostat jeho zákonný podíl.

Od 1. 1. 2013 by měl platit nový občanský zákoník, který upravuje dědické právo ve velkém. Smyslem návrhu občanského zákoníku je údajně kodifikovat soukromé právo v České republice. Účelem je, až na výjimky, upravit veškeré soukromoprávní vztahy v jednom kodexu. Návrh nového zákoníku klade důraz na naše demokratické právní tradice, i na principy a standardy soukromého práva v Evropě. Základním obecným ideovým zdrojem rekodifikace je vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z r. 1937, který nebyl jako zákon přijat kvůli událostem následujícím po mnichovské dohodě. Důvodem je především to, že tento vládní návrh sledoval modernizační revizi rakouského Obecného zákoníku občanského (ABGB) z r. 1811 v jeho konfrontaci s novějšími evropskými zákoníky, zejména německým a švýcarským.

Návrh nového občanského zákoníku však hledal inspiraci i v současných aplikovaných zahraničních úpravách, a to především v zákoníku německém, švýcarském, rakouském, italském a nizozemském. Hlavní zásady kodifikace jsou především následující:

- a) Vypracovat kodexy vycházející z respektu ke středoevropskému právnímu myšlení
- b) Vytvořit zákoník srovnávající se s evropskou právní a kulturní konvencí
- c) Rozejít se s myšlenkovým světem socialistického práva

Návrh nového občanského zákoníku obsahuje 3046 paragrafů. Nově přejímá celou řadu pravidel upravených v jiných zákonech a tyto zákony navrhuje zrušit. Ne všechna

dědicové si jsou ve většině případů věkově blízcí. „Uspořádání je za tohoto stavu věci horizontální, a to i při uplatnění principu reprezentace, při němž starší člen sestavy je vystřídán mladším či mladšími členy. Vedle parentelní posloupnosti zná teorie práva ještě i posloupnost graduální, ta je založena na tom, přednost při dědění má ten, koho od zůstavitele odděluje menší počet zrození, před tím, kdo je zůstaviteli takto vzdálenější. Graduální systém je na rozdíl od parentelního orientován vertikálně, což má za následek, že starší generace vylučuje z dědění generaci mladší, a to jak u svých vlastních descendentů, tak i descendentů po jiných starších členech generace. Blíže viz MIKĚŠ, J., MUZIKAŘ, L.: *Dědické právo, 2. aktualiz. vydání*, Linde Praha, a.s. 2005, s. 41.

pravidla obsažená ve zvláštních zákonech jsou však přijímána bez dalšího. Nový kodex se je snaží přizpůsobit moderním potřebám. Další snahou je upravit nebo zpřesnit některá pravidla, která současné soukromé právo neřeší, případně je upravuje velmi stroze, a pro praxi jsou tato pravidla potřebná. Kodex je rozvržen do pěti částí (Obecná část, Rodinné právo, Absolutní majetková práva – zahrnují věcná a dědická práva, Relativní majetková práva – Závazková práva, a Ustanovení společná, přechodná a závěrečná). Podle legislativních zvyklostí se jednotlivé části zákonů dělí na hlavy, díly a oddíly. Pro lepší přehlednost kodexu byla přijata zásada, že jeden paragraf má obsahovat nanejvýš dva odstavce a že jeden odstavec paragrafu má obsahovat nanejvýš dvě věty. Ne vždy se danou zásadu však podařilo dodržet. Příbuzné nebo tématicky spjaté instituty jsou řazeny od jednodušších ke složitějším a od obecných ke zvláštním. Osnova se snaží o terminologickou jednotnost. Užívá tedy co možná pro stejné pojmy stejná slova a pro různé pojmy slova různá. S přijetím nového občanského zákoníku mají být mj. zrušeny i následující zákony: zákon č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, zákon č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů, zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech.

Nová koncepce **dědického práva** posiluje zůstavitelovu volnost při jeho rozhodování o majetku pro případ smrti. Vychází se z tradičního respektování poslední vůle zůstavitele, což je zásadní posun oproti současnému stavu, který upřednostňuje živé před mrtvým a nectí zůstavitelovu poslední vůli. Návrh úpravy dědického práva je inspirován klasickými právními řády kontinentální Evropy, jako je rakouský ABGB nebo německý BGB, ale i právními řády moderními.

Pro mnohé je jistě překvapující nárůst počtu paragrafů v navrhované úpravě, což je dáno zejména tím, že se do úpravy soukromého práva vrací mnoho tradičních institutů dědického práva, které naše dnešní právo nezná, jako např. odkaz, dědická smlouva, zřeknutí se dědictví atd. Aby bylo možné lépe a přesněji vyložit poslední vůli zůstavitele, je úprava dědického práva velmi podrobná a užívá výkladová pravidla, která mají umožnit zůstaviteli předvídat, jak bude jeho projev vůle vyložen po jeho smrti. Nebude proto možné vykládat zůstavitelovu poslední vůli jinak než bylo zůstavitelem stanoveno. Příkladem takového výkladového pravidla je i § 1501 odst. 2: *„Neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, zanikne náhradnictví, které zůstavitel zřídil svému dítěti v době, kdy nemělo potomky, zanechá-li toto dítě potomky způsobilé dědit. Totéž platí, zřídí-li zůstavitel náhradnictví jinému svému potomku v době, kdy ten potomky nemá.“*

Oproti ostatním částem občanského práva musí dědické právo pamatovat na to, že osoba, ze které práva a povinnosti přecházejí, je již po smrti a nemůže dále věci ovlivnit, např. tak, že by upřesnila nebo vyložila svoji poslední vůli. Proto je úprava dědického práva podrobnější než jiné části občanského zákoníku. Nabízí těm, kteří o svém majetku pro případ smrti pořizují, dostatečné vodítko a inspiraci a pamatuje i na situace, které mohou být sporné, a předkládá jejich řešení.

Čeho všeho se tedy změny budou týkat a jak bude dnešní dědické právo hmotné a procesní ovlivněno si popíšeme v následujícím:

- **Dědické tituly** – Přejedchod majetku ze zůstavitele na právní nástupce se neděje nahodile, ale musí zde existovat nějaký dědický titul, na jehož základě se konkrétní osoba může považovat za dědice.

V návrhu je počítáno s rozšířením dědických titulů o dědickou smlouvu, přičemž se vychází z úpravy obvyklé v kontinentální Evropě. Co do právní síly je dědická smlouva nejsilnější dědický titul. Zbylé dva dědické tituly zůstávají zachovány, ale dochází k posílení poslední vůle zůstavitele, a proto je závěť více preferována před děděním ze zákona, k němuž by mělo dojít pouze ve výjimečných případech.

- **Dědická smlouva** – V dnešním občanském zákoníku není upravena. Návrh počítá se znovuzavedením tradičního dědického titulu, kterým dědická smlouva bezpochyby je. Vzor pro návrh úpravy dědické smlouvy poskytly právní řády Švýcarska, Rakouska a Německa. Oproti závěti, která je jednostranným právním jednáním zůstavitele, se v případě dědické smlouvy jedná o dohodu dvou stran, kterou zůstavitel povolává k pozůstalosti nebo její části druhou osobu, a to buď bezúplatně nebo za úplatu, či jiný majetkový prospěch, který bude zůstaviteli poskytnut za jeho života.¹⁸

Jelikož je dědická smlouva dvoustranným právním jednáním, není možné ji jednostranně zrušit, což dává předpokládaným dědicům vyšší jistotu, že se skutečně jednou stanou vlastníky. Nicméně dědická smlouva nijak neomezuje zůstavitele v nakládání s majetkem za jeho života.

V případě, že se povolávají dědickou smlouvou manželé, nemá obecně na platnost dědické smlouvy žádný vliv rozvod manželství. Rozvedený manžel ovšem může požádat

¹⁸ *Příklad: Starý člověk vlastníci rozsáhlou nemovitost, ve které je zvyklý žít, již nemá prostředky na její provoz, ale nechce ji prodat, může dědickou smlouvou odkázat nemovitost některému ze svých příbuzných či jiné osobě s tím, že jej nechají v nemovitosti dožít a budou po dobu jeho života hradit náklady spojené s provozem nemovitosti.*

soud, aby smlouvu zrušil. Ustanovení týkající se dědické smlouvy jsou v případě manželů ve většině dispositivní povahy, a proto si mohou manželé dohodnout i opak.

- **Závěť** – je v platném občanském zákoníku upravena, stejně jako celé dědické právo, velice kuse. Dnešní ObčZ připouští tři formy závěti. Jedná se o závěť napsanou vlastní rukou zůstavitele, závěť sepsanou jinak než vlastní rukou zůstavitele a závěť ve formě notářského zápisu. Závěť je považována za jednostranný právní úkon zůstavitele, kterým jsou povolávání dědicové. Dnešní občanský zákoník přináší pouze stručnou úpravu a mnoho sporných institutů (např. otázka obživení závěti) je vykládáno pouze judikaturou, což jistě není žádoucí s ohledem na právní jistotu zůstavitele, který již při rozhodování soudu není přítomen a nemá možnost toto jednání nijak ovlivnit. Jako další příklad lze uvést spory o způsob datování závěti.¹⁹

Návrh zákona zachovává stávající formy závětí, avšak opět v souladu s převažující kontinentální právní úpravou (např. Polsko, Německo, Rakousko, Litva atd.) zavádí i možnost pořádit závěť s úlevami. Tato nová forma závěti, tzv. *privilegovaná závěť* je určena pro osoby, které se díky nečekané události, např. živelná pohroma, válka apod. nacházejí v situaci, kdy jsou v ohrožení života a nemohou využít tradiční formy pro pořázení závěti.

- **Dědění ze zákona** – Ačkoliv je zákon považován za nejslabší dědický titul, je dnes tím nejčastějším, na základě kterého dochází k dědickému nástupnictví. Je tomu tak proto, že se lidé zatím nenaučili pořizovat o svém majetku pro případ své smrti závěti. Tato neochota pořizovat závěti je však dána i tím, že dnešní ObčZ lidem pořizování o svém majetku závěti velmi komplikuje a znesnadňuje (např. nemožnost podmínit nabytí dědictví, přílišné zvýhodňování potomků atd.). Dnes jsou dědicové ze zákona rozděleni do čtyř dědických skupin, přičemž jestliže se nenajde žádný dědic v těchto čtyřech skupinách, pak pozůstalost přechází jako majetek bez pána (tzv. odúmrt') na stát. Stát v současnosti, pokud na něj přejde majetek odúmrtí, není považován za dědice.

Dnešní stav, kdy existují jen čtyři dědické skupiny a okruh dědiců v nich je omezen (posledním dědicem ze zákona se mohou stát zůstavitelovi prarodiče, případně strýcové a tety) nahrává situacím, kdy dochází k přechodu majetku zůstavitele na stát, ačkoliv by mělo být spíše preferováno zachování majetku v soukromém sektoru.²⁰

¹⁹ *Příklad: Při striktním výkladu zákona, je dnes často dovozováno, že v závěti musí být datum uvedeno přesným označením dne, měsíce a roku (24. 12. 2007). Jestliže jej uvede zůstavitel jiným způsobem (na Štědrý den roku 2007), je závěť podle současného práva celá neplatná, což jistě není v souladu s jeho vůlí.*

²⁰ *Příklad: Rodina, babička (45 let), matka (25 let), otec (28 let) a syn (6 let) si vyrazí automobilem na dovolenou do Chorvatska. Při dopravní nehodě zemře babička, matka i otec, šestiletý syn zemře o několik hodin*

Nelze jistě přepokládat, že novou úpravou občanského zákoníku lidé zásadním způsobem změní své návyky a začnou pořizovat o svém majetku na případ smrti dědickými smlouvami nebo prostřednictvím závěti. Nejen proto je v návrhu nového občanského zákoníku zachováno dědění ze zákona. Oproti dnešnímu stavu je dokonce podstatně rozšířen okruh osob, které se mohou stát dědici ze zákona. Návrh jasně preferuje, aby majetek zůstal pokud možno v okruhu zůstavitelových nejbližších a stát by se měl dědicem stát pouze ve velmi výjimečných případech. Vzhledem k dnešní úrovni života a stavu společnosti byl okruh zákonných dědiců rozšířen. Návrh počítá se šesti dědickými třídami.²¹ Nově jsou do okruhu zákonných dědiců zařazeni zůstavitelovi prarodiče nebo sestřenice a bratrance.²²

- **Náhradní dědic** – Nikdo nemůže v okamžiku sepsání posledního pořízení tušit, zda se osoba, kterou povolává za dědice či odkázaného skutečně nápadu dědictví dožije. Proto může být velmi praktické zřídít dědice náhradního. Tradičně jsou v právních řádech upraveny dvě možnosti ustavení náhradních dědiců, a to obecné náhradnictví a svěřenecké náhradnictví. Soudobou judikaturou je velmi sporně dovozována možnost obecného náhradnictví. Náhradnictví svěřenecké je judikaturou naopak zcela vyloučeno.

později v nemocnici. Doma zůstala pouze prababička (66 let) šestiletého syna. Dnes by se jediným dědicem po babičce, matce a otci stal jejich syn, jelikož je o několik hodin přežil, takže by zdědil veškerý jejich majetek. Po jeho smrti již však není žádný zákonný dědic a prababička dnes není v okruhu zákonných dědiců, takže by všechno majetek přešel jako odúmrtí na stát. Prababička by nedostala ani to, co svým nejbližším za jejich života darovala.

²¹ I. *dědická třída* – totožná se stávající první dědickou skupinou,

II. *dědická třída* – totožná se stávající druhou dědickou skupinou (variantně se uvažuje o vypuštění tzv. spolužijící osoby z této třídy),

III. *dědická třída* – totožná se stávající třetí dědickou skupinou,

IV. *dědická třída* – prarodiče **zůstavitele** (obdobně jako ve stávající čtvrté dědické skupině, kde však nyní mohou, nedědí-li žádný ze **zůstavitelových** prarodičů, dědit rovným dílem jejich děti),

V. *dědická třída* – prarodiče **rodičů zůstavitele**; dědí-li prarodiče (nebo alespoň jeden z nich) pouze jednoho ze **zůstavitelových rodičů**, rozdělí se mezi ně celé **dědictví**, jinak případně polovina dědictví prarodičům **zůstavitelova otce** a polovina dědictví prarodičům **zůstavitelovy matky**; pokud ze strany jednoho ze zůstavitelových rodičů dědí rodiče pouze jednoho z prarodičů zůstavitele (nebo alespoň jeden z nich), případně jim celý podíl připadající na prarodiče dotyčného **zůstavitelova rodiče**, jinak případně polovina tohoto podílu rodičům otce dotyčného zůstavitelova rodiče a polovina tohoto podílu rodičům matky dotyčného zůstavitelova rodiče; dědí-li pouze jeden z rodičů určitého zůstavitelova prarodiče, obdrží celý podíl připadající na rodiče dotyčného prarodiče zůstavitele, jinak se tento podíl rozdělí rovným dílem mezi otce a matku dotyčného zůstavitelova prarodiče,

VI. *dědická třída* – **potomci zůstavitelových prarodičů** (tj. potomci synovců a neteří zůstavitele, strýcové a tety zůstavitele a jejich potomci) rovným dílem; způsob dělení mezi dědice této dědické třídy není blíže upraven, lze však usuzovat, že potomkům každého ze zůstavitelových synovců a neteří (kteří nemohou dědit v šesté dědické třídě, protože dědí už ve třetí dědické třídě) případně dohromady stejný dědický podíl jako každému ze strýců a tet zůstavitele (popřípadě všem potomkům nedědicího zůstavitelova strýce či nedědicí zůstavitelovy tety dohromady).

²² Podle navrhované úpravy, by se dědičkou po šestiletém synovi mohla stát jeho prababička a bylo by zaručeno setrvání majetku v rodině.

Vzhledem k tomu, že ustavení náhradního dědice je žádoucí, což připouští i dnešní právní praxe, je obvyklé i v evropských právních řádech, jsou oba instituty zařazeny v návrhu občanského zákoníku.

- **Obecné náhradnictví** – Principem obecného náhradnictví je povolání náhradního dědice za dědice původního pro případ, že se původní dědic nedožije nápadu dědictví nebo jej z nějakého důvodu nenabude (např. odmítne-li dědictví nebo nebude-li způsobilý dědit). V návrhu právní úpravy jsou obsažena i výkladová pravidla (např. § 1498: „*Zřídí-li zůstavitel náhradnictví pro případ, že by povoláná osoba dědit nechtěla, nebo pro případ, že by dědit nemohla, má se za to, že náhradnictví bylo zřízeno pro oba tyto případy.*“) pro sporné situace.

Užitečnost těchto výkladových pravidel lze dokumentovat na úpravě obsažené v připravovaném ObčZ. Tato pravidla sice na první pohled mohou zůstavitele omezovat v jeho vůli, ale právě opak je pravdou. Dávají totiž zůstaviteli vodítko, jak bude postupováno při výkladu určité situace a jelikož jsou dispositivní povahy, může se od nich zůstavitel odchýlit tím, že v posledním pořízení výslovně uvede opak.

Jestliže neprojeví zůstavitel jinou vůli, zanikne náhradnictví, které zůstavitel zřídil svému dítěti v době, kdy nemělo potomky, zanechá-li toto dítě potomky způsobilé dědit. Jedná se však opět o dispositivní úpravu, takže zůstavitel může stanovit i postup odlišný.

- **Svěřenecké nástupnictví** – Institut svěřeneckého nástupnictví umožňuje zůstaviteli, přikázat svému dědici, aby dědictví, které přijal, po své smrti nebo v jiných, zůstavitelem určených případech, převedl na ustanoveného následného dědice (svěřeneckého nástupce). Dědic je po dobu svého života nebo po dobu stanovenou zůstavitelem dočasným vlastníkem, který nesmí zděděný majetek zpravidla zcizovat nebo zatěžovat. I přesto může v určitých případech zděděný majetek zcizit, ale pouze se souhlasem svěřeneckého nástupce.

Tento institut může mít své opodstatnění v případech, kdy mají rodiče např. mentálně postižené dítě. Pokud rodiče zemřou, stane se jediným dědicem jejich mentálně postižené dítě, které nemá testovací způsobilost. Jestliže by dítě následně zemřelo a nemělo žádných zákonných dědiců, připadla by celá pozůstalost státu. Pokud bude svěřenecké nástupnictví zřízeno, zůstane v soukromé sféře zachován alespoň majetek, který dítě nabylo dědictvím po rodičích.

Zůstavitel může jednomu dědici zříditi i více svěřeneckých nástupců, kteří nastupují buď vedle sebe, nebo za sebou. Omezení v povolávání svěřeneckých nástupců za sebou spočívá v tom, že svěřenecké nástupnictví zaniká okamžikem, kdy majetek nabude první

svěrenecký nástupce, který nežil v době zůstavitelovy smrti. Návrh též podrobně upravuje, za jakých podmínek dochází k zániku svěreneckého nástupnictví.

- **Odkaz** – V roce 1950 došlo ke změně v tradičním pojetí odkazu jako institutu dědického práva. V roce 1964 byl odkaz z platného práva vymazán zcela. Dnes se proto s úpravou tohoto institutu v ObčZ nesetkáme.

Návrh počítá se zavedením většiny tradičních institutů dědického práva, a proto je v návrhu znovu pojednáno i o odkazu. Ačkoliv se může na první pohled zdát odkaz jako institut, který dědické řízení zbytečně komplikuje, je tomu právě naopak. V dědickém právu se obecně uplatňuje princip univerzálního dědického nástupnictví, což znamená, že dědic nastupuje nejen do zůstavitelových práv, ale i do povinností. Odkaz je výjimkou z tohoto pravidla.

Osoba, které přísluší právo z odkazu, je odkazovníkem, nikoliv dědicem. Odkazovníkem je ten, kdo má na základě zůstavitelova příkazu obdržet od dědice jednotlivou věc, případně několik věcí určitého druhu. Odkazovník není dědicem a není ani povinen k úhradě zůstavitelových dluhů. Odkazovník má právo požadovat vydání předmětu odkazu po dědici nebo jiném odkazovníkovi. Zřízení odkazu je praktické zejména pro případy, kdy zůstavitel chce určité osobě zanechat jen určitou věc na památku.²³

V souvislosti se zproštěním odkazovníků od povinnosti hradit zůstavitelovy dluhy, vyvstává občas otázka, zda nedojde zřízením odkazů k poškození práv věřitelů. Návrh pamatuje i na tyto situace a díky pojistkám (§ 1457: „*Každému z dědiců musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina odkazy nezatížená. Zatíží-li zůstavitel dědice více, má dědic právo na poměrné zkrácení odkazu.*“) ani neúměrně nezatěžuje dědice. Odkazem je zpravidla věc, která patří zůstaviteli, avšak zůstavitel může jako odkaz určit i věc, která je ve vlastnictví jiné osoby (dědice nebo odkazovníka).²⁴

²³ *Příklad: Zůstavitel má sousedku, která se o něj před smrtí stará a kamaráda ze studií, se kterým tráví své poslední dny. Tyto osoby chce pro případ své smrti nějakým způsobem odměnit. Ví, že se sousedce vždy líbil jeho jídelní servis a kamarádovi se líbí jeho knihy, proto se rozhodne ustanovit je odkazovníky. Výhodou zřízení odkazu je zejména zrychlení dědického řízení, jelikož sousedka a kamarád nejsou dědici, a proto nebudou účastníky dědického řízení, čímž odpadnou časté průtahy v dědickém řízení způsobené neshodami dědiců. Druhou výhodou, tentokrát pro sousedku a kamaráda, bude jejich zproštění od povinnosti přispět poměrně k úhradě případných dluhů zůstavitele.*

²⁴ *Příklad: Zůstavitel má dva kamarády Jana a Petra. Jan je vlastníkem historického motocyklu, po kterém touží Petr. Zůstavitel se rozhodne za dědice celého svého majetku, mnohonásobně převyšujícího hodnotu Janova motocyklu, povolat svého kamaráda Jana. Zároveň přikáže Janovi vydat Petrovi jako odkaz zmíněný historický motocykl. Jan má na výběr, zda dědictví přijmout a vydat motocykl, či dědictví odmítnout a motocykl si ponechat.*

- **Přechod dluhů** – Závazky zůstavitele jeho smrtí zpravidla nezanikají, ale přecházejí na jeho právní nástupce, nejčastěji v rámci dědictví. Střední ObčZ z roku 1950 zásadním způsobem zasáhl do práv věřitelů v případě, že jejich dlužník zemřel a tehdy zvolené řešení přechodu dluhů zůstalo bohužel dodnes nezměněno. Zákon upřednostňuje ochranu dědiců před oprávněnými zájmy zůstavitelových věřitelů. Dnešní koncepce přechodu dluhů vychází z povinnosti dědice hradit zůstavitelovy dluhy pouze do výše nabytého dědictví. Při dnešním právním stavu lze s jistou nadsázkou říci, že se dlužníkovi vyplatí zemřít, než by splácel své závazky. Zásadní problém, který potvrzuje i praxe, spočívá v tom, že dnes je předmětem pozůstalosti jen to, co dědicové musí nezbytně přihlásit (nemovitosti, vklady na účtech, apod.). Naopak většina movitých věcí, jako např. drahé obrazy, starožitnosti, sbírkové předměty atd., dědicové většinou nepřiznají a dochází tak ke zkrácení práv věřitelů, jelikož dědicům za toto jednání nehrozí prakticky žádná sankce. Pokud by se věřiteli podařilo prokázat, že nebylo do pozůstalosti zahrnuto vše, dojde jen k rozšíření pozůstalosti o ty věci, o kterých věřitel prokáže, že patřily zůstaviteli, a povinnost k úhradě dluhů se rozšíří o jejich hodnotu, což většinou stejně nestačí k pokrytí zůstavitelových dluhů. Věřitel tak v případě smrti svého dlužníka zpravidla nedojde plného uspokojení.

Jelikož není důvodu zvýhodňovat dědice na úkor věřitelů, kloní se návrh nové úpravy dědického práva ke koncepci, která je obvyklá v nejen tradičních právních řádech, ale i v právních řádech, které mají podobné historické pozadí svého vzniku (např. Polsko). Předkládaná úprava posiluje pozici věřitelů tím, že primárně dochází k přechodu povinnosti k úhradě dluhů v plném rozsahu. Dědic musí uhradit zůstavitelovy dluhy i nad rozsah nabytého dědictví, případně ze svého výlučného majetku. Jistě není v určitých případech vhodné, aby dědic byl povinen k úhradě dluhů nad rozsah nabytého majetku. Je mu proto zákonem poskytnuta ochrana, spočívající v možnosti ohraničení rozsahu povinnosti k úhradě zůstavitelových dluhů. Dědic může požádat o vyhotovení soupisu pozůstalosti, který zpravidla vyhotoví notář. V jednoduchých případech může být soupis pozůstalosti nahrazen společným prohlášením dědiců o majetku.

Jestliže si dědic vyhradil soupis pozůstalosti, bude povinen k úhradě zůstavitelových dluhů jen do nabytého dědictví. Zdá se, že se v případě vyhrazení soupisu pozůstalosti pro věřitele oproti dnešnímu stavu nic nemění, ale není tomu tak. Jestliže dědic vědomě neuvede do soupisu pozůstalosti některé předměty a věřiteli se podaří jejich existenci prokázat, přestane pro dědice platit ochrana, kterou mu poskytoval soupis pozůstalosti a bude povinen uhradit dluhy zůstavitele v plné výši.

- **Zřeknutí se dědického práva** – Dnešní právní úprava možnost zřeknutí se dědického práva nepřipouští. Dědic se dnes nemůže předem zříci svého dědického práva a musí po zůstavitelově smrti dědictví buď přijmout, nebo odmítnout.

Nově se proto navrhuje, aby bylo dědici umožněno se svého dědického práva zřeknout ve smlouvě se zůstavitelem. Pro tuto smlouvu se navrhuje forma veřejné listiny. Zavedení zřeknutí se dědictví je velmi kladně vnímáno i odbornou veřejností, jelikož povede k vypořádání případných dědických sporů již za zůstavitelova života. Zřeknutí se dědictví bude praktické v případech, kdy zůstavitel za svého života zvýhodní nějakého z případných dědiců.²⁵ Zříci se dědictví je možné jako celku nebo se může zůstavitelův potomek zříci pouze práva na povinný díl. Ve druhém případě pak potomek může v případě dědění ze zákona ještě dědit.

- **Právo na povinný díl a nepominutelný dědic** – Za nepominutelné dědice jsou dnes považováni jen potomci zůstavitele, přičemž se rozlišuje mezi potomky zletilými a nezletilými. Význam institutu nepominutelných dědiců je v případě dědění ze závěti, jelikož právo nepominutelných dědiců ve své podstatě omezuje zůstavitelovu pořizovací svobodu. V případě, že má zůstavitel jen nezletilého potomka, nemá možnost odkázat, byť majetek nepatrné hodnoty, komukoliv jinému než tomuto potomkovi, což se nezdá být správné. Nepominutelný dědic má podle dnešní právní úpravy právo na podíl z pozůstalosti. Jestliže zůstavitel v závěti zkrátí práva nepominutelných dědiců, je závěť v této části relativně neplatná a zůstavitelovi potomci mohou její platnost napadnout a domáhat se svého podílu na pozůstalosti. Dnes je stanoveno, že nezletilému potomku zůstavitele se musí v případě dědění ze závěti dostat alespoň tolik, kolik činí jeho dědický podíl ze zákona. V případě zletilých potomků, nesmí být tito zkráceni více, než kolik činí polovina jejich dědického podílu ze zákona.²⁶ Dnešní koncepce nepominutelných dědiců a jejich práva na podíl z pozůstalosti je nešťastná v tom směru, že uměle zakládá podílové spoluvlastnictví, které pak může činit problémy v případě hospodaření s jeho předmětem.

Návrh úpravy povinného dílu je inspirován německým, ale např. i polským občanským zákoníkem, které zaujaly poněkud odlišnou koncepci. Právo na povinný díl, tak jak je upraveno v předkládaném návrhu, je primárně právem nepominutelného dědice na výplatu finanční částky, která odpovídá části jejich zákonného dědického podílu. Nový

²⁵ *Příklad: Zůstavitel má tři syny a jednomu z nich za svého života daruje pozemek, aby si mohl postavit rodinný dům. Vzhledem k tomu, že ostatním dvěma synům nic za života nedaroval, chce je spravedlivě podělit a také předejít případným sporům po své smrti. Může uzavřít s obdarovaným synem dohodu o zřeknutí se dědictví.*

²⁶ *Příklad: Jestliže má zůstavitel manželku a dva syny, přičemž jeden je v okamžiku zůstavitelovy smrti nezletilý a druhý zletilý, bude rozsah nároku synů tento: Nezletilý syn musí získat alespoň 1/3 z pozůstalosti a zletilý syn alespoň 1/6.*

občanský zákoník zůstal pouze u potomků, jakožto nepominutelných dědiců. Dochází však k posílení pořizovací svobody zůstavitele, jelikož se snižuje rozsah práva nepominutelných dědiců na jejich zákonný dědický podíl. V případě nezletilého potomka jsou to 3/4 jeho zákonného dědického podílu a v případě zletilého potomka pak 1/4 zákonného dědického podílu. Nová úprava především posiluje pořizovací svobodu zůstavitele a do jisté míry též předchází problémům se vznikem nechtěných podílových spoluvlastnictví. Dále již pomnutí nepominutelného dědice v závěti nezpůsobuje její neplatnost, byť relativní, ale pouze zakládá právo nepominutelného dědice požadovat vyplacení svého povinného dílu.

1.3.2 Právní důvod dědění v SRN

Německá úprava poskytuje v rámci dědického práva mnohem širší spektrum instrumentů, které napomáhají důstojnému a důslednému naplnění vůle zůstavitele a dědice. BGB prokazuje od svého vzniku relativní stálost a případné nejasnosti jsou řešeny bohatou judikaturou německých soudů. Po smrti bližšího nastupují na jeho místo jeho dědicové. Kdo je v individuálním případě dědicem, stanovuje zůstavitel sám. Pokud by zůstavitel žádná opatření neprovedl, nastupuje zákonná posloupnost. Dědickými tituly jsou *zákon a poslední pořizování zůstavitele*. Notáři nejsou v dědickém řízení na rozdíl od naší právní úpravy činní.

1) Dědická posloupnost ze zákona – Dědická posloupnost ze zákona je dále rozdělena do tzv. „tříd“. Existují-li dědicové z přednostní třídy, jsou ostatní třídy z dědické posloupnosti vyloučeny. Zákonní dědicové se dělí do tříd následovně:

- a) 1. třída: potomci (dětí) zůstavitele (§ 1924 BGB),
- b) 2. třída: rodiče zůstavitele a jejich potomci (§ 1925 BGB),
- c) 3. třída: prarodiče zůstavitele a jejich potomci (§ 1926 BGB),
- d) 4. třída: praprarodiče zůstavitele a jejich potomci (§ 1927 BGB),
- e) 5. třída: prapraprarodiče zůstavitele a jejich potomci (§ 1929 BGB).

Vedle dědiců uvedených v třídách je zákonným dědicem také manžel dle § 1931 BGB a registrovaný partner § 10 ZregP. Disponoval-li zůstavitel pouze určitou částí své pozůstalosti, týká se zákonná posloupnost zbývající části dědictví.

Zákonnými dědici jsou zůstavitelovi příbuzní a jeho manžel. Dědické nároky manžela závisí na majetkovém stavu manželů a na tom, jaké příbuzné zůstavitel zanechal. Zákonní dědici – příbuzní jsou rozděleni do několika řádů. V rámci prvního řádu dědí jen potomci. Vedle nich může dědit z jedné čtvrtiny manžel. Není-li dětí, dědí manžel sám. Zákonný podíl manžel se zvýší o jednu čtvrtinu v případě, že manželé žili v zákonném majetkovém stavu. Potom tedy dědí manžel polovinu a děti stejnými podíly druhou

polovinu. Vyjádření poslední vůle zůstavitele může být provedeno závětí, společnou závětí nebo dědickou smlouvou. To na rozdíl od českého práva, ve kterém nejsou poslední dva jmenované instituty přípustné.²⁷

2) Poslední pořízení zůstavitele – Testament, Společný testament, dědická smlouva.

Testament – Česká úprava nabízí pořizovateli více možností, jak sepsat závěť bez účasti notáře. Velkou zásluhu na tom má alografní závěť, kterou lze pořídit za účasti dvou svědků. Při srovnání této formy testamentu s německými mimořádnými testamenty vyžadujícími účast svědků při sepsání závěti najdeme podstatné rozdíly.

V § 2064 BGB je explicitně stanoveno, že testament může být zřízen pouze osobně. Český občanský zákoník sice takovéto výslovné ustanovení neobsahuje. Zůstavitel nemůže podle § 2065 odst. 2 BGB přenechat určení osoby, které má připadnout předmět dědictví (případně jeho části), na třetí osobě. Toto ustanovení přináší v praxi problémy. Spolkového soudní dvůr totiž ve svém rozhodnutí²⁸ připouští, aby zůstavitel stanovil objektivní kritéria, podle kterých třetí osoba provede určení dědice nebo dědického podílu. Třetí osoba tak neurčuje dědice na základě subjektivního uvážení, ale označuje ho na základě objektivních kritérií, které jsou v závěti.

Způsobilost sepsat závěť v BGB je řešena v § 2229, který je speciálním ustanovením k obecné úpravě způsobilosti k právním úkonům. Způsobilost pořídit závěť tak vzniká dokončením šestnáctého roku života, ovšem pouze ve formě notářského zápisu a to buď ústním prohlášením před notářem. Odlišná věková hranice u testovací způsobilosti je opodstatněna tím, že pořizovateli nevzniká sepsáním testamentu žádná právní újma.²⁹

Způsobilost zřídit testament je tak u zletilé osoby vyloučena pouze v případě, kdy pro chorobné narušení duševní činnosti, pro slabomyslnost nebo pro narušení vědomí není schopna posoudit význam jí učiněných volních prohlášení a podle tohoto posouzení jednat.³⁰ Ten, kdo se dovolává dědické nezpůsobilosti pořizovatele, musí prokázat existenci některého z důvodů uvedených v § 2229 odst. 4 BGB a to v okamžiku sepsání testamentu.³¹

Formální náležitosti testamentu a důsledky, které s sebou přináší jejich případné porušení, patří k nejproblematictějším otázkám dědického práva. Judikatura je v tomto bodě zvláště přísná.³² Účelem je zajistit pravost testamentu, chránit jej před zfalšováním, vymezit

²⁷ BRON, S., WÜRTH, N.: *Erben, vererben und vermachen*, Frankfurt/M. 2010, Linde, s. 15.

²⁸ Rozsudek BGH ze dne 18. 11. 1954 – IV ZR 152/54 (uveřejněno v BGHZ sv. 15, s. 199, 200)

²⁹ EBENROTH, C. T.: *Erbrecht*, München, C.H. Beck, 1992, s. 118.

³⁰ § 2229 odst. 4 BGB

³¹ LANGE, H., KUCHINKE, K.: *Erbrecht*, München, C.H. Beck, 2001, s. 327.

³² Usnesení BGH ze dne 9. 4. 1981 – IVa ZB 4/80 (uveřejněno v BGHZ sv. 80, s. 242, 246)

ho od pouhých návrhů a ochránit zůstavitele od ukvapených a nepromyšlených rozhodnutí. Nedodržení formálních náležitostí vede v české úpravě k absolutní neplatnosti, v německé k nicotnosti takového pořízení.³³ Občanský zákoník v ustanovení § 476 odst. 2 vyžaduje, aby každá závěť obsahovala den, měsíc a rok, kdy byla podepsána. Německá úprava obsahovala obdobné ustanovení do 3. 8. 1938.³⁴

a) Testament holografní – Vlastnoruční závěť se objevuje v obou právních řádech. K její platnosti je třeba, aby byla pořizovatelem vlastnoručně napsána a podepsána.

Pomáhala-li třetí osoba při zhotovení poslední vůle, pak závisí její platnost na tom, zda sepsání spočívalo na vlastní vůli zůstavitele. Bude-li tomu tak, pak je přípustné, aby pořizovatel opsal návrh vyhotovený jinou osobou, nebo aby mu tato osoba při psaní pomáhala podpíráním ruky.³⁵ Jestliže bude prokázáno, že rysy písma byly formovány třetí osobou, nebude vlastnoručnost závěti naplněna.³⁶

Poruší-li testament jen zčásti požadavek vlastnoručního sepsání (např. dodatečným připsáním nějakého ustanovení psacím strojem), pak je zbytek testamentu dle § 2085 BGB platný, pokud lze předpokládat, že by zůstavitel učinil takovéto pořízení též bez neplatného dodatku.

Německá judikatura připouští možnost napsat platnou závěť do jiné listiny, ale pouze za předpokladu, že tato listina bude splňovat formální požadavky kladené na poslední vůli.³⁷ Vrchní zemský soud ve Frankfurtu nad Mohanem ponechal platnou závěť přeživšího manžela odkazující na společný testament manželů, který sepsal dříve zemřelý manžel a přeživší ho pouze podepsal.³⁸

Holografní testament může být dle českého práva uschován u kteréhokoliv notáře,³⁹ v německém právu u kteréhokoli obvodního soudu (*Amtsgericht*).⁴⁰ Při úschově obdrží pořizovatel osvědčení o uložení závěti.

Výhody, které sebou přináší tato forma testamentu, jsou poměrně malé, formální požadavky a možnost jeho rychlé změny. Na druhé straně roste riziko zfalšování, neoprávněného zničení a možného nenalezení po smrti pořizovatele. Vzdání se právního poradenství u notáře skrývá mimo jiné nebezpečí, že vzniknou nejasnosti o obsahu poslední vůle

³³ § 40 odst. 1 ve spojení s § 476 ObčZ a § 125 ve spojení s § 2231 BGB

³⁴ EBENROTH, C. T.: *Erbrecht*, München, C.H. Beck, 1992, s. 124.

³⁵ Rozsudek BGH ze dne 12. 3. 1981 – IVa ZR 111/80 (uveřejněno v NJW roč. 1981, s. 1900, 1901)

³⁶ Usnesení OLG Hamm ze dne 11. 9. 2001 – 15 W 224/01 (uveřejněno v ZEV roč. 2002, s. 108)

³⁷ Rozsudek BGH ze dne 29. 5. 1980 – IVa ZR 26/80 (uveřejněno v Rpfleger roč. 1980, s. 337)

³⁸ Usnesení OLG Frankfurt am Main ze dne 26. 8. 2001 – 20 W 483/00 (uveřejněno v ZEV roč. 2002, s. 70, 71)

³⁹ § 82 NotŘ

⁴⁰ § 2248 BGB

b) Testament alografní – V německé právní úpravě se tato forma neobjevuje!!

c) Testament formou notářského zápisu – Rovnocenně vedle holografního testamentu stojí závěť notářským zápisem, která může být ústně prohlášena před notářem nebo předána v otevřené či uzavřené formě. Zůstavitel, který není schopen číst, může zřídít poslední vůli pouze ústním prohlášením. Opačně je tomu v případě, že není schopen mluvit. Zde je vyloučena možnost, aby tato osoba ústně prohlásila, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Proto musí být k celému průběhu jednání přizván důvěrník, který je schopen se s pořizovatelem domluvit. Nezletilému je dle § 2233 odst. 1 BGB odepřena možnost předat závěť v uzavřené formě.

Písennou formu závěti musí pořizovatel notáři předat a při tom prohlásit, že písennost obsahuje jeho poslední vůli. Předaná listina nemusí být napsána ani podepsána pořizovatelem. Při otevřené formě je povinností notáře objasnit skutkový stav a upozornit na všechny možné pochyby. V zásadě ale nemusí poukázat na možné hospodářské a daňové důsledky jednotlivých ustanovení v testamentu.⁴¹

Požizuje-li testament osoba, která neumí psát, pak je nutná přítomnost dalšího notáře nebo svědka, kteří svým podpisem potvrdí, že listina byla před zůstavitelem přečtena a jím potvrzena. Stejných osob je třeba, požizuje-li osoba hluchá, slepá nebo němá, ledaže se jich vzdá.

Další náležitosti a průběh takového pořízení před notářem jsou stanoveny v zákoně o ověřování listin (Beurkundungsgesetz).

Oproti vlastnoruční závěti požívá forma sepsání notářským zápisem následující výhody. Zapojením práva znalého notáře je zabráněno formálním chybám při jejím sepsání. Listina nemůže být napadena námitkou, že se jedná o pouhý návrh testamentu. Neprodleným uložením do úřední úschovy je téměř vyloučena možnost jejího zničení nebo zfalšování a navíc je zároveň zajištěno, že v případě smrti zůstavitele bude závěť neprodleně objevena. Možnost vznesení námitky, že závěť byla pořízena osobou nezpůsobilou testovat je velmi omezená, neboť notář je povinen se o takové způsobilosti u zůstavitele přesvědčit.⁴²

d) Mimořádné testamenty – Český právní řád nezná mimořádné formy závěti. Německé BGB obsahuje úpravu mimořádných závětí v § 2249 a násl. Mimořádný testament se stane neplatným v případě, že od jeho zřízení uplynou tři měsíce a zůstavitel bude ještě naživu. Lhůta počíná běžet od chvíle, kdy je pořizovatel schopen sepsat závěť před notářem.

⁴¹ Rozsudek BGH ze dne 24. 6. 1975 – VI ZR 204/73 (uveřejněno v NJW roč. 1975, s. 2016, 2017)

⁴² § 11 BeurkG

První přípustnou formu je *Nouzový testament před starostou (Nottestament vor dem Bürgermeister)*. Před starostou může být testament zřízen v případě hrozícího nebezpečí, že zůstavitel zemře před příchodem notáře. Spolkový soudní dvůr ve svém rozhodnutí judikoval, že tomuto nebezpečí je postaveno naroveň i nebezpečí doživotní ztráty testovací způsobilosti zůstavitele.⁴³ K tomu se ovšem kriticky staví pan Brox, který argumentuje tím, že je to v rozporu se slovním výkladem § 2249 odst 1 věta první, který uvádí pouze obavu úmrtí před příchodem notáře a je tak v rozporu se záměrem zákonodárce.⁴⁴

Pořít před starostou lze také v případě, kdy se zůstavitel nachází v uzavřené oblasti postižené např. záplavami, karanténou a sepsání závěti před notářem není možné nebo podstatně ztížené (§ 2250 odst. 1 BGB). V těchto případech vstupuje na místo notáře starosta obce, ve které se zůstavitel nachází. Dále je nutná přítomnost dvou svědků, kteří se na listinu musí též podepsat.

Druhou formou je *Testament před třemi svědky (Nottestament vor drei Zeugen)*, který slouží pro případ, že se zůstavitel nachází v uzavřené oblasti (Absperrungstestament⁴⁵), nebo je v takovém ohrožení života, že se starosta nestihne dostavit (Notlagetestament). Vedle reálného nebezpečí ohrožení života postačí i pouhá obava.⁴⁶ Ústní prohlášení poslední vůle musí být ještě za života zůstavitele sepsáno, v přítomnosti tří svědků zůstaviteli přečteno, jím potvrzeno a všemi podepsáno. Porušení jedné z těchto formálních náležitostí by vedlo k neplatnosti závěti.⁴⁷ Svědci musí být současně přítomni po celou dobu pořízení.⁴⁸ Svědkem ve smyslu ustanovení § 2250 BGB nemůže být osoba, která byla náhodně přítomna při pořizování závěti, ačkoliv je schopna správně reprodukovat vůli zůstavitele.

Poslední přípustnou formou nouzových testamentů je *Námořní testament (Nottestament auf See)*, který může pořít osoba, nacházející se na palubě německé lodi mimo vnitrozemský přístav. Hrozícího nebezpečí přitom není třeba. Zákon náležitosti pořízení testamentu upravuje odkazem na ustanovení § 2250 odst. 3 BGB, který obsahuje úpravu nouzového testamentu před třemi svědky.

- **Předběžný a následný dědic (Vorerbe und Nacherbe)** – je využíváno zejména rodiči postižených dětí za účelem zamezení přístupu k pozůstalostnímu majetku nositelům sociální pomoci a také při tzv. Berlínském testamentu. Předběžný dědic je poměrně silně omezen v dispozicích se zděděným majetkem, což je hlavní důvod absence tohoto institutu

⁴³ Rozsudek BGH ze dne 15. 11. 1951 – IV ZR 66/51 (uveřejněno v BGHZ sv. 3, s. 372, 377)

⁴⁴ BROX, HANS: *Erbrecht, 19 neu bearbeitete Auflage*, Köln, Berlin, Bonn, München, Heymanns, 2001, s. 80.

⁴⁵ v tomto případě je možné pořít i formou mimořádného testamentu před starostou

⁴⁶ Usnesení LG Freiburg ze dne 19. 3. 2003 – 4 T 187/02 (uveřejněno v ZEV roč. 2003, s. 370)

⁴⁷ Usnesení BGH ze dne 18. 9. 1991 – IV ZB 14/90 (uveřejněno v NJW roč. 1991, s. 3210)

⁴⁸ Usnesení BGH ze dne 1. 6. 1970 – III ZB 4/70 (uveřejněno v BGHZ sv. 54, s. 89)

v české úpravě. V této souvislosti se domnívám, že lhůta třiceti let, po kterou může být předběžné dědictví nařízeno, až příliš svazuje dědice a navrhol bych tuto dobu přiměřeně zkrátit.

Pan Sarres uvádí dvě výhody, kterými se vyznačuje předběžné dědictví.⁴⁹ První z nich praví, že: *„majetek zůstane na delší časový úsek pod ochranou a teprve poté přejde podle intencí zůstavitele na následného dědice. Druhou výhodou je fakt, že je uchován rodinný majetek a zároveň je zajištěno zaopatření předběžného dědice.“*

Zůstavitel tímto způsobem omezuje dispoziční vůli těchto dědiců a určuje další osud zděděného majetku v dalších generacích. Může tak například stanovit, že následné dědictví nastane tehdy, pokud se jeho manželka (předběžný dědic) opětovně provdá. Má-li manželka děti z prvního manželství a zůstavitel určí pouze společné děti jako následné dědice, bude tímto zabráněno, aby část rodinného majetku přešla na děti z původního svazku. Ustanovení § 2109 BGB uvádí lhůtu třiceti let, během které musí dědictví připadnout následnému dědici. Je-li podmínka vázána na osobu předběžného nebo následného dědice (např. svatba, smrt, výběr povolání, dosažení určitého věku) a tato osoba žije v okamžiku smrti zůstavitele, lze tuto lhůtu překročit.

Nařídí-li pořizovatel následného dědice bez určení právní skutečnosti nebo časového okamžiku, kdy má k následnému dědictví nastat, případně dědictví následnému dědici smrtí dědice předběžného.

Předběžný dědic vstupuje v případě smrti zůstavitele do jeho právního postavení, stává se univerzálním sukcesorem a tím i vlastníkem věcí patřících do pozůstalosti. Možnost s nimi volně disponovat je ovšem omezena §§ 2113 až 2115 BGB. Cílem je ochrana následného dědice, který má obdržet pokud možno nezmenšený podíl na pozůstalosti. Předběžný dědic nemůže disponovat s pozemky, právy k pozemkům a loděmi, pokud by to mohlo poškodit práva následného dědice, přičemž rozhodující pro takové poškození je posouzení z hlediska právního. Ze stejného důvodu nelze darovat předměty z pozůstalosti. Dispozice, které budou v rozporu s těmito omezeními, se stanou absolutně neplatnými v okamžiku následného dědění.

Práva třetích osob jednajících v dobré víře zůstanou nedotčena a budou se řídit obecnými předpisy BGB.⁵⁰ Pořizovatel má možnost předběžného dědice od těchto zákonných omezení osvobodit, nebo je naopak ještě zpřísnit.

⁴⁹ SARRES, E.: *Auskunftplichten bei Vor- und Nacherbschaft*, ZEV 2004, s. 125.

⁵⁰ § 892, § 932 BGB

Nevyplývá-li z vůle zůstavitele něco jiného, může následný dědic se svým právem volně disponovat. Pro převedení práva na jinou osobu je nutná notářsky ověřená smlouva.⁵¹

Práva následného dědice spočívají v tom, že může kdykoli požádat předběžného dědice o soupis pozůstalostního majetku (Nachlassverzeichnis). Toto oprávnění může ovšem využít pouze jednou.⁵² Za splnění poměrně přísných podmínek (sporná správa dědictví a hrozba narušení práv následného dědice) může dále žádat předběžného dědice o poskytnutí informací o pozůstalosti (§ 2127 BGB).

Předběžný dědic musí odevzdat dědictví ve stavu, v kterém by se nacházelo při řádné správě. Míra ručení za takový stav je zákonem zmírněna na takovou péči, kterou by předběžný dědic věnoval vlastním věcem (diligentia quam in suis).

e) Společný testament (Gemeinschaftliches Testament) – Institut společného testamentu do jisté míry privileguje osoby v manželství a v registrovaném partnerství, neboť by jinak musely za účelem vzájemných pořízení uzavřít dědickou smlouvu výhradně ve formě notářského zápisu. U těchto osob je zvýšená pravděpodobnost, že se budou chtít navzájem obmyslet, případně se shodnou na třetí osobě (zpravidla potomek), která bude obmyšlena po jejich smrti. Německý civilní kodex obsahuje úpravu tohoto institutu v § 2265 a násl. BGB. Hned úvodní ustanovení vymezuje osobní působnost pouze na manžele. Existence manželství jako předpoklad účinného společného testamentu se posuzuje dle časového okamžiku jeho sepsání. Ani následně uzavřené manželství nemůže „zhojit“ neplatnost takového pořízení.

Kromě pořízení, v nichž dispozice jednoho manžela je ve své účinnosti odvislá od účinnosti dispozice druhého (testamenta reciproca - viz níže), praxe bez výhrad připouští, aby došlo ke konverzi na samostatnou závěť, budou-li dodrženy její formální náležitosti.⁵³ Jestliže manželé dodrželi formální náležitosti pro samostatný testament, pak vzhledem k stanovenému cíli není žádný důvod odepřít účinnost takovému pořízení, lze-li z vůle zůstavitelů prokázat, že by i při znalosti neúčinnosti společného testamentu učinili jednostranné poslední pořízení ve stejném znění.

Zákon o registrovaném partnerství v § 10 odst. 4 stanoví, že § 2266 a násl. platí obdobně a dává tak možnost uzavřít společný testament i osobám, které se rozhodly uzavřít registrované partnerství.

⁵¹ Rozsudek RG soudu ze dne 13. 11. 1942 – VII 60/42 (uveřejněno v RGZ sv. 170, s. 163, 168)

⁵² Rozsudek BGH ze dne 9. 11. 1999 – IV ZR 319/93 (uveřejněno v BGHZ sv. 127, s. 360 a násl.)

⁵³ Rozsudek BGH z 16. 6. 1987 – IVa ZR 74/86 (uveřejněno v DNotZ roč. 1988, s. 178)

Podstatou tohoto testamentu je, že vždy existují dvě pořízení pro případ smrti. Manželé sice nakládají s majetkem společně, ale každý jednostranně. Zákon sám nestanoví, které pojmové znaky charakterizují společnou závěť, a které předpoklady musí být splněny k naplnění tohoto institutu. V literatuře se objevují různé teorie vyjadřující se k tomuto problému.

Dříve převažující objektivní teorie⁵⁴ klade důraz na vnější jednotu listiny, aniž by přikládala význam vůli manželů. Ti tak nemohli učinit svá pořízení v oddělených listinách. V současné době je upřednostňována subjektivní teorie zdůrazňující vůli manželů. Rozdílné názory panují na to, jak tuto vůli navenek projevít. Čistě subjektivní teorie se spokojuje s tím, aby se společná vůle dala odvodit z jakýchkoli okolností, třebaže budou spočívat i mimo samotný testament.⁵⁵ Druhý proud subjektivní teorie (tzv. omezená subjektivní teorie výkladu) vyžaduje, aby z testamentu samého bylo rozpoznatelné, že se jedná o společnou vůli manželů,⁵⁶ úplný důkaz pak může vyplývat i z okolností mimo společnou závěť.⁵⁷

Společnou závěť lze pořídit jak vlastnoručně, tak za účasti notáře. Obě formy lze vzájemně kombinovat a to i v rámci notářského zápisu.⁵⁸ Společné poslední pořízení může být zřízeno i formou mimořádného testamentu, přičemž před starostou (§ 2249 BGB) nebo před třemi svědky (§ 2250 BGB) postačuje, aby zákonné předpoklady pro jeho zřízení existovaly jen u jednoho z manželů.

Společný testament se dělí na:

a) *Tzv. jednoduchý testament manželů* (testamenta mera simultanea) – Tento druh se vyznačuje tím, že vykazuje vnější spojitost, nikoliv však vnitřní.⁵⁹ V praxi je používán velmi zřídka. Výhody jsou vyčerpány tím, že u vlastnoručního testamentu je poskytována privilegovaná forma.

b) *Reciproční testament* (testamenta reciproca) – Recipročním testamentem se manželé vzájemně obmyslí. Pořízení se tak obsahově shodují, přesto jsou ve své podstatě na sobě nezávislé.

c) *Vzájemný testament* (testamenta correspectiva) – Rozhodující je, zda jsou podle vůle zůstavitelů jednotlivá pořízení vzájemně tak úzce spojena, že by jedno bez druhého nebylo učiněno. Jak výstižně pan Ebenroth poznamenává, v právním smyslu

⁵⁴ Rozsudek RG ze dne 18. 11. 1909 – Rep. IV 265/08 (uveřejněno v RGZ sv. 72, s. 204)

⁵⁵ BROX, HANS: *Erbrecht, 19 neu bearbeitete Auflage*, Köln, Berlin, Bonn, München, Heymanns, 2001, s. 110.

⁵⁶ Rozsudek BGH ze dne 12. 3. 1953 – IV ZR 131/52 (uveřejněno v BGHZ sv. 9, s. 113)

⁵⁷ Usnesení OLG v Hammu ze dne 18. 12. 1978 – 15W 246/78 (uveřejněno v OLGZ roč. 79, s. 266)

⁵⁸ Jeden manžel může pořídit otevřenou formou notářského zápisu, druhý ústním prohlášením před notářem,

⁵⁹ *příklad: Ustanovuji za své dědice v případě mé smrti manželku M a mého syna S. Moje manželka M ustanovuje pro případ smrti za svou dědičku svoji dceru D z prvního manželství.* “

jednotlivá pořízení „společně stojí a padají“.⁶⁰ Vzájemnost je nutné zkoumat u obou pořízení zvlášť, neboť je možné, že pouze jeden manžel chtěl testovat s ohledem na pořízení druhého, zatímco ten takovou závislost nepociťoval.⁶¹ Za života druhého manžela lze vzájemné pořízení jednostranně odvolat. V takovém případě bude nutné odvolání učinit v notářské formě a doručit ho druhé straně. Odlišné názory panují na to, zda lze po rozvodu manželství vzájemná pořízení zrušit sepsáním jednostranného pořízení.⁶² Možnost odvolání zaniká v případě smrti jednoho z manželů, ledaže byla sepsána tzv. osvobozující klausule (Freistellungsklausel), která zmocňuje přeživšího manžela k zrušení nebo změně vzájemného testamentu.

d) *Berlínský testament* (Das Berliner Testament) – V praxi je nejčastěji využíván způsob, kdy se manželé vzájemně obmyslí ve společném testamentu, přičemž po smrti přeživšího manžela se stanou dědici jejich děti. K naplnění tohoto cíle jsou v zásadě připuštěny dvě rovnocenné možnosti. Pan Stöcker prováděl na začátku sedmdesátých let minulého století empirický výzkum a zjistil, že tři ze čtyř společných závětí připadnou na tzv. Berlínský testament.⁶³ Negativní stránkou je dvojí zdanění při převodu majetku. Dědické dani tak podléhá jak převod pozůstalosti jednoho manžela na druhého, tak konečný transfer na potomka.

- **Dědická smlouva (Erbvertrag)** – Namísto jednostranného právního úkonu může zůstavitel činit pořízení pro případ smrti též dědickou smlouvou, která je upravena v § 2274 a násl. BGB. Je pro ni charakteristická dvojí povaha. Jednak tvoří jako pořízení pro případ smrti dědickoprávní titul pro obmyšlené osoby, jednak je pro zůstavitele závazná jako skutečná smlouva. Vlastní účel dědické smlouvy tedy leží v závaznosti pro její účastníky. Účinky nastávají až smrtí zůstavitele. Ještě za života tak může se svým majetkem volně disponovat, ledaže ve zlé víře činí darování s úmyslem poškodit smluvního dědice. Ten tak nemá žádné právo, aby obdržel pozůstalost ve stavu, v jakém se nacházela v době sepsání smlouvy.

Smluvní dědic a smluvně obmyšlený odkazovník nedisponují před smrtí zůstavitele žádným čekatelským právem na jeho majetek nebo předmět odkazu, ale pouhým výhledem na skutečné nabytí majetku.⁶⁴ Na druhé straně jim není zabráněno, aby pozůstalost odmítli.

⁶⁰ EBENROTH, C. T.: *Erbrecht*, München, C.H. Beck, 1992, s. 143.

⁶¹ Rozsudek BGH ze dne 13. 2. 1957 – IV ZR 243/56 (uveřejněno ve FamRZ roč. 1957, s. 129)

⁶² pro Rozsudek BGH ze dne 7. 7. 2004 – IV ZR 187/03 (uveřejněno v ZEV roč. 2004, s. 423), proti se staví MUSCHELER, K. H.: *Der Einfluss der Eheauflösung auf das gemeinschaftliche Testament*, DNotZ 1994, s. 733.

⁶³ STÖCKER, H.: *Die Neuordnung der gesetzlichen Erbfolge im Spiegel des mutmasslichen Erblasserwillens*, FamRZ roč. 1971, s. 612.

⁶⁴ Rozsudek BGH ze dne 19. 1. 1954 – V ZB 28/53 (uveřejněno v BGHZ sv. 12, s. 115)

Pan Ebenroth ve své knize uvádí následující praktický příklad: „Zůstavitel, vlastník středně velkého podniku, má tři syny. Plánuje, že nejstarší z nich podnik převezme. Ten má ovšem spoustu jiných pracovních nabídek. Dříve než je odmítne, tak by chtěl být otcem závazně ustanoven jako dědic podnikového majetku. Toho lze dosáhnout pouze dědickou smlouvou, kterou lze zároveň zavázat ostatní syny, aby se vzdali nároku na povinný díl. Současně budou odškodněni tím, že jim bude přímo nebo prostřednictvím odkazů přidělen zbývající majetek.“⁶⁵

Na rozdíl od společného testamentu může být dědická smlouva uzavřena mezi libovolnými osobami. Kogentně je předepsána forma notářského zápisu za současné přítomnosti obou smluvních stran.

Smluvní pořizovatel musí disponovat neomezenou způsobilostí k právním úkonům (§ 2275 odst. 1 BGB). Uzavře-li s povolením soudu osoba starší šestnácti a mladší osmnácti let manželství, neznamená to podle německého práva, že automaticky získává plnou způsobilost k právním úkonům. Vzhledem k častému spojení manželských a dědických smluv poskytuje zákonodárce těmto osobám výjimku. K platnosti takové dědické smlouvy je nutný souhlas zákonného zástupce. To samé platí pro snoubence.

Tato forma dvoustranného právního úkonu má v praxi značný význam. Je aplikována především v těch případech, kdy je budoucí dědic takto odměněn za plnění, které zůstaviteli v budoucnu poskytne. Pro obě strany přináší tento institut určitou formu jistoty. Zůstavitel se zavazuje poskytnout protistraně část majetku v případě své smrti, přičemž bude moci prakticky neomezeně se svým majetkem nadále disponovat. Smluvní partner má jistotu, že v budoucnu nabude dědictví.

- **Povinný díl** – Povinný díl zaručuje nejbližším rodinným příslušníkům účast na zůstavitelově majetku. Důvod spočívá v tom, že rodinní příslušníci se o sebe mají postarat a povinný díl má představovat minimální míru zajištění potomků a manželů. Právo na povinný podíl přísluší výlučně dětem, rodičům, a manželovi, § 2303 násl. BGB.

Jestliže zůstavitel prostřednictvím závěti jednu z těchto osob z dědického práva po něm vyloučil, přísluší jí právo na povinný díl. Toto právo musí oprávněná osoba uplatnit do tří let od získání povědomí o vydědění a povolání k dědictví, jinak je nárok promlčen, § 2332 BGB. Děti pak mohou v zásadě uplatnit své právo na povinný díl.

⁶⁵ EBENROTH, C. T.: *Erbrecht*, München: C.H. Beck. 1992, s. 160.

Každý člověk způsobilý k právním úkonům má právo samostatně rozhodnout o tom, komu mají jeho světské statky po jeho dožití připadnout.⁶⁶

Aby pozůstalost po vlastní smrti také připadla do správných rukou, měl by si zůstavitel rozmyslet, jak a komu pozůstalost rozdělí. Hranice samostatného určení zůstavitel dosáhne u takzvaných nepominutelných dědiců. Pokud byl zákonný dědic vyděděn, má nárok na povinný díl, § 2303 násl. BGB.

Rozhodnutím ze dne 19. 04. 2005, spolkový ústavní soud potvrdil, že poskytnutí povinného dílu představuje zásadní na potřebách nezávislou ekonomickou účast dětí na pozůstalosti zůstavitele, která je chráněna čl. 14 odst. 1 větou 1. ve spojení s čl. 6 odst. 1 Ústavy. Právo na svobodné rozhodnutí stojí až za tímto nárokem. Zůstavitel se své „zaopatřovací povinnosti“ vůči svým nejbližším příbuzným a svému manželovi nemůže zcela zdát.

Tento povinný díl může být potomkovi odňat pouze tehdy, jestliže existuje jeden z důvodů jmenovaných v § 2333 č. 1 – 5 BGB.

Nepominutelný dědic musí: a) zůstaviteli usilovat o život, b) zůstavitele záměrně tělesně týrat, c) dopustit zločinu nebo úmyslného těžkého přečinu, d) zlovolně porušit vyživovací, e) povinnost vůči zůstaviteli, nebo f) vést bezectný a nemravný život proti vůli zůstavitele.

Přitom nelze bezectný a nemravným způsobem života rozumět každý způsob života odporující představám zůstavitele. Zůstavitel nemůže vydědit svého homosexuálního syna jen proto, že nemá pochopení pro jeho životní cestu. Spíše se zde jedná o případy, které musí zasáhnout pocit cti rodiny. Patří sem např. vydělávání peněz prostřednictvím hazardních her, od zavedení Zákona o prostituci už ale ne prostituce, protože oddání se sexuálním aktům za úplatu takto bylo zařazeno mezi řádné právní úkony. Tyto důvody jsou konečné a jsou aplikovány v úzkém rámci.

Rozhodnutím spolkového ústavního soudu ze dne 19. 04. 2005 sp. zn.: 1. SpÚstP 1644/00 a 1 SpÚstP 188/03 (místo výskytu NJW 2005, 1561) bylo nyní opětovně potvrzeno, že tyto důvody jsou pro odejmutí povinného dílu konečné. I když se potomci nebo manžel / manželka chová jinak, než je pokládáno za vhodné, nebo neplní požadavky, které jsou na ně kladeny, není to dostatečným důvodem k odejmutí povinného dílu. Zůstavitel má své potomky a za manžela nést zodpovědnost, a ne se jí jen vzdát.

⁶⁶ Spolkový ústavní soud (BverfG), rozhodnutí ze dne 19. 4. 2005 Sp. Zn.: 1 SpÚstP 1644/00 a SpÚstP 188/3 (místo výskytu NJW 2005, 1561)

- **Odmítnutí dědictví** – Za nedostatek v českém právním řádu považují skutečnost, že dědic nemá možnost jakýmkoli způsobem změnit své rozhodnutí, kterým odmítl dědictví. Praktické to je zejména tehdy, jestliže se vyskytne v době odmítnutí dědictví neznámý majetek značné hodnoty.

Německá úprava lépe chrání dědicův vlastní majetek před zůstavitelovými věřiteli tím, že mu umožňuje vzdát se dědictví za života. Bude-li totiž nařízena pozůstalostní insolvence nebo pozůstalostní správa, dojde (ex lege) k rozdělení majetku a věřitelé budou moci žádat uspokojení svých pohledávek pouze z majetku, který nabyl dědic po zůstaviteli.

Možnost vzdát se dědictví za života pořizovatele je upravena opět pouze v BGB. Praktické to bude zejména v případech, kdy osoba vzdávající se dědictví obdrží za života zůstavitele rozsáhlý majetek formou daru nebo výhodné koupě.

1.4 Způsobilost dědice

1.4.1 Způsobilost dědice v ČR

Dalším předpokladem, aby konkrétní jedinec nabyl dědictví po zůstaviteli, je ten, aby osoba byla k nabytí dědictví způsobilá. Teorie práva rozlišuje **absolutní** a **relativní** dědickou nezpůsobilost. Absolutní nezpůsobilost spočívá v objektivních okolnostech. To znamená, že dědicem se může stát pouze ten, kdo měl v okamžiku delace (tj. v okamžiku smrti) způsobilost mít práva a povinnosti. Nemůže tedy dědit ten, kdo v okamžiku smrti zůstavitele již nebyl mezi živými.

Výjimkou z absolutní dědické nezpůsobilosti je počaté, ale ještě nenarozené, dítě (tzv. nasciturus). U něj se finguje způsobilost mít práva a povinnosti za předpokladu, že se narodí živé.⁶⁷

V případě právnických osob existují z absolutní dědické nezpůsobilosti výjimky dvě. Jednou je ta, kdy v době nápadu dědictví sice ještě právnická osoba neexistovala, nicméně její ustavení již bylo v zakladatelské fázi. Druhá výjimka se vztahuje na právnickou osobu, která se závěti zřizuje či má být na základě závěti zřízena.⁶⁸

U relativní dědické způsobilosti se uplatňují subjektivní aspekty a lze o ni uvažovat pouze u fyzických osob. Relativně nezpůsobilým dědicem je dle § 469 ObčZ ten, kdo: a) se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům, b) se dopustil zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy.

⁶⁷ Do doby narození tohoto dítěte nelze v projednávání dědictví pokračovat.

⁶⁸ Viz. § 477 odst. 2 ve spojení se zákonem č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech

Z povahy věci vyplývá, že nezpůsobilým je ten, kdo se takového činu dopustil ještě před nápadem dědictví. Dědická nezpůsobilost toho, na koho se ustanovení § 469 vztahuje, nastává přímo ze zákona (ex lege). Nepředpokládá se k ní nějaký úkon ze strany zůstavitele. Může být uplatněna každým, kdo má právní zájem na vyloučení nezpůsobilého dědice z okruhu dědiců.

Zákon však nepovažuje tyto důsledky za neodvratné. Umožňuje „provinilci“ dědické nástupnictví, jestliže zůstavitel tento čin odpustil. Byl-li nezpůsobilý dědic povolán k dědění ze zákona, jsou jeho potomci povoláni k dědění k nezkrácenému podílu, který by jinak připadl jejich předku.⁶⁹

Není pochyb o tom, že je společensky nepřijatelné (vyjma případu odpuštění zůstavitelem), aby osoba, která spáchala vůči zůstaviteli či jeho nejbližším úmyslný trestný čin eventuelně se dopustila zavrženíhodného jednání proti projevu jeho poslední vůle, aby po něm dědila. Z vlastní praxe znám případ, kdy syn zavraždil svou matku a ještě z vězení si zjišťoval, kdy po ní bude dědit. Bylo mu tedy sděleno, že v jeho případě k dědění nedojde, neboť je nezpůsobilým k dědění.⁷⁰

Návrh nového ObčZ počítá s drobným rozšířením a zejména upřesněním institutu dědické nezpůsobilosti, jenž např. do určité míry fungovalo již za současně platné úpravy pomocí judikatury a komentářů. Zejména bude stanoveno, že z dědictví je vyloučen, kdo se vůči zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům dopustí jednání se znaky úmyslného trestného činu (podmínkou vzniku dědické nezpůsobilosti tedy nebude odsouzení pro tento čin). Dále bude stanoveno, že nejen ten, kdo se dopustil zavrženíhodného jednání vůči zůstavitelově poslední vůli, bude vyloučen z dědictví, jak je tomu dosud, ale z dědictví bude vyloučen ten, kdo zůstavitele k projevu poslední vůle donutí nebo lstivě svede, a rovněž ten, kdo projevnutí zůstavitelovy poslední vůle překazí.

⁶⁹ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J.: *Občanské právo hmotné, Svazek III., 3. aktualizované a doplněné vydání*, ASPI Publishing, s. r. o., 2002, s. 283.

⁷⁰ V souvislosti se vztahem dědické nezpůsobilosti a § 175k odst. 1 a 2 OSŘ, uvádím toto rozhodnutí: „Byl-li dědic zůstavitele pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, je soud v dědickém řízení při posuzování tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti (§469 ObčZ) vázán pravomocným rozsudkem a tato otázka nemůže být předmětem rozhodování dle § 175k odst. 1 či 2 OSŘ. Dědické právo odsouzeného dědice je však i v tomto případě závislé na tom, zda mu zůstavitel tento čin odpustil (§ 469 věta druhá ObčZ) a je-li tato otázka sporná, musí soud postupovat dle § 175k odst. 2 OSŘ.“ Blíže viz Usnesení MS v Praze č.j. 24 Co 51/2001-133 ze dne 28. 2. 2001.

Dále se k dědické nezpůsobilosti váže judikát ze dne 12. 12. 1997 Krajského soudu v Brně, kde byla řešena otázka „zavrženíhodného jednání“ takto: „Za zavrženíhodné jednání proti projevu vůle zůstavitelovy, které by přivodilo dědickou nezpůsobilost dědice, nelze považovat, jestliže dědic v průběhu dědického řízení tvrdil, že předložená závěť zůstavitele je psána jeho vlastní rukou, ačkoli v navazujícím soudním řízení bylo pravomocně rozhodnuto, že zůstavitel tuto závěť vlastní rukou nepodepsal.“ Blíže viz Usnesení KS v Brně ze dne 12. 12. 1997 pod sp. zn. 18 Co 60/97.

1.4.2 Způsobilost dědice v SRN

Nezpůsobilý k dědictví je v Německu ten, kdo (§ 2239 BGB):

- a) Zůstavitele, jeho manželku, manžela, jeho děti nebo zůstaviteli blízké osoby, jako je životní partner, nevlastní dítě či svěřenec, zabil, či se o to pokusil. Pokud se tedy syn pokusí zavraždit své rodiče, neobdrží v budoucnu nic z dědictví a nemá ani nárok na povinný díl.
- b) Kdo se proti těmto osobám proviní těžkým úmyslným zaviněním nebo zločinem. Např. falšování dokumentů, za jistých okolností i urážky, které zůstavitele těžce urazily, vloupání k zůstaviteli nebo zpronevěra.
- c) Ten, který úmyslně porušuje vyživovací povinnost. Pokud syn, i přes své vysoké příjmy, neplatí svému otci výživné, poté je nezpůsobilý k dědictví. Tento případ se vyskytuje ale velmi zřídka, protože chudý rodič po sobě ve většině případů nezanechá žádný nebo velmi malý majetek, proto se v tomto případě vydědění nevyplatí. To by se vyplatilo pouze v případě, kdy syn zanedbává svoje povinnosti vůči rodičům a ti poté vyhrají v loterii nebo sami něco zdědí.
- d) Ten, který byl za úmyslný trestný čin odsouzen minimálně k jednomu roku vězení a to bez podmínky. To samé platí i v případě, pokud byl dotyčný kvůli podobně závažnému úmyslnému trestnému činu umístěn na psychiatrii nebo do nápravného ústavu.

O způsobilosti k dědictví se většinou rozhoduje až po smrti zůstavitele. Dědicové musí podat žalobu, ve které prohlásí násilnického dědice za nezpůsobilého k dědictví. Poté má každý nárok na podání stížnosti, kterou může zažádat o odstranění nezpůsobilosti.⁷¹

⁷¹ BRON, S., WÜRTH, N.: *Erben, vererben und vermachen*, Frankfurt/M. 2010, Linde, s. 106.

2 ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ V ČR A SRN

2.1 Prameny právní úpravy

2.1.1 Prameny právní úpravy v ČR

Hlavním pramenem právní úpravy dědického řízení je zákon č. 99/1963 Sb., OSŘ v platném znění, zejména pak část třetí „Řízení v prvním stupni“, hlava pátá „Zvláštní ustanovení“, v níž je řízení o dědictví upraveno v § 175a - § 175zd. Poslední čtyři paragrafy, tj. § 175za - § 175zd OSŘ, jsou věnovány činnosti notářů v řízení o dědictví. Podrobnější úpravu řízení o dědictví obsahuje vyhláška č.37/7992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, a to zejména část devátá „Řízení o dědictví“ a část desátá „Činnost notářů v řízení o dědictví“. Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. prosince 2001, kterou se vydává Vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské soudy a vrchní soudy (505/2001-Org. ve znění změny 423/2002-Org.), se rovněž dotýká dědického řízení a činnosti notáře jako soudního komisaře. Na základě ustanovení OSŘ vystupuje v dědickém řízení notář jako soudní komisař, pověřený soudem k provedení úkonů v řízení o dědictví. Z toho důvodu je významným pramenem právní úpravy i zákon č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti (notářský řád) v platném znění, který v § 4 stanoví, že v rámci další činnosti notář vykonává i jinou činnost, stanoví-li tak zvláštní zákon. Tímto zvláštním zákonem je právě občanský soudní řád, podle kterého notář vykonává činnost soudního komisaře (§ 38 OSŘ), dále zjišťuje stav a obsah závěti, kterou má ve své úschově (aniž by v tomto řízení musel vystupovat jako soudní komisař), a může být ustanoven i správcem dědictví, za předpokladu, že v daném dědickém řízení nepůsobí jako soudní komisař. Souvisejícím právním předpisem je i notářský kancelářský řád ze dne 9. února 2005, přijatý sněmem Notářské komory České republiky. Jelikož notáři vykonávají úkony soudního komisaře za úplatu, je pramenem právní úpravy řízení o dědictví i vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky o odměnách notářů a správců dědictví č. 196/2001 Sb. v platném znění (notářský tarif). S problematikou dědického řízení souvisí i daňové předpisy, a to zejména zákon č. 357 /1992 Sb. o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí v platném znění a zákon č. 337/1992 Sb. o správě daní a poplatků v platném znění. Jestliže se v dědickém řízení vyskytne cizí prvek, použijí se, nestanoví-li jinak mezinárodní smlouva, i kolizní normy, obsažené v zákoně č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním ve znění pozdějších předpisů. Pro dědické právo je typická provázanost hmotněprávních a procesněprávních ustanovení, a

proto je důležitým pramenem právní úpravy, dědického řízení i občanský zákoník, tj. zákon č. 40/1964 Sb. v platném znění.

Základní zásada právní úpravy dědění spočívá v tom, že jak hmotněprávní dědické vztahy, tak procesní postup, se řídí právem, platným v době úmrtí zůstavitele. U hmotněprávní úpravy to nepřekvapuje, specifíkem dědického práva je to, že zmíněná zásada se uplatňuje i při aplikaci práva procesního.⁷² Tam však nelze tuto zásadu dodržet absolutně, neboť tomu brání změny v organizační struktuře justice a dalších institucí, ke kterým došlo v mezidobí od úmrtí zůstavitele do projednání dědictví (jde zejména o problém tzv. dodatečných projednání dědictví po zůstavitelích, kteří zemřeli v době platnosti dnes již zrušených právních předpisů). Z tohoto důvodu je nutno za pramen právní úpravy dědického řízení považovat i historické právní předpisy, jakými byly zejména - zákon č. 100/1931 Sb. o základních ustanoveních soudního řízení nesporného (platný do 31. prosince 1950), Nesporný patent, tj. císařský patent č. 208 z roku 1854 (platný do 31. prosince 1950), občanský soudní řád č. 142/1950 Sb. (platný od 1. ledna 1951 do 31. března 1964), a notářský řád č. 95/1963 Sb. (platný od 1. dubna 1964 do 31. prosince 1992). Počátkem devadesátých let došlo k výrazným legislativním změnám i v oblasti řízení o dědictví - zákon č. 264/1992 Sb., který nabyt účinnosti dnem 1. ledna 1993, zrušil notářský řád č. 95/1963 Sb., a tím i instituci státního notářství; zákon č. 263/1992 Sb. svěřil dědické řízení opětovně do pravomoci soudu a zavedl institut soudního komisaře, kterého soud pověřuje úkony v řízení o dědictví. I když samotný postup v řízení nedoznal výraznějších změn, zásadně se změnilo postavení a funkce notářů. Hlavním cílem novely OSŘ, účinné od 1. července 2009, (zákon č. 7/2009 Sb., kterým se měnil občanský soudní řád), bylo zjednodušení procesních postupů, odbřemenění soudů a zamezení průtahů v soudním řízení. Soud tedy na základě oznámení matriky o úmrtí osoby pověří dle rozvrhu práce notáře jako soudního komisaře, který provede celé řízení a po nabytí právní moci usnesení, jímž se řízení končí, a po provedení následných povinných informativních úkonů ve vztahu k třetím subjektům (typicky banky, u nichž jsou deponovány vklady zůstavitele), spis uloží k archivaci u soudu.

V souvislosti s prameny dědického práva bych se rád věnoval rovněž otázce závaznosti judikatury Nejvyššího soudu a řešení případů s výrazným prvkem dotváření práva v řízení o dědictví.

I když judikatura soudů není v kontinentálním systému práva pramenem práva, přesto představují soudní rozhodnutí a zejména rozhodnutí Nejvyššího soudu významnou autoritu

⁷² BÍLEK, P., ŠEŠINA, M.: *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001. Zákony s poznámkami*, Praha, C.H.Beck 2001, s. XIII.

při dotváření práva, kterou je třeba respektovat. Při rozhodování v řízení o dědictví je vždy na místě sledovat judikaturu Nejvyššího soudu, neboť tato se poměrně dynamicky mění a vyvíjí, a to zejména při rozhodování o obchodním podílu ve společnosti s ručením omezeným a členském podílu v bytovém družstvu.

Vzhledem k možné nejasnosti či neexistenci právních norem může v rozhodovací činnosti soudů dojít k rozdílné interpretaci práva. Nejednotnost výkladu práva má v praxi značné dopady, které výrazně narušují princip právní jistoty, jehož posilování by naopak mělo být právnímu státu vlastní. Jedním ze způsobů, jak předejít rozporům v interpretaci vedoucím k rozdílné aplikační praxi, je institut stanoviska Nejvyššího soudu. Je však nutné opět zdůraznit, že výklad obsažený ve stanovisku Nejvyššího soudu je závazný pouze silou své přesvědčivé argumentace a není pramenem práva.

Obecné soudy mají zajišťovat spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků řízení. To mohou činit jen za podmínky, že rozhodnou v souladu s ustálenou judikaturou. Jedině tak je v rozhodování soudů obsažen prvek předvídatelnosti rozhodnutí jako atributu právní jistoty. Soud se samozřejmě může odchýlit od konstantní judikatury, musí však v odůvodnění rozhodnutí detailně rozvést, proč se jí v dané věci nemohl řídit. Ústavní soud dokonce chápe odklon od ustálené rozhodovací praxe určené sjednocujícími stanovisky Nejvyššího soudu jako porušení práva na spravedlivý proces.⁷³

Soud (soudní komisař) v řízení o dědictví v rámci své rozhodovací činnosti aplikuje právo. Východiskem aplikačního procesu je vždy faktická skutková podstata, poté následuje vyhledání právní normy, která na tuto faktickou skutkovou podstatu dopadá, což lze označit jako skutkovou podstatu zákonnou. Závěrečnou fází procesu aplikace práva je pak subsumpce, neboli přiřazení skutkové podstaty faktické ke skutkové podstatě zákonné. Každá aplikace práva je nicméně usuzováním od obecného k zvláštnímu a to platí i tam, kde je rozhodováno podle volního uvážení. V tomto rozhodování je sice dán výrazný prvek právotvorný, ale přesto jde stále o rozhodování, které se opírá o zákon. „Rozdíl mezi rozhodováním podle zákona a podle uvážení není v kvalitě tohoto rozhodování ani v logické struktuře aplikačního procesu (i když tento proces je u rozhodování podle uvážení složitější), ale v míře obecnosti zákonné skutkové podstaty.“⁷⁴ Výklad neboli interpretace práva je tedy ve skutečnosti do jisté míry právotvorný.

⁷³ KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P.: *Teorie práva*. Linde Praha, a.s., 2007 s. 117.

⁷⁴ KNAPP, V.: *Teorie práva*. Praha, C.H. Beck, 1995, s. 188.

2.1.2 Prameny právní úpravy v SRN

Procesní ustanovení týkající se dědického řízení v Německu jsou obsaženy v celé řadě předpisů. Na spolkové úrovni je to především občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch vom 18. August 1896 „BGB“) a zákon o dobrovolném soudnictví (Landesgesetz über die freiwillige Gerichtsbarkeit „FGG“). Dědické právo upravené v BGB tvoří směs německých a římských myšlenek. Zásady universální sukcese a testovací svobody mají původ v římském právu. Stejně tak jako instituty příkazu, odkazu a omezeného ručení dědice. Germánskému právu byla poslední pořízení neznámá. Dědili pouze pokrevní příbuzní a také nebyl aplikován princip univerzálního nástupnictví. Pozůstalost se rozpadla do oddělených částí, které automaticky přecházely na různé dědice. Zejména nemovitosti byly děděny odděleně. Dědic ručil pouze za dluhy váznoucí na majetku, který na něho po smrti zůstavitele připadl. V roce 1900 BGB sjednotilo silně divergentní úpravu dědického práva na německém území. Přesto nešlo o reformní dílo, ale spíše o kompromisní úpravu. Mnohé právní instituty, které doposud platily pouze na některých částech německého území, začaly platit na celém teritoriu.⁷⁵ Zůstavitel byl i nadále „pánem“ dědického práva.

Dědické právo v BGB prokazuje od svého vydání relativní stálost. Přesto došlo k dílčím změnám souvisejícími zejména s přijetím zákonů v oblasti rodinného práva.⁷⁶

Pokud jsou do dědického řízení zapojeni také notáři, řídí se jejich činnost navíc stavovskými předpisy, kterými jsou zákon o ověřování (Beurkundungsgesetz „BeurkG“) a notářský řád (Bundesnotarordnung „BnotO“). Dále je to občanský soudní řád (Zivilprozessordnung „ZPO“), zákon o nesporném soudnictví (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit „FamFG“), zákon o mezinárodním právu soukromém (Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche „EGBGB“), zákon o soudních poplatcích (Gerichtskostengesetz „GKG“), zákon o soudech (Gerichtsverfassungsgesetz „GVG“) aj.

Vedle těchto zákonů je řada procesních ustanovení obsažena v právních předpisech jednotlivých spolkových zemí (Länder).

⁷⁵ Např. vzhledem k vlivu francouzského práva neznámá dědická smlouva v Porýní.

⁷⁶ Gleichberechtigungsgesetz z 18. 6. 1957, Nichtehechengesetz z 19. 8. 1969, Eherechtsreformgesetz z 14. 6. 1976, Adoptionsgesetz z 2. 7. 1976

2.2 Charakteristika dědického řízení

2.2.1 Charakteristika dědického řízení v ČR

Nejprve si definujeme samotný pojem dědického práva, který lze charakterizovat jednak v objektivním a jednak v subjektivním smyslu. *Dědické právo v objektivním smyslu* lze definovat jako souhrn právních norem, ať už hmotněprávních či procesněprávních, upravující přechod práv a povinností zemřelé osoby na základě dědické posloupnosti na její právní nástupce. Dědické právo v objektivním smyslu může být vymezeno rovněž jako systémový prvek občanského práva, který obsahuje právní normy regulující specifické právní vztahy související se smrtí fyzické osoby a je ovládán specifickými zásadami s tím, že tyto normy jsou obsaženy zejména v části sedmé zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ObčZ) s názvem Dědění a dále v části třetí, hlavě páté občanského soudního řádu v ustanoveních § 175a a násl. zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OSŘ).

Dědické právo v subjektivním smyslu lze charakterizovat jako souhrn práv a povinností vzniklých dědici v souvislosti s nápadem dědictví. Svojí podstatou je subjektivní dědické právo, které má povahu ryze osobního práva, oprávněním fyzické či právnické osoby vstoupit do těch práv a povinností zůstavitele, které jeho smrtí nezanikají a které ani nepřecházejí zvláštní sukcesí ze zákona. Osobní povaha subjektivního dědického práva je vyjádřena možností dědictví odmítnout.⁷⁷ V souvislosti s obnovením demokratického systému v České republice lze kvitovat skutečnost, že subjektivní dědické právo je garantováno i v rovině ústavněprávní, a to v článku 11 Listiny základních práv a svobod. Skutečnost, že subjektivnímu dědickému právu je poskytována právní ochrana v právním předpisu nejvyšší právní síly, který je součástí ústavního pořádku České republiky, nepochybně naznačuje změnu postoje zákonodárce k dědickému právu.

Článek 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod stanoví: „Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se

⁷⁷ Ne vždy je však možné dědictví odmítnout. K odmítnutí dědictví za nezletilého či nesvéprávného dědice prostřednictvím jeho zákonného zástupce či opatrovníka je nutný souhlas opatrovnického soudu. Dále je možnost odmítnutí dědictví omezena v případě, že je na dědice prohlášen konkurz, kdy dědic může dědictví odmítnout jen se souhlasem správce konkurzní podstaty (§ 14 odst. 1 písm. b) zákona č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů). Zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání však nestanoví důsledky takového úkonu, kterým dědic dědictví odmítne a k němuž správce konkurzní podstaty souhlas neudělil. Podle nové úpravy konkurzního práva obsažené v zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) již bude odmítnutí dědictví, ke kterému nebyl udělen souhlas insolvenčního správce, posuzováno jako neplatný právní úkon (§ 246 odst. 4 insolvenčního zákona). Insolvenční zákon jde dokonce v ochraně práv věřitelů zůstavitele ještě dále když, opět pod sankcí neplatnosti právního úkonu, stanoví, že je vyžadován souhlas insolvenčního správce při uzavírání dohody o vypořádání dědictví, podle které dědic - úpadce má obdržet méně, než kolik činí jeho dědický podíl.

zaručuje“. Ústavní soud ve svém nálezu⁷⁸ uvedl, že: „*záměrem ústavodárce bylo zcela nepochybným způsobem vtělit institutu dědění ono neporušitelné a přirozené právo, které mu bylo v předcházejícím období nesvobody upíráno*“. Smyslem ústavněprávní garance je vyloučení jakýchkoli pochybností o tomto institutu jako takovém. Právo zaručující dědění však nelze zaměňovat s právem vlastnickým. Z tohoto důvodu soud poskytuje ochranu pouze dědickému právu, které již existuje, nikoliv takovému dědickému právu, které má na základě dědického rozhodnutí teprve vzniknout. Ústavní stížnost pro porušení subjektivního dědického práva tedy není oprávněna podat osoba, která nebyla dědicem.

Hlavním principem dědického práva, který je vyjádřen v ustanovení § 460 ObčZ, je nabývání dědictví smrtí zůstavitele.⁷⁹ Je tedy zřejmé, že systém českého dědického práva je *systémem delačním*.

Dědické nástupnictví v současném pojetí je „*univerzální sukcesí do práv a povinností zůstavitele buď jako celku, nebo jako poměrné části (podílu z dědictví), přičemž s přechodem práv je spjat i přechod zůstavitelových dluhů či jiných povinností majetkové povahy*.“⁸⁰

Jedním ze zvláštních druhů občanskoprávního řízení je dědické řízení, které je ovládáno *zásadou oficiality* (soud zahájí dědické řízení i bez návrhu, jakmile se dozví, že fyzická osoba zemřela nebo byla prohlášena za mrtvou; dispoziční oprávnění účastníků tohoto řízení jsou značně omezena) a *zásadou vyšetřovací* (soud není vázán tvrzeními účastníků ani důkazy, které navrhnou, nýbrž z úřední povinnosti zjišťuje skutkový stav, potřebný pro vydání rozhodnutí, a sám provádí důkazy dle vlastní úvahy). *Nesporná řízení*, tedy i řízení o dědictví, plní výraznou preventivní funkci – soud svým rozhodnutím závazně upraví právní poměry účastníků, čímž předchází případným budoucím sporům mezi nimi.

Právní úprava spočívá na principu *tzv. obligatornosti dědického řízení* (každé úmrtí fyzické osoby vede k zahájení dědického řízení, bez ohledu na to, zda o to dědici žádají a zda tato osoba měla nějaký majetek) a na *principu ingerence státu* do dědických právních vztahů (stát ovlivňuje uspořádání dědických vztahů).⁸¹ Právě posledně jmenovaný princip významným způsobem doplňuje zásadu, vyjádřenou v ustanovení § 460 ObčZ, tedy že dědictví se nabývá smrtí zůstavitele. V žádném případě totiž nedochází k nabytí dědictví přímo ze zákona a ani rozhodnutí soudu v dědickém řízení nemá vždy pouhý deklaratorní

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 10. 1996 sp. zn. IV ÚS 201/96

⁷⁹ Podle právní úpravy platné na našem území do 31. 12. 1950, tj. podle Obecného zákoníku občanského z roku 1811, se nenabývalo dědictví smrtí zůstavitele, ale až odevzdací listinou, která měla konstitutivní účinky. Uplatňoval se institut ležící pozůstalosti (*hereditatis iascens*) a se smrtí zůstavitele byl spojen pouze vznik práva na dědictví, nikoli přechod majetku zůstavitele.

⁸⁰ JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kolektiv.: *Občanský zákoník. Komentář. 6. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2001, s. 691.

⁸¹ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo. Praktická příručka*, Praha, Linde 2003, s. 111

charakter. Právní řád neponechává na dědicích samotných, aby se ujali dědictví. Podmínkou pro nabytí majetku na základě dědění je uskutečnění zvláštního, zákonem upraveného řízení, v němž soud jako orgán státu, do jehož pravomoci je toto řízení svěřeno, provádí jednotlivé, zákonem stanovené úkony, v určeném pořadí. Výsledkem takového řízení je pak vydání usnesení, kterým je toto řízení skončeno. V době od 1. ledna 1955 do 31. prosince 1992 bylo tímto zvláštním orgánem státní notářství, od 1. ledna 1993 byla pravomoc v dědických věcech svěřena opětovně soudu, tak jak tomu bylo před 1. lednem 1955. Jelikož však notáři mají mnohaleté zkušenosti s řízením o dědictví, byl do našeho právního řádu zaveden institut tzv. soudního komisariátu. Úkony, ke kterým v dědickém řízení dochází (např. uzavření dědické dohody o vypořádání dědictví, odmítnutí dědictví), mají podle zásady, vyjádřené v ustanovení § 460 ObčZ, zpětné účinky ke dni smrti zůstavitele (ex tunc).

Dědické řízení se od jiných občanskoprávních řízení odlišuje i uplatněním *zásady neveřejnosti*. Podle ustanovení § 116 odst. 1 OSŘ je jednání veřejné, s výjimkou jednání prováděných notáři jako soudními komisaři.⁸²

Pro dědické řízení je charakteristické i to, že jednotlivé úkony na sebe logicky navazují v určitém, předem stanoveném, pořadí. Jde o projev tzv. *zásady legálního pořádku*.⁸³

V odborné literatuře bývají zdůrazňovány dvě základní funkce dědického řízení:⁸⁴

- a) funkce legitimační,
- b) funkce majetková.

Funkce legitimační směřuje ke zjištění dědiců jako prvních nástupců zůstavitele a z hlediska svého významu je nezastupitelná, a to proto, že okruh dědiců je v dědickém řízení zásadně zjišťován s konečnou platností.⁸⁵ Ve výjimečných případech bude nutno při zjišťování dědiců vycházet i z domněnky či fikce, která bude v rozporu se skutečným stavem (např. jde-li o dědice neznámého nebo dědice neznámého pobytu, který byl o svém dědickém právu vyrozuměn vyhláškou a který ve stanovené lhůtě o sobě nedal vědět, pak se k němu v

⁸² Jde o výjimku z Ústavou zaručené veřejnosti soudního jednání (viz článek 96 odst. 2 Ústavy)

⁸³ Tato zásada se označuje také jako *zásada koncentrační*. Řízení o dědictví tedy bude nejprve zahájeno, poté bude zpravidla následovat sepis protokolu o předběžném šetření, existuje-li závěť, bude zjištěn její stav a obsah, byl-li zůstavitel ženatý a měl-li s pozůstalým manželem majetek ve SJM, bude vypořádáno SJM, poté zpravidla budou dědicové vyrozuměni o svém dědickém právu a až poté bude určena obvyklá cena majetku zůstavitele, výše dluhů a čistá hodnota dědictví. Poté dojde buď k potvrzení nabytí dědictví jedinému dědici, k potvrzení nabytí dědictví dědicům podle dědických podílů, k potvrzení toho, že dědictví připadlo státu či ke schválení uzavřené dědické dohody. Jednotlivé úkony na sebe logicky navazují, je však třeba zdůraznit, že s ohledem na povahu dědického řízení jako řízení nesporného je třeba přihlížet ke všem skutečnostem vždy, když v průběhu řízení vyjdou najevo, a to i mimo rámec obvyklého pořadí, stejně jako je možné činit mimo rámec obvyklého pořadí potřebné úkony.

⁸⁴ Srov. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo. Praktická příručka*, Praha, Linde 2003, s. 121

⁸⁵ Výjimkou z tohoto tvrzení je pouze případ, kdy dojde k zastavení dědického řízení proto, že zůstavitel nezanechal žádný majetek, popř. majetek nepatrné hodnoty. V tomto případě soud zjišťuje, kdo byl vypravitelem pohřbu, který je také účastníkem takového řízení. Právní nástupce v tomto případě soud nezjišťuje.

dědickém řízení podle ustanovení § 468 ObčZ nepřihlíží). Určení okruhu dědiců má význam nejenom pro samotné řízení o dědictví, ale i pro řízení jiná, zahájená za života zůstavitele, ve kterých takto zjištění právní nástupci vstupují do právního postavení svého předchůdce, pokud povaha věci umožňuje v takovém řízení pokračovat i po smrti zůstavitele. Lze tedy konstatovat, že zjištění právních nástupců v dědickém řízení je relativně spolehlivé, má obecnou platnost a své vyjádření nachází v pravomocném usnesení o dědictví podle § 175q OSŘ.

Funkce majetková je co do svého významu omezenější a méně spolehlivá. V rámci dědického řízení je zjišťován majetek a dluhy zůstavitele (tzv. aktiva a pasiva), avšak nikoli vždy s konečnou platností, úplně a správně. S touto situací počítá na mnoha místech sám zákon; jde např. o dodatečné projednání dědictví v případě, že se po právní moci dědického řízení objeví další majetek, dále např. pokud jsou aktiva a pasiva mezi účastníky sporná, omezí se soud na zjištění jejich spornosti a při určení obvyklé ceny majetku zůstavitele, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popř. výše jeho předlužení, k nim nepřihlíží (obdobně to platí i pro sporná aktiva a pasiva ve SJM). Nezávaznost rozsahu aktiv a pasiv, určeného v dědickém řízení, je vyjádřena v § 175y OSŘ, a to jak pro účastníky řízení (jsou-li majetkové hodnoty či dluhy mezi dědici sporné, a proto nebyly zařazeny do aktiv či pasiv dědictví, nebrání to účastníkům řízení, aby se svého práva domáhali žalobou mimo řízení o dědictví, tak i pro osoby, které účastníky dědického řízení nebyly (mimo případ likvidace dědictví nebrání usnesení tomu, aby se tyto osoby domáhaly svého práva žalobou).

2.2.2 Charakteristika dědického řízení v SRN

Podle § 1922 BGB přechází práva a povinnosti zemřelého automaticky bez dalšího na dědice dle principu *univerzální sukcese*. To znamená, že majetek zůstavitele (v podobě aktiv i pasiv) přechází na dědice jako celek s věcněprávními účinky. Výhody, které tento princip přináší lze najít především v tom, že nositele práv a závazků po zůstaviteli a jejich případné poměry k nim lze snadno zjistit. Pozůstalostním věřitelům zůstává nadále zachována celá pozůstalost jako předmět ručení. Je-li více dědiců, napomáhá tento princip řádnému vypořádání dědictví.

Některá práva a povinnosti však přechází na právní nástupce jinak než děděním. Nabyvatelem těchto práv může být i osoba, která není jinak povolána dědit nebo je sice povolána dědit, ale dědictví odmítla. Jde například o práva z životního pojištění, stavebního spoření, právo na peněžité nároky z nemocenského pojištění.

Práva a povinnosti osobní povahy nelze zdědit ani převést na právní nástupce jiným způsobem. Jako příklady lze uvést nárok na výživné nebo nárok na bolestné při pracovním úrazu.

Singulární sukcese se až na výjimky v obou úpravách neobjevuje. Singulární nástupnictví znamená, že na dědice přejde vlastnictví k jednotlivým předmětům okamžikem smrti zůstavitele. Za výjimky z obecného principu universální sukcese lze v německém právu považovat dědictví zemědělských statků (Damnationslegat) a podílů v osobních obchodních společnostech.⁸⁶

Za singulární sukcesí nelze považovat institut odkazu v německém pojetí, neboť odkazovníkovi náleží pouze obligační nárok vůči obtíženému odkazem. Vindikační legát, který má věcněprávní účinky a lze ho tudíž považovat za singulární sukcesí, upravuje francouzský Code Civil v článku 1014 (*legs particulier*) nebo italský Codice Civile v článku 649 odst. 2 (*legato*).⁸⁷

⁸⁶ Každý spoludědic se stane přímo společníkem, přičemž výše dědického podílu rozhoduje o výši podílu na společnosti.

⁸⁷ Odkazovník nabývá smrtí zůstavitele automaticky vlastnictví k předmětu odkazu, nikoliv ovšem držbu, jejíž přiznání musí dle článku 649 odst. 3 Codice Civile požadovat po obtíženém (*l'onerato*).

3 PRAVOMOC A PŘÍSLUŠNOST SOUDU V ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ V ČR A SRN

Po zahájení dědického řízení zkoumá soud tzv. procesní podmínky. Mezi tyto procesní podmínky na straně soudu patří jeho pravomoc a příslušnost. Zatímco nedostatek pravomoci je neodstranitelný nedostatek v podmínkách řízení, nedostatek příslušnosti naopak vhodnými opatřeními, učiněnými soudem, odstranit lze.

3.1 Pravomoc v řízení o dědictví v ČR a SRN

Řízení o dědictví je svěřeno do pravomoci soudů České republiky, které pověřují notáře, aby jako soudní komisaři na základě ustanovení § 38 odst. 1 OSŘ provedli úkony v řízení o dědictví. Pověření podle odst. 1 se nevztahuje na žádosti o poskytnutí právní pomoci v cizině, na ustanovení správce dědictví podle § 175f odst. 2 věty první, na zrušení usnesení o dědictví podle § 175w a na vydání potvrzení podle § 175z odst. 1.

Oblast dědického řízení v Německu je v současné době plně v kompetenci soudů (§ 55 FGG). Notáři plní pouze doplňkové funkce spočívající v sepisování některých hmotněprávních (např. závět', dědická smlouva) nebo procesněprávních (např. návrh na vydání dědického listu) úkonů. Procesní ustanovení týkající se dědického řízení jsou v Německu obsaženy v celé řadě předpisů viz. kapitola 2.

Otázka pravomoci soudů České republiky však není jednoznačná, pokud jde o dědictví s cizím (mezinárodním) prvkem. S touto problematikou se soudy, resp. soudní komisaři, setkávají v daleko větší míře, než tomu bylo v době před listopadem 1989. Souvisí to s uvolněním hranic a volným pohybem osob, zboží a služeb, jakož i se začleněním České republiky do Evropské unie. K nárůstu počtu dědických řízení s cizím prvkem jistě přispělo i rozdělení České a Slovenské federativní republiky na dva samostatné státy.

3.2 Příslušnost v řízení o dědictví

3.2.1 Příslušnost v řízení o dědictví v ČR

V otázce příslušnosti rozlišuje právní teorie příslušnost věcnou, příslušnost funkční a příslušnost místní.

1) *Věcná příslušnost* – v řízení o dědictví jsou podle § 9 odst. 1 OSŘ na prvním stupni příslušné Okresní soudy (resp. soudy jim na roveň postavené, tj. Obvodní soudy v Praze, Městský soud v Brně, ačkoliv za ně vykonává úkony v dědickém řízení notář).

2) **Funkční příslušnost** – o řádném opravném prostředku, tj. odvolání proti rozhodnutí Okresního soudu v řízení o dědictví, rozhodují dle § 10 odst. 1 OSŘ Krajské soudy (jim na roveň je postaven Městský soud v Praze). O dovolání jako mimořádném opravném prostředku proti rozhodnutí Krajského soudu jako soudu odvolacího rozhoduje Nejvyšší soud ČR jako jediný dovolací orgán (§ 10a OSŘ).

3) **Místní příslušnost** – podle § 88 písm. k) OSŘ jde v dědickém řízení o tzv. zvláštní výlučnou místní příslušnost. Podle uvedeného ustanovení je v dědickém řízení místně příslušný soud, v jehož obvodu měl zůstavitel naposledy bydliště, a neměl-li bydliště nebo nelze-li bydliště zjistit, v jehož obvodu měl naposledy pobyt. Není-li takový soud, je příslušný soud, v jehož obvodu se nachází zůstavitelův majetek, popř. mezi několika takto příslušnými soudy ten z nich, který jako první provedl v dědickém řízení úkon (tzv. předstižení).

V praxi se místní příslušnost nejčastěji dovozuje podle místa posledního bydliště zůstavitele. Bydlištěm ve smyslu tohoto ustanovení se rozumí bydliště faktické, tj. místo, kde se zůstavitel fakticky zdržoval, s úmyslem trvale tam bydlet. Není tedy rozhodující, kde byl hlášen k trvalému pobytu, jestliže se v takovém místě fakticky nezdržoval.⁸⁸ Proto poslední bydliště zůstavitele, uvedené na úmrtním listu, nemusí vždy odpovídat faktickému bydlišti zůstavitele. Nemá-li zůstavitel bydliště, pak je rozhodné místo jeho pobytu. Místo pobytu zůstavitele je místem, kde se zůstavitel naposledy zdržoval, aniž by bylo jeho úmyslem zdržovat se zde trvale (např. v hotelu). Místní příslušnost, určená podle umístění zůstavitelova majetku, připadá nejčastěji v úvahu u osob, které se zdržují mimo Českou republiku, a které tak na území ČR nemají ani bydliště ani pobyt.

Tím, že zákon stanoví podmínky místní příslušnosti, brání tomu, aby se řízení vedlo u více soudů (více soudních komisařů). Výjimka je připuštěna u neodkladných opatření a v případě ustanovení správce dědictví. Vykonat taková neodkladná opatření a ustanovit správce dědictví může kterýkoli soud, je-li tu nebezpečí z prodlení (§ 175e odst. 4 OSŘ). Pro určení místní příslušnosti jsou rozhodující okolnosti, které existují v době zahájení řízení, platí tu tedy zásada *perpetuatio fori*,⁸⁹ tj. trvání místní příslušnosti. Znamená to, že soud, místně příslušný při zahájení řízení, je příslušný až do jeho skončení a k případným změnám skutečností, rozhodných pro určení místní příslušnosti, které nastaly v průběhu řízení, soud nepřihlíží. Místní příslušnost zkoumá soud (soudní komisař) předtím, než začne jednat o věci samé. Později soud zkoumá místní příslušnost jen k námitce účastníka, je-li uplatněna při

⁸⁸ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo. Praktická příručka*, Praha, Linde 2003, s. 125.

⁸⁹ SCHELLEOVÁ, I.: *Český civilní proces*, Praha, Linde 1997, s. 278.

prvním úkonu, který účastníku přísluší (§ 105 odst. 1 OSŘ). Vysloví-li soud, že není příslušný, postoupí věc po právní moci tohoto usnesení příslušnému soudu nebo ji za podmínek, uvedených v ustanovení § 11 odst. 3 OSŘ, předloží Nejvyššímu soudu (§ 105 odst. 2 OSŘ). Soud, jemuž byla věc postoupena, je oprávněn znovu posoudit svou místní příslušnost. Jestliže nesouhlasí se svou místní příslušností, předloží spis svému nadřízenému soudu (pokud nebylo o otázce příslušnosti již rozhodnuto soudem odvolacím). Rozhodnutím tohoto nadřízeného soudu je pak vázán i soud, který věc postoupil. Zvláštním případem určení místní příslušnosti je rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR dle § 11 odst. 3 OSŘ, který, za předpokladu, že podmínky místní příslušnosti chybějí nebo je nelze zjistit, určí soud, který věc projedná a rozhodne.

Místní příslušnost může být určena i rozhodnutím soudu z důvodu tzv. delegace. Teorie rozeznává tzv. delegaci nutnou (§ 12 odst. 1 OSŘ) a tzv. delegaci vhodnou (§ 12 odst. 2 OSŘ). O delegaci nutnou, kdy věc musí být přikázána jinému soudu téhož stupně, jde v případě, kdy všichni soudci soudu místně příslušného jsou vyloučeni z projednání a rozhodnutí dané dědické věci. Delegace vhodná znamená, že věc může být přikázána jinému soudu téhož stupně z důvodu vhodnosti, tj. proto, aby řízení proběhlo rychle, účinně, a bez zbytečných nákladů. Delegací vhodnou se tak může předcházet nutnosti dožádání. K rozhodnutí o delegaci vhodné může dojít jak na návrh některého účastníka, tak i bez návrhu, z iniciativy soudu samotného, a to kdykoliv během řízení. V praxi se však delegace provádí na počátku řízení. Návrh na delegaci musí být řádně odůvodněn a musí obsahovat určení, kterému soudu má být věc přikázána. OSŘ zakotvuje právo účastníků vyjádřit se k důvodu delegace (jde-li o delegaci vhodnou) i k určení soudu, kterému má být věc přikázána. O delegaci rozhoduje soud, který je nejbližše společně nadřízený příslušnému soudu a soudu, kterému má být věc přikázána (§ 12 odst. 3 OSŘ).

3.2.2 Příslušnost v řízení o dědictví v SRN

Příslušné pro konání dědického řízení v Německu jsou pozůstalostní soudy (das Nachlassgericht). Podle zákona o řízení v záležitostech rodinných a nesporného soudnictví (§ 340 FamFG) se za pozůstalostní věci považují zajištění dědictví včetně správy dědictví, úschova a otevření pořizování pro případ smrti, zjišťování osob dědiců a vydávání potvrzení o nabytí dědictví (v případě, že o to sám požádá návrhem dědic). *Věcně příslušný* je prvoinstanční civilní soud (okresní soud).

Místně příslušné jsou okresní soudy (das Amtsgericht, § 72 FG) dle místa posledního bydliště zůstavitele. Pokud zůstavitel bydliště neměl nebo měl pobyt v cizině, je

místně příslušný okresní soud Berlín - Schöneberg (§ 73 odst. 2 FGG). V případě úmrtí cizince, který nemá v Německu bydliště ani pobyt, je příslušný okresní soud, v jehož obvodu se nachází majetek (§ 73 odst. 3 FGG). Pro převzetí prohlášení o odmítnutí dědictví je místně příslušný také soud, v jehož obvodě má odmítající trvalý pobyt (§ 346 ods. 7 FamFG). Také notáři mohou jimi ověřené prohlášení o odmítnutí dědictví podat u soudu, v jehož obvodě má odmítající svůj trvalý pobyt, což bude vhodné zejména v případě, kdy ještě nebude jasné, kde měl zůstavitel svůj trvalý pobyt, nebo v případě, že přímo hrozí zmeškání lhůty pro odmítnutí dědictví. Tedy v případě, že obecně upřednostňovaný postup podání u soudu příslušného k projednání dědictví je příliš riskantní.

Mezinárodní příslušnost soudů k projednání dědictví je ustanovena v § 10 EGBGB. Zákonodárce se výslovně obrací proti judikaturou vyvinuté teorii souběhu tzv. „Gleichlauftheorie“, podle které byly německé soudy příslušné k projednání dědictví jen tehdy, bylo-li aplikováno německé hmotné dědické právo.

Podle obecného ustanovení § 105 FamFG jsou soudy pro dědické řízení příslušné vždy, je-li dána jejich místní příslušnost. Jak bylo uvedeno výše, stačí pro tuto příslušnost podle § 343 FamFG již to, že se zůstavitel v době své smrti nacházel na území Německa nebo se na území Německa nachází předmět spadající do pozůstalosti. Podle § 344 odst. 4 FamFG je dána příslušnost soudu k opatřením zajišťovacího charakteru v případě, že se v obvodu takového soudu vyskytne potřeba takového opatření. V důsledku odklonu od teorie souběhu tzv. „Gleichlauftheorie“ je tak mezinárodní příslušnost německých soudů podstatně rozšířena, takže se již neomezuje pouze na případy aplikace německého hmotného práva dědického. Vyjádřeno s trochou nadsázky, zapomene-li zůstavitel svou aktovku na letišti v Hamburku, bude k projednání dědictví ohledně této části pozůstalosti příslušný soud v Hamburku. Podle čl. 25 EGBGB se záležitosti související s dědictvím řídí právem státu, jejímž byl zůstavitel státním občanem v okamžiku smrti. V případě nemovitostí nacházejících se v Německu lze zvolit německé právo.

Příslušnost v rámci EU - Na podzim roku 2009 byl Komisí Evropské unie předložen návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a úředních listin ve věcech dědictví a vytvoření *evropského dědického osvědčení*. Toto nařízení, jež si klade za cíl odstranit veškeré překážky volného pohybu osob, které jsou výsledkem rozdílů mezi předpisy členských států upravujících dědictví s mezinárodním prvkem, a usnadnit tak řádné fungování vnitřního trhu, by po svém přijetí mělo v rámci Evropské unie jednotně a komplexně upravovat dědické řízení s mezinárodním

prvkem. Projednávání návrhu nařízení pokračuje v rámci standardního legislativního procesu a má se za to, že by mohlo vstoupit v platnost již v tomto, nejpozději v příštím roce.

Např. Německý soudcovský svaz (Deutsches Richterbund) a Německé sdružení advokátů (Deutsches Anwaltsverein) však považují v případě úpravy dědického práva použití kritéria státní příslušnosti i nadále za vhodnější. Ve svých stanoviscích poukazují mimo jiné jednak na historické tradiční navazování na státní příslušnost v řadě členských států a dále pak na praktické aspekty, kdy pojem státní příslušnosti je na rozdíl od neurčitého pojmu obvyklého bydliště jednoznačně definován a lze jej objektivně určit, přičemž určení obvyklého bydliště se zcela odvíjí od subjektivních hledisek. Domnívají se, že ve většině případů nebude zůstavitel s hmotným právem země obvyklého bydliště (pokud se nejedná o zemi, jejímž je zároveň státním příslušníkem) vůbec nebo dostatečně obeznámen a nebude si tak vědom případného dopadu, který může mít přesun obvyklého bydliště do zahraničí na dědické poměry. Vyjadřují názor, že dědicové budou se zůstavitelem ve většině případů sdílet spíše státní příslušnost než obvyklé bydliště a upozorňují, že by se takto dědický statut měnil prakticky při každém stěhování.

Stanovisko Německého soudcovského svazu a Německého sdružení notářů upozorňuje na potřebu podrobnější úpravy přechodných ustanovení zakotvených v článku 50 návrhu nařízení. Nařízení se dle stávající dikce použije na dědictví osob zesnulých po vstupu nařízení v platnost. V případě osob, které pořídily závěť předtím, než toto nařízení vstoupilo v platnost, je třeba mít za to, že jejich v závěti deklarovaná vůle uspořádání dědictví vycházela z dědického statutu určeného dle v době pořízení závěti platné právní úpravy, a je tedy třeba jim poskytnout odpovídající ochranu v podobě speciálního přechodného opatření, které by tyto případy podřídilo právu, jímž by se byly dědické poměry řídily v době, kdy zůstavitel závěť pořizoval.⁹⁰

Z hlediska legislativní procedury v rámci EU je třeba zmínit *dva momenty*, které podle mého názoru usnadňují cestu k přijetí navrhované unifikující úpravy dědictví s mezinárodním prvkem. Drobná změna dikce článku 81 Smlouvy o fungování EU (dříve článek 65 SES) vyloučila diskusi na téma, zda lze v rámci opatření v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech s mezinárodním prvkem vůbec upravovat otázky rodinného a dědického práva. Podmínka, aby tato přijímaná opatření byla nezbytná k řádnému fungování vnitřního trhu, jejíž široká interpretace byla kritizována, získala doplněním slova *zejména* „demonstrativní“

⁹⁰ PAUKNEROVÁ, M.: *Evropské právo a některé nové trendy v mezinárodním právu soukromém*, Právník, č. 2, 2009, s. 121-139.

charakter a námitka vylučující oblast rodinného a dědického práva z regulace sekundárními unijními předpisy odpadla.

Druhým momentem je skutečnost, že návrh nařízení bude přijímán postupem spolurozhodování, kdy pro jeho přijetí postačí souhlas kvalifikované většiny. Co se týče systematického zařazení dědického práva, některé z členských zemí jej považují za součást práva rodinného, a proto by v případě přiklonění se k takovéto systematizaci byla pro přijetí opatření uvedených v článku 81 SFEU v oblasti rodinného práva vyžadována obtížněji dosažitelná jednomyslnost⁹¹ (což se ukázalo i v případě návrhu nařízení Řím III⁹²). Nicméně, jak se uvádí v důvodové zprávě k návrhu nařízení, rodinné právo a dědické právo jsou oblasti natolik autonomní, že jsou orgány EU považovány za odlišné disciplíny.

3.3 Dědictví s cizím prvkem

Pravomoc soudů České republiky k projednání dědictví s cizím prvkem vyplývá z mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, a není-li takových smluv, z ustanovení zákona č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním v platném znění (dále jen „ZMPS“). Za dědictví s mezinárodním prvkem je označováno:

- a) dědictví po zůstaviteli, který nebyl v době své smrti českým občanem, nebo
- b) dědictví, které se alespoň zčásti nachází v cizině.

Byl-li zůstavitel v době své smrti českým občanem a dědictví se nachází pouze v České republice, nejde o dědictví s mezinárodním prvkem, i kdyby některý z dědiců či jiných účastníků řízení byl občanem cizího státu, měl trvalé bydliště nebo se zdržoval v zahraničí.⁹³

Zákon č. 97/1963 Sb. o ZMPS je vnitrostátním právním předpisem, obsahujícím kolizní normy⁹⁴ mezinárodního práva soukromého a procesního. Podle ustanovení § 2 zákona o ZMPS se ustanovení tohoto zákona použijí, jen pokud mezinárodní smlouva (dvoustranná či vícestranná), kterou je Česká republika vázána, nestanoví něco jiného. Podrobnější úpravu postupu v řízení s cizím prvkem obsahuje instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30. dubna 2004, č. j.56/2004-MO-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních (dále jen „instrukce“).

⁹¹ Článek 81, odstavec 3 SFEU: „*Odchylně od odstavce 2 přijímá Rada opatření týkající se rodinného práva s mezinárodním prvkem zvláštním legislativním postupem. Rada rozhoduje jednomyslně po konzultaci s Evropským parlamentem.*“

⁹² Návrh nařízení Rady, kterým se mění nařízení (ES) č. 2201/2003 ohledně příslušnosti a pravidel o právních předpisech použitelných v manželských věcech (KOM(2006) 399 v konečném znění).

⁹³ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo*. Praktická příručka, Praha, Linde 2003, s. 271

⁹⁴ Kolizní norma (na rozdíl od přímé normy) neobsahuje přímou úpravu soukromoprávních vztahů s cizím prvkem, ale pouze vybírá rozhodné právo, tj. určí, právním řádem kterého státu se budou řídit práva a povinnosti účastníků takových vztahů.

Bude-li se v řízení o dědictví vyskytovat mezinárodní prvek, musí se soud, resp. soudní komisař, zabývat nejdříve otázkou, zda je dána pravomoc českých soudů k projednání takového dědictví. Jedním z nejdůležitějších hledisek pro posouzení pravomoci soudu v dědickém řízení s mezinárodním prvkem je státní občanství zůstavitele. Nemusí jít o zcela bezproblémové zjištění, neboť existuje řada osob s dvojitým, či vícerym státním občanstvím, popř. bez státního občanství. Státní občanství zůstavitele se proto zjišťuje již při předběžném šetření. Otázku případného dvojího nebo neurčitého státního občanství zůstavitele pak upravuje § 33 ZMPS. Dle tohoto ustanovení platí, že měl-li zůstavitel v rozhodné době (tj. pro účely dědického řízení v době smrti) dvojí státní občanství, z toho jedno české, pak je rozhodné státní občanství české. Byl-li zůstavitel v rozhodné době příslušníkem několika států (mimo ČR), pak je rozhodná státní příslušnost nabytá naposledy. Na toho, kdo v rozhodné době není příslušníkem žádného státu nebo jehož státní příslušnost nelze stanovit nebo nelze zjistit, které příslušnosti nabyl naposled, je třeba hledět, jako by byl příslušníkem toho státu, na jehož území měl v rozhodné době bydliště, a nelze-li to zjistit, na jehož území měl pobyt. Nelze-li ani to zjistit, je třeba postupovat, jako by šlo o českého občana.

Pravomoc českých soudů ve věcech dědických je upravena v § 44 a § 45 ZMPS. Zatímco § 44 upravuje pravomoc při projednání dědictví po českém občanovi, jehož majetek je v cizině, § 45 definuje pravomoc při projednání dědictví po cizinci, jehož majetek se nachází na území České republiky. Dle těchto pravidel lze rozlišit tři situace:⁹⁵

- a) Zůstavitel je českým státním občanem a jeho majetek se nachází na území České republiky. Pak je dána pravomoc českého soudu vždy (§ 44 ZMPS, tzv. výlučná pravomoc), i když všichni dědicové budou cizinci. Nejde o dědictví s cizím prvkem.
- b) Zůstavitel je českým státním občanem, ovšem jeho majetek leží alespoň zčásti v cizině. Pak se dědictví projedná jen tehdy, jestliže se majetek v cizině vydává českým orgánům, anebo pokud cizí stát přiznává rozhodnutím soudů České republiky právní následky (tzv. materiální vzájemnost - cizinec jako zůstavitel má v dědické věci stejné výhody, jaké poskytuje v obdobných případech českých zůstavitelů domovský stát cizince⁹⁶)
- c) Zůstavitel je cizincem a jeho majetek se nachází na území ČR. Dědictví se projedná po takovém zůstaviteli ve třech případech:

⁹⁵ Srov. ŠPOKOVÁ, E.: *Dědictví s cizím prvkem*, Ad Notam, č. 3, 2003, s.57.

⁹⁶ KUČERA, Z., TICHÝ, L.: *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním - Komentář*, Praha, Panorama 1989, s. 255.

- vždy, jde-li o nemovitost, která se nachází na území České republiky (v praxi jde o nejčastější případ, kdy české soudy projednávají dědictví po zůstaviteli - cizinci),
- nejde-li o nemovitý majetek, pak je pravomoc soudů ČR dána tehdy, pokud měl zůstavitel na území ČR bydliště a žádá-li o to dědic, který se zde zdržuje, nebo
- jestliže stát, jehož je zůstavitel příslušníkem, ani nevydává dědictví občanů ČR českým soudům, ani nepřiznává jejich rozhodnutím právní následky,⁹⁷ anebo odmítne-li cizí stát zabývat se dědictvím či nevyjádří-li se.

Pokud je zůstavitel cizincem a nejde-li ani o jeden z případů uvedených shora pod bodem c), pak se soud omezí jen na opatření, potřebná k zajištění majetku po cizinci.

Pokud byl zůstavitel např. občanem *Německa*, tak ČR není v současnosti ve vztahu k SRN vázána žádnou dvoustranou smlouvou o právní pomoci. Pravomoc ve věcech dědických se bude opírat o § 45 MPSP a použitelné právo bude právo určené podle § 17 MPSP.

Ve vztahu k SRN bylo dne 21. 8. 2001 uveřejněno prohlášení Ministerstva spravedlnosti o vzájemnosti při uznávání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních ze strany Spolkové republiky Německo. Ministerstvo spravedlnosti ve smyslu § 54 MPSP prohlásilo, že strany Spolkové republiky Německo je ve smyslu ustanovení § 328, 722 a 723 občanského soudního řádu Spolkové republiky Německo (*Zivilprozeßordnung*) ze dne 30. 1. 1877, v platném znění, zajištěna vzájemnost při uznávání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (čl. I). V souladu se zněním čl. I je dán předpoklad k tomu, aby české soudy napříště uznávaly a vykonávaly rozhodnutí německých soudů ve věcech občanských a obchodních, neboť vzájemnost požadovaná v § 64 písm. e) MPSP je tímto zajištěna. Rozhodnutí o dědictví jsou zcela jistě rozhodnutími ve věcech občanských a měly by být uznávány a vykonávány příslušnými orgány v SRN.

Můžeme si uvést i příklad, kdy zůstavitel byl občanem *Rakouska*. Podle čl. 8 Konzulární úmluvy s Rakouskem⁹⁸, soud v případě úmrtí rakouského občana v ČR uvědomí rakouský konzulární úřad v ČR a zašle mu bezplatně úmrtní list. Pokud zůstavitel, rakouský občan, zanechal na území ČR pozůstalost, na kterou má nárok rakouský občan bez trvalého pobytu na území ČR, soud o tom uvědomí rakouský konzulární úřad a poskytne mu všechny dostupné informace o případných dědicích, odkazovnicích a nepominutelných dědicích, o

⁹⁷ Podle § 54 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním se tato tzv. materiální vzájemnost zjišťuje dotazem u Ministerstva spravedlnosti ČR, jehož prohlášení o vzájemnosti ze strany cizího státu je pro soudy závazné.

⁹⁸ Dohoda mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o konzulárních tycích, Praha 14. 3. 1979, vyhlášena pod č. 22/1981 Sb.

jejich bydlišti nebo místu pobytu a o existenci závěti. Rakouský konzulární úředník oproti tomu uvědomí český soud, dozví-li se o tom z jiného pramene. Český soud učiní opatření k zajištění a správě dědictví, které je na území ČR, a předá rakouskému konzulárnímu úředníkovi v souladu s tuzemskými právními předpisy všechny dostupné informace o dědictví. Prováděním těchto opatření se může konzulární úředník účastnit buď sám, nebo prostřednictvím zástupce. V případě, že rakouský občan, který nemá na území ČR trvalý pobyt, zemře během pobytu na území tohoto státu, předají se jeho osobní předměty, jeho movitý majetek a hodnoty, na něž neuplatnil nárok přítomný dědic nebo zmocněnec osoby mající na ně nárok, bez zvláštního řízení rakouskému konzulárnímu úředníkovi za předpokladu, že nároky věřitelů zůstavitele v tuzemsku byly uspokojeny nebo zajištěny.⁹⁹

Pokud projednání dědictví nenáleží do pravomoci soudu České republiky, provede soud vždy předběžné šetření a vydá účastníkům na jejich žádost úřední potvrzení o výsledku tohoto šetření (§ 175z odst. 1 OSŘ). Za účelem zajištění dědictví může soud provést i neodkladné opatření podle § 175e OSŘ. O úmrtí cizince v České republice a o výsledku předběžného šetření informuje soud příslušný zastupitelský úřad cizího státu v ČR. Tomu také zašle protokol o předběžném šetření a kopii úmrtního listu (§ 55 instrukce).

Má-li být vydán majetek do ciziny,¹⁰⁰ vyrozumí o tom soud tuzemské dědice a věřitele oznámením, které se vyvěsí po dobu 15 dnů na úřední desce soudu. Známým účastníkům se toto oznámení doručí.

Pokud český soud shledá, že jeho pravomoc pro projednání dědictví s cizím prvkem není dána, pak takové řízení zastaví, a to pro neodstranitelný nedostatek podmínek řízení (nedostatek pravomoci) podle § 104 odst. 1 OSŘ. Soud není oprávněn rozhodnout o přímém postoupení věci soudu či jinému justičnímu orgánu příslušného cizího státu.

Jestliže projednání dědictví náleží do pravomoci soudu České republiky, postupuje soud vždy podle procesních předpisů České republiky (zásada *lex fori* - § 43 ZMPS), a to bez ohledu na přítomnost cizího prvku. Výjimku z této zásady připouští ustanovení § 57 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním pro poskytování právní pomoci na žádost cizího orgánu. Ze zásady rovného postavení všech účastníků při uplatňování jejich práv (§ 48 ZMPS) vyplývá, že cizinec má v řízení, které se vede podle procesních předpisů ČR, stejné postavení, jako tuzemský účastník.

⁹⁹ SVOBODA, J.: *Dědické řízení s cizím prvkem*, Ad Notam 2009, č. 3.

¹⁰⁰ Soud může majetek zůstavitele vydat do ciziny nebo příslušnému zastupitelskému úřadu cizího státu, akreditovanému pro ČR, po zaplacení daní a poplatků a uspokojení tuzemských věřitelů a za podmínky, že vývoz majetku bude povolen příslušným orgánem, pokud se takové povolení vyžaduje (viz § 55 instrukce).

Jakmile soud konstatuje v dědickém řízení svou pravomoc, musí zjistit, jaké hmotné právo (tj. hmotné právo kterého státu) má v dané věci použít. Nejdříve musí být prověřeno, zda některá mezinárodní smlouva neobsahuje zvláštní úpravu, a pokud taková mezinárodní smlouva není, použijí se kolizní normy, obsažené v ZMPS.

Kolizní metoda spočívá ve výběru právního řádu určitého státu pomocí kolizních norem. Sama kolizní norma neobsahuje vlastní úpravu soukromoprávních vztahů, pouze provádí výběr právního řádu, v němž jsou hmotněprávní normy obsaženy. Při tomto výběru zásadně nezáleží na obsahu a výsledku použití těchto hmotněprávních norem. Kolizní norma nečiní rozdíl mezi tuzemským a cizím právním řádem, zachází s nimi jako s rovnými.

K určování právního řádu, jímž se ve věcech s mezinárodním prvkem řídí konkrétní právní vztah, slouží v kolizních normách tzv. hraniční určovatelé (ukazatelé, kolizní kritéria), z nichž se nejčastěji vyskytují:

- *Obsah právního poměru (lex causae)*, označuje právní řád, kterým se řídí vzájemná práva a povinnosti účastníků právního vztahu.
- *Státní příslušnost (lex patriae)*, jež je jako hraniční určovatel používána zejména k určení právního řádu pro otázky způsobilosti k právům a právním úkonům, ve věcech prohlášení za mrtvého, ve věcech dědictví a v právu rodinném.
- *Místo bydliště (sídla) účastníka*, které je užíváno zejména v závazkovém právu k určení práva, jež má být použito.
- *Poloha věci (lex rei sitae)* je jako určovatel používána k určení práva, jímž se řídí zejména věcná práva.
- *Místo úkonu (lex loci actus)* se používá zvláště k určení práva rozhodného pro posouzení pracovní smlouvy.
- *Místo nedovoleného úkonu (lex loci delicti commissi)* a místo vzniku škody (*lex loci damni infecti*) jsou užívána k určení práv rozhodných pro posouzení náhrady škody.
- *Právo místa soudu, úřadu (lex fori)* je jako určovatel užíváno zejména v otázkách procesních, kdy rozhodující orgán aplikuje právo svého státu, ale i ve věcech hmotného práva.
- *Právo zvolené účastníky (lex electa)* se zásadně užívá k určení závazkového a pracovního práva.¹⁰¹

Kolizní normy dědického práva hmotného jsou obsaženy v § 17 a § 18 ZMPS. Podle hraničního určovatele, obsaženého v těchto kolizních normách, se vybere právní řád státu,

¹⁰¹ <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/mezinarodni-pravo-soukrome-opu/1000818/48277/>

podle kterého je třeba v dané věci postupovat. Podle § 17 ZMPS se právní poměry dědické řídí právním řádem státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem v době smrti. Jde o tzv. jednotný dědický statut (na rozdíl, od tzv. štěpeného dědického statutu, kdy se jiné hmotné právo používá při dědění movitých věcí a jiné hmotné právo při dědění nemovitostí). Zvláštní úprava platí pro posuzování platnosti závěti. Podle § 18 odst. 1 ZMPS se způsobilost zřídit nebo zrušit závět, jakož i účinky vad vůle a jejího projevu řídí právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době projevu vůle (tedy nikoli v době smrti). Totéž právo je rozhodné i pro určení, které další druhy pořízení pro případ smrti jsou přípustné. Hraničním určovatelem je tedy státní příslušnost v době projevu vůle. Pokud však jde o účinky závěti, je podle ustanovení § 17 ZMPS rozhodné právo, určené podle státní příslušnosti zůstavitele v době jeho smrti. Forma závěti se řídí právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době, kdy závět učinil, stačí však, vyhoví-li právu státu, na jehož území byla závět učiněna. Totéž platí o formě zrušení závěti (§ 18 odst. 2 ZMPS). Hraničním určovatelem je zde opět státní příslušnost v době projevu vůle, avšak subsidiárně lze použít právo státu, na jehož území k pořízení závěti došlo, pokud by byla závět co do formy neplatná podle práva státní příslušnosti zůstavitele v době jejího pořízení.

Má-li se použít hmotné právo cizího státu, pak musí soud nejen respektovat hmotněprávní normy tohoto státu, ale i zkoumat kolizní ustanovení, obsažené v tomto cizím právním řádu. V praxi tak může nastat situace, kdy kolizní normy cizího práva odkazují zpět na hmotné právo České republiky (tzv. zpětný odkaz), případně na hmotné právo třetího státu (tzv. další odkaz). Podle § 35 ZMPS je třeba takový zpětný či další odkaz přijmout, odpovídá-li to rozumnému a spravedlivému uspořádání vztahu, o který jde.

Pokud má být aplikováno cizí právo, je třeba mít na zřeteli výhradu veřejného pořádku i zásadu vzájemnosti. Při uplatnění zásady veřejného pořádku jde o případy, v nichž se účinky právního předpisu cizího státu, který by měl být aplikován, přiči zásadám společenského a státního zřízení České republiky. Musí jít ovšem o takové zásady, na nichž je nutno bez výhrady trvat. Při uplatňování zásady vzájemnosti se postupuje podle normy cizího státu, je-li zaručeno, že cizí stát postupuje recipročně.¹⁰²

Má-li být použito cizí právo, musí soud učinit opatření, potřebná k jeho zjištění. V ZMPS je zjišťování cizího práva upraveno v § 53, avšak toto ustanovení se podle § 2 ZMPS použije jen tehdy, pokud něco jiného nestanoví mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Podle § 53 ZMPS soud učiní všechna opatření, potřebná ke zjištění cizího

¹⁰² POKORNÝ, M.: *Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním a činnost notářů*, Ad Notam, č. 5, 1998, s. 109.

práva. Pokud mu obsah cizího práva není znám, může si za tím účelem vyžádat také informaci od ministerstva spravedlnosti. Šlo o standardní postup při zjišťování cizího práva, a to do roku 1998, kdy se počínaje dnem 25. září 1998 situace podstatným způsobem změnila. V České republice totiž vstoupila v platnost Evropská úmluva o poskytování informací o cizím právu (uveřejněná pod č. 221/1998 Sb.), na základě které si smluvní strany poskytují informace o svém občanském a obchodním právu, jakož i o řízení v oblasti občanského a obchodního práva a o organizaci svého soudnictví.¹⁰³ Tato úmluva navíc umožňuje získávat informace o aplikaci cizího hmotného práva ve státě původu. Pokud půjde o právo státu, který je smluvní stranou této úmluvy, bude soud vždy zjišťovat takové cizí právo postupem, v úmluvě upraveným.¹⁰⁴ Nepůjde-li o právo státu, který je smluvní stranou Evropské úmluvy o poskytování informací o cizím právu, vyžádá si soud informaci od ministerstva spravedlnosti podle § 53 ZMPS. V případě nutnosti může soud ke zjištění obsahu cizího práva ustanovit znalce z oboru právních vztahů k cizině. Účastníkovi, který se dovolává cizího práva, lze též uložit, aby předložil text cizí normy (viz § 35 instrukce).

Pro úplnost je třeba ještě dodat, že Česká republika je od 1. července 1993 vázána Haagskou úmluvou o mezinárodní správě pozůstalostí, jejíž text byl publikován pod č. 218/1995 Sb. Cílem úmluvy je usnadnit správu dědictví s cizím prvkem, a to tím, že smluvní státy vydávají osobám, oprávněným ke správě pozůstalosti, osvědčení ve formě mezinárodních průkazů, které vymezují rozsah pravomoci při správě pozůstalosti a umožní oprávněné osobě co nejvýhodnější postavení při provádění úkonů, spojených s dědictvím.

¹⁰³ SVOBODA, J.: *Novinky ve zjišťování cizího práva*, Ad Notam, č. 5 - 6, 2001, s. 111.

¹⁰⁴ Každá smluvní strana úmluvy si zřídila jeden orgán přijímající, který přijímá žádosti o informace, zaslané jinou smluvní stranou, a jeden nebo více orgánů odesílajících, které přijímají žádosti o poskytnutí informací od vlastních justičních orgánů a předávají je do zahraničí. Pro ČR je přijímajícím i odesílajícím orgánem Ministerstvo spravedlnosti České republiky (viz blíže ŠPOKOVÁ, E.: *Dědictví s cizím prvkem*, Ad Notam, č. 3, 2003, s. 57.)

4 OSOBY A ORGÁNY ZÚČASTNĚNÉ V DĚDICKÉM ŘÍZENÍ V ČR A SRN

4.1 Soudy

4.1.1 Soudy v ČR

Soudy v ČR jsou nezávislé státní orgány, které jsou ze zákona povinny poskytovat rychlou a účinnou ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků a jsou oprávněny rozhodovat o právech, povinnostech a právech chráněných zájmech fyzických a právnických osob.

Dědické řízení náleží od 1. ledna 1993 do pravomoci civilních soudů, přičemž v prvním stupni jsou věcně příslušné okresní soudy (v Praze jde o obvodní soudy, v Brně vykonává působnost okresního soudu Městský soud v Brně). V dědickém řízení v prvním stupni rozhoduje samosoudce. V odvolacím řízení, které probíhá před krajskými soudy (před Městským soudem v Praze), jedná a rozhoduje senát. Celý soudní systém je možné si prohlédnout v následující tabulce viz níže.

Na rozhodovací činnosti soudu se v dědickém řízení podílejí i vyšší soudní úředníci, soudní tajemníci a justiční čekatelé, a to v rozsahu, stanoveném zvláštním zákonem (§ 9 odst. 1 písm. b) zákona č. 189/1994 Sb. o vyšších soudních úřednících ve znění pozdějších předpisů), resp. dalšími obecně závaznými právními předpisy (§ 6 odst. 2 JednŘ).

Většina pravomoci soudu v řízení o dědictví byla přesunuta na notáře jako soudního komisaře novelou jediného odstavce § 38 OSŘ. Nezměněn zůstal odstavec první, podle kterého soud pověří notáře, aby jako soudní komisař za odměnu provedl úkony v řízení o dědictví. Do 30. června 2009 byly z úkonů prováděných v řízení o dědictví vyňaty žádosti o poskytnutí právní pomoci v cizině, jakož i veškerá soudní rozhodnutí, ledaže šlo o usnesení, kterými se upravuje vedení řízení.

Podle nového § 38 odst. 2 OSŘ se však pověření notáře jako soudního komisaře nevztahuje pouze na tyto úkony:

- žádost o poskytnutí právní pomoci v cizině,
- ustanovení správce dědictví podle § 175f odst. 2 věty první části za středníkem OSŘ, tj. má-li být správcem dědictví ustanoven notář, který v tomto řízení není soudním komisařem,
- zrušení usnesení o dědictví podle § 175w OSŘ, tj. tehdy zjistí-li se dodatečně, že zůstavitel žije, nebo bylo-li zrušeno jeho prohlášení za mrtvého,

- vydání potvrzení podle § 175z odst. 1 OSŘ, tzn. potvrzení o tom, že projednání dědictví nenáleží do pravomoci soudů České republiky.

V těchto případech bude soudní komisař jako doposud pro soud připravovat podklady potřebné pro vydání usnesení a potvrzení soudu s návrhy jejich znění. Pokud nebudou podklady úplné, může soud požadovat po notáři jejich doplnění. Pokyny soudu v tomto směru jsou pro notáře závazné.

Notáři dále nepřísluší vydávání usnesení o přikázání věci podle § 12 OSŘ. Také nemůže vydávat usnesení podle § 37 odst. 2 zákona o rodině o ustanovení opatrovníka v případě kolize zájmů mezi rodiči a dítětem.

Všechny ostatní úkony v řízení o dědictví, z nichž je nejdůležitější vydávání rozhodnutí ve věci, je oprávněn a zároveň povinen provádět pověřený soudní komisař.

Vzhledem k tomu, že soudní komisař provádí všechny úkony soudu prvního stupně v řízení o dědictví, je povinen tak činit též v rámci odvolacího řízení či obdobně v řízení o mimořádných opravných prostředcích, kterými jsou dovolání, žaloba pro zmatečnost a žaloba na obnovu řízení.

Nejčastěji bude soudní komisař provádět úkony soudu prvního stupně u řádného opravného prostředku - odvolání. Úkony soudu prvního stupně jsou v rámci odvolacího řízení upraveny § 208 až § 210a OSŘ. Soudní komisař usnesením odmítne opožděně podané odvolání, postará se o odstranění případných vad ve včas podaném odvolání, doručí odvolání ostatním účastníkům, vyšetří, zda jsou splněny podmínky řízení, opatří zprávy a listiny, jichž se odvolatel nebo jiní účastníci dovolávají, a případně provede i jiná potřebná šetření.

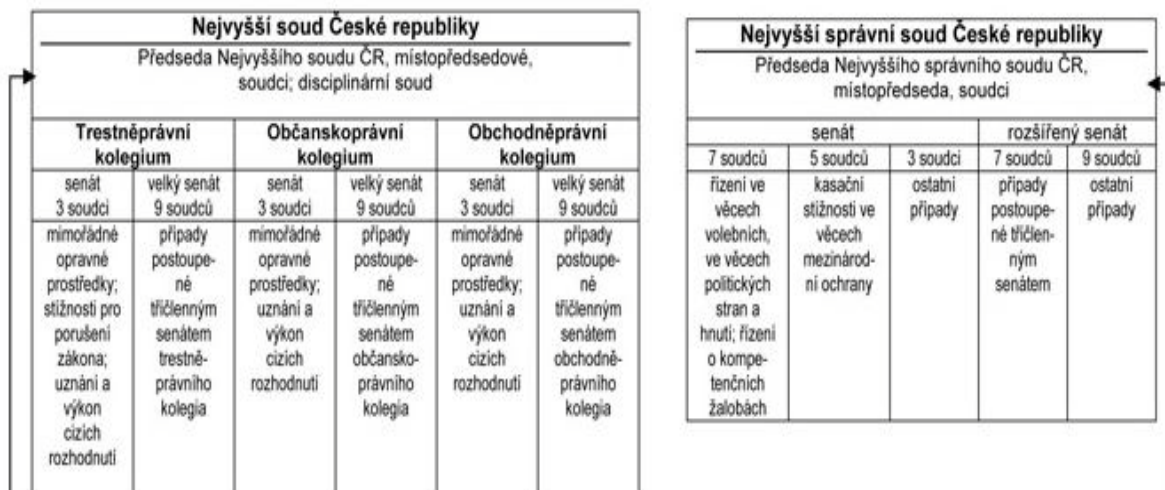
V případě odvolání proti usnesení ve věci samé vyzve usnesením odvolatele k zaplacení soudního poplatku. V ostatních případech se soudní poplatek nevybírání.

Následně spis s předkládací zprávou předloží dědickému soudu, aby posoudil možnost postupu dle § 374 odst. 3 OSŘ nebo předal spis odvolacímu soudu. Podle § 374 odst. 3 OSŘ, je-li podáno odvolání proti rozhodnutí, které vydal soudní komisař, může mu zcela vyhovět předseda senátu (samosoudce). Jeho rozhodnutí je rozhodnutím soudu prvního stupně a lze je napadnout odvoláním. Pokud předseda senátu (samosoudce) odvolání zcela vyhoví, odvolateli se vrací již zaplacený soudní poplatek.

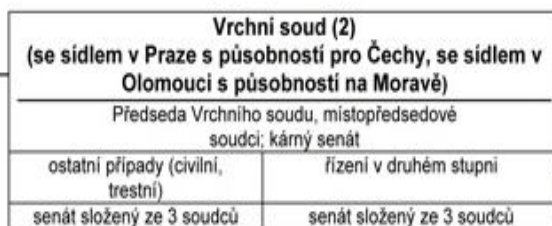
U dovolání se postupuje obdobně jako u odvolání. Navíc se musí soudní komisař postarat o to, aby byl dovolatel zastoupen advokátem nebo notářem ve smyslu § 241 OSŘ, neboť povinné zastoupení je jednou z podmínek řízení před dovolacím soudem - Nejvyšším soudem ČR. Nebude-li tato podmínka splněna ani v náhradní lhůtě, soudní komisař dovolací řízení zastaví dle § 104 odst. 2 OSŘ.

Systém soudů v České republice (čtyřstupňový systém soudnictví; dvoustupňové řízení)

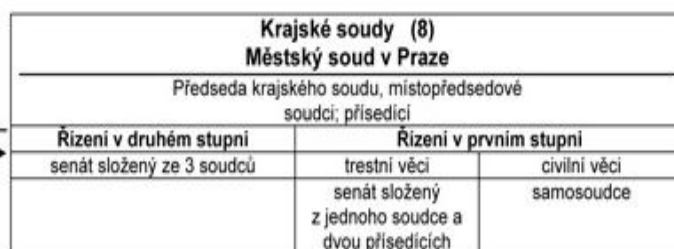
4. stupeň

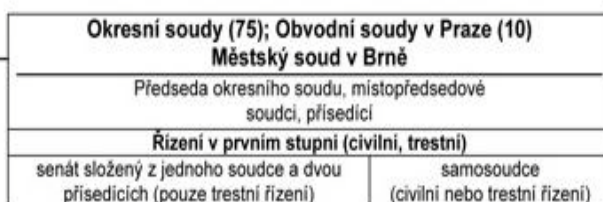
3. stupeň

2. stupeň

1. stupeň

4.1.2 Soudy v SRN

V Německu stojí na jedné straně „obvyklá jurisdikce“ sestávající z jurisdikce trestněprávní a občanskoprávní. Rozhodnutí v této oblasti činí Okresní soud (Amtsgericht), Krajský soud (Landgericht), Vyšší krajský soud (Oberlandesgericht) a Spolkový soudní dvůr (Bundesgerichtshof) jako nejvyšší soud.

Kromě toho jsou zde čtyři další specializované jurisdikce:

- a) **správní jurisdikce** – Správní soud (Verwaltungsgericht), Vyšší správní soud (Oberverwaltungsgericht), Správní soudní dvůr (Verwaltungsgerichtshof), Spolkový správní soud (Bundesverwaltungsgericht),
- b) **finanční jurisdikce** – Finanční soud (Finanzgericht), Spolkový finanční soud (Bundesfinanzhof),
- c) **pracovněprávní jurisdikce** – Pracovní soud (Arbeitsgericht), Krajský pracovní soud (Landesarbeitsgericht), Spolkový pracovní soud (Bundesarbeitsgericht),
- d) **sociální jurisdikce** – Sociální soud (Sozialgericht), Zemský sociální soud (Landessozialgericht), Spolkový sociální soud (Bundessozialgericht).

Dále jsou zde Spolkový patentový soud (Bundespapentgericht) a Válečný soud, jako další specializované spolkové soudy. Všechny soudce u těchto soudů zaměstnává buď Spolková vláda, nebo spolková země. Celkový přehled viz následující tabulka.

V Německu existují tři instance k přezkoumání soudních rozhodnutí. Účastníci řízení mohou proti rozsudku podat opravný prostředek. Potom se právní spor ještě jednou projednává a rozhoduje u „vyšší instance“. Až poslední instance neodvolatelně stanoví, jak bude v daném případě uplatněno právo, a soudní řízení tím ukončí.

Jurisdikce je svěřena asi 20 000 nezávislým soudcům z povolání, kteří jsou vázáni pouze zákonem a kteří jsou jmenováni zpravidla na doživotí. Ze svého úřadu nemohou být v zásadě odvoláni. Vedle nich je v Německu asi 5000 státních zástupců a více než 150 000 advokátů. Německý právní systém je vzorem mnoha právních řádů v jiných zemích. Mezinárodně uznávaná vysoká právní jistota přitahuje zahraniční firmy a příznivě ovlivňuje investice i podnikání v Německu.¹⁰⁵

Soudci jsou podle veřejného práva v jedinečném služebním a svěreneckém poměru vůči státu, v tzv. „soudcovském poměru“, který se liší od poměru státního úředníka. Je to způsobeno tím, že soudci nejsou na rozdíl od státních úředníků povinni řídit se pokyny.

¹⁰⁵ LANGE, H., KUCHINKE, K.: *Lehrbuch des erbrechts*, 5. Aufl, München, C.H.Beck, 2001, s. 282.

Soudcovský poměr je forma veřejnoprávního poměru vykonávaná těmi členy státních služeb, kteří činí soudní rozhodnutí na veřejném úřadu coby držitelé pravomoci činit soudní rozhodnutí. Soudce zaměstnává buď spolková vláda, nebo jedna z 16 spolkových zemí (Bundesländer).

Ve spolkových zemích Bavorsko, Meklenbursko-Přední Pomořansko, Dolní Sasko, Severní Porýní-Vestfálsko, Sársko, Sasko a Sasko-Anhaltsko soudce vybírají a jmenují orgány výkonné moci, přičemž politická odpovědnost leží na příslušném ministru, obvykle zemském ministru spravedlnosti.

V ostatních spolkových zemích se na jmenování podílí tzv. „výbor pro výběr soudců“. Výbory pro výběr soudců v jednotlivých spolkových zemích se výrazně liší co do složení a funkce. Většinou se skládají z členů parlamentu nebo jím pověřených osob, někdy mezi ně patří také zástupci soudní moci a v mnoha spolkových zemích jeden nebo dva advokáti.

Rozhodnutí související se jmenováním soudců do nejvyšších spolkových soudních dvorů – Spolkový soudní dvůr, Spolkový správní soud, Spolkový soud ve věcech daňových (Bundesfinanzhof), Spolkový pracovní soud, Spolkový sociální soud činí spolkový soudcovský výbor a spolkový ministr odpovědný za příslušný soud. Jmenování spolkových soudců, kterým vzniká zaměstnanecký poměr, provádí spolkový prezident. Soudce v ostatních spolkových soudech jmenuje spolkový prezident na návrh odpovědného spolkového ministra bez jakékoli účasti výboru pro výběr soudců.

Spolkový ústavní soud (Bundesverfassungsgericht) je zároveň soudem a ústavním orgánem. Polovinu soudců Spolkového ústavního soudu vybírá Spolková rada (Bundesrat) a polovinu 12členný výbor delegátů (Bundestagu) dvoutřetinovou většinou a jmenuje je spolkový prezident. Spolkový ústavní soud sídlí v Karlsruhe a skládá se ze dvou senátů po osmi soudcích, kteří jsou vždy polovinou hlasů voleni Spolkovým sněmem a Spolkovou radou. Jejich funkční období trvá dvanáct let. Opakované zvolení není možné.

Základní ustanovení související se statutem soudce jsou obsažena ve Spolkové ústavě (Grundgesetz) v samostatném článku o „soudních rozhodnutích“. Spolková ústava uvádí, že pravomoc k soudním rozhodnutím je svěřena soudcům (článek 92) a zaručuje soudcovskou nezávislost (čl. 97 odst. 1).

Další podrobnosti o struktuře soudcovského poměru jsou předmětem konkrétních zákonů. Zvláště důležitý je německý zákon o soudnictví (Richtergesetz), který převážně pojednává o postavení profesionálních soudců.

Článek 1 německého zákona o soudnictví obsahuje ustanovení týkající se soudců zaměstnávaných spolkovou vládou nebo spolkovými zeměmi, konkrétně ustanovení týkající

se jejich postavení. Článek 2 upravuje právní vztah soudců zaměstnávaných spolkovou vládou. A konečně článek 3 stanoví ve formě rámcových ustanovení zásady pro soudce zaměstnávané spolkovou zemí. Tato rámcová ustanovení doplňují příslušné zemské zákony o soudnictví – zákon o soudnictví má každá ze 16 spolkových zemí (Länder).

Německý zákon o soudnictví a spolkové zákony o soudnictví z právně technických důvodů zčásti odkazují na další ustanovení. Zákony např. obsahují odkaz na zákon o státní službě (Beamtenrecht) ve vztahu k otázkám, které lze řešit stejným způsobem i u státních zaměstnanců. Přestože je odměňování soudců ve Spolkové republice Německo od roku 1975 zakotveno v samostatném platovém předpisu, tento platový předpis je součástí spolkového platového zákona (Bundesbesoldungsgesetz), který upravuje odměňování státních zaměstnanců a vojáků a také platy soudců.

Ustanovení německého zákona o soudnictví se vztahují na soudce spolkového ústavního soudu, pouze pokud jsou v souladu se zvláštním právním postavením těchto soudců podle Spolkové ústavy a podle zákona o Spolkovém ústavním soudu (Gesetz über das Bundesverfassungsgericht).

Soudci Spolkového ústavního soudu a soudci zemských ústavních soudů mají zvláštní postavení, protože tyto soudy jsou ústavními orgány, jejichž práva a povinnosti jsou stanoveny v samostatných zákonech. V případě Spolkového ústavního soudu je to Spolková ústava a zákon o spolkových ústavních soudech a v případě zemských ústavních soudů jsou to zemské ústavy a příslušné zákony o vykonávání soudní pravomoci. Cizinci se v Německu nemohou stát soudci. Podle ustanovení německého zákona o soudnictví mohou být za soudce jmenováni pouze Němci (ve smyslu Spolkové ústavy).¹⁰⁶

Vyšší soudní úředníci jsou nezávislí poskytovatelé právních služeb. Jejich funkce a postavení jsou věcně stanoveny německým zákonem o vyšších soudních úřednících (Rechtspflegergesetz). Zákon obsahuje také seznam úkonů, které jsou předávány vyšším soudním úředníkům, a také soudní výhrady v těchto oblastech: vyšší soudní úředníci např. vystavují potvrzení dědictví na základě dědictví ze zákona nebo přijímají žádosti o potvrzení dědictví, udělují souhlasy opatrovnického soudu, sledují práci pečovatelů a opatrovníků, zpracovávají a posuzují podání do katastru nemovitostí nebo podání do obchodního rejstříku, a provádějí funkce výkonu práva.

¹⁰⁶ KNÖRINGER, H.: *Jurisdition*, 4. Aufl, München, C.H.Beck, 2005, s. 145.

Přestože jsou vyšší soudní úředníci ve výkonu svých povinností vlastně nezávislí, nejsou soudci, a tudíž také nemají žádnou pravomoc činit soudní rozhodnutí ve smyslu článku 92 Spolkové ústavy.

Vyšší soudní úředníci jsou státními zaměstnanci vyšší soudní služby. Převážně je jmenují jednotlivé zemské justiční správní orgány pro oblast obchodu, v níž mají být jmenováni, ale v omezeném rozsahu také spolkové ministerstvo spravedlnosti.

Kvalifikaci pro profesi vyššího soudního úředníka lze získat v průběhu přípravné služby, kterou daná osoba vykonává v postavení odvolatelného státního úředníka, a složením zkoušky pro vyšší soudní úředníky. Rámcové podmínky a minimální úroveň odborné přípravy stanoví zákon o vyšších soudních úřednících, přičemž rozpis přípravné služby, obsah studia a podrobné informace o zkoušce na zemské úrovni upravují předpisy týkající se odborné přípravy a zkoušek jednotlivých spolkových zemí.

Soudní vykonavatelé jsou vždy doživotními zemskými státními zaměstnanci středního služebního stavu. Jmenuje je příslušně odpovědný předsedající soudce vyššího krajského soudu. Soudní vykonavatelé vystupují jako státní zaměstnanci, ale nezávisle. Soudní vykonavatelé jsou nezávislí ve způsobu, jakým vykonávají svou profesi.

Coby státní zaměstnanci dostávají plat a rovněž jim náleží určitý podíl z poplatků účtovaných v souvislosti s jejich prací. Aby si soudní vykonavatelé mohli otevřít a vést své vlastní kanceláře, které jsou nutné, příslušný zemský daňový úřad jim hradí kancelářské náklady – obvykle paušálně.

Právní vztahy soudních vykonavatelů jsou stanoveny v zákoně o organizaci soudů (články 154, 155) a jinak je vymezují různá zemská zákonná ustanovení. Pro výkon profese soudních vykonavatelů neexistuje žádná obecná právní úprava. Existují ovšem obecná správní ustanovení vytvořená jednotlivými zemskými justičními správními orgány: předpisy pro soudní vykonavatele (Gerichtsvollzieherordnung) a obchodní směrnice pro soudní vykonavatele (Gerichtsvollziehergeschäftsanweisung).

Soudní vykonavatelé nemají v Německu žádný systém komor. Důvodem je to, že jsou státními zaměstnanci. Organizují se ovšem téměř bez výjimek v zájmových seskupeních, přičemž většina z nich je členy německé komory soudních vykonavatelů (Deutscher Gerichtsvollzieher Bund – DGVB). Ta je zase členem německé komory státních zaměstnanců (Deutscher Beamtenbund). Členství v zájmových skupinách není povinné, ale dobrovolné.

Podle současného práva je možné pro profesi soudního vykonavatele vyškolit pouze německé žadatele. Soudními vykonavateli se mohou stát pouze osoby s německou národností.¹⁰⁷

Pozůstalostní soud – Jak jsem již uvedl ve třetí kapitole, oblast dědického řízení je v současné době svěřena do plné kompetence pozůstalostního soudu (Nachlassgericht).

Pozůstalostní soud je oprávněn přijímat návrhy od dědiců na potvrzení dědictví (Erbscheinantrag) a k vydávání dědických listů (Erbschein). Mimoto přijímá a uschovává závěti (Testament) a dědické smlouvy (Erbvertrag). Po smrti zůstavitele jsou pozůstalostním soudem zahájeny úkony ve věci závětí a dědických smluv. Je zákonnou povinností každého, kdo po něčí smrti nalezne závěť, tuto závěť odevzdat u pozůstalostního soudu. Pozůstalostní soud je mimo jiné příslušný také k přijímání návrhů na zřeknutí se dědictví (Erbausschlagungserklärung).

Pro úschovu závěti do tzv. „veřejných rukou“ (öffentliche Hand) je více možností. Při sepsání závěti u notáře bude tato závěť vždy uschována v úřední úschově u pozůstalostního soudu. Závěti sepsané zůstavitelem osobně, tzn. závěti sepsané vlastní rukou, mohou být taktéž předány do úřední úschovy u pozůstalostního soudu. Tato úschova se poskytuje za úplatu. O úschově se vydává potvrzení o úschově (Hinterlegungsschein). Závěti se u pozůstalostního soudu uschovávají trezoru. Zde jsou chráněny před požárem a neoprávněným přístupem třetích osob. V případě úmrtí dochází u úřední úschovy závěti k jejímu otevření soudem. Jakmile se pozůstalostní soud dozví o úmrtí zůstavitele (např. zasláním úmrtního listu matrikou, kterou pozůstalostní soud informoval o úschově závěti) musí otevřít všechny jím zanechané závěti a obeznámit všechny zúčastněné. Každý, kdo má v držení další zůstavitelovu poslední vůli, musí originál odevzdat pozůstalostnímu soudu. K odevzdání může soud využít vynucovacích prostředků (např. stanovení sankcí). Poslední vůli se rozumí všechny dokumenty charakterem připomínajícím závěť, ve kterých zůstavitel určuje, jak má být v případě úmrtí s jeho majetkem nakládáno. Odevzdány musí být také jednoznačně neplatné či zastaralé závěti.

Zúčastněnými v dědickém procesu se rozumí všechny osoby, které jsou uvedeny v závěti. To se týká i osob, které byli pomocí závěti z dědického procesu vyloučeni. Kopie obsahu závěti se zasílá všem zúčastněným poštou. Pokud dojde k uschování závěti u pozůstalostního soudu, měla by se zároveň uvést jména a adresy všech zúčastněných.

¹⁰⁷ LANGE, H., KUCHINKE, K.: *Lehrbuch des erbrechts*, 5. Aufl, München, C.H.Beck, 2001, s. 289.

V opačném případě musí pak pozůstalostní soud nejdříve všechny zúčastněné identifikovat, což vede ke zpomalení celého procesu.

V případě úmrtí zůstavitele, při právním styku, je často pro dědice nezbytné předložit doklad dědice (Nachweis über die Erbenstellung). Tento doklad může být zpravidla vystaven pouze s dědickým listem, který na vyžádání vystaví pozůstalostní soud. Pokud právo dědit vychází z notářsky ověřené závěti, pak stačí jako doklad dědice tato notářsky ověřená závěť spolu s protokolem o zahájení dědictví (Eröffnungsprotokoll). Ručně sepsaná závěť funkci dokladu dědice nespĺňuje nikdy. O vystavení dokladu dědice může zažádat každý ze zúčastněných. Pokud je více zúčastněných, pak stačí, pokud o vydání dokladu dědice zažádá jeden z nich. Jelikož je při žádosti o vydání dědického listu zapotřebí prohlášení, je nutné, aby se dotýčný dostavil osobně k notáři či vyššímu soudnímu úředníkovi na soud, spolu s platným osobním dokladem.

4.2 Notáři jako soudní komisaři

4.2.1 Notáři v ČR

Institut soudních komisařů byl v našem právním řádu obnoven ke dni 1. ledna 1993 nabytím účinnosti zákona č. 263/1992 Sb. a zákona č. 264/1992 Sb., kterým byl zrušen zákon č. 95/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů (notářský řád). Dědické řízení tak přešlo z kompetence dosavadních státních notářství¹⁰⁸ do pravomoci soudů. Soud pověřuje notáře ve svém obvodu podle předem stanoveného rozvrhu, aby jako soudní komisaři samostatně za odměnu prováděli úkony v řízení o dědictví (§ 38 odst. 1 OSŘ). Úkony soudního komisaře v řízení o dědictví se pak považují za úkony soudu. Institut soudního komisariátu je u nás obligatorní, notář tedy musí být pověřen prováděním úkonů v každém dědickém řízení, které patří do pravomoci soudů v ČR.

Základním právním předpisem, který upravuje postup v činnosti notářů, je zákon č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti v platném znění, tj. notářský řád (dále jen „NotŘ“). Ten se však nevěnuje postupu notáře jako soudního komisaře v řízení o dědictví, pouze v § 4 NotŘ se uvádí, že v rámci další činnosti notář vykonává i jinou činnost (tj. vedle notářské činnosti podle § 2 NotŘ a další činnosti podle § 3 NotŘ), stanoví-li tak zvláštní zákon. Tímto zvláštním zákonem, který upravuje další jinou činnost podle § 4 NotŘ, je OSŘ. V OSŘ je

¹⁰⁸ Státní notářství dědictví nejenom samostatně projednávala, ale i rozhodovala v dědické agendě. Právě tato rozhodovací pravomoc státních notářství byla určitou raritou našeho právního řádu, která trvala od roku 1955 do konce roku 1992. Na rozdíl od dnes platného notářského řádu, tehdejší notářský řád, podle kterého postupovali státní notáři do konce roku 1992, obsahoval i pravidla řízení před státními notáři a pravidla jejich rozhodování.

základním ustanovením, upravujícím soudní komisariát, již výše zmíněný § 38 tohoto zákona. Činnost notářů v řízení o dědictví je pak podrobněji popsána v § 175za - § 175zd OSŘ. Notář může dále v dědickém řízení podle § 175d odst. 2 OSŘ zjišťovat i stav a obsah závěti či listiny o správě dědictví, které má ve své úschově, aniž by byl v dané věci pověřen jako soudní komisař. Konečně podle § 175f odst. 2 OSŘ může být notář ustanoven i správcem dědictví, pokud v tomto řízení nepůsobí jako soudní komisař.

Notáři jako soudní komisaři postupují v dědickém řízení podle OSŘ. Dalším právním předpisem, který upravuje práva a povinnosti notáře jako soudního komisaře, je vyhláška č. 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy (dále jen „JednŘ“) ve znění pozdějších předpisů, a to zejména část desátá „Řízení o dědictví“, tj. § 74 - § 98 JednŘ a část jedenáctá „Činnost notářů u řízení o dědictví“, tj. § 99 - § 104 JednŘ.

Výběr notáře není věcí volné úvahy soudu, ani při něm nezáleží na vůli účastníků dědického řízení. Projednáním dědictví musí být pověřen notář, který má sídlo v obvodu okresního soudu, který je v dědickém řízení místně příslušný. Konkrétní notář, který bude dědictví projednávat, je pak určen podle rozvrhu, který na návrh příslušné notářské komory vydá předseda krajského soudu na každý kalendářní rok (§ 175za OSŘ). Tento rozvrh práce zajišťuje rovnoměrné zatížení notářů dědickou agendou a obsahuje podrobná pravidla pro určení konkrétního soudního komisaře pro danou dědickou věc. Tato pravidla vycházejí buď ze systému obvodového (obvod okresního soudu je rozdělen na několik dílčích obvodů, jejichž počet odpovídá počtu notářů v něm, a každému notáři je pak podle stanoveného pravidla, většinou jde o místo posledního bydliště zůstavitele, přidělen jeden takový obvod) nebo ze systému časového (notáři jsou rovnoměrně pověřováni podle data narození či úmrtí zůstavitele v rámci kalendářního roku), vyloučena není ani kombinace obou systémů.¹⁰⁹ Podrobná pravidla pro sestavování rozvrhu a určení jeho obsahu jsou zakotvena v § 99 - § 102 JednŘ.

Základním předpokladem toho, aby notář mohl v dědickém řízení činit úkony jako soudní komisař, je pověření soudem, a to podle pravidel obsažených v rozvrhu. Pověření notáře není soudním rozhodnutím, jde o neformální úkon soudu (např. záznam ve spisu, dopis), a proto nelze proti tomuto pověření podat odvolání. Současně s pověřením postoupí soud pověřenému notáři dědický spis, který obsahuje zpravidla jen úmrtní list a písemné pověření notáře soudem.

¹⁰⁹ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo, Praktická příručka*, Praha, Linde 2003, s. 130 – 131.

Zákon pamatuje i na případy, kdy namísto pověřeného notáře bude úkony v dědickém řízení provádět zástupce notáře, náhradník nebo nově jmenovaný notář (§ 175zc OSŘ). Tyto osoby převezmou věci, v nichž již bylo uděleno pověření. Ustanovení zástupce a náhradníka notáře upravuje notářský řád. Pokud byl zástupcem notáře dle § 14 NotŘ ustanoven notářský kandidát, považuje se pro dobu zastupování za notáře. Zástupce má nárok na podíl na odměně notáře. V rámci vzájemného zastupování může úkony soudního komisaře činit i notář společník.

Notáři jako soudní komisaři neprovádějí v dědickém řízení všechny úkony. Zejména nemohou sami žádat o poskytnutí právní pomoci v cizině (mohou však návrh takové žádosti pro příslušný okresní soud připravit). Obecně platí, že proti rozhodnutím, kterými se upravuje vedení řízení, není přípustné odvolání, a že jimi soud není vázán. Z tohoto pravidla však existují výjimky, neboť řada rozhodnutí, kterými se upravuje vedení řízení, je pravidelně spojena s rozhodnutími, proti kterým odvolání přípustné je (např. rozhodnutí o ustanovení znalce a uložení povinnosti poskytnout znalci potřebnou součinnost a složit zálohu na náklady, spojené s pořízením znaleckého posudku).

Vznikne-li v řízení o dědictví potřeba vydat určité rozhodnutí (a nejde-li o rozhodnutí, kterým se upravuje vedení řízení) ještě předtím, než budou provedeny všechny úkony v řízení o dědictví, musí notář předložit věc soudu, aby takové rozhodnutí vydal. Může jít např. o vydání rozhodnutí o ustanovení opatrovníka, o rozhodnutí dle § 175l OSŘ ohledně vypořádání SJM nebo o rozhodnutí podle § 175k odst. 2 OSŘ o odkázání dědice k podání žaloby u Soudu.¹¹⁰

Soud, který notáře provedením úkonů v řízení o dědictví pověřil, mu může věc také odejmout, a to tehdy, pokud notář přes předchozí upozornění způsobil zbytečné průtahy v soudním řízení (§ 175zb OSŘ). Jde o zvláštní opatření, které má zajistit naplnění zásady hospodárnosti v řízení o dědictví, tj. aby řízení proběhlo rychle, účinně a bez zbytečných nákladů. Takové odnětí věci se provádí neformálním způsobem (např. výzvou k vrácení spisu), nejde o soudní rozhodnutí a není proti němu přípustné odvolání. Soud pak pověří úkony v řízení o dědictví jiného notáře podle rozvrhu práce (rozvrh musí na tuto možnost, kdy je věc notáři odňata, pamatovat a stanovit, který notář bude v takovém případě pověřen, viz § 99 odst. 2 písm. c) JednŘ). Je-li věc notáři odňata, zaniká jeho nárok na odměnu za dosud provedené úkony.

¹¹⁰ SCHELLEOVÁ, I.: *Český civilní proces*, Praha, Linde 1997, s. 283.

Soud, který notáře provedením úkonů v řízení o dědictví pověřil, ho může také z úkonů soudního komisaře vyloučit (§ 17a odst. 1 OSŘ). Jde o projev zásady nezávislosti a nestrannosti soudního komisaře v dědickém řízení. Soudní komisař je vyloučen z úkonů soudního komisaře tehdy, jestliže se zřetelem na jeho poměr k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům je důvod pochybovat o jeho nepodjatosti. Proti usnesení soudu o vyloučení notáře není přípustné odvolání. Soudní komisař má oznamovací povinnost vůči předsedovi soudu, jakmile se dozví o skutečnosti, pro kterou je vyloučen. Účastníci mají právo vyjádřit se k osobě soudního komisaře a vznést případnou námitku podjatosti soudního komisaře. Jde o procesní právo účastníků, kteří o něm musí být náležitě poučeni. Tuto námitku však musí účastník uplatnit nejpozději při prvním jednání, kterého se účastní soudní komisař, o jehož vyloučení jde. Vznikl-li důvod vyloučení soudního komisaře později nebo nevěděl-li o něm účastník při prvním jednání, musí námitku podjatosti soudního komisaře uplatnit do patnácti dnů poté, co se o takovém důvodu dozvěděl. Námitku podjatosti může účastník uplatnit i později za předpokladu, že o svém právu vyjádřit se k osobě soudního komisaře nebyl poučen. Je-li notář rozhodnutím soudu vyloučen z úkonů soudního komisaře, musí soud pověřit jiného notáře podle pravidel, obsažených v rozvrhu práce.

Ze stejných důvodů jako soudní komisař mohou být vyloučeni i zaměstnanci notáře (§ 17a odst. 2 OSŘ). Tyto osoby mají oznamovací povinnost vůči předsedovi senátu. Proti usnesení o vyloučení zaměstnance notáře se nelze odvolat.

Na úkonech v dědickém řízení, které jsou svěřeny notáři jako soudnímu komisaři, se nemusí notář podílet výhradně sám osobně, ale může písemně pověřit některými, právním předpisem stanovenými, úkony své zaměstnance, tj. notářského kandidáta, notářského koncipienta nebo dalšího zaměstnance, který složil kvalifikační zkoušku.

Za úkony, které byly provedeny zaměstnanci notáře na základě jeho pověření, odpovídá soudní komisař. Podle § 103 JednŘ může soudní komisař písemně pověřit notářského koncipienta, který je u něho v pracovním poměru, a dalšího zaměstnance, který je u něho v pracovním poměru a složil kvalifikační zkoušku, aby samostatně prováděl přípravné a dílčí úkony v řízení o dědictví, zejména šetření, zda je v CEZ evidována závět či listina o správě dědictví, předběžné šetření a zjišťování stavu a obsahu závěti či listiny o správě dědictví. Samostatným prováděním úkonů v řízení o dědictví může soudní komisař pověřit zaměstnance, kteří jsou u něho v pracovním poměru, a sice notářského kandidáta, notářského koncipienta, který vykonal notářskou praxi delší než jeden rok, a dalšího zaměstnance, který složil kvalifikační zkoušku a byl zaměstnán u notáře nebo u státního notářství alespoň pět let. Notář jako soudní komisař, notářský koncipient, notářský kandidát i další zaměstnanci notáře

jsou povinni zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděli v souvislosti s prováděním úkonů v řízení o dědictví. Povinnost mlčenlivosti trvá i po odvolání notáře nebo i po skončení pracovního poměru jeho zaměstnanců.

Podle § 57 NotŘ nestanoví-li zvláštní zákon jinak, notář odpovídá žadateli, klientovi nebo jinému účastníku za škodu¹¹¹, kterou jim způsobil v souvislosti s výkonem činnosti notáře on sám nebo jeho pracovník. Notář tedy podle této úpravy odpovídá za škodu pouze osobám, které byly adresátem jeho služeb (tj. žadatel či klient, který si určitý výkon notářské činnosti objednal), a to tehdy, vznikla-li škoda při činnosti notáře v rámci výkonu notářského úřadu, tedy nebyla-li tato činnost vykonána řádně. Notář odpovídá i za škodu způsobenou osobami, které při své činnosti využil, tj. např. notářským čekatelem či administrativním pracovníkem; tyto osoby mu pak podle pracovněprávních předpisů odpovídají za škodu, jestliže notáři vznikla povinnost nahradit jimi způsobenou škodu klientovi.

Protože část notářské činnosti se váže k výkonu pravomocí státu, má stát **odpovědnost za škodu** v této sféře, vznikla-li činností notáře. Jde totiž o odpovědnost státu za škodu způsobenou výkonem veřejné moci podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (dále jen „OdpŠk“) a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., NotŘ. Za škodu takto vzniklou neodpovídá notář, nýbrž stát za podmínek stanovených citovaným (zvláštním ve smyslu § 57 NotŘ) předpisem.

Jinými slovy, stát odpovídá za škodu způsobenou notářem jen tehdy, vznikla-li v souvislosti se sepisováním právních dokumentů, které jsou označovány za veřejné listiny o právních úkonech, a v souvislosti s působením notáře jako soudního komisaře při projednávání dědictví.

Ohledně odpovědnosti notáře nesouhlasím s názorem paní Mgr. Ivou Řezníčkovou, která píše v časopise právní rádce, že notář je odpovědný za všechny své úkony. Dle mého názoru a stejně tak i mohu souhlasit s panem JUDr. Petrem Vojtkem, odpovědnost notáře je konstruována jako odpovědnost objektivní, tedy jako odpovědnost bez ohledu na zavinění. Nastupuje při současném (kumulativním) splnění podmínek, jimiž jsou:

¹¹¹ Notářský řád se definicí pojmu škoda nezabývá, ani neupravuje rozsah její náhrady, je proto třeba v této otázce vycházet z § 442 ObčZ, podle jehož odstavce 1 se hradí skutečná škoda a to, co poškozenému ušlo (ušlý zisk). Škodou zákon míní újmu, která nastala (projevuje se) v majetkové sféře poškozeného (spočívá ve zmenšení jeho majetkového stavu) a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi, a je tedy napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především penězi. Skutečnou škodou je nutno rozumět takovou újmu, která znamená zmenšení majetkového stavu poškozeného oproti stavu před škodnou událostí a která představuje majetkové hodnoty, jež je třeba vynaložit k uvedení věci do předešlého stavu. Ušlý zisk je v podstatě ušlým majetkovým prospěchem a spočívá v nenastalém zvětšení (rozmnožení) majetku poškozeného, které bylo možno – kdyby nebylo škodné události – důvodně očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí.

- 1) výkon notářské činnosti, který není řádný,
- 2) vznik škody a
- 3) vztah příčinné souvislosti mezi výkonem notářské činnosti a vznikem škody.

Není-li splněna byť jen jedna z těchto podmínek, odpovědnost nenastává. V soudním sporu o náhradu škody proti notáři tíží povinnost tvrzení i důkazní břemeno poškozeného žalobce, který je povinen existenci uvedených podmínek prokázat, aby byl se svým nárokem úspěšný.

Stát odpovídá za škodu způsobenou notářem jen tehdy, vznikla-li v souvislosti se sepisováním právních dokumentů, které jsou označovány za veřejné listiny o právních úkonech, a v souvislosti s působením notáře jako soudního komisaře při projednávání dědictví. Řízení o náhradu škody proti státu je modifikováno požadavkem tzv. předběžného projednání nároku u příslušného ministerstva či jiného ústředního správního úřadu, jímž je v případě odpovědnosti státu za činnost notáře ministerstvo spravedlnosti. Smyslem předběžného projednání nároku je umožnit příslušnému úřadu, aby nárok posoudil a v případě jeho opodstatněnosti jej uspokojil, čímž se má předejít řadě zbytečných soudních sporů. Zákon stanoví šestiměsíční lhůtu počítanou od uplatnění nároku poškozeným, v níž je ústřední orgán povinen věc projednat a rozhodnout o tom, zda škodu nahradí. Možnost uplatnění nároku na náhradu škody u soudu pak poškozenému nastává až marným uplynutím této lhůty, a to i v případě, že mu ústřední orgán již dříve sdělí své negativní stanovisko k uplatněnému nároku. Byla-li žaloba podána bez předběžného projednání, jde o odstranitelný nedostatek podmínky soudního řízení. Ve sporu o náhradu škody proti notáři se tato podmínka neuplatní.

Rozdíl je konečně i v poplatkové povinnosti, neboť řízení o náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím, rozhodnutím o vazbě nebo nesprávným úředním postupem (tj. řízení proti státu) je osvobozeno od soudního poplatku podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, zatímco řízení o náhradu škody proti notáři nikoliv; v úvahu by mohlo přicházet pouze osvobození navrhovatele, šlo-li by o škodu na zdraví podle § 11 odst. 2 písm. d) tohoto zákona.

Notář provádí úkony soudního komisaře za odměnu a má nárok i na náhradu hotových výdajů. Výše odměny notáře a způsob jejího určení, jakož i nárok na náhradu hotových výdajů, jsou upraveny ve vyhlášce č. 196/2001 Sb. o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví tj. notářský tarif (dále jen „NotT“) ve znění vyhlášky č. 42/2002 Sb. Uvedená vyhláška upravuje i odměnu notáře za zjištění stavu a obsahu závěti (§ 15 NotT) a odměnu notáře, který byl ustanoven správcem dědictví (§ 22 a násl. NotT).

Základem pro určení odměny notáře jako soudního komisaře je obvyklá cena zůstavitelova majetku, který je předmětem řízení o dědictví. Jde-li o dodatečné projednání dědictví, je základem odměny notáře obvyklá cena majetku, který je předmětem tohoto dodatečného řízení o dědictví. Odměna se vypočítává ze základu, zaokrouhleného na celé stokoruny nahoru, procentuální sazbou, která má degresivní povahu. Takto vypočtená odměna se zaokrouhluje na celé desetikoruny nahoru. Minimální výše odměny notáře, jde-li o dědictví, které nebylo zastaveno, činí 600,- Kč. Maximální výše základu pro účely určení odměny notáře je 20.000.000,- Kč. Pokud bylo dědické řízení zastaveno, je odměna notáře konstantní a činí 400,- Kč. Blíže viz tabulka níže.

Odměnu notáře může soud přiměřeně zvýšit, a to až o 100%, pokud úkony soudního komisaře byly mimořádně obtížné nebo časově náročné (např. ve věci bylo provedeno více nezbytných jednání, provedení úkonu na místě samém, provedení likvidace dědictví nebo použití cizího práva nebo jazyka).

Notář má také právo na náhradu hotových výdajů, které vynaložilo v souvislosti s úkony v dědickém řízení (například poštovné, telekomunikační poplatky, náklady na získání dat z centrálních informačních systémů, cestovní náklady apod.).

Soudní komisař může požádat dědice, aby složili zálohu na odměnu notáře za prováděné úkony soudního komisaře a jeho hotové výdaje (§ 92 JednŘ). Zaplacení zálohy však nelze vymáhat.

Je-li soudní komisař plátcem daně z přidané hodnoty, pak k odměně notáře a náhradě hotových výdajů náleží i částka, odpovídající této dani, kterou je notář povinen odvést podle zvláštního právního předpisu (zákon č. 235/2004 Sb. o dani z přidané hodnoty v platném znění).

Tabulka odměny notáře - odměna činí a nejméně 600 Kč, dále:

Základ odměny	Sazba
z prvních 100 000 Kč základu	2,0 %
přebývajících částky až do 500 000 Kč základu	1,2 %
z přebývajících částky až do 1 000 000 Kč základu	0,9 %
z přebývajících částky až do 3 000 000 Kč základu	0,5 %
z přebývajících částky až do 20 000 000 Kč základu	0,1 %

Částka nad 20 000 000 Kč se do základu nezapočítává.

4.2.2 Notáři v SRN

Zkušenosti s využíváním notářů v rámci provádění úkonů dědického řízení má v širší či užší míře většina zemí tzv. kontinentálního systému práva. Ingerence notářství do dědického řízení je v těchto zemích co do intenzity různá. Notáři jsou tak zapojeni buď v míře nejširší pro vyřízení celého řízení (Česká republika, Slovensko, Rakousko), jen pro učinění určitých úkonů (Německo) nebo až na ojedinělé výjimky vůbec (Polsko). Pokud se jedná o úpravu dědického řízení v Německu, je vzhledem k jeho historickému vývoji (rozdělení na spolkové země) a v důsledku vydání Říšského notářského řádu v roce 1937 a Spolkového notářského řádu v roce 1961 (BNotO) úprava značně nejednotná. Výsledkem tohoto vývoje byl zejména vznik tří typů notářských úřadů (§ 3 BNotO):

- a) notáři* (Hauptberufliche Notare, Nur-Notare) – Bavorsko, Brandenburg, Hamburg, Mecklenburg-Vorpommern, Porýní-Pfalcko, Saarland, Sachsen, Sachsen-Anhalt, Thuringen a části Nordrhein-Westfalen podél řeky Rýn,
- b) advokáti - notáři* (Anwaltsnotare) – Berlín, Brémy, Hessen, Niedersachsen, Schlesweig-Holstein a v západní části Nordrhein-Westfalens,
- c) státní notářství* (das staatliche Notariat) – Bádensko - Würtembersko.

Jak se podává ze samotných označení, rozdíl spočívá v tom, že zatímco notář vykonává výlučně notářské povolání, má advokát - notář vedle hlavní advokátní činnosti také oprávnění působit jako notář. Oba jsou ale nezávislí, pracují tedy nezávisle a na vlastní riziko. Vedle těchto dvou hlavních typů je státní notářství, které je pouze v oblasti Bádenska - Würtemberska, a podobně jako tomu bylo v České republice před rokem 1993 působí v dědickém řízení namísto dědického soudu. Úřední notáři jsou placeni státem. Celkem je cca 1600 notářů hlavním povoláním a okolo 6900 právních notářů.

Postavení notáře ve Spolkové republice Německo je upraveno tzv. Spolkovým notářským řádem a vykazuje následující typické znaky:

- a) Notář přebírá úkoly preventivního výkonu práva* - V první řadě vystavuje notář osvědčující listiny, tj. listiny o jeho zjištěních, především o prohlášeních, která byla před ním učiněna, tedy zejména o kupních smlouvách týkajících se nemovitostí, právech souvisejících s dáváním pozemků do zástavy, darovacích smlouvách, manželských smlouvách, závětích a dědických smlouvách, návrzích na potvrzení dědictví aj. Vedle toho ověřuje podpisy a opisy. Vedle sepisování listin a ověřování je notář také příslušný, aby vystavoval osvědčení, zvláště po nahlédnutí do veřejného rejstříku, např. o oprávnění zastupovat obchodní společnost, a dále vypracovávat

vykonatelné listiny. Konečně připadá notáři v moderním hospodářském řádu také právně-poradenská a daňově-právní funkce.

- b) *Notář přebírá státní funkce*** – Notář vykonává státem na něho přenesený úřad, plní úkoly státu. Bere na sebe neodvozené výsostné pravomoci, „tedy příslušnosti, které podle platného právního řádu musí být výsostně vyřizovány“.

Podléhá služebnímu dohledu vykonávanému justiční správou. Tento služební dohled se ve Spolkové republice Německo bere velmi přísně. V podstatě má preventivní charakter. Má zajišťovat, aby notář plnil své úkoly tak, jak mu to ukládá jeho povinnost. Stát také rozhoduje o počtu notářů, kteří mají být ustanoveni. Počet se řídí podle požadavků řádného výkonu práva.

- c) *Nezávislost notáře*** – Podstatným znakem notářského povolání ve Spolkové republice Německo je - nezávisle na státním dohledu - nezávislost notářů vůči státu. Nepodléhá žádnému osobnímu ani věcnému pokynu ze strany justiční správy.

- d) *Žádný jednotný notářský zákon*** – Zvláštností německého uspořádání notariátu je to, že dvě podstatné okolnosti pro výkon notářského úřadu, totiž - řízení při sepisování listin a nárok notáře, pokud jde o poplatky, nejsou upraveny v jednotném notářském zákoně, nýbrž ve speciálních zákonech, které doplňují Spolkový notářský řád.

Notářem může být ustanoven jenom německý státní příslušník, který dosáhl způsobilosti k úřadu soudce a podle německého zákona o soudcích musí být tzv. „plným právníkem“. Notářem se může stát jen ten, kdo je pro úřad notáře způsobilý s přihlédnutím k jeho osobnosti a jeho výkonům. Z řad advokátů může být ustanoven notářem ten, kdo v době, kdy se začal ucházet o úřad notáře, byl nejméně 5 let připuštěn k výkonu advokacie a byl nejméně 3 roky bez přerušení svým hlavním zaměstnáním činný jako advokát v místě, o něž má zájem.

Při organizaci notářských komor vychází Spolkový notářský úřad z členění území na soudní obvody. Obvod jedné notářské komory je zpravidla totožný s obvodem vyššího odvolacího soudu, jímž je Vrchní zemský soud.

Členy notářské komory jsou všichni notáři, kteří mají své sídlo v obvodu notářské komory. Členství je dáno ze zákona, neexistuje tedy žádné členství dobrovolné a také neexistuje možnost vystoupit. Členství začíná současně s ustanovením za notáře a končí spolu s rezignací na úřad nebo s jinými důvody pro ukončení notářské funkce. Orgány notářské komory jsou představenstvo a shromáždění. Navenek zastupuje notářskou komoru prezident.

Spolková notářská komora (Bundesnotarkammer) se sídlem v Berlíně vykonává dvojitou funkci: funguje jako znalec a poradce pro všechny nejvyšší spolkové orgány

(Spolková vláda, spolkový zákonodárce a spolkové soudy) ve všech oblastech působení práva, o něž notář pečuje, stejně tak jako v oblasti práva upravujícího notářskou profesi.

Spolková notářská komora, která byla rovněž zřízena Spolkovým notářským řádem, je veřejnoprávní korporací, má tedy také postavení právnické osoby. K jejím členům patří 21 regionálních notářských komor, tedy nikoli samotní notáři. Spolková notářská komora a regionální notářské komory podléhají státnímu dohledu Spolkového ministerstva spravedlnosti event. současným justičním správám zemí.¹¹²

Svoji odpovědnost se notáři snaží splnit i díky vlastně vytvořených institucí. Jejich cílem je zajištění pokud možno vysokého standardu ku prospěchu klienta a obsáhlé ochrany spotřebitelů.¹¹³

Na základě vlastní iniciativy vznikl roku 1993 také Německý notářský institut (Deutsche Notarinstutur) jako zřízení spolkové notářské komory ve Wuerzburgu. Na tuto instituci se může obrátit každý notář, který je ve své praxi konfrontován s neobvyklým a zvláště komplikovaným právním problémem. V krátké době získá notář odborný posudek, který zodpovídá všechny otázky. Kromě toho poskytuje tento institut službu rychlých informací.

Snahy o vysoký a kvalitativní standart, jsou doplněny díky Odbornému ústavu pro notáře (Fachinstitut fuer Notare) v Bochumu. Tento ústav nabízí doškolování a odborné semináře pro právníky, kteří se připravují pro notářskou odbornou zkoušku, ale i pro notářské čekatele. Také již působící notáři se můžou díky pořádání těchto školení a seminářů informovat o nových právních oblastech a být tak stále informováni o aktuálním vývoji.

Vzhledem ke stále komplexnější mezinárodní skladbě a stále těsnější mezistátní integraci je už málo právních problémů, které se dají vyřešit na národní úrovni.

Díky tomuto vývoji vyvodilo již před delší dobou německé notářství důsledky a začalo těsněji spolupracovat se zahraničními partnerskými organizacemi. Proto má spolková notářská komora kancelář také v Bruselu.

Jak již bylo řečeno výše, plní notáři v současné době v dědickém řízení zejména tzv. *přípravné funkce*.

¹¹² REIMANN W.: *Organizace notářství v Německu*. Ad notam, 1995, č. 8, s. 134

¹¹³ *Příklad: „chyba na uměleckém díle“: povinné ručení v povolání, které v takových případech pomáhá, je pro notáře stejně tak jako i pro advokáty a daňové poradce samozřejmostí. Takové pojištění ale vylučuje zodpovědnost za úmyslně způsobené škody. Oproti jiným poradenským povoláním jsou ale klienti notáře v těchto, naštěstí ojedinělých, situacích chráněni: každá notářská komora uzavřela speciální pojištění, které tyto škody kryje. A aby toho nebylo málo: od roku 1981 existuje v Kolině dodatečně fond, do kterého přispívá každý notář. V případě poškození klienta „černou ovci“ této branže, vyřizuje tento fond finanční následky.*

Tato činnost se týká řady procesněprávních i hmotněprávních úkonů. Notář tak vedle dědického soudu přijímá prohlášení účastníků o odmítnutí dědictví, návrhy dědických listů (§ 1945 až 1955 BGB) či zřeknutí se práva na povinný díl. Současně sepisuje veřejné závěti (§ 2232 BGB) a dědické smlouvy (§ 2276 BGB), které mají stanovenou formu notářského zápisu a slouží později jako důkaz dědiců (podobně jako dědický list) v řízení před pozemkovým úřadem (§ 3 GBO). Pozemkový úřad pak zapíše do pozemkové knihy dědice jako vlastníky nemovitostí na základě těchto veřejných listin. Podobně akceptují v praxi tyto listiny také bankovní ústavy. Při této činnosti notář vypomáhá soudu zejména tím, že s dědici řeší nejasné právní otázky, které by mohly být příčinou sporu u soudu. Výhodou dědiců je zde právě to, že nemusí žádat soud o vydání dědického listu, čímž se jim dědické řízení výrazně zkrátí a současně ušetří na soudních poplatcích.

De lege ferenda probíhá také v Německu v současné době diskuse o tom, zda by nebylo prospěšné přenést na notáře některé soudní pravomoci a tím přetíženým soudům ulehčit. Zvláštní je, že jsou to právě soudy, které se této delegaci pravomocí brání. Vedle těchto zásadních změn je diskutována řada otázek dílčích, jako např. vedení centrálního registru notářských závětí, který je veden spolkovou notářskou komorou.¹¹⁴

4.3 Účastníci řízení v ČR a SRN

Okruh účastníků dědického řízení je stanoven zákonem. Podle ustanovení § 94 odst. 2 OSŘ, ve spojení s ustanovením § 175b OSŘ, jsou účastníky dědického řízení ti, které zákon za účastníky označuje, tj.:

- a) ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, a není-li takových osob, stát;
- b) věřitel zůstavitele, avšak jen ve stanovených případech: v případě, že dojde k přenechání předluženého dědictví věřitelům na úhradu dluhů; pokud se vypořádává pohledávka věřitele, či při likvidaci dědictví;
- c) vypravitel pohřbu (dojde-li k zastavení řízení podle § 175h OSŘ, tj. pokud zůstavitel nezanechal žádný majetek nebo zanechal-li majetek nepatrné hodnoty, který soud může vydat vypraviteli pohřbu).

V Německu jsou účastníci definováni v § 345 FamFG a uspořádání je téměř stejné viz výše, s tím, že ustanovení obsahuje ještě bod d): „*všichni ostatní, jejichž právo na majetek je přímo ovlivněno procesem.*“

¹¹⁴ RUPPEL W.: *Die Notare und ihre Organisationem*, Bnotk 2010, Berlín, s. 10.

Ad a) Účastníky dědického řízení jsou především ty osoby, které lze za dědice důvodně považovat. Důvodně považovat za dědice lze toho, komu svědčí některý hmotněprávní dědický titul, tj. zákon či závět, případně oba tyto tituly, neboť zákon připouští možnost kumulace dědických titulů.

Při dědění ze zákona je určující příbuzenský nebo obdobný vztah k zůstaviteli, přičemž důvodně lze považovat za dědice pouze příslušníka té dědické skupiny, která je v konkrétním případě povolána dle ObčZ. Pokud jde o soužití se zůstavitelem ve společné domácnosti, pak musí existovat věrohodné tvrzení o tom, že daná osoba žila se zůstavitelem ve společné domácnosti nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí, a z toho důvodu pečovala o společnou domácnost nebo byla na zůstavitele odkázána výživou. Zatímco příbuzenský vztah lze poměrně snadno dokázat na základě matričních dokladů (případně i rozhodnutí soudu), soužití se zůstavitelem ve společné domácnosti po stanovenou dobu před smrtí zůstavitele bývá v praxi často předmětem náročného dokazování. Při posuzování dědického nároku těchto osob je významné i stanovisko ostatních zákonných dědiců, kteří by jinak byli povoláni dědit, popř. i stanovisko státu, není-li takových zákonných dědiců.

Za dědice ze závěti, a tedy i za účastníky dědického řízení, lze považovat ty osoby, které zůstavitel v závěti k dědění povolal za předpokladu, že toto jeho pořízení na případ smrti nevykazuje zjevné formální či obsahové nedostatky.

Také s tím, kdo by byl povolán dědit v případě neprokázání či úspěšného zpochybnění nejistého dědického titulu jiné osoby (půjde především o neprokázání dědického práva spolužijící osoby, o úspěšné zpochybnění platnosti závěti, ale i o platnosti zrušení závěti, platnost listiny o vydědění, platnost zrušení vydědění či o dědickou nezpůsobilost), je třeba jednat jako s účastníkem řízení o dědictví, dokud nebude sporná otázka vyřešena postupem dle § 175k odst. 1 nebo § 175k odst. 2 OSŘ.¹¹⁵ Z uvedeného vyplývá, že v případě, kdy zůstavitel zanechal závět, je nutno za účastníky řízení považovat i neopomenutelné dědice a dědice ze zákona, kteří by jinak byli povoláni dědit. Pokud zůstavitel zanechal listinu o vydědění, je účastníkem řízení i vyděděný potomek.

Postavení účastníka dědického řízení však osoba ztrácí, jakmile se zjistí, že jí nesvědčí žádný dědický titul (např. proto, že zůstavitelova závět je neplatná), nebo že z jiného důvodu nemůže dědit (např. neopomenutelný dědic nenamítne relativní neplatnost závěti; potomek byl platně vyděděn; pro dědickou nezpůsobilost; z důvodu odmítnutí dědictví apod.). Soud nevydává žádné rozhodnutí o tom, že určitá osoba je účastníkem řízení, případně o tom, že

¹¹⁵ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo, Praktická příručka*, Praha, Linde 2003, s. 161.

účastníkem řízení přestala být. S takovou osobou, kterou soud považuje za účastníka řízení, pouze fakticky jedná, a zjistí-li, že ji nadále za účastníka považovat nelze, neboť dědicem je někdo jiný, jednat s ní přestane.¹¹⁶

Jestliže se dědického řízení účastní více osob, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, považují se tyto osoby až do skončení dědického řízení za vlastníky celého majetku, patřícího do dědictví. Z právních úkonů, týkajících se tohoto majetku, jsou vůči třetím osobám oprávněni a povinni společně a nerozdílně, přičemž jejich dědický podíl vyjadřuje míru, v jaké se navzájem podílejí na těchto právech a povinnostech. V soudním řízení s třetími osobami, týkajícím se věcí nebo jiných majetkových hodnot, patřících do dědictví, mají postavení tzv. nerozlučných společníků podle § 91 odst. 2 OSŘ.¹¹⁷

Pokud neexistuje žádný subjekt, který by bylo možno považovat za dědice ze závěti či ze zákona, pak je účastníkem dědického řízení stát, který nabývá dědictví podle § 462 občanského zákoníku jako tzv. odúmrt'. Stát je účastníkem dědického řízení i tehdy, pokud sice zákonní či závětní dědicové existují, avšak jejich dědické právo je pochybné, a pokud by posléze bylo zjištěno, že ve skutečnosti dědici zůstavitele nejsou, připadlo by dědictví státu.

Ad b) V zájmu ochrany svých subjektivních práv a oprávněných zájmů je účastníkem dědického řízení i věřitel zůstavitele, neboť výsledek dědického řízení může mít vliv i na pohledávku, kterou za zůstavitelem má. Účast zůstavitelova věřitele na řízení má zajistit, aby mohl v dědickém řízení vykonávat ohledně své pohledávky procesní práva, popř. plnit procesní povinnosti, a aby usnesení o dědictví odpovídalo hmotnému právu i ohledně takové pohledávky zůstavitelova věřitele. Předpokladem účastenství zůstavitelova věřitele je tedy existence pohledávky, kterou měl za zůstavitelem v době jeho smrti. Jak již bylo řečeno výše, takový věřitel je účastníkem řízení jen ve třech, zákonem předvídaných případech:

- při přenechání předluženého dědictví věřitelům na úhradu dluhů, na základě dohody podle § 175p OSŘ;
- při likvidaci dědictví;
- při vypořádání pohledávky věřitele.

Jsou-li dluhy dědictví vyšší, než obvyklá cena majetku, patřícího do dědictví, je dědictví předluženo. Zákon v tomto případě umožňuje, aby dědici uzavřeli s věřiteli dohodu podle ustanovení § 175p OSŘ o tom, že jim přenechají předlužené dědictví na úhradu dluhů.

¹¹⁶ To však platí bez dalšího jen tehdy, pokud je s tím taková osoba srozuměna. Pokud však tato osoba uplatňuje svůj dědický nárok, je nutno postupovat podle § 175k odst. 1 a 2 OSŘ.

¹¹⁷ BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC, M.: *Občanský soudní řád, Komentář*, 5. vydání, Praha, C. H. Beck 2001, s. 631.

Tato dohoda podléhá schválení soudu. Pokud dohoda odporuje zákonu, soud takovou dohodu neschválí.

Věřitel je účastníkem dědického řízení i v případě likvidace dědictví, tj. pokud je dědictví předloženo, nedojde k dohodě podle § 175p OSŘ a soud nařídí likvidaci dědictví podle § 175t OSŘ.

Podle ustanovení § 470 odst. 1 a 2 ObčZ odpovídají dědicové do výše ceny nabytého dědictví za přiměřené náklady, spojené s pohřbem zůstavitele, a rovněž za zůstavitelovy dluhy, které na ně přešly zůstavitelovou smrtí, a to podle poměru toho, co z dědictví nabyli, k celému dědictví. Není ovšem vyloučeno, aby se dědicové při vypořádání dědictví dohodli tak, že za dluhy zůstavitele budou odpovídat jinak, než jak vyplývá z ustanovení § 470 ObčZ. Pak bude věřitel pohledávky, která byla předmětem takové dohody, účastníkem dědického řízení, ovšem pouze v té její části, v které se vypořádává jeho pohledávka. Pokud by věřitel zůstavitele s dohodou dědiců o jejich odpovědnosti za dluhy v jiném poměru, než jak je uvedeno v § 470 ObčZ, nesouhlasil, není takovou dohodou vázán.

Z toho, co bylo uvedeno výše o postavení zůstavitelova věřitele, vyplývá, že samotné zařazení pohledávky věřitele za zůstavitelem do pasiv dědictví z věřitele samo o sobě účastníka dědického řízení nečiní.

Za počátek účasti věřitele v dědickém řízení, je-li splněna některá z podmínek, uvedených v § 175b, věta druhá OSŘ, je nutno považovat okamžik, kdy se soud (soudní komisař) dozví o skutečnostech, které nasvědčují tomu, že zůstavitel zanechal dluh, a kdo je v takovém závazkovém vztahu věřitelem (pohledávka věřitele tedy ještě nemusí být postavena najisto). Soud je povinen zjišťovat dluhy zůstavitele z úřední povinnosti a provádět i jiné důkazy, než ty, které účastníci sami navrhnou.¹¹⁸

Věřitel zůstavitele bude účastníkem dědického řízení i tehdy, pokud splňuje některý z předpokladů, uvedených v § 175b, věta druhá OSŘ, avšak účasti na řízení se nijak nedomáhá a jeho pohledávka dosud nebyla prokázána. Postačuje, že v řízení vyšly najevo skutečnosti, nasvědčující tomu, že zůstavitel zanechal dluhy, a že tato osoba může být zůstavitelovým věřitelem. Soud s takovou osobou přestane jednat jako s účastníkem řízení teprve poté, kdy bude zjištěno, že tato osoba pohledávku za zůstavitelem nemá. Tomuto závěru nasvědčuje i rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 10. 1999, sp. zn. 21 Cdo 2423/28.¹¹⁹

¹¹⁸ Viz ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ. Jde o projev zásady vyšetřovací.

¹¹⁹ Viz k tomu blíže Ad Notam, č. 3, 2004, s. 87.

Ad c) Ten, kdo se postaral o pohřeb zůstavitele, je účastníkem dědického řízení ve dvou případech: pokud zůstavitel nezanechal žádný majetek a soud řízení zastaví, podle § 175h odst. 1 OSŘ; nebo pokud zůstavitel zanechal majetek nepatrné hodnoty, soud jej vydá vypraviteli pohřbu a řízení zastaví podle § 175h odst. 2 OSŘ. V tomto druhém případě je zapotřebí, aby vypravitel pohřbu s vydáním nepatrného majetku, zanechaného zůstavitelem, projevil souhlas. Samotný fakt, že se určitá osoba dobrovolně ujme úkolu, jakým je vypravení pohřbu zůstaviteli, neznamena, že by tím automaticky musela převzít i majetek, který zůstavitel zanechal; tím spíše, že s nabytím takového majetku mohou být spojeny i určité další povinnosti (např. zůstavitel bydlel v nájemním bytě a vypraviteli pohřbu se vydává bytové zařízení nepatrné hodnoty, které bude povinen na své náklady vyklidit apod.). V případě, že by vypravitel pohřbu s vydáním nepatrného majetku nesouhlasil, účastníkem dědického řízení nebude.

Dědické řízení bývá ve většině případů zahájeno soudem bez návrhu, to však nevyklučuje, aby bylo řízení zahájeno i na návrh (jde spíše o výjimečný případ, avšak dodatečné řízení o dědictví bývá zahajováno na návrh běžně). V tomto případě bude podle ustanovení § 94 odst. 1 OSŘ účastníkem dědického řízení i navrhovatel. Postavení navrhovatele jako účastníka řízení trvá do té doby, dokud trvají skutečnosti, z nichž navrhovatel dovozuje svou věcnou legitimaci, tj. hmotněprávní vztah k projednávané věci.

Účastníkem dědického řízení může být podle ustanovení § 94 odst. 1 OSŘ i ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno. Půjde o osoby, které se účastní jen určité fáze dědického řízení, ve které se rozhoduje o jejich právech či povinnostech. Účastníkem dědického řízení tak bude především pozůstalý manžel, který měl se zůstavitelem majetek ve SJM, a který není dědicem. Takový pozůstalý manžel se ovšem účastní pouze té části dědického řízení, ve které dochází k vypořádání SJM podle ustanovení § 175l OSŘ (soud rozhoduje o obvyklé ceně majetku, jenž je ve SJM, a podle zásad uvedených v ObčZ určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi).

Osobou, o jejíž právech a povinnostech má být v řízení jednáno, může být dále např. soudní znalec (soud mu usnesením ukládá, aby vypracoval znalecký posudek, za který mu náleží znalečné, jehož výše se rovněž určuje usnesením soudu), svědek (soud rozhoduje o jeho svědečném), notář jako soudní komisař (usnesení o dědictví obsahuje i rozhodnutí o odměně notáře jako soudního komisaře a náhradě jeho hotových výdajů), správce dědictví či jiná osoba, které soud uložil nějakou povinnost, v souvislosti s neodkladným opatřením.

I když ve většině případů budou účastníky dědického řízení fyzické osoby (jednající samostatně, nebo prostřednictvím zástupce), není vyloučeno, aby v dědickém řízení

vystupovala i právnická osoba (např. jako závěti povoláný dědic či jako věřitel zůstavitele) nebo stát (nabývá-li dědictví podle § 462 ObčZ jako odúmrt' nebo byl-li povolán jako závětní dědic, případně i jako věřitel zůstavitele). Kdo v řízení jedná za právnickou osobu, upravuje § 21 OSŘ, zvláštní úpravu pak obsahuje obchodní zákoník, jde-li o jednání jménem obchodních společností. Má-li dědictví nabýt stát, jedná za něj v dědickém řízení Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových (viz zákon č. 201/2002 Sb. o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových).

4.4 Zastoupení účastníků řízení v ČR a SRN

V českém dědickém řízení přichází v úvahu všechny tři formy zastoupení, upravené v § 22 a násl. OSŘ, tj.:

- a) zastoupení na základě zákona;
- b) zastoupení na základě plné moci;
- c) zastoupení na základě rozhodnutí soudu.

Ad a) Zastoupení na základě zákona

Fyzická osoba, která nemůže před soudem či soudním komisařem samostatně jednat, protože nemá procesní způsobilost, musí být zastoupena svým zákonným zástupcem. Zákonným zástupcem nezletilého účastníka je jeho rodič (resp. osvojitel). Zákonným zástupcem osoby, která byla zbavena způsobilosti k právním úkonům (popř. způsobilost k právním úkonům byla omezena), je ustanovený *opatrovník*. Německá právní úprava má za stejných podmínek upraveného opatrovníka v § 400 FamFG.

Činnost opatrovnického soudu (soudu péče o nezletilé) se dotýká řízení o dědictví ve dvou směrech – jednak při ustanovování opatrovníka, jestliže tento opatrovník vystupuje za opatrovance v dědickém řízení, jednak při schvalování právních úkonů učiněných v dědickém řízení zákonným zástupcem za nezletilého, osobu zbavenou způsobilosti k právním úkonům nebo osobu omezenou ve způsobilosti k právním úkonům.

Nezletilý musí být v dědickém řízení zastoupen až do doby nabytí zletilosti, zatímco např. z hlediska výše povinného dílu neopominutelného dědice je rozhodující, zda byl potomek nezletilý v době smrti zůstavitele. To znamená, že pokud zůstavitel zemře před zletilostí potomka a jednání u soudního komisaře se koná až po nabytí zletilosti dotyčného neopominutelného dědice, může tento potomek při jednání sám (nikoliv prostřednictvím osoby, která byla jeho zákonným zástupcem) vznést námitku relativní neplatnosti závěti pro zkrácení dědického podílu a požadovat celý svůj zákonný dědický podíl.

Právní úprava pamatuje i na nikoli výjimečné situace, kdy se mohou zájmy zákonného zástupce a zastoupeného ocitnout v kolizi. Typickým případem v dědickém řízení je situace, kdy účastníkem řízení je jak nezletilé dítě, tak jeho rodič (např. pozůstalý manžel), a to i tehdy, odmítl-li zákonný zástupce dědictví a účastníkem dědického řízení je již jen z důvodu vypořádání majetku ve společném jmění zůstavitele s pozůstalým manželem.¹²⁰ Kolizního opatrovníka je však třeba ustanovit vždy, tj. i v jiných případech kolize zájmů.¹²¹

Stejně tak je v Německu ustanoven soudem kolizní opatrovník v ustanovení § 419 FamFG a jeho odměny a náhrady v § 277 FamFG.

Pokud zákonný zástupce nezletilého dědice není současně účastníkem dědického řízení ani zde není jiný důvod pro možnou kolizi zájmů, zastupuje nezletilého jeho zákonný zástupce a kolizní opatrovník se neustanovuje; typicky se jedná o případ, kdy rozvedený zůstavitel zanechá jediné dítě, které je nezletilé – tohoto nezletilého dědice bude v řízení zastupovat druhý z rodičů (tj. většinou bývalým manželem zůstavitele). Má-li soud ustanovit opatrovníka více účastníkům dědického řízení, jejichž zájmy jsou v kolizi (například dvěma nezletilým dětem zůstavitele), je nutné, aby každému z opatrovanců byl opatrovníkem ustanoven někdo jiný, nejde-li o veřejného opatrovníka.¹²²

Ad b) Zastoupení na základě plné moci

Fyzická i právnická osoba, která jinak má způsobilost jednat samostatně před soudem, se může nechat v dědickém řízení zastoupit zástupcem, kterého si zvolí, a to na základě plné moci¹²³ ve které bude uveden rozsah zástupcovy oprávnění. V odborné literatuře se tato forma zastoupení označuje jako zastoupení smluvní, neboť předpokládá dohodu mezi zastoupeným a zástupcem. Takovým zvoleným zástupcem účastníka v dědickém řízení může být jen fyzická osoba, která má plnou způsobilost k právním úkonům. Každý účastník může mít v jedné věci

¹²⁰ HOLUB, M., NOVÁ, H.: *Zákon o rodině a předpisy související*, Linde, Praha 1998, str. 70.

¹²¹ *Příklad z praxe: Zůstavitel zemřel jako ženatý a zanechal tři děti, z toho dvě nezletilé. Všichni v úvahu přicházející dědici dědictví neodmítli. Matka jednoho z nezletilých dětí nebyla účastnicí dědického řízení, a proto mohla nezletilého v tomto řízení zastupovat jako jeho jediná zákonná zástupkyně. Při provedení soupisu v bytě zůstavitele byly zajištěny listinné akcie na majitele, které soudní komisař přijal do úschovy a uložil v trezoru ve své kanceláři. Později matka nezletilého dědice požádala o vydání těchto akcií s odůvodněním, že je jejich majitelkou, ačkoliv se dosud mělo za to, že akcie náležejí do dědictví po zůstaviteli. Protože zde vznikla možnost kolize mezi zájmy nezletilého, který by v případě zařazení akcií do aktiv dědictví získal i část těchto akcií, a jeho matkou, podle jejíhož tvrzení byla majitelkou akcií ona, byl nezletilému ustanoven kolizní opatrovník.*

¹²² *Příklad z praxe: Zůstavitelka zemřela jako vdaná a zanechala dvě nezletilé děti, syna a dceru. Pozůstalý manžel, který je otcem obou nezletilých dětí zůstavitelky, dědictví odmítl, avšak zůstal účastníkem řízení o dědictví (byl jen v části týkající se vypořádání společného jmění), neboť zůstavitelka měla ke dni svého úmrtí majetek ve společném jmění s pozůstalým manželem. Otec nezletilých dětí navrhl, aby jejich kolizním opatrovníkem byla ustanovena zůstavitelčina matka, tj. babička nezletilých. Poté, co byl soudním komisařem upozorněn, že každému z dětí musí být ustanoven jiný kolizní opatrovník, navrhl otec nezletilých dětí, aby byl kolizním opatrovníkem pozůstalého syna ustanoven zůstavitelčin otec (děda nezletilého) a kolizním opatrovníkem pozůstalé dcery zůstavitelčina matka (babička nezletilé).*

¹²³ Vzor plné moci pro dědické řízení, který byl vydán instrukcí MS ČR ze dne 1. 2. 200., č.j. 514/2001-Org,

jen jednoho zástupce. Plnou moc lze udělit písemně nebo ústně do protokolu. Podpis na plné moci musí být úředně ověřen jen tehdy, pokud tak rozhodne předseda senátu (soudní komisař). Plná moc může být udělena jako tzv. procesní plná moc, tj. ke všem úkonům, které může účastník v dědickém řízení činit, nebo jako tzv. prostá plná moc, tj. jen pro určité úkony, které jsou v takové plné moci výslovně uvedeny.¹²⁴ Podle § 463 odst. 2 ObčZ platí, že má-li být projev dědice o odmítnutí dědictví učiněn zástupcem dědice, je k tomu zapotřebí zvláštní plné moci, která k tomu zástupce výslovně opravňuje. Tato zvláštní plná moc bývá pravidelně obsažena v procesní plné moci (popř. i prosté plné moci) jako její součást. Plná moc zaniká nejpozději dnem právní moci rozhodnutí, kterým bylo dědické řízení skončeno, jestliže z ní nevyplývá něco jiného, nebo pokud nezanikla z jiných důvodů předvídaných zákonem (viz § 28 OSŘ). Z toho důvodu nelze tuto plnou moc použít v dodatečném projednání dědictví o nově zjištěném majetku podle § 175x OSŘ.

V *Německu* se dědic může nechat zastoupit též zástupcem, avšak pouze a výhradně advokátem (§ 78 ZPO). Němci mají jak preventivní plnou moc (1889 BGB), tak generální plnou moc (§ 1896 BGB). U všech plných mocí se vyžaduje ověření pravosti notářem. Preventivní plná moc (Vorsorgevollmacht), kterou občan může udělit jedné či více osobám pro případ, že by někdy v budoucnu ztratil právní způsobilost, aby za něj činily právní úkony v některých záležitostech (nejčastěji jsou tyto preventivní plné moci udělovány pro oblast majetkových dispozic). Tyto plné moci sepsané notářem jsou vedeny v elektronickém rejstříku spravovaném Spolkovou notářskou komorou.

V naší praxi se běžně vyskytuje situace, kdy v dědickém řízení jeden dědic zastupuje na základě plné moci druhého dědice, případně všechny ostatní spoludědice. Při takovém zastoupení hrozí střet zájmů, a proto je třeba zkoumat, zda zájmy zástupce a zastoupeného nejsou v rozporu. Tento střet zájmů přichází v úvahu zejména tam, kde zástupce činí za zastoupeného takové úkony, které pro zastoupeného znamenají určitou majetkovou ztrátu (např. jde-li o uzavření dohody o vypořádání dědictví, dle které zastoupený nenabývá z dědictví ničeho či méně, než je jeho skutečný dědický podíl, určený na základě zákona či závěti). V rozhodnutí, uveřejněném pod č. 12/1966 Sb. rozh., byl vysloven názor, „že *pouhý pojmový rozpor mezi, zástupcem a zastoupeným, který plyne z toho, že si navzájem jako*

¹²⁴ Zvoleným zástupcem účastníka v dědickém řízení může být i advokát nebo notář, který však v téže věci není pověřen jako soudní komisař podle § 38 OSŘ. Advokátovi či notáři lze udělit jen procesní plnou moc. Na rozdíl od ostatních zvolených zástupců, kteří musí jednat vždy osobně, advokát či notář jsou oprávněni ustanovit si dalšího zástupce dle § 25 odst. 2 a § 25a odst. 2 OSŘ.

nástupci zůstavitele konkurují, ještě nevylučuje, aby se spoludědici při jednání v řízení o dědictví mohli vzájemně zastupovat.“ Důraz byl však položen na to, zda mezi nimi nejsou skutečně rozporné zájmy v tom, jak se mají podílet na dědictví nebo mezi sebou jako spoludědici vypořádat. Citované rozhodnutí dále uvádí, že při návrhu dohody o vypořádání dědictví, učiněném i za zastoupeného, kde se taková dohoda svými důsledky blíží odmítnutí dědictví, musí soud před rozhodnutím o schválení dohody zkoumat, zda je zastoupený zastoupen právně účinným způsobem. Doporučuje se, aby v takovém případě bylo jednání odročeno, aby se zastoupenému dědici dostalo právního poučení, a aby soud (soudní komisař) po jeho výslechu nabyt přesvědčení, že dohoda je výrazem shodné vůle dědiců.¹²⁵ V praxi se proto používají formuláře plné moci, které obsahují zmocnění k odmítnutí dědictví a zmocnění k uzavření dohody, podle které zastoupený eventuálně nenabývá ničeho. Tyto formuláře obsahují i prohlášení, že zájmy zastoupeného a zástupce nejsou v rozporu, a že na všem jsou zástupce a zastoupený dohodnuti. To však nevylučuje, aby tento text plné moci zmocnitel upravil dle svého uvážení tak, že omezí prostor pro případnou libovůli zastupujícího spoludědice, která by byla v rozporu se zájmy zmocnitele.

Ad c) Zastoupení na základě rozhodnutí soudu

V dědickém řízení se vyskytuje i zastoupení na základě rozhodnutí soudu. Zástupce, ustanovený soudem, má v řízení o dědictví stejná práva a povinnosti, jako zmocněnec, zastupující na základě procesní plné moci. Soud ustanoví svým rozhodnutím zástupce tomu, kdo nemůže v řízení před soudem (soudním komisařem) samostatně jednat a není řádně zastoupen (např. pokud účastník nemá zákonného zástupce, nebo pokud zákonného zástupce sice má, ale ten ho nemůže z důvodu kolize zájmů zastupovat), je-li tu nebezpečí z prodlení. Osobě, která nemá procesní způsobilost, soud v takovém případě ustanoví *opatrovníka*. Je-li opatrovník ustanoven z důvodu možné kolize zájmů mezi zastoupeným a jeho zákonným zástupcem, jde o tzv. *kolizního opatrovníka*. Opatrovníka může soud ustanovit podle § 29 odst. 3 OSŘ i účastníkovi, jehož pobyt není znám, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen duševní poruchou nebo se z jiných zdravotních důvodů nemůže nikoli jen po přechodnou dobu účastnit řízení, nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat. Jsou-li v řízení předpoklady, aby byl účastník osvobozen od soudních poplatků, ustanoví mu soud na jeho žádost zástupce, jestliže je to třeba k ochraně jeho zájmů.¹²⁶

¹²⁵ MIKEŠ, J.: *Dědictví a právo*, Praha, Informatorium 1993, s. 121 - 122.

¹²⁶ V dědickém řízení by šlo o zcela mimořádnou situaci. Osvobození od soudních poplatků většinou nepřichází v úvahu.

Opatrovník se ustanovuje rozhodnutím soudu i právnické osobě v případě, že není osoba oprávněná jménem takové právnické osoby jednat nebo je sporné, kdo takovou osobou je, a to pod podmínkou, že le zde nebezpečí z prodlení.

O schválení právního úkonu za nezletilého rozhoduje soud v rámci péče soudu o nezletilé (§ 176 a násl. OSŘ), v ostatních případech v rámci opatrovnického řízení (§ 193 odst. 3 OSŘ ve spojení s ustanovením § 179 OSŘ); rozhodnutí má formu rozsudku (§ 176 odst. 1 OSŘ). Opatrovnický soud má možnost úkon buď schválit, nebo neschválit, nemůže tedy do obsahu schvalovaného úkonu nijak zasahovat; je však samozřejmě možné, aby při neschválení úkonu v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, po jakých úpravách by obsah úkonu byl z hlediska opatrovnického soudu způsobilý k jeho schválení.

Zákon výslovně nestanoví, v jakých případech má úkon charakter běžné záležitosti a kdy už nikoliv. Podle ustálené praxe se vyžaduje schválení těchto hmotněprávních úkonů učiněných zákonným zástupcem v dědickém řízení: a) odmítnutí dědictví (§ 463 a násl. ObčZ), b) uzavření dohody o vypořádání dědictví (§ 482 odst. 1 ObčZ), c) prohlášení o tom, že účastník nevznáší námitku relativní neplatnosti závěti pro zkrácení dědického podílu.¹²⁷

Učinění úkonu jménem zastoupeného je věcí zákonného zástupce, nicméně je vhodné, aby ho soudní komisař upozornil na okolnosti, za nichž lze očekávat, že opatrovnický soud úkon schválí. Opatrovnický soud tak zpravidla schválí odmítnutí dědictví v případě, že je dědictví předluženo; proto je také třeba, aby spolu se žádostí o schválení právního úkonu odmítnutí dědictví zaslal soudní komisař příslušnému opatrovnickému soudu celý dědický spis, aby měl opatrovnický soud při rozhodování k dispozici údaje o povaze, druhu a ceně majetku zůstavitele a o výši jeho dluhů. Obdobně je tomu při schvalování právního úkonu uzavření dědické dohody, kdy opatrovnický soud dohodu zpravidla schválí, jestliže podle ní čistá hodnota dědického podílu zastoupeného bude činit alespoň tolik, kolik by činila v případě neuzavření dědické dohody (tedy při potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů).

Schválení právního úkonu uzavření dědické dohody za zastoupeného je třeba důsledně odlišovat od schválení dědické dohody soudem, který vede řízení o dědictví (soudním komisařem), neboť se jedná svým charakterem o naprosto rozdílná soudní rozhodnutí.

Při schvalování právního úkonu uzavření dědické dohody hodnotí opatrovnický soud dědickou dohodu z pohledu zastoupeného a jeho zájmů, zatímco dědický soud (soudní komisař) při schvalování dohody o vypořádání dědictví posuzuje dohodu bez zřetele k

¹²⁷ DRÁPAL, L, BUREŠ, J. a kol.: *Občanský soudní řád I – komentář*, C. H. Beck, Praha 2009, s. 1339.

jednotlivým účastníkům dohody pouze z toho hlediska, zda neodporuje zákonu nebo dobrým mravům (§ 482 odst. 2 občanského zákoníku). Jestliže je nutné schválení právního úkonu uzavření dědické dohody opatrovnickým soudem, soud (soudní komisař) může v dědickém řízení schválit uzavřenou dědickou dohodu až po právní moci rozsudku opatrovnického soudu o schválení dědické dohody.

Při schvalování právního úkonu uzavření dědické dohody opatrovnickým soudem je nutné, aby opatrovnický soud měl k dispozici spolehlivý podklad pro závěr o rozsahu a povaze zůstavitelova majetku, a proto je v těchto případech nutné požádat opatrovnický soud o schválení právního úkonu až po právní moci usnesení o určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví. Není však vyloučeno, aby samotná dědická dohoda byla uzavřena ještě před tím, než soud (soudní komisař) vydá usnesení o určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popřípadě usnesení o vypořádání společného jmění zůstavitele s pozůstalým manželem.

Od července 2009 zasílá soudní komisař spis opatrovnickému soudu se žádostí o schválení právního úkonu přímo, nikoliv prostřednictvím dědického oddělení soudu, který notáře pověřil provedením úkonů v řízení o dědictví. V případě uzavření dohody o vypořádání dědictví, jejíž alespoň jeden účastník je zastoupen zákonným zástupcem, se neuplatní ustanovení § 175q odst. 2 OSŘ o tom, že součástí usnesení o schválení dědické dohody může být i usnesení o vypořádání SJM zůstavitele s pozůstalým manželem a usnesení o určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, neboť je nutné postupovat takto:

- a) vydat usnesení o určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví (spolu s případným usnesením o vypořádání SJM),
- b) po jeho právní moci zaslat spis příslušnému opatrovnickému soudu se žádostí o schválení právního úkonu uzavření dědické dohody,
- c) po vrácení spisu od opatrovnického soudu, byl-li právní úkon pravomocně schválen, vydat usnesení o schválení dědické dohody.

Údaj o tom, že některý z účastníků není v plném rozsahu způsobilý k právním úkonům, je vhodné vyznačit v rozhodnutích i dalších písemnostech soudního komisaře.

5 PRŮBĚH ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ V ČR A SRN

Pro dědické řízení je typické, že jednotlivé úkony v tomto řízení mají předem stanovené pořadí, které zpravidla nelze porušit, a určitým způsobem na sebe navazují, což se promítá i do právní úpravy dědického řízení v OSŘ. Jde o projev zásady legálního pořádku v soudním řízení, ze které však existují i určité výjimky, charakteristické pro zásadu jednotnosti řízení. V této páté kapitole jsou popsány jednotlivé fáze obvyklého průběhu dědického řízení, s upozorněním na možné odchylky ve zvláštních případech. Tato kapitola je rozdělena do dvou částí. V první části je analyzována česká právní úprava a v druhé části je analyzována odlišná německá právní úprava.

Část I. Průběh řízení o dědictví v ČR

5.1 Zahájení dědického řízení a předběžné šetření v ČR

5.1.1 Zahájení dědického řízení

Předpokladem pro zahájení dědického řízení je smrt fyzické osoby. Jde o právní skutečnost, na základě které zaniká právní subjektivita fyzické osoby. Většina práv a povinností však smrtí člověka nezaniká, přežívá svého původního o nositele a přechází na jeho právní nástupce. Nejrozšířenějším způsobem tohoto přechodu práv a povinností zemřelé fyzické osoby je dědění.

Smrt¹²⁸ člověka se zjišťuje zpravidla ohledáním mrtvoly lékařem, který vystaví list o prohlídce mrtvého a učiní oznámení příslušnému obecnímu úřadu, pověřenému vedením matriky. Nelze-li smrt prokázat tímto způsobem a je-li pravděpodobné či jisté, že určitá fyzická osoba zemřela, lze ji prohlásit za mrtvou na základě rozhodnutí soudu, vydaného v řízení podle § 195 - § 200 OSŘ. Úmrtí fyzické osoby či její prohlášení za mrtvou se zapisuje do knihy úmrtí, kterou vede obecní úřad pověřený vedením matriky. Po provedení zápisu do knihy úmrtí oznámí tento orgán státní správy úmrtí ve svém matričním obvodu soudu, příslušnému k projednání dědictví, jak mu to ukládá ustanovení § 175a odst. 1 OSŘ.

Soud, příslušný k projednání dědictví, musí dědické řízení zahájit, a to z úřední povinnosti (ex offa), jakmile se dozví, že někdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého (§ 175a odst. 2 OSŘ). Řízení o dědictví není návrhovým řízením, i když vyvolání tohoto řízení návrhem ze strany účastníka není vyloučeno, jeho zahájení i průběh jsou ovládány zásadou oficiality. Znamená to, že soud zahájí řízení a postupuje v něm z úřední povinnosti, aniž by

¹²⁸ Definice a podrobně o smrti viz kapitola 1.1 této práce

očekával návrhy ze strany účastníků nebo vyčkával se svým postupem do doby podání takových návrhů.¹²⁹ Zahájení dědického řízení na návrh je v praxi využíváno zejména při zahájení dědického řízení o dodatečně zjištěném majetku zůstavitele dle § 175x OSŘ nebo u dědického řízení, v němž se projednává majetek fyzické osoby, která nebyla občanem České republiky, ale měla zde majetek. Zahajuje-li se řízení na návrh, je nutno smrt fyzické osoby doložit prokazatelným způsobem (např. předložením úmrtního listu), avšak jde-li o návrh na zahájení řízení podle § 175x OSŘ, prokázání smrti není nezbytné, neboť v tomto případě bylo úmrtí doloženo již v původním řízení. Pokud se řízení zahajuje na návrh, je zahájeno dnem, kdy byl soudu doručen návrh na jeho zahájení. Je-li řízení zahájeno bez návrhu, pak je zahájeno dnem, kdy bylo vydáno usnesení, podle něhož se řízení zahajuje bez návrhu (§ 82 odst. 1 OSŘ). Toto usnesení soudu není třeba doručovat.

Po zahájení řízení soud pověří notáře podle § 38 odst. 1 OSŘ, aby jako soudní komisař za odměnu provedl úkony v řízení o dědictví, a postoupí mu spis.

5.1.2 Šetření v centrální evidenci závětí

Soudní komisař po obdržení dědického spisu provede neprodleně šetření v Centrální evidenci závětí¹³⁰ (dále jen „CEZ“) a zjistí, zda se v této evidenci nachází:

- a) závět zůstavitele, listina o vydědění nebo listina o odvolání těchto úkonů (OSŘ stejně jako NotŘ používá legislativní zkratku „závěť“) a u kterého notáře nebo soudu je uložena;
- b) listina o ustanovení správce dědictví, listina o odvolání ustanovení správce dědictví nebo listina o odvolání souhlasu s ustanovením do funkce správce dědictví (OSŘ stejně jako NotŘ používá legislativní zkratku „listina o správě dědictví“) a u kterého notáře je uložena.¹³¹

Doklad o výsledku šetření v CEZ, opatřený datem a podpisem, se založí do dědického spisu (§ 75 JednŘ), a to i tehdy, byl-li výsledek šetření negativní. Pokud bude na základě provedeného šetření zjištěno, že zůstavitel zanechal závět (listinu o správě dědictví), pak je

¹²⁹ MIKEŠ, J.: *Dědictví a právo*, Praha, Informatorium 1993, s. 106.

¹³⁰ Centrální evidence závětí je neveřejný seznam vedený od 1. ledna 2001 v elektronické podobě Notářskou komorou České republiky. Za života pořizovatele má k údajům o listinách v CEZ přístup pouze notář, u něhož je dotyčná listina uložena, a Notářská komora České republiky. Po smrti pořizovatele sdělí Notářská komora České republiky údaje o evidovaných listinách na žádost pouze:

- a) soudnímu komisaři pověřenému provedením úkonů v řízení o dědictví po příslušném zůstaviteli,
- b) soudu či správnímu úřadu
- c) osobě, která prokáže právní zájem (pouze v případě závětí a dalších listiny evidovaných v první části CEZ; údaje o listinách o ustanovení správce dědictví sdělí žadateli kterýkoliv notář)

¹³¹ § 35a zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (NotŘ), ve znění pozdějších předpisů.

nutno zjistit její stav a obsah (viz § 76 JednŘ). Stav a obsah závěti či listiny o správě dědictví zjišťuje buď sám soudní komisař, je-li závět (listina o správě dědictví) uložena u něho, nebo jiný notář, u kterého je závět nebo listina o správě dědictví uložena, či soud, u kterého je závět uložena, a to na základě dožádání. O zjištění stavu a obsahu závěti (listiny o správě dědictví se sepíše protokol, ke kterému se připojí ověřený opis nebo ověřená kopie závěti nebo ověřený opis listiny o správě dědictví. Originál závěti nebo ověřený opis notářského zápisu o závěti či ověřený opis listiny o správě dědictví zašle soudní komisař či jiný notář, je-li u něj taková listina uložena, soudu, který vede řízení o dědictví, k uložení do sbírky prohlášených závětí. Bude-li v řízení zjištěno, že zůstavitel zanechal více závětí (listin o správě dědictví), které nejsou totožné, je nutno zjistit stav a obsah všech takových listin. Vyjde-li v dědickém řízení najevo, že zůstavitel zanechal závět, jenž není předmětem evidence, ale která byla v průběhu dědického řízení nalezena nebo předložena, je nutno rovněž zjistit její stav a obsah. V protokolu o zjištění stavu a obsahu závěti se pak uvede, kdo závět předal, popřípadě za jakých okolností byla nalezena. Soudní komisař zjistí i stav a obsah takové listiny, o jejíž povaze jako závěti má pochybnosti, jestliže ten, kdo ji předal, prohlásil, že v listině je obsažena závět zůstavitele. Pokud se soudní komisař dozví, že zůstavitel pravděpodobně zanechal závět, provede šetření za účelem vypátrání místa jejího uložení nebo osoby, která ji má v držení. Takovou osobu soudní komisař vyzve, aby mu závět neprodleně předložila.

Právní úprava předpokládá i možnost, že závět zůstavitele vyjde najevo až po skončení dědického řízení (§ 79 JednŘ). Stav a obsah takové závěti zjišťuje soud a seznámí s ní osoby, které by podle ní mohly uplatnit své právo na vydání dědictví (resp. osoby, kterým by dědictví připadlo, kdyby existence listiny o odvolání závěti, listiny o vydědění nebo listiny o odvolání vydědění vyšla najevo v dědickém řízení).

Po zjištění stavu a obsahu závěti mohou účastníci dědického řízení nahlížet do originálu závěti.

Zjistí-li soudní komisař, že zůstavitel zanechal listinu o správě dědictví, kterou ustanovil správce dědictví, vyrozumí ustanoveného správce dědictví o smrti zůstavitele a vyzve ho, aby se ujal své funkce. Tuto povinnost soudní komisař nemá, oznámil-li mu správce dědictví sám, že se své funkce ujal.

5.1.3 Šetření v centrální evidenci manželských smluv

Centrální evidence manželských smluv¹³² (dále jen „CEMS“) je neveřejný seznam vedený od 1. července 2009 v elektronické podobě Notářskou komorou České republiky. Soudní komisař zjistí, zda jsou v CEMS evidovány manželské smlouvy, tj. notářské zápisy:

- a) o rozšíření stanoveného rozsahu společného jmění,
- b) o zúžení stanoveného rozsahu společného jmění,
- c) o vyhrazení vzniku společného jmění ke dni zániku manželství (§143a ObčZ).

O každé evidované listině jsou v CEMS uvedeny základní údaje o účastnících smlouvy, tj. o obou manželích nebo o muži a ženě, kteří chtějí uzavřít manželství (jméno, příjmení, datum narození a bydliště), údaje o notářském zápisu (jméno a příjmení notáře, adresa jeho notářské kanceláře, běžné číslo rejstříku NZ a datum sepsání notářského zápisu) a doba vložení evidovaných údajů.

Za života pořizovatele má k údajům o smlouvách v Centrální evidenci manželských smluv přístup pouze notář, u něhož je dotyčná listina uložena, a Notářská komora České republiky.

Po smrti pořizovatele sdělí Notářská komora České republiky údaje o evidovaných smlouvách na žádost pouze soudnímu komisaři pověřenému provedením úkonů v řízení o dědictví po příslušném zůstaviteli.

Soudní komisař však rovněž zjišťuje, zda zůstavitel neuzavřel manželskou smlouvu, která evidenci v Centrální evidenci manželských smluv nepodléhá, a to zejména s ohledem na skutečnost, že notářské zápisy sepsané do 30. června 2009 se v Centrální evidenci manželských smluv neevidují.

5.1.4 Předběžné šetření

Nezbytnou počáteční fází každého dědického řízení je tzv. předběžné šetření (nikoliv kontaktování dědiců, jak uvádí notářská komora české republiky na svých webových stránkách v popisu sekce „Dědictví“), ve kterém se opatřují údaje, potřebné pro zjištění dědiců, pro zjištění zůstavitelova majetku a jeho dluhů, a zkoumá se, zda dědici, jimž byl zůstavitel zákonným zástupcem, potřebují ustanovit opatrovníka. Jde o získání základních poznatků pro další postup dědického řízení. V této fázi vyjde najevo mimo jiné vždy i to, zda je dána pravomoc a příslušnost soudu k projednání dědictví. O předběžném šetření se sepisuje protokol, ve kterém se uvádí základní údaje o osobních a majetkových poměrech zůstavitele a zjišťuje se dědický titul (závěť či zákon), na jehož základě mají být dědicové povoláni k

¹³² § 35c NotŘ

dědění. Protokol o předběžném šetření se sepisuje zpravidla s osobou, která je uvedena na úmrtním listu jako vypravitel pohřbu, případně s jinou osobou, u které lze předpokládat, že je o osobních a majetkových poměrech zůstavitele informována. Protokol o předběžném šetření může obsahovat jen takové údaje, které vyslychaná osoba sdělila, nebo které byly v její přítomnosti zjištěny. Nelze do něj tedy dodatečně cokoli vpisovat.

Předběžné šetření se zpravidla koná před notářem jako soudním komisařem, není však vyloučeno, aby protokol o předběžném šetření sepsal i pracovník soudu (v praxi soudy sepisují protokoly o předběžném šetření zejména na základě dožádání).

Podle výsledků předběžného šetření soudní komisař připraví jednání (srov. § 114 OSŘ), popřípadě připraví pro soud podklady pro vydání rozhodnutí o dědictví a návrhy na usnesení soudu tam, kde k projednání dědictví není třeba nařizovat jednání (srov. § 175j OSŘ).¹³³ Význam předběžného šetření spočívá zejména v tom, že čím více konkrétních a úplných informací o poměrech zůstavitele se soudnímu komisaři v této fázi podaří zjistit, tím rychlejší a efektivnější průběh bude dědické řízení mít. Vyjde-li v předběžném šetření najevo, že zůstavitel byl majitelem účtu u banky, stanoví zákon povinnost soudu tuto banku vyzoomět o dni smrti zůstavitele (§ 175d odst. 5 OSŘ). Banka poté postupuje podle § 715a ObchZ.

V rámci předběžného šetření může nastat potřeba učinit *tzv. neodkladné opatření* (není vyloučeno, aby neodkladné opatření bylo provedeno soudem ihned po zahájení řízení, tedy ještě před pověřením notáře podle § 38 OSŘ).¹³⁴ K neodkladným opatřením je nutno přistoupit, vyžaduje-li to obecný zájem nebo důležitý zájem účastníků, a jejich účelem je předcházet poškození, odcizení či ztrátě majetku, náležejícího do dědictví, snaha o jeho uchování, zajištění správy majetku, případně i včasné zjištění rozsahu takového majetku. OSŘ uvádí v § 175e odst. 1 demonstrativní výčet neodkladných opatření, která jsou blíže popsána v následujících odstavcích téhož paragrafu. Další úprava neodkladných opatření je obsažena i v § 80 - § 87 JednŘ. Úschovy u soudu a u soudního komisaře jsou předmětem úpravy části dvanácté JednŘ viz § 105 - § 112. I ObchZ pamatuje na neodkladné opatření v souvislosti s

¹³³ BÍLEK, P., DRÁPAL, L., JINDŘICH, M., WAWERKA, K.: *Notářský řád a řízení o dědictví - Komentář*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck 2000, s. 380.

¹³⁴ Neodkladná opatření nelze zaměňovat s tzv. předběžnými opatřeními podle § 74 a násl. OSŘ, neboť jejich účelem není prozatímně upravit poměry účastníků. Zvláštní úprava tzv. neodkladných opatření podle § 175e OSŘ a povaha dědického řízení jako řízení nesporného vylučují, aby soud v řízení o dědictví vydával předběžné opatření podle § 74 a násl. OSŘ. Soud v řízení o dědictví nerozhoduje o tom, jak mají být věci, náležející do dědictví, užívány, a není proto oprávněn vydávat neodkladná ani předběžná opatření, kterými by někomu z dědiců zakazoval tyto věci užívat (viz usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 331/97-100 ze dne 28. 11. 1997).

určením osoby, která bude do doby skončení dědického řízení vykonávat práva, která náležela zůstaviteli jako společníkovi společnosti s ručením omezeným (§ 116 odst. 2 ObchZ), či práva spojená s akcií, která patřila zůstaviteli (§ 156 odst. 10 ObchZ). Na návrh obchodní společnosti, jejímž společníkem či akcionářem zůstavitel byl, rozhodne soud v rámci neodkladného opatření o určení takové osoby, oprávněné k výkonu práv společníka či akcionáře za předpokladu, že se dědicové nedohodli, kdo z nich bude tato práva vykonávat, ani k tomu neurčili společného zmocněnce.

OSŘ v § 175e odst. 1 demonstrativně uvádí následující neodkladná opatření: zajištění dědictví, svěření věci osobní potřeby manželovi zůstavitele nebo jinému členu domácnosti, prodej věcí, které nelze uschovat bez nebezpečí škody nebo nepoměrných nákladů, ustanovení správce dědictví. Zajištění dědictví se provede zejména jeho uložením u soudu nebo u schovatele, zapečetěním v zůstavitelově bytě nebo na jiném vhodném místě, zákazem výplaty u dlužníka zůstavitele nebo soupisem na místě samém.

Neodkladná opatření je možno učinit na návrh i bez návrhu, jejich realizace je svěřena soudu nebo soudnímu komisaři. Neodkladné opatření může vykonat i soud, který není příslušný k projednání dědictví, a to tehdy, hrozí-li nebezpečí z prodlení.

Neodkladná opatření spočívají většinou ve faktických úkonech, bez vydání rozhodnutí (například zapečetění bytu, soupis na místě). Jde-li však o takové neodkladné opatření, které se dotýká důležitých zájmů účastníků nebo týká-li se práv třetích osob, anebo pokud byla bezvýsledná výzva soudního komisaře o složení věci patřící do dědictví do úschovy soudního komisaře, pak o neodkladném opatření musí rozhodnout soud svým usnesením, které se doručí všem, jichž se týká.

Zatímco některá neodkladná opatření mají jednorázový charakter a jejich působení končí vlastní realizací (např. prodej movitých věcí), jiná neodkladná opatření trvají po určitou dobu s tím, že jsou ukončena nejpozději po právní moci usnesení o dědictví. To však nevylučuje, aby neodkladné opatření bylo ukončeno i v průběhu dědického řízení, jakmile odpadne potřeba jeho dalšího trvání. Některá neodkladná opatření končí faktickým úkonem, aniž by bylo nutno vydávat usnesení o ukončení neodkladného opatření, jindy naopak právní předpisy vyžadují pro ukončení neodkladného opatření vydání usnesení nebo jiný zvláštní postup (např. vydání předmětu úschovy soudem nebo soudním komisařem oprávněné osobě).

Zvláštním druhem neodkladného opatření je **ustanovení správce dědictví** rozhodnutím soudu, pokud to vyžaduje obecný zájem nebo důležitý zájem účastníků (§ 175f OSŘ). Neodkladné opatření ustanovení správce dědictví je namísto zejména tehdy, vyžaduje-li to provoz podniku zůstavitele nebo povaha jeho podnikatelské činnosti anebo rozsah a povaha

majetku, patřícího do dědictví.¹³⁵ Do úpravy postavení správce dědictví významně zasáhla novela OSŘ, provedená zákonem č.554/2004 Sb., který nabyl účinnosti k 1. lednu 2005. Jde o reakci na zavedení možnosti ustanovit správce dědictví zůstavitelem v listině o ustanovení správce dědictví ve formě notářského zápisu podle ustanovení § 480d ObčZ, tedy podle hmotněprávní normy. OSŘ tak rozlišuje, zda byl správce dědictví určen zůstavitelem, nebo zda byl ustanoven usnesením soudu podle procesního práva. Některá práva a povinnosti mají oba tito správci stejné (např. jsou povinni vykonávat svou funkci s péčí řádného hospodáře; odpovídají za škodu, kterou způsobili porušením svých povinností podle § 420 ObčZ; úkony, přesahující rámec obvyklého hospodaření, mohou činit jen se souhlasem dědiců a se svolením soudu; jsou povinni předkládat soudu zprávy o své činnosti a po skončení projednání dědictví předložit dědicům konečnou zprávu o své činnosti; mají právo na odměnu a na náhradu hotových výdajů, s výjimkou případu, kdy je správcem dědictví ustanoven stát), jindy je jejich postavení odlišné (např. podle § 175d odst. 4 OSŘ je soud povinen vyzvat správce dědictví, ustanoveného zůstavitelem, o smrti zůstavitele a vyzvat ho, aby se ujal funkce; to neplatí, pokud správce, povoláný zůstavitelem, sám oznámí soudu, že se ujal své funkce, jak mu to ukládá § 480e ObčZ; správce dědictví, ustanovený soudem, je povinen ujmout se své funkce dnem následujícím po dni doručení usnesení, není-li v něm uveden pozdější den; správce dědictví, ustanovený zůstavitelem, je povinen ujmout se své funkce ihned, jakmile se dozví, že zůstavitel zemřel). Pro oba druhy správců platí, že jsou oprávněni vykonávat práva a plnit povinnosti ke svěřenému majetku, které příslušely zůstaviteli, nejde-li o úkony, přesahující rámec obvyklého hospodaření (zde je nutný souhlas dědiců a svolení soudu). V obou případech rovněž platí, že správcem dědictví může být fyzická osoba, způsobilá k právním úkonům, právnická osoba nebo výjimečně i stát, jestliže mu má dědictví připadnout podle § 462 ObčZ. Se svým ustanovením musí správce vždy souhlasit. Zatímco zůstavitel může ustanovit správcem dědictví kohokoliv, kdo s tím souhlasí a má plnou způsobilost k právním úkonům, soud ustanovuje správce dědictví zejména z okruhu dědiců nebo z okruhu osob blízkých zůstaviteli. Může jím být i notář za předpokladu, že v daném dědickém řízení nevystupuje jako soudní komisař. Je-li předmětem dědění podnik nebo nemovitost, ustanoví soud správcem dědictví osobu, která má zkušenosti s vedením podniku nebo se správou nemovitostí (§ 175f odst. 2 OSŘ). Novelizované ustanovení § 175f odst. 1 OSŘ zakládá oprávnění soudu, vyžaduje-li to obecný zájem nebo důležitý zájem účastníků, ustanovit správce dědictví usnesením i bez návrhu, pokud:

¹³⁵ BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC M.: *Občanský soudní řád. Komentář, 5.vydání*, Praha, C. H, Beck 2001, s. 614.

- a) zůstavitel nezanechal listinu o správě dědictví, kterou by ustanovil správce dědictví, oprávněného spravovat veškerý majetek, náležející do dědictví, nebo listinu o správě dědictví sice zanechal, ale v ní ustanovený správce dědictví je dle takové listiny oprávněn ke správě jen části majetku zůstavitele (soud pak může ustanovit správce k té části majetku, která nepodléhá správě zůstavitelem ustanoveného správce),
- b) správce dědictví, ustanovený zůstavitelem či soudem zemřel, byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo byl v této způsobilosti omezen, nebo dosavadní správce dědictví byl soudem zproštěn funkce.

V usnesení o ustanovení správce dědictví musí soud vždy vymezit rozsah spravovaného majetku zůstavitele. V průběhu dědického řízení může být správce dědictví zproštěn funkce na základě usnesení soudu, a to tehdy, je-li správce dědictví zřejmě nezpůsobilý vykonávat funkci, i přes výzvu soudu, aby se ujal funkce; je nečinný, požádá-li sám o zproštění z funkce, či z jiných důležitých důvodů, stanovených zákonem (zejména nevykonává-li řádně svou funkci; z tohoto důvodu, jakož i z důvodu nepodávání zpráv o své činnosti soudu může být správci uložena soudem pořádková pokuta až do výše 50.000,- Kč). Za účelem zabezpečení kontinuity výkonu funkce mezi dosavadním správcem, který byl této funkce zproštěn, a nově ustanoveným správcem, zákon stanoví, že správce dědictví, který byl zproštěn funkce, je povinen řádně a bez zbytečného odkladu informovat nového správce dědictví a předat mu všechny doklady, týkající se spravovaného majetku. Nebyl-li nový správce ustanoven, má dosavadní správce tuto povinnost vůči dědicům.

Výkon funkce správce dědictví je úplatný (výkonem funkce vzniká správci právo na odměnu a náhradu hotových výdajů). Výši a způsob určení odměny a náhrady hotových výdajů stanoví Ministerstvo spravedlnosti ČR vyhláškou.¹³⁶ Stanovení odměny a náhrady hotových výdajů přitom vychází z obdobného přístupu, jaký je uplatněn v případě výkonu jiných profesí, na které stát delegoval určitá (zákonem vymezená) veřejnoprávní oprávnění.¹³⁷ Správce dědictví je povinen svůj nárok vyúčtovat v konečné zprávě, kterou po skončení dědického řízení prostřednictvím soudu předloží dědicům. O odměně a náhradě hotových výdajů správce dědictví rozhodne po předložení konečné zprávy soud. Odměnu a náhradu hotových výdajů je povinen zaplatit dědic, který nabyl dědictví, jež není předloženo. Je-li dědiců více, podílejí se na těchto nákladech podle poměru hodnoty svých dědických podílů.

¹³⁶ V současné době je odměna správců dědictví obsažena ve vyhlášce č. 196/2001 Sb. o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví v platném znění, a to v §22-§24 citované vyhlášky. Základem odměny je obvyklá cena zůstavitelova majetku, k jehož správě byl správce dědictví ustanoven.

¹³⁷ VRCHA, P.: *Správce dědictví*, Právní rádce, č. 10, 2004, s. 18.

V praxi se dosud ustanovení správce dědictví příliš neužívá. Faktickou správu majetku, patřícího do dědictví, totiž zpravidla vykonávají dědicové samotní. V souvislosti s přijatou novelou ObčZ, kdy správce dědictví může být ustanoven i z vůle zůstavitele, lze očekávat určitý obrat. V důvodové zprávě k této novele (zákon č. 554/2004 Sb. účinný od 1. ledna 2005) se uvádí, že „*bude-li existovat správce dědictví od, samého počátku dědického řízení, lze důvodně očekávat zprůhlednění i zrychlení tohoto řízení, a tedy užitečnost institutu správce dědictví, zejména v případě velkých majetků a dědických řízení, komplikovaných ve svém průběhu z různých jiných důvodů; šlo by tedy i o institut celospolečensky prospěšný*“.

5.2 Zastavení dědického řízení dle § 175h OSŘ

Dědické řízení může být, na základě výsledků předběžného řízení zastaveno. Ačkoliv se může zdát, že se jedná o okrajovou problematiku dědického řízení, podle informací z praxe vím, že zastavením řízení o dědictví končí přibližně 20 až 30 % řízení o dědictví. Po 1. 7. 2009 vydávají notáři jako pověření soudní komisaři vedle jiných usnesení v dědickém řízení i usnesení o zastavení řízení. Ustanovení § 175h OSŘ, je rozděleno do tří odstavců. První odstavec příkazuje zastavit dědické řízení, nezanechá-li zůstavitel majetek¹³⁸, pokud je toto ustanovení správně použito, nevyvolává žádné problémy. Druhý odstavec pak stanovuje, že jestliže zůstavitel zanechal majetek nepatrné hodnoty, může jej soud vydat tomu, kdo se postaral o pohřeb, a řízení se opět zastaví. Třetí odstavec pak stanoví, že proti usnesením vydaným na základě prvních dvou odstavců není odvolání přípustné a jak bylo doplněno novelou s účinností od 1. 1. 2001, není třeba je doručovat.

Zastavení řízení přináší zjednodušený způsob řešení dědického řízení a tím nutně vyvolává i řadu zajímavých právních otázek. V následujícím si uvedeme jednotlivé fáze zastavení řízení dle § 175h OSŘ.

5.2.1 Zastavení dědického řízení podle § 175h odst. 1 OSŘ

Pokud zůstavitel ke dni smrti nic nevlastnil, nebo vlastnil majetek, který je bezcenný, soud řízení zastaví. Za bezcenné se považují takové předměty, které se vzhledem ke své povaze, stavu a stupni opotřebení, jeví jako neprodejně, pro naprostý nezájem ze strany případných kupujících.¹³⁹ Za bezcenné bývá považováno běžné obnošené šatstvo, starý nábytek, někdy i vybavení domácnosti včetně spotřebičů apod. Účastníkem takového řízení je

¹³⁸ Pod pojmem majetek se rozumí aktiva patřící určitému subjektu. Patří k němu všechna práva, jejichž směnná hodnota je penězi vyjádřitelná, jakož i práva s peněžitým plněním. Viz MIKEŠ J., MUZIKÁŘ L.: Dědické právo, Linde Praha, a. s., 2007, s. 16 a násl.

¹³⁹ KUČERA, R.: *Dědictví*, Praha, Linde 2001, s. 39.

pouze ten, kdo se postaral o pohřeb zůstavitele. Dědické řízení podle § 175h odst. 1 OSŘ může být zastaveno i tehdy, pokud zůstavitel majetek sice zanechal, avšak jde o majetek, který není předmětem dědění, neboť přechází na oprávněné osoby podle zvláštních pravidel (např. restituční nároky dle zákona o půdě, peněžité nároky z pracovního poměru, pojistné plnění z pojištění osob, nároky ze stavebního spoření atd.).

5.2.2 Zastavení dědického řízení podle § 175h odst. 2 OSŘ

V praxi je daleko častější situace, kdy zůstavitel zanechá majetek nepatrné hodnoty. V tomto případě soud může (avšak nemusí) vydat takový majetek vypraviteli pohřbu a dědické řízení zastavit. O majetek nepatrné hodnoty jde zpravidla tam, kde výše aktiv nepřesahuje částku kolem 10.000,- Kč až 15.000,- Kč (obecně se má za to, že jde o majetek, jehož hodnota podstatně nepřevyšuje přiměřené náklady pohřbu zůstavitele), k pasivům se nepřihlíží. Za nepatrný majetek však nelze považovat takový majetek, který ke dni úmrtí měl jen malou či žádnou finanční hodnotu, jsou-li s nabytím takového majetku spojeny pro nabyvatele závažné právní důsledky (např. investiční kupony z kupónové privatizace, podíl v lidovém bytovém družstvu).¹⁴⁰

Účastníkem tohoto řízení je rovněž vypravitel pohřbu¹⁴¹. Předpokladem vydání majetku nepatrné hodnoty je, že s tímto vydáním vypravitel pohřbu souhlasí. K vydání nepatrného majetku zůstavitele nemůže dojít proti vůli toho, kdo se postaral o pohřeb. Převzat musí být všechnen majetek, nikoli jen některé jeho části. Vlastnické právo k nepatrnému majetku nenabývá vypravitel pohřbu děděním, nýbrž jde o nabytí majetku na základě rozhodnutí státního orgánu podle § 132 ObčZ. Vypravitel pohřbu, jelikož není dědicem, neodpovídá ani za dluhy zůstavitele podle § 470 ObčZ. Na žádost vypravitele pohřbu vydá soud úřední potvrzení o vydání majetku nepatrné hodnoty vypraviteli pohřbu podle § 27 JednŘ.

¹⁴⁰ Viz Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 16/95-22 ze dne 28. 2. 1995.

¹⁴¹ Výši přiměřenosti nákladů pohřbu ObčZ ani OSŘ neupravují, stanovení výše přiměřenosti nákladů pohřbu bude vždy na úvaze soudního komisaře. Tato úvaha by měla vycházet především ze společenského postavení zůstavitele, místních zvyklostí, skladby a ceny zůstavitelova majetku. Určitou pomocí pro stanovení výše přiměřenosti nákladů pohřbu zůstavitele mohou být normy a předpisy, které sice nejsou určeny pro použití v dědickém řízení, ale svojí určitostí mohou být velmi nápomocny. Takovým předpisem je zákoník práce, konkrétně § 376, který za účelně vynaložené náklady spojené s pohřbem považuje výdaje účtované za pohřeb, hřbitovní poplatky, výdaje na zřízení pomníku nebo desky do výše 20 000 Kč, výdaje na úpravu pomníku nebo desky, cestovní výlohy a jedna třetina obvyklých výdajů na smuteční ošacení osobám blízkým. Další relevantní normou může být zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, který v § 26 stanoví, že náklady spojené s pohřbem jsou náklady účtované pohřebním ústavem, náklady na nájem hrobového místa, náklady na zřízení pomníku nebo desky a úpravu hrobu, cestovní výlohy a jedna třetina přiměřených nákladů na smuteční ošacení. Náklady na smuteční ošacení a cestovní výlohy se však hradí jen osobám blízkým zaměstnanci, přičemž náklady spojené s pohřbem se hradí do výše desetinásobku pohřebního, které je § 48 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, stanoveno na částku 5 000 Kč, tedy nejvýše do 50 000 Kč. Blíže viz ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník II*, C. H. Beck, 2009, s. 1420.

I když zůstavitel zanechal nepatrný majetek, může být na základě úvahy soudu takový majetek projednán v dědickém řízení, a nemusí tedy za všech okolností dojít k zastavení dědického řízení.

Pokud by se dodatečně ukázalo, že majetek, označený v předběžném šetření za nepatrný, ve skutečnosti nepatrný nebyl, není zde překážka věci pravomocně rozhodnuté s hmotněprávními důsledky, neboť rozhodnutí o zastavení řízení je rozhodnutím čistě procesní povahy. Zjistí-li se tedy po právní moci rozhodnutí podle § 175h odst. 2 OSŘ, že majetek, zůstavitelem zanechaný, nepatrný nebyl, je třeba tento nikoli nepatrný majetek projednat v dodatečném řízení o dědictví podle § 175x OSŘ.

Usnesení o zastavení dědického řízení, ať už jde o rozhodnutí podle odst. 1, nebo 2 § 175h OSŘ, není třeba doručovat a není proti nim přípustné odvolání. Zpravidla však toto rozhodnutí doručováno bude, neboť soud v něm rozhoduje i o odměně notáře a náhradě jeho hotových výdajů (tento výrok již odvoláním napadnout lze). Odměnu notáře a jeho hotové výdaje platí stát prostřednictvím soudu, který je příslušný k projednání dědictví. Navíc, jde-li o zastavení dědického řízení pro nepatrnost majetku, který se vydává vypraviteli pohřbu, plní usnesení i legitimační funkci, neboť jde o doklad o jeho vlastnickém či jiném právu k nepatrnému majetku za předpokladu, že je tento majetek v usnesení vyjmenován.

K zastavení řízení může dojít i v rámci dodatečného řízení o dědictví. Z praxe jsou známy i takové případy, kdy původní dědické řízení bylo zastaveno podle § 175h odst. 1 OSŘ, neboť zůstavitel nezanechal majetek. Po právní moci tohoto usnesení byl objeven majetek zůstavitele, ohledně kterého bylo zahájeno dodatečné řízení o dědictví, které však bylo rovněž zastaveno, tentokrát podle § 175h odst. 2 OSŘ, neboť majetek měl nepatrnou hodnotu a soud rozhodl o jeho vydání vypraviteli pohřbu.

5.2.2.1 Problematika zastavení dědického řízení podle § 175h

Zcela jednoduchý proces vedoucí k zastavení řízení ve smyslu § 175h odst. 2 OSŘ se však může nečekaně zkomplikovat, a to v několika oblastech. V následujícím se pokusím nastínit a objasnit možné řešení atypického problému více osob, které se postaraly o pohřeb.

Pojem „ten, kdo se postaral o pohřeb“ není v právních předpisech blíže definován, ale obvykle se jedná o osobu, která zařídí všechny potřebné náležitosti pohřbu, které spočívají zejména v objednání pohřbu u pohřební služby, vytištění oznámení o pohřbu či zaplacení celého pohřbu.

Problém však může nastat v situaci, kdy všechny tyto činnosti neprovede jedna a tatáž osoba. Typickým příkladem může být situace, kdy manžel zůstavitele například pro citovou

indispozici či pro vlastní zdravotní problémy vyřízením veškerých úkonů spojených s pohřbem pověří dítě zůstavitele a sám posléze „pouze“ zaplatí náklady pohřbu. Jako další případ je možno uvést situaci, kdy se dva potomci zůstavitele společně postarají o vypravení pohřbu a náklady pohřbu uhradí rovným dílem. Koho by v těchto případech měl soudní komisař považovat za vypravitele pohřbu, pokud se dozví o tom, že tyto osoby se společně postaraly o pohřeb a obě se podle svého tvrzení považují za vypravitele pohřbu?

Domnívám se, že je nutno vycházet z ustanovení § 175h odst. 2 OSŘ. Zákonodárce zde užil slovního spojení „ten, kdo se postaral o pohřeb“. Jak už bylo výše řečeno, postarat se o pohřeb v sobě obsahuje celou škálu činností a OSŘ neurčuje, která z výše uvedených činností je determinující pro to, aby se osoba stala vypravitelem pohřbu, nedefinuje žádné pořadí důležitosti. Nezbyvá tedy než konstatovat, že v těchto konkrétních případech jsou zde dvě osoby, které se postaraly o pohřeb a které tedy lze považovat za účastníky řízení o dědictví.

Tento závěr však s sebou nese řadu problémů. Jedním z nich je situace, kdy pouze jeden z vypravitelů pohřbu souhlasí se zastavením řízení a vydáním majetku nepatrné hodnoty. Je otázkou, zda za této situace je dostačující k zastavení řízení o dědictví ve smyslu § 175h odst. 2 OSŘ souhlas pouze jednoho z vypravitelů pohřbu, když druhý vypravitel pohřbu souhlas se zastavením řízení o dědictví odmítne udělit. Domnívám se, že v tomto případě řízení o dědictví nepůjde zastavit, neboť k vydání majetku nepatrné hodnoty nemůže dojít proti vůli vypravitele pohřbu (byť pouze jednoho z více vypravitelů).

Další možný problém se může vyskytnout při nabývání majetku nepatrné hodnoty. Vyvstává otázka, jakým způsobem se rozdělí majetek nepatrné hodnoty mezi více vypravitelů pohřbu, zda vypravitelé pohřbu mohou mezi sebou uzavřít dohodu o rozdělení majetku nepatrné hodnoty, která by byla obdobou dohody dědiců o vypořádání dědictví (ovšem bez jejího schválení soudem) či zda tato dohoda není možná a vypravitelům pohřbu bude majetek nepatrné hodnoty vydán rovným dílem či zda soud sám určí, kdo se jakým poměrem podílel na záležitostech souvisejících s obstaráním pohřbu a poté sám určí, jakým podílem nabudou vypravitelé pohřbu majetek nepatrné hodnoty.

Nejvhodnějším řešením se jeví varianta, že v takovém případě vypravitelé pohřbu nabudou majetek nepatrné hodnoty rovným dílem. Ustanovení § 175h odst. 2 OSŘ neobsahuje žádné ustanovení o možné dohodě vypravitelů pohřbu a stěží lze v tomto případě užít analogicky ustanovení o dohodě dědiců o vypořádání dědictví. Rovněž jako obtížně použitelný se jeví postup, kdy by soud sám určil výši podílů vypravitelů pohřbu, neboť tato

činnost by mohla pro správné posouzení věci vyžadovat případné další dokazování a mohl by se z časového hlediska jevit více náročným než samotné projednání dědictví. Tím by se ovšem nenaplnoval smysl užití právní úpravy zastavení řízení o dědictví, kterým je především časová úspora.

Nabytí majetku nepatrné hodnoty rovným dílem se jeví vhodné i z hlediska účelu samotného institutu zastavení řízení. Majetek nepatrné hodnoty se vydává osobě, která neměla povinnost postarat se o pohřeb, a přesto se o něj postarala, především z morálních pohnutek. Proto vydání majetku nepatrné hodnoty neslouží pouze na úhradu nákladů pohřbu, jak by se mohlo na první pohled zdát, avšak rovněž jako určitá odměna za tuto činnost.

Jsem přesvědčen, že není vyloučeno, aby v řízení o dědictví vystupovali dva vypravitelé pohřbu, kterým se za jejich souhlasu vydá majetek nepatrné hodnoty rovným dílem. Shora nastíněná situace, tj. že v dědickém řízení se vyskytnou dvě osoby v postavení vypravitele pohřbu, se v dědickém řízení příliš často nevyskytuje, avšak o to zajímavější se posléze může jevit její konkrétní řešení, a to především v případech, kdy se z nějakého důvodu jeví zastavení řízení jako vhodnější varianta než samotné projednání dědictví.

5.4 Zjišťování dědiců

Nebylo-li dědické řízení zastaveno podle § 175h OSŘ, přikročí soudní komisař k vlastnímu projednání dědictví, v němž nezastupitelnou roli hraje zjištění okruhu osob, které jsou zůstavitelovými dědici, povolanými k dědění (legitimační funkce dědického řízení). Soudní komisař má k dispozici celou řadu úkonů, na základě kterých dochází ke zjištění, kdo je skutečným dědicem zůstavitele. Základní informace obsahuje protokol o předběžném šetření, dále může být okruh osob, povolaných dědit, zjišťován dotazem v evidenci obyvatelstva¹⁴², výsledkem známých účastníků řízení či příbuzných zůstavitele, prověřováním osobního vztahu k zůstavitelům na základě předložených listin apod. Krajním případem je vyhláška soudu ve smyslu ustanovení § 468 ObčZ. Vyjde-li najevo, že dědicové zůstavitele již rovněž nežijí, musí soudní komisař zjistit jejich právní nástupce.

Soudní komisař je ze zákona povinen vyrozumět ty, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, o jejich dědickém právu a o možnosti dědictví odmítnout ve lhůtě jednoho měsíce ode dne, kdy byl dědic o právu odmítnout dědictví vyrozuměn. Tato lhůta je

¹⁴² Centrální evidence obyvatel podle trvalého pobytu, kterou dnes vede Ministerstvo vnitra ČR, byla zavedena v roce 1980, kdy při sčítání lidu celá populace vyplnila registrační lístky. Ty vytvořily základ evidence, který byl později různými způsoby aktualizován a doplňován. Dnes je tato evidence vedena v podobě Informačního systému evidence obyvatel (ISEO), podle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech.

hmotněprávní, jejím marným uplynutím právo odmítnout dědictví zaniká, zákon však umožňuje, aby byla ještě před svým uplynutím z důležitých důvodů prodloužena. Dědic musí být současně s vyrozuměním o dědickém právu poučen o náležitostech a účincích odmítnutí dědictví (§ 175i OSŘ). Hmotněprávní úprava odmítnutí dědictví je obsažena v § 463 - § 468 ObčZ. Zákon vychází z předpokladu, že ten, komu svědčí dědický titul (tj. zákon či závět, popřípadě oba tyto tituly), nemůže být proti své vůli nucen, aby se stal dědicem, pokud jím být nechce. Vyrozumění o dědickém právu, včetně poučení o náležitostech a účincích odmítnutí dědictví, doručí soudní komisař do vlastních rukou nebo je dá ústně a v protokolu uveďte, že se tak stalo. V praxi se v zájmu hospodárnosti řízení osvědčuje poskytovat vyrozumění o dědickém právu a udělovat poučení o následcích odmítnutí dědictví ústně do protokolu, a to při jednání před soudním komisařem. Odpadají tím totiž problémy s doručováním písemného vyrozumění o dědickém právu, což ve svém důsledku vede ke zkrácení řízení (není nutno vyčkávat, zda a jak se účastník v jednoměsíční lhůtě vyjádří) a je zde i předpoklad, že se účastníkovi dostane podrobnějšího poučení o následcích odmítnutí dědictví ve vztahu k jeho konkrétním poměrům, než jak by tomu bylo v písemném poučení, které je formulováno obecně. V některých případech soudnímu komisaři nezbude, než vyrozumět v úvahu přicházejícího dědice písemnou formou (např. pokud se dědic zdržuje v cizině a neudělil plnou moc zástupci, který žije v České republice, nebo pokud se účastník nedostavuje k jednání).

Zvláštním způsobem vyrozumění o dědickém právu je vyrozumění dědice neznámého nebo dědice neznámého pobytu vyhláškou soudu ve formě usnesení s výzvou, aby o sobě v určené lhůtě dal takový dědic vědět (§ 468 ObčZ). Délku této lhůty určí soud dle vlastní úvahy. Součástí této vyhlášky je i poučení o právu dědictví odmítnout a ustanovení opatrovníka (nebyl-li ustanoven již dříve). Soud vyhlášku doručí opatrovníkovi, známým účastníkům řízení a vyvěsí ji na úřední desce soudu podle § 50i OSŘ. Patnáctým dnem po vyvěšení se vyhláška považuje za doručenu účastníkovi, který není znám nebo jehož pobyt není znám. Pokud o sobě dědic nedá ve stanovené lhůtě vědět, pak se k němu v dědickém řízení nepřihlíží.¹⁴³

Poté, co byl dědic vyrozuměn o dědickém právu a o právu dědictví odmítnout, může se zachovat jedním z následujících způsobů:

¹⁴³ V odborné praxi převládá názor, že soud musí dědice neznámého nebo neznámého pobytu vzít v úvahu i tehdy, přihlásí-li se po uplynutí stanovené lhůty, avšak před tím, než nabude právní moci usnesení o dědictví. Dle menšinového opačného názoru uplynutím lhůty nastupuje fikce, že zůstavitel takového dědice nezanechal, a pokud se po uplynutí lhůty přihlásí, byť dědické řízení není dosud pravomocně skončeno, nepřihlíží se k němu. Svého práva se pak může domáhat jen postupem podle § 485 ObčZ. Viz k tomu blíže HOLUB, M. a kol.: *Občanský zákoník - Komentář, 1. svazek, 2. aktualizované a doplněné vydání*, Praha, Linde 2003, s. 606.

- a) ve lhůtě jednoho měsíce od vyrozumění o právu dědictví odmítnout prohlásí, že dědictví odmítá,
- b) v téže lhůtě prohlásí, že dědictví neodmítá,
- c) ve stanovené lhůtě se nevyjádří, což má za následek po marném uplynutí lhůty jednoho měsíce, že dědictví již odmítnout nemůže.

Dědic může podle ustanovení § 463 odst. 1 ObčZ odmítnout dědictví buď ústním prohlášením u soudního komisaře do protokolu, nebo písemným prohlášením, zaslaným příslušnému soudnímu komisaři ve stanovené lhůtě. Odmítne-li dědic dědictví při jednání, požádá jej notář o udání jmen a adres osob, které by na jeho místě byly povolány za dědice. Tím se umožní bez zbytečného průtahy pokračovat v řízení s dalšími účastníky.¹⁴⁴

Odmítnutí dědictví lze charakterizovat jako jednostranný bezvýhradný a neodvolatelný projev vůle vůči soudnímu komisaři, příslušnému k řízení o dědictví po zůstaviteli, kterým se ten, kdo je ze zákona nebo ze závěti povolán za dědice, a nedal dosud svým jednáním najevo, že dědictví odmítá, vzdává za sebe práva na dědictví nebo na podíl, který by mu měl z dědictví připadnout.¹⁴⁵ Na odmítnutí dědice se hledí, jako by nebyl, taková osoba přestává být účastníkem dědického řízení. Dědic, který svým počínáním dal najevo, že dědictví odmítnout nechce (např. dovolání se relativní neplatnosti závěti, nakládání s majetkem, patřícím do dědictví, placení dluhů zůstavitele z prostředků, patřících do dědictví), nemůže již dědictví odmítnout. Na dědice, který neučiní ve lhůtě jednoho měsíce od vyrozumění o dědickém právu žádné prohlášení o odmítnutí či neodmítnutí dědictví, se po marném uplynutí stanovené lhůty hledí, jako kdyby prohlásil, že dědictví neodmítá. V praxi není vyloučeno ani to, aby dědic odmítl dědictví ještě před samotným vyrozuměním o možnosti dědictví odmítnout.

Odmítnutí dědictví je osobním právem dědice, zástupce může za dědice odmítnout dědictví jen podle zvláštní plné moci, která ho k tomu výslovně zmocňuje. Činí-li projev o odmítnutí dědictví zákonní zástupci dědiců nezletilých nebo zbavených způsobilosti k právním úkonům, je k platnosti tohoto úkonu zapotřebí schválení soudu podle § 28 ObčZ (naopak k prohlášení zákonného zástupce o neodmítnutí dědictví soudní praxe schválení soudu nevyžaduje). Byl-li dědici neznámému či dědici neznámého pobytu ustanoven opatrovník, nemůže tento za dědice učinit prohlášení o odmítnutí, či neodmítnutí dědictví. K odmítnutí dědictví nemůže dědic připojit žádné výhrady nebo podmínky, musí jít o jednoznačné prohlášení. Odmítnutí se vztahuje k celému dědictví, dědic nemůže odmítnout

¹⁴⁴ MIKEŠ, J.: *Dědictví a právo*, Praha, Informatoriurn 1993, s. 126.

¹⁴⁵ SCHELLEOVÁ, I.: *Český civilní proces*, Praha, Linde 1997, s. 290.

dědictví jen zčásti, nemůže ani odmítnout dědictví z jednoho dědického titulu (např. ze závěti) a z druhého dědického titulu dědictví neodmítnout. Rovněž nezáleží na tom, zda v době prohlášení o odmítnutí dědictví byl dědici znám skutečný rozsah majetku zůstavitele. Prohlášením o odmítnutí dědictví se totiž dědic vylučuje z dědění po určitém zůstaviteli jednou provždy, tedy i pro případ, že by vyšel najevo nový majetek, ohledně kterého by bylo zahájeno dodatečné řízení o dědictví. Pokud by dědic zemřel ještě před vyjádřením, zda dědictví odmítá, přechází právo dědictví odmítnout na jeho dědice (tzv. transmise dědictví).

Z hlediska právní jistoty v majetkových vztazích po smrti zůstavitele je nepřipustné, aby jednou učiněný projev dědice o tom, že dědictví odmítá, či neodmítá, byl dodatečně odvoláván či měněn. Je totiž třeba, aby okruh dědiců, tj. osob, které vstupují do právních vztahů zemřelého zůstavitele jako jeho právní nástupci, byl vyjasněn co nejdříve s konečnou platností. K tomu slouží jejich prohlášení o odmítnutí, či neodmítnutí dědictví. Pokud by zákon dědicům umožňoval, aby svá prohlášení dodatečně měnili či odvolávali, nebylo by tak až do pravomocného skončení dědického řízení (které v některých případech může i ze zcela objektivních důvodů trvat dosti dlouho) jasné, kdo jsou zůstavitelovi právní nástupci, a řešení právních vztahů, do nichž dědici vstupují, by se tak odkládalo.¹⁴⁶

V kapitole o účastnících řízení bylo zmíněno, že v dědickém řízení je nutno jednat jako s účastníky řízení se všemi, které lze důvodně považovat za dědice, a není-li takových osob, vystupuje v dědickém řízení jako účastník stát. Předpokladem toho, aby bylo možno někoho důvodně považovat za dědice, je existence dědického titulu, který takové osobě svědčí. Existence či platnost dědických titulů však může být v některých případech sporná. Zpochybňováno může být zejména dědické právo spolužijící osoby, dědické právo závětních dědiců, zpochybňovat lze v dědickém řízení i skutečnosti, které vylučují z dědictví osoby, které by jinak byly povolány dědit (např. zpochybňování platnosti vydědění, zpochybňování platnosti odvolání závěti). Sporné může být i to, zda je dědic nezpůsobilý dědit podle § 469 ObčZ. Zatímco spory o rozsah majetku a dluhů, patřících do dědictví, nemusí být v dědickém řízení vyřešeny s konečnou platností, spor ohledně okruhu dědiců po zůstaviteli (tj. spor o dědické právo) je nutno v řízení o dědictví vyřešit definitivně, a to dle mého názoru postupem podle § 175k odst. 1 a 2 OSŘ. Rozhodující pro postup v dědickém řízení je přitom to, zda je mezi účastníky sporná taková skutečnost, kterou lze vyřešit na základě právního posouzení

¹⁴⁶ HOLUB, M. a kol: *Občanský zákoník-Komentář*, 1. svazek, 2. aktualizované a doplněné vydání, Praha, Linde 2003, s. 604.

(pak je namístě postup podle § 175k odst. 1 OSŘ), nebo zda má spor mezi účastníky základ skutkový (pak je třeba postupovat podle § 175k odst. 2 OSŘ).

Týká-li se spor o dědické právo otázky právní, a nikoli skutkové, neboť skutková tvrzení účastníků jsou shodná, (může jít např. o listinu, která obsahuje pořízení na případ smrti, avšak není vlastnoručně podepsána zůstavitelem a účastník se na základě takové listiny domáhá dědického práva jako závětní dědic), pak soud vyšetří podmínky dědického práva na obou stranách a jedná dále s tím, u koho má za to, že je dědicem. Soud o dědickém právu podle § 175k odst. 1 OSŘ v naprosté většině případů rozhoduje usnesením, které se podle § 175a odst. 3 OSŘ doručuje do vlastních rukou účastníků. V tomto usnesení soud uvede, s kým bude nadále jednat jako s účastníkem řízení, případně s kým jednat jako s účastníkem nadále nebude. Předběžná otázka, která je pro rozhodnutí významná (např. zda je závět platná), nemá být řešena ve výroku usnesení, ale pouze v jeho odůvodnění.¹⁴⁷ Ve výjimečných případech nemusí být vydáno usnesení a soudní komisař s osobou, která uplatnila své dědické právo, fakticky přestane jednat, aniž by o tom rozhodl usnesením. To však přichází v úvahu jen tehdy, je-li taková osoba po poučení, kterého se jí ze strany soudního komisaře dostane, s popsáním postupem srozuměna a nadále se svého dědického práva nedomáhá, případně i tehdy, jde-li o zcela jednoznačnou situaci, ze které vyplývá, že tato osoba nemůže být v žádném případě dědicem (např. nárok na dědictví uplatňuje při zákonné dědické posloupnosti rodič zůstavitele, ačkoliv zůstavitel zanechal potomky, kteří dědictví neodmítli).

K postupu podle § 175k odst. 2 OSŘ může dojít jen ve sporu o dědické právo tam, kde se sporná otázka týká skutkových okolností a nikoli právního posouzení. Spor o dědické právo je dán i tam, kde vyřešení sporu nemá samo o sobě vliv na samotnou existenci dědického práva, nýbrž pouze na rozsah dědického podílu určitého dědice, který je mezi účastníky předmětem sporu (např. spor mezi zletilým potomkem zůstavitele a závětním dědicem o neplatnost závěti, která byla sepsána vlastní rukou zůstavitele. Potomek má ve smyslu ustanovení § 479 ObčZ nárok na polovinu svého dědického podílu ze zákona. Pokud bude zjištěno, že závět je absolutně neplatná, neboť nebyla sepsána vlastní rukou zůstavitele, pak by jeho nárok vzrostl na celý zákonný podíl). Soud v případě skutkového sporu ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ odkáže po marném pokusu o odstranění sporu dohodou účastníků toho z dědiců, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou u soudu. Je tomu tak proto, že soud (soudní komisař nemá v nesporném

¹⁴⁷ K tomu viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované pod R 44/1999 Sb. soudních rozhodnutí a stanovisek.

dědickém řízení možnost objasňovat sporné skutečnosti. Zákon však vždy preferuje dohodu, neboť ukládá soudnímu komisaři vyvinout úsilí, směřující k tomu, aby se sporné skutečnosti ohledně dědického práva mezi účastníky staly nespornými.

Nepodaří-li se uzavřít smír o sporných skutečnostech, vydá soud usnesení, ve kterém odkáže dědice, jehož dědické právo se jeví méně pravděpodobné, aby podal žalobu. Soudní praxe za takového dědice, aktivně legitimovaného k podání žaloby ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ, považuje toho, kdo popírá platnost formálně bezvadného právního úkonu či pravdivost jeho obsahu (tedy například toho, kdo tvrdí neplatnost závěti; kdo popírá existenci důvodu pro vydědění), nebo toho, kdo tvrdí nejisté skutečnosti, které by měly být teprve prokázány, aby založily jeho dědické právo či zvětšily rozsah jeho dědického podílu (např. toho, kdo tvrdí, že žil se zůstavitelem ve společné domácnosti za podmínek, zakládajících dědické právo).¹⁴⁸ Žalobní návrh bude mít vždy charakter určovací žaloby podle § 80 písm. c) OSŘ. K podání takové žaloby určí soud účastníkovi lhůtu. Lhůta má charakter lhůty soudcovské, před jejím marným uplynutím může být z důležitých důvodů prodloužena. Soud zpravidla určuje tuto lhůtu k podání žaloby v délce jednoho měsíce. Nebude-li žaloba ve lhůtě podána, pokračuje soud v dědickém řízení bez zřetele na tohoto dědice (případně bez zřetele na jeho tvrzení, neboť mu může svědčit dědický titul, a sporný je pouze rozsah jeho dědického nároku). Soud v dědickém řízení tedy spornou otázku se skutkovým základem neřeší, a k tvrzení toho, kdo byl odkázán podat žalobu, po marném uplynutí lhůty k jejímu podání nepřihlíží.

Ve výroku usnesení soud uvede, komu se ukládá povinnost podat žalobu, proti komu má být žaloba podána, u kterého soudu, a jaký má být žalobní návrh. Usnesení se v souladu s ustanovením § 175a odst. 3 OSŘ doručuje do vlastních rukou účastníků. Žaloba musí směřovat proti všem ostatním účastníkům dědického řízení (rozhodnutí soudu o sporné otázce má účinky pro všechny účastníky dědického řízení), kteří budou ve sporu vystupovat jako žalovaní, a to i když v řízení o dědictví se někteří z nich ke sporné otázce nestavěli odmítavě nebo vystupovali pasivně. Pokud žalobce v návrhu na zahájení sporného řízení určí okruh jeho účastníků odchylně od okruhu účastníků řízení o dědictví, a jako žalované označí jen některé z nich, nemůže být žalobě vyhověno pro nedostatek věcné legitimace, vyplývající z hmotného práva, neboť se řízení neúčastní všichni nerozluční společníci (§ 91 odst. 2 OSŘ).¹⁴⁹

¹⁴⁸ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo*. Praktická příručka, Praha, Linde 2003, s 201.

¹⁴⁹ K tomu blíže viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. února 2004, sp. zn. 30 Cdo 2537/2003.

Místně příslušným soudem k rozhodování o sporné otázce je soud, určený podle ustanovení § 88 písm. h) OSŘ, tedy soud, v jehož obvodu probíhá řízení o dědictví. Žalobní petit žaloby, podané dědicem ohledně sporného dědického práva, zní vždy na určení, že „je dědicem“, popř. že „je účastníkem dědického řízení“, nebo že jiná osoba (která je dosud považována za dědice) „není dědicem“. Sporné skutečnosti, které jsou významné pro určení toho, zda žalobce je, či není dědicem, představují jen předběžnou otázku, která se uvádí v důvodech rozhodnutí.

5.5 Nařízení jednání

Na základě zjištění okruhu osob, které jsou povolány k nabytí dědictví, soudní komisař zváží, zda ve věci nařídí jednání, či nikoliv. Podle ustanovení § 175j OSŘ k projednání dědictví není třeba nařizovat jednání, potvrdí-li soud nabytí dědictví jedinému dědici, nebo případně-li dědictví státu jako odúmrt' podle § 462 ObčZ. I v těchto případech však soudní komisař nařídí jednání, pokud je to vhodné z hlediska hospodárnosti, nebo vždy také tehdy, pokud má být provedeno dokazování (např. ohledně rozsahu majetku, který zůstavitel zanechal). Při dokazování před soudním komisařem mají účastníci stejná práva, jako při dokazování před soudem, tedy například právo navrhopvat důkazy, vyjádřit se ke všem návrhům na důkazy a ke všem důkazům, které byly provedeny, klást se souhlasem soudního komisaře otázky svědkům, apod. (§ 120 a násl. OSŘ).¹⁵⁰

Nejde-li o případy, vyjmenované v § 175j OSŘ, nařídí soudní komisař jednání vždy. Přitom je třeba předvolat účastníky řízení a všechny, jejichž přítomnosti je třeba (např. zákonní zástupci účastníků, opatrovníci, zmocněnci, svědci, znalci, tlumočníci atd.). Pro jednání před soudním komisařem platí obdobně to, co pro jednání před soudem, neboť úkony soudního komisaře se považují za úkony soudu (§ 38 odst. 3 OSŘ). Předvolání k jednání musí být účastníkům, jakož i dalším osobám, jejichž přítomnosti je třeba, doručeno tak, aby měli dostatek času k přípravě, zpravidla alespoň deset dnů přede dnem, kdy se má jednání konat (§ 115 odst. 2 OSŘ). Předvolání k soudnímu komisaři se děje zpravidla písemně, v naléhavých případech v elektronické podobě, telefonicky nebo telefaxem, předvolat lze i ústně při jednání. Nedostaví-li se řádně předvolaný účastník k nařízenému jednání, může soudní komisař projednat danou dědickou věc v nepřítomnosti takového účastníka, přičemž vychází z obsahu spisu a z provedených důkazů (§ 101 odst. 3 OSŘ). Je-li osobní přítomnost účastníka či jiné osoby, předvolané k jednání soudním komisařem, nutná a taková osoba se bez omluvy

¹⁵⁰ K tomu blíže viz Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 207/98-60 ze dne 30. 6. 1998.

k jednání nedostaví, může být na základě usnesení soudního komisaře předvedena příslušným policejním orgánem (§ 52 OSŘ). Navíc tomu, kdo hrubě ztěžuje postup řízení zejména tím, že se bez vážného důvodu nedostaví k jednání před soudním komisařem, může být usnesením uložena pořádková pokuta až do výše 50.000,- Kč (§ 53 OSŘ) a to i opakovaně.

V zájmu rychlosti a hospodárnosti řízení připraví soudní komisař jednání tak, aby bylo možné věc skončit zpravidla při prvním jednání (§ 114 odst. 1 OSŘ). Tam, kde se vyskytnou spory o dědické právo, lze předpokládat, že ve věci bude nařízeno několik jednání. V rámci přípravy jednání soudní komisař zjišťuje bližší údaje k informacím, které získal v rámci předběžného šetření, zkoumá tedy skutečný rozsah majetku a dluhů zůstavitele ke dni jeho smrti, zejména si může vyžádat od příslušného katastrálního úřadu úpisy z katastru nemovitostí ohledně nemovitostí, které patřily zůstaviteli, zjišťuje výši zůstatků na bankovních účtech zůstavitele dotazem u příslušných peněžních úřadů, dotazem u střediska cenných papírů zjišťuje, jaké akcie jsou vedeny na účtu majitele zaknihovaných cenných papírů apod.

Za účelem zjištění obvyklé ceny majetku, patřícího do dědictví, si soudní komisař vyžádá z pravidla předložení znaleckého posudku¹⁵¹ o ceně nemovitostí, osobních automobilů, podílů v obchodních společnostech či jiného majetku, pokud se na jeho ceně účastníci neshodnou (např. šperky, sbírky, starožitnosti, obrazy apod.).

Jednání před soudním komisařem je vždy neveřejné (§ 116 odst. 1 OSŘ). Soudní komisař nařídí jednání zpravidla až tehdy, má-li k dispozici listiny, zprávy, vyjádření či obdobné doklady, ze kterých lze zjistit rozsah majetku a dluhů zůstavitele, jakož i výši obvyklé ceny takového majetku a výši dluhů.

Předmětem jednání před soudním komisařem je zpravidla ověření správnosti a úplnosti zjištění dědiců zůstavitele, jeho majetku a dluhů, poučení dědiců o jejich dědickém právu a možnosti odmítnout dědictví (pokud se tak nestalo již dříve), pořízení soupisu majetku a dluhů, náležejících do společného jmění manželů (dále jen „SJM“ jde-li o zůstavitele, který žil v době úmrtí v manželství a měl s pozůstalým manželem majetek, případně dluhy, v SJM), zjištění stanoviska účastníků k rozsahu SJM a ke způsobu jeho rozdělení mezi dědictví a pozůstalého manžela, pořízení soupisu aktiv dědictví (majetku) a

¹⁵¹ Znalecký posudek je odborné dílo podané znalcem nebo znaleckým ústavem, které splňuje náležitosti posudku a stanovuje hodnotu oceňovaného majetku podle požadavků zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku nebo podle požadavků soudu. Posudek nemusí být jen stanovení hodnoty majetku. Úkolem znaleckého posudku mohou být rovněž odborné odpovědi na otázky zadavatele. Zpracovatel však musí vždy při vypracování posudku respektovat ustanovení zákona o oceňování majetku a musí mít příslušné znalecké oprávnění. Každý znalecký posudek musí obsahovat i znaleckou doložku, ve které je popsán rozsah oprávnění znalce, identifikace jeho jmenování znalcem a číslo znaleckého posudku či znalecké zprávy, pod kterým je posudek zapsán ve znaleckém deníku.

pasiv dědictví (dluhů a nákladů pohřbu), a konečně uzavření dohody dědiců o vypořádání dědictví (včetně její protokolace s podpisy účastníků), případně zjištění, že k takové dohodě nedošlo.¹⁵²

O jednání se sepisuje protokol. V protokolu se zejména označí projednávaná věc (tj. spisová značka a údaj o zůstaviteli, po kterém se dědictví projednává), uvedou se přítomní, vylíčí se průběh dokazování a uvede se obsah přednesů, poučení poskytnutá účastníkům (např. podle § 17 a násl. OSŘ musí být účastníci poučeni o právu uplatnit námitku podjatosti¹⁵³ soudního komisaře), výrok rozhodnutí, bylo-li u jednání takové rozhodnutí přijato (soudní komisař vydává pouze usnesení, kterými se upravuje vedení řízení), součástí protokolu bývá pravidelně i soupis aktiv a pasiv dědictví. Protokol podepisuje soudní komisař (či jím pověřený zaměstnanec) a zapisovatel. Pokud byla při jednání uzavřena dohoda o vypořádání dědictví nebo dohoda o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů, pak protokol podepisují i účastníci těchto dohod. Protokol o jednání, který obsahuje zákonem stanovené náležitosti, je veřejnou listinou ve smyslu ustanovení § 134 OSŘ.

Na základě výsledku nařízeného jednání (či několika nařízených jednání) připraví notář jako soudní komisař pro soud návrhy usnesení ve smyslu § 175zd OSŘ. Tam, kde jednání z důvodů, uvedených v § 175j OSŘ, nařízeno nebylo, připraví soudní komisař návrhy usnesení pro soud na základě výsledků svých zjištění, obsažených ve spisu ohledně osoby dědice (případně na základě zjištění, že dědictví nabývá stát jako odúmrtí), rozsahu majetku a výše dluhů zůstavitele.

5.6 Zjišťování aktiv a pasiv dědictví

Pokud bude ve fázi předběžného šetření zjištěno, že zůstavitel zanechal majetek nikoli nepatrné hodnoty a nejde-li pouze o majetek, který přechází na jiné osoby na základě zákona jinak, než děděním, přikročí soudní komisař k vlastnímu projednání dědictví, které kromě zjišťování okruhu dědiců zahrnuje i zjišťování majetku a dluhů zůstavitele. V předchozích kapitolách bylo řečeno, že vedle legitimační funkce sehrává v dědickém řízení důležitou roli i funkce majetková, která se promítá zejména do zjišťování rozsahu majetku a dluhů

¹⁵² MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo. Praktická příručka*, Praha, Linde 2003, s. 146.

¹⁵³ Podjatost označuje nezpůsobilost k nestrannému a nezájatému posuzování záležitostí jiných a rozhodování o nich, která je zapříčiněna zejména poměrem k dané věci či k účastníkům řízení. Týká se především soudců, ale i jiných povolání, a jejím důsledkem je vyloučení z dalšího působení v řízení, protože účelem je zajistit objektivitu tohoto řízení a nestrannost v rozhodnutí o věci. Také notáři v řízení o dědictví, kde vystupují v roli tzv. soudních komisařů, mohou být podjati a posuzuje to právě soud, který je provedením úkonů v dědickém řízení pověřil. K řádnému posouzení otázky podjatosti je nezbytné vždy přihlížet k rozdílům v procesním postavení jednotlivých osob, na něž by podjatost mohla dopadat, blíže viz Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 4 Tz 90/2006, ze dne 8. 2. 2007.

zůstavitele, do jisté míry i do vypořádání dědictví a odpovědností za dluhy. Majetková zjištění a rozhodnutí o majetku a dlužích, zařazených do dědictví, nejsou vždy definitivní, a proto nejsou ani závazná pro osoby, které nebyly účastníky dědického řízení (s výjimkou likvidace dědictví), ve stanovených případech nejsou závazná ani pro samotné účastníky (viz § 175y odst. 1 OSŘ). Na samotnou existenci majetkových práv a závazků, vyplývajících z hmotného práva, tak nemá výsledek dědického řízení vliv.

Soudní komisař při zjišťování rozsahu a ceny majetku a existence a výše dluhů zůstavitele vychází především z výsledků předběžného šetření, zejména z údajů, uvedených v protokolu o předběžném šetření, které slouží jako východisko pro podrobnější zjišťování majetku a dluhů, ve výjimečných případech může jít i o konečný podklad pro další řízení a vydání rozhodnutí (např. pokud zůstavitel zanechal pouze peněžní hotovost, běžné bytové zařízení, šatstvo apod.). Dále soudní komisař vychází i ze zpráv, které mu byly sděleny na jeho dotaz dle § 128 OSŘ, ze shodných tvrzení účastníků řízení, z prostředků, jimiž lze ve smyslu ustanovení § 125 OSŘ zjistit stav věci (výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických či právnických osob, výslech účastníků, ohledání na místě – soupis majetku na místě samém apod.). Dluhy zůstavitele zjišťuje soudní komisař zejména dotazem u známých věřitelů, případně prostřednictvím vyhlášky podle § 175n OSŘ, kdy na návrh dědiců vydá soud usnesení, ve kterém vyzve věřitele, aby mu oznámili své pohledávky ve lhůtě, kterou v usnesení stanoví (jde o tzv. *konvokaci věřitelů*). Účelem svolání věřitelů je zejména vyjasnění okruhu zůstavitelových věřitelů a ochrana dědiců vůči těm věřitelům, kteří ve stanovené lhůtě nepřihlásili své pohledávky. Podrobnější postup soudního komisaře při zjišťování majetku a dluhů zůstavitele je upraven v § 88 - § 90 JednŘ. Při opatřování podkladů pro projednání dědictví po zůstaviteli je podle § 128 OSŘ dána povinnost každého sdělit bezplatně soudu (soudnímu komisaři) skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí. Tyto osoby mohou odepřít sdělení požadovaných údajů jen tehdy, pokud by tím způsobily nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým, popřípadě jde-li o údaje, které podléhají utajení nebo státem uznané povinnosti mlčenlivosti, nedošlo-li ke zproštění této povinnosti. Vedle této povinnosti zakotvuje zákon v § 175g OSŘ povinnost orgánů státní správy a samosprávy spolupůsobit na požádání soudního komisaře v dědickém řízení. Soudní komisař pak může tyto orgány (např. obecní úřady, katastrální úřady, orgány Policie ČR) požádat o součinnost při provedení úkonů, vyjmenovaných v § 175g OSŘ, mimo jiné i při zjišťování hodnoty zůstavitelova majetku a soupisu na místě samém.

Zjištění zůstavitelova majetku a jeho dluhů je východiskem pro pořízení soupisu aktiv a pasiv dědictví a pro určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů zůstavitele a čisté hodnoty

dědictví, případně výše jeho předlužení podle § 175o OSŘ. Předmětem dědění je veškerý majetek zůstavitele, který je způsobilý k přechodu na dědice, tedy věci, práva i jiné majetkové hodnoty, které smrtí zůstavitele nezanikají, a pro které neplatí zvláštní režim přechodu mimo dědické řízení.¹⁵⁴ Nejběžnějšími majetkovými hodnotami, které soudní komisař v dědickém řízení projednává, jsou:

- *nemovitosti* – s údaji podle katastru nemovitostí, (z lat. *immobilium*, to, co se nedá přemístit) je pozemek nebo stavba, spojená se zemí pevným základem. Může se např. jednat o dům, chatu, chalupu, garáž, zahradu, pole, louku, les, sad, park, rybník, pískovnu, zámek, továrnu, rozhlednu, altán apod. Může se také jednat o byt nebo nebytový prostor s bydlením spojený (např. sklepní kóje, komora či parkovací místo v podzemní domovní garáži atd.),
- *běžné a vkladové účty* – oceňují se výší zůstatku ke dni úmrtí zůstavitele, (BÚ je finanční účet, evidující finanční transakce mezi bankou, která je zřizovatelem tohoto účtu, a jejím klientem, který si jej u ní založil. VÚ tj. spořicí účet je účet, který slouží nejčastěji ke spoření nebo ukládání dočasně volných finančních prostředků s vyšším úročením),
- *hotovost* – s uvedením její výše a osoby, u níž je uložena, (hotové peníze neboli oběživo je jedna z forem peněz. Opakem oběživa jsou tzv. bezhotovostní peníze, tedy bankovní vklady),
- *cenné papíry* – (cenný papír je listina či listinu nahrazující záznam tj. evidence, které inkorporují (obsahují) soukromé právo a toto právo je se svým nosičem pevně spjato. Cenný papír představuje dokument, s nímž je svázána určitá hodnota, majetek a majetkový prospěch. U cenných papírů obecně je velmi důležité především rozlišovat druh, podobu a formu),
- *podnik zůstavitele* – (podnik je subjekt, který podniká za cílem dosažení zisku. V ekonomii se jedná o soubor hmotných, osobních a nehmotných složek sloužících k podnikání. Podnik je podnikatelský subjekt, který někdy splývá s pojmem firma),
- *věci osobní potřeby apod.* – šatstvo, prádlo a obuv,
- *motorová vozidla, přívěsy a návěsy* – (jako motorové vozidlo je zpravidla označován takový pozemní dopravní prostředek, který ke svému pohonu využívá

¹⁵⁴ K přechodu práv, která přechází jinak než děděním, viz podrobně ŠPOKOVÁ, E.: *Přechod práv jinak než děděním*, Ad Notam, č. 5 - 6, 2001, s. 112 a násl.

síly některého druhu motoru a který je využíván k přepravě lidí nebo materiálu po komunikacích nebo v terénu. Motorovými vozidly jsou i speciální vozidla a pojízdné pracovní stroje, které nejsou prvořadě určeny k přepravě. Motorová vozidla se podle konstrukce dělí na jednostopá (motocykly, jízdní kola s pomocným motorkem atd.) a dvoustopá (osobní a nákladní automobily, autobusy, speciální vozidla atd.). K některým motorovým vozidlům se připojují přípojná vozidla),

- *pohledávky* – s uvedením její výše, označením dlužníka a právního důvodu, (jde o právo věřitele na plnění od dlužníka. Spočívá v právu věřitele požadovat po dlužníkovi, aby něco dal (například peníze ve stanovené výši), konal, něčeho se zdržel nebo něco strpěl. Pohledávka může být peněžitá, nebo nepeněžitá. Jedná se o majetkovou hodnotu, kterou lze až na výjimky převést na jiného (postoupení pohledávky),
- *nábytek a ostatní zařízení domácnosti* – (nábytek, někdy označován jako mobiliář, je funkční vybavení obytných i neobytných prostor sloužící k různorodým činnostem od relaxace, užitkovou, či jako prostředek práce. Je nedílnou součástí funkčního vybavení obytných a jiných technických a hospodářských prostor. Podle § 115 ObčZ domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhradují náklady na své potřeby.
- *účet stavebního spoření* – (typ spoření, které vzniklo za účelem umožnit širokému spektru obyvatel formou výhodných podmínek spoření řešit a realizovat vlastní bytovou otázku. Stavební spoření vytváří za spoluúčasti státu podmínky pro tvorbu vlastního kapitálu, které neumožňuje žádná jiná forma spoření, a společně s výhodným úvěrem prostředky pro financování bydlení),
- *majetková práva autorská* – (autorské právo nechrání samotné myšlenky či ideje, pouze konkrétní díla, konkrétní vyjádření takových myšlenek, dílo v objektivně vnímatelné podobě. Autorským dílem je pouze jedinečný výsledek tvůrčí činnosti autora, dílem není námět, zpráva, informace, metoda, teorie, vzorec, graf, tabulka fyzikálních konstant, výstup počítačového programu apod. samy o sobě. Vedle autorského práva v užším smyslu jsou chráněna také tzv. práva související s právem autorským, kam patří práva výkonného umělce k vlastnímu výkonu, práva výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů, právo rozhlasového a televizního vysílatele a právo nakladatele).

- *dále jiné movité věci, hrobové příslušenství, členská práva a povinnosti v družstvu, obchodní podíl ve společnosti aj.*

Pro zjištění majetku a dluhů zůstavitele je zásadně rozhodný skutkový stav, existující v době smrti zůstavitele. Při zjišťování zůstavitelova majetku lze výjimečně přihlídnout k okolnostem, které nastaly po smrti zůstavitele. Tak je tomu např. tehdy, byla-li věc, patřící do dědictví, během dědického řízení prodána, neboť ji nebylo možné uschovat bez nebezpečí škody nebo nepoměrných nákladů (§ 175e odst. 1 a 3 OSŘ), nebo byla-li prodána v průběhu dědického řízení dědici se souhlasem soudu (§ 175r odst. 1 OSŘ). V těchto případech do aktiv dědictví nepatří prodaná věc, ale výtěžek, získaný prodejem věci.¹⁵⁵

Do pasiv dědictví náleží dluhy zůstavitele, jejichž existence úmrtím zůstavitele nezanikla, a dle většinového názoru, vycházejícího z dlouholeté praxe, patří do pasiv dědictví i přiměřené náklady, spojené s pohřbem zůstavitele, byť tyto vznikly až po zůstavitelově smrti.¹⁵⁶ Opačný názor, uvedený v odborné literatuře,¹⁵⁷ podle kterého náklady pohřbu nepatří do pasiv dědictví, se opírá o usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 19. února 1996, sp. zn. 18 Co 158/95,¹⁵⁸ dle kterého náklady, spojené s pohřbem zůstavitele, nemohou být zahrnuty do rozhodnutí soudu určované výše dluhů v době smrti zůstavitele podle § 175o odst. 1 OSŘ. Hlavními argumenty pro nezařazování přiměřených nákladů, spojených s pohřbem zůstavitele, do pasiv dědictví, je zjednodušení dědického řízení v praxi a vznik těchto nákladů až po smrti zůstavitele. S poukazem na znění § 470 ObčZ, který rozlišuje mezi dluhy, existujícími v době smrti zůstavitele, a přiměřenými náklady, spojenými s pohřbem zůstavitele. Dalším argumentem je i ustanovení § 175o odst. 1 OSŘ, které při určování obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popř. výše předlužení, vychází ze stavu v době smrti zůstavitele. Pro doplnění lze uvést, že postup soudů v této otázce (tj. zda náklady pohřbu patří, či nepatří do pasiv dědictví) není jednotný.

Pro zařazení dluhu do pasiv dědictví je rozhodující, zda dluh v době úmrtí zůstavitele existoval. Nezáleží na tom, kdy se stal dluh splatným, nebo kdy došlo k jeho přesnému vyčíslení. Pokud věřitel přihlásí svoji pohledávku do pasiv dědictví, avšak dědicové nebo některý z nich takový dluh popírají, nelze takovou pohledávku věřitele proti vůli účastníků do pasiv dědictví zařadit, a to bez ohledu na to, kdo je věřitelem. Proti vůli dědiců nebo

¹⁵⁵ BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC M.: *Občanský soudní řád, Komentář, 5. vydání*, Praha, C. H. Beck 2001, s. 679.

¹⁵⁶ Toto praxe vychází z úpravy, platné před rokem 1951, kdy náklady na pohřeb zůstavitele, přiměřené místní zvyklosti, stavu a jmění zemřelého, náležely podle § 549 obecného zákoníku občanského z roku 1811 k břemenu, váznoucímu na dědictví, a platily se tzv. ležící pozůstalosti, a pokud v ležící pozůstalosti peníze nebyly, bylo možno zcizit nebo zastavit předměty dědictví.

¹⁵⁷ Šrov. RYŠÁNEK, Z.: *Ještě jednou o nákladech pohřbu*, Ad Notam, č.1, 1997, s. 18 a násl.

¹⁵⁸ Viz k tomu blíže Právní rozhledy, č. 12, 1996, s. 571 - 572.

některého z nich může být do pasiv dědictví dluh zůstavitele zařazen jen tehdy, mají-li námitky dědice proti existenci dluhu takový charakter, že již na základě právního posouzení nemohou obstát (např. popírá-li dědic, že by kdy existoval dluh zůstavitele, přiznaný pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu).¹⁵⁹

V souvislosti s určováním rozsahu majetku a dluhů zůstavitele může dojít ke sporu o rozsah aktiv, či pasiv dědictví (či aktiv a pasiv SJM). Má-li takový spor skutkový základ, postupuje soudní komisař podle § 175k odst. 3 OSŘ. Podle tohoto ustanovení platí, že jsou-li aktiva a pasiva mezi účastníky sporná, omezí se soudní komisař jen na zjištění jejich spornosti. Při určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popř. výše jeho předlužení, k nim nepřihlíží. Obdobně soudní komisař postupuje i tehdy, měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek v SJM, a vznikne-li skutkový spor mezi pozůstalým manželem a některým dědicem ohledně aktiv a pasiv SJM. Nemá-li takový spor, uvedený v § 175k odst. 3 OSŘ, skutkový základ, a půjde-li jen o řešení sporné právní otázky, soudní komisař posoudí tuto otázku sám, v rámci dědického řízení. Právní úprava v případě nezařazení majetku nebo dluhů do aktiv a pasiv dědictví v důsledku postupu podle § 175k odst. 3 OSŘ nebo v případě sporných aktiv, či pasiv SJM podle § 175l odst. 1 OSŘ, umožňuje účastníkům řízení, aby se svého práva domáhali žalobou mimo řízení o dědictví (§ 175y odst. 1 OSŘ), a to jak v době, kdy dědické řízení dosud probíhá, tak i po jeho pravomocném skončení. O žalobě rozhoduje soud ve sporném řízení, jehož účastníky jsou jako žalobci či žalovaní všichni dědici, kteří mají postavení nerozlučných společníků. Osoby, které nebyly účastníkem řízení, se mohou podle § 175y odst. 2 OSŘ svého práva rovněž domáhat žalobou ve sporném řízení.

Z toho, co bylo výše uvedeno o zjišťování majetku a dluhů, vyplývá, že samotné zařazení věci či jiné majetkové hodnoty do aktiv dědictví, nemusí nutně znamenat, že šlo o majetek zůstavitele ke dni jeho smrti, stejně tak i nezařazení dluhu do pasiv dědictví nevypovídá nic o tom, zda dluh ke dni smrti zůstavitele skutečně existoval, či nikoli. Naopak souhlas dědiců se zařazením dluhu do pasiv dědictví neznamená, že došlo k uznání dluhu dědici podle § 110 ObčZ, a rovněž nemá vliv na běh promlčecí doby.

Na základě zjištění majetku a dluhů zůstavitele soudní komisař provede soupis aktiv a pasiv dědictví, a to zpravidla v protokolu o jednání. Výjimečně může být soupis aktiv a pasiv dědictví pořízen samostatně, mimo protokol, zejména pak tam, kde se o dědictví rozhoduje bez nařízení jednání. Soupis aktiv a pasiv však vždy tvoří součást dědického spisu.

¹⁵⁹ Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 196/98-62 ze dne 31. 7. 1998.

Zanechal-li zůstavitel kromě svého výlučného majetku i majetek, patřící do SJM (§ 143 ObčZ), případně měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem pouze majetek, patřící do SJM, je nutno v dědickém řízení provést vypořádání takového majetku. Existence SJM je vázána pouze na dobu trvání manželství, SJM tak zaniká nejpozději zánikem manželství (tj. v tomto případě smrtí zůstavitele). Vypořádání SJM je nutno provést i v případě, že manželé smlouvou, uzavřenou podle § 143a odst. 2 ObčZ, vyhradili zcela nebo zčásti vznik SJM ke dni zániku manželství. Vypořádáním SJM se uspořádávají majetkové vztahy mezi manžely podle zásad, uvedených v § 149 odst. 2 a 3 ObčZ. Základní zásadou, ze které se při vypořádání vychází, je pravidlo, že podíly obou manželů na majetku, patřícím do jejich SJM, jsou stejné. Stejně jsou zásadně i podíly na závazcích, které tvoří součást SJM (závazky obou manželů, vzniklé za trvání manželství, jsou povinni manželé splnit rovným dílem). Tyto podíly na majetku či závazcích SJM však mohou být s přihlédnutím k dalším pravidlům, uvedeným v § 149 ObčZ, modifikovány, a to zejména v důsledku zápočtů podle § 149 odst. 2 ObčZ, dále i s přihlédnutím k péči o rodinu, k zájmům nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení SJM atd. Soudní komisař provede na základě shodných tvrzení účastníků úplný soupis majetku a závazků, tvořících zaniklé SJM. Jsou-li mezi účastníky sporná aktiva, či pasiva SJM, postupuje soudní komisař podle § 175k odst. 3 OSŘ. Omezí se tedy na zjištění spornosti těchto aktiv, či pasiv, a v usnesení, vydaném podle § 175l odst. 1 OSŘ o vypořádání SJM, k nim nepřihlíží. Soudní komisař na základě soupisu aktiv a pasiv SJM určí usnesením obvyklou cenu majetku v SJM v době smrti zůstavitele (vychází přitom ze shodných prohlášení účastníků o určení obvyklé ceny, ze znaleckých expertiz nebo znaleckých posudků znalce ustanoveného soudem dle § 127 OSŘ). Soud dále v usnesení podle zásad, uvedených v ObčZ (viz výše), určí, co z tohoto majetku patří do dědictví, a co patří pozůstalému manželovi. Případný rozdíl v hodnotě podílů se vyrovnává pohledávkou, která se zařazuje do soupisu aktiv, nebo pasiv dědictví jako tzv. náhradová pohledávka zůstavitele nebo pozůstalého manžela.¹⁶⁰ Při vypořádání SJM musí být přihlédnuto k tomu, že některá majetková práva po zůstaviteli, která tvoří součást SJM, přechází podle zvláštní právní úpravy přímo na stanovené subjekty. Jedná se např. o přechod členství v bytovém družstvu na pozůstalého manžela, jestliže manželé byli společnými nájemci družstevního bytu a společnými členy bytového družstva (§ 707 odst. 2 ObčZ), a přechod práv a povinností ze

¹⁶⁰ Jelikož při vypořádání SJM není většinou možno přesně zachovat ceny podílů, vyrovnává se rozdíl odpovídající pohledávkou. Ten z manželů, který dostal na věcech, patřících do SJM, menší hodnotu, bude mít pohledávku. Této pohledávce pak odpovídá dluh druhého manžela. K možným variantám při vypořádání SJM viz Schelleová, I.: *Český civilní proces*, Praha, Linde 1997, s. 292.

stavebního spoření na pozůstalého manžela (§ 8 odst. 1 zákona č. 96/1993 Sb. v platném znění).¹⁶¹ K tomuto přechodu soud přihledne v řízení o dědictví, tj. hodnota těchto práv a povinností se započítává na podíl pozůstalého manžela, který mu ze SJM náleží.

Rozhodnutí o vypořádání SJM zůstavitele a pozůstalého manžela může být vydáno v podobě samostatného usnesení, a je proti němu přípustné odvolání. Uvedené rozhodnutí se doručuje do vlastních rukou účastníků. Pozůstalý manžel je v této fázi účastníkem řízení, i kdyby nebyl dědicem. V řízení o dědictví se pak, pokračuje po právní moci tohoto rozhodnutí a vychází se z něho při soupisu aktiv a pasiv dědictví a při určení obvyklé ceny majetku zůstavitele a výše jeho dluhů. Je-li to účelné a dosáhne-li se rychlejšího a hospodárnějšího postupu v dědickém řízení, může být usnesení podle § 175l OSŘ o vypořádání SJM součástí usnesení o dědictví podle § 175q OSŘ. V praxi tomu tak bývá většinou.

Vyjde-li před pravomocným skončením dědického řízení najevo další majetek, patřící do SJM, soudní komisař o jeho vypořádání rozhodne samostatným usnesením (§ 175l odst. 2 OSŘ). Při vydání tohoto usnesení soudní komisař postupuje stejně, jako při vydání původního usnesení. Původní usnesení však zůstává nedotčeno. Soudní komisař vydává nové samostatné usnesení, které se týká jen dalšího zjištěného majetku, který se vypořádává stejným poměrem, jako v původním usnesení. Pokud by nový majetek, patřící do SJM, vyšel najevo až po právní moci usnesení o dědictví, bylo by to důvodem pro zahájení dodatečného řízení o dědictví, podle § 175x OSŘ.

Na základě provedeného soupisu aktiv a pasiv dědictví vydá soudní komisař usnesení, kterým určí obvyklou cenu majetku, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví, popř. výši jeho předlužení v době smrti zůstavitele (§ 175o odst. 1 OSŘ). Obvyklou cenou majetku, patřícího do dědictví, je třeba rozumět cenu, za kterou bylo možno v době smrti zůstavitele tento majetek prodat, s dodržáním případných cenových předpisů o regulaci cen, platných v době smrti zůstavitele.¹⁶² OSŘ pojem „obvyklá cena“ v žádném svém ustanovení nedefinuje. Pojem obvyklá cena se dále vyskytuje v § 2 zákona č. 151/1997 Sb. o oceňování majetku, kde je obsažena i definice tohoto pojmu. Tento zákon lze však použít pouze tehdy, odkazují-li na něj zvláštní právní předpisy. OSŘ při použití pojmu obvyklá cena majetku na shora uvedený zákon o oceňování majetku neodkazuje a při jejím stanovení je tedy nutno vystačit pouze s instituty OSŘ. Při zjišťování obvyklé ceny majetku v dědickém řízení není tedy možné bez dalšího aplikovat zákon o oceňování majetku, ale je třeba použít důkazní prostředky,

¹⁶¹ BÍLEK, P., DRÁPAL, L., JINDŘICH, M., WAWERKA, K.: *Notářský řád a řízení o dědictví - Komentář, 1. vydání*, Praha, C.H. Beck 2000, s. 413.

¹⁶² BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC M.: *Občanský soudní řád. Komentář, 5. vydání*, Praha, C. H. Beck 2001, s. 685-686.

přípustné v občanském soudním řízení. Může se jednat o znalecký posudek, který může, ale také nemusí být zpracován podle platného oceňovacího předpisu, ale lze vycházet i ze shodných tvrzení účastníků, jak to umožňuje ustanovení § 120 odst. 4 OSŘ.¹⁶³ Vždy závisí na soudním komisaři samotném, jaké prostředky použije ke zjištění stavu věci (§ 125 OSŘ). Pro určení, jakým způsobem bude obvyklá cena zjištěna, je zásadní zejména to, jaký je dosavadní průběh řízení o dědictví. Tam, kde je řízení komplikováno spory mezi dědici, případně i z jiných důležitých důvodů, nelze pro zjištění obvyklé ceny využít shodná tvrzení účastníků, a bude nutno vyžadovat znaleckou expertizu (§ 129 OSŘ; jde o posudek předložený některým z dědiců) nebo přistoupit k ustanovení znalce podle § 127 OSŘ, kterému soud uloží vypracovat písemný znalecký posudek. Není vyloučeno ani použití § 136 OSŘ, kdy soudní komisař zjistí obvyklou cenu podle své úvahy, a to tam, kde by bylo možno cenu zjistit jen s nepoměrnými obtížemi, nebo ji nelze zjistit vůbec. Vzhledem k tomu, že jsem tržní odhadce nemovitostí certifikovaný Českou komorou odhadců majetku, nejsem toho názoru, že by si soudní komisař či účastníci mohli sami dle své úvahy stanovit obvyklou cenu, jelikož podle praxe, chce každý „svoji“ obvyklou cenu mít co nejvyšší. Dle zkušeností si myslím, že by obvyklou cenu měl vždy stanovit pouze znalec z oboru.

Usnesení podle § 175o odst. 1 OSŘ, kterým soud určí obvyklou cenu majetku, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví, popř. výši jeho předlužení v době smrti zůstavitele, je zpravidla součástí usnesení o dědictví podle § 175q odst. 1 OSŘ. V odůvodněných případech je však účelné, popř. i nutné, aby toto rozhodnutí bylo vydáno samostatně. Jde zejména o řízení, ve kterém má být soudem péče o nezletilé schválena dohoda o vypořádání dědictví, jejímž účastníkem je nezletilý. Tady je totiž třeba, aby před samotným schválením dohody byla pravomocně určena obvyklá cena majetku zůstavitele, výše dluhů a čistá hodnota dědictví. Teprve pak lze posoudit, zda je dohoda o vypořádání dědictví uzavřena v zájmu nezletilého. Obdobná situace, tj. nutnost vydání usnesení podle § 175o OSŘ v samostatné podobě, nastává, jde-li o dědice, který nemá plnou způsobilost k právním úkonům, a je v dědickém řízení zastoupen opatrovníkem.

Zákon v ustanovení § 175o odst. 2 OSŘ počítá s možností, že soudní komisař před pravomocným skončením dědického řízení zjistí nové skutečnosti, které vyžadují změnu usnesení podle § 175o odst. 1 OSŘ, neboť ovlivňují výši obvyklé ceny majetku zůstavitele či výši jeho dluhů a čistou hodnotu dědictví, popř. výši předlužení dědictví. Podle § 175o odst. 2 OSŘ lze měnit jen pravomocné usnesení o určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté

¹⁶³ RYŠÁNEK, Z.: *Cena majetku v dědickém řízení po I. I. 2001*, Ad Notam, č.6, 2000, s. 727.

hodnoty dědictví. Postupem podle § 175o odst. 2 OSŘ ovšem nelze napravovat nedostatky usnesení podle § 175o odst. 1 OSŘ (ty lze napravit buď vydáním opravného usnesení, nebo v odvolacím řízení). Je určen pouze ke změně, kterou si vyžádaly nové skutečnosti, o kterých soudní komisař při vydání původního usnesení nevěděl (např. zjištění, že do aktiv dědictví patří další věc). Zjistí-li se však nové skutečnosti, které ovlivňují obvyklou cenu majetku, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví, až po právní moci usnesení o dědictví (§ 175q OSŘ), pak je zapotřebí postupovat podle § 175x OSŘ, tedy zahájit dodatečné řízení o dědictví.

5.7 Rozhodnutí o ukončení řízení o dědictví

Vydání usnesení o dědictví podle § 175q OSŘ je konečnou fází a výsledkem dědického řízení.

Z teorie a názorů odborníků v oblasti práva se nelze setkat s jednotným názorem, zdali je usnesení o dědictví rozhodnutím konstitutivním nebo deklaratorním. I samotné toto dělení rozhodnutí se mnohdy neseťká s úspěchem. „*Proti konstitutivním rozsudkům někteří teoretici argumentují tím, že soudci v žádném případě nenáleží, aby vytvářel právo, neboť to přísluší pouze zákonodárnému orgánu. Odpůrci těchto argumentů zase namítají, že soudce v žádném případě netvoří normu obecnou (na rozdíl od zákonodárce), platnou i pro jiné případy, nýbrž normu upravující právní vztah jen na konkrétním rozhodovaném případě.*“¹⁶⁴

Profesorka JUDr. Alena Winterová se přiklání k názoru, že usnesení o dědictví má povahu spíše deklaratorní. Jako výjimku a povahu konstitutivního rozhodnutí připouští usnesení, jímž se schvaluje dědická dohoda a zároveň rozhodnutí, kterým se vypořádává SJM, které zaniklo v důsledku smrti zůstavitele. Stejným způsobem a tedy konstitutivní povahou je výslovně charakterizovaná dohoda o vypořádání dědictví ve Velkém akademickém komentáři, Občanského zákoníku od autora Karla Eliáše a kolektivu. Tuto povahu usnesení tak určuje především proto, že dědici vytváří zcela nový stav práv a povinností, než byl před smrtí zůstavitele. Dle názoru Doc. JUDr. Jiřího Mikeše je povaha tohoto usnesení deklaratorní. Toto tvrzení vysvětluje především tím, ... „*že účelem dědického řízení je zjednat dědickou legitimaci tomu, kdo splnil zákonem dané předpoklady pro nástupnictví po zůstaviteli.*“

Pokud bych měl sám vycházet z definic v publikacích a odborných článcích, pak bych usnesení o ukončení dědického řízení obecně charakterizovala spíše jako deklaratorní. V rámci tohoto usnesení přechází práva a povinnosti na způsobilého dědice, který se dostává do

¹⁶⁴ SCHELLOVÁ, I. a kol. *Civilní proces. I. vydání.* Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 544.

nového postavení, nicméně ale stále přechází ty samé práva a povinnosti, které existovaly před smrtí zůstavitele. Soud v tomto případě nezakládá nový právní stav, ale pouze deklaruje stejný rozsah práv a povinností po zůstaviteli, který přechází na dědice. Podle mne je povaha deklaratorní zcela jasná v případě, že dědictví po zůstaviteli nabývá jeden dědic. Otázkou je, jestli stejnou povahu rozhodnutí udrží i v případě, že dědictví nabývá dle dědických podílů dědiců více. Přechází sice stejná práva a povinnosti po zůstaviteli, ale mezi dědici vznikají nové právní vztahy, např. v podobě spoluvlastnictví k jednotlivým majetkovým právům z dědictví dle dědických podílů.

Hned v úvodních ustanoveních dědického řízení se v § 175a odst. 3 OSŘ dočteme, že formou rozhodnutí v dědickém řízení je usnesení. Rozhoduje tak soudní komisař jménem soudu na základě pověření dle ustanovení § 38 OSŘ. Pro vyhotovení usnesení je směrodatné především ustanovení § 169 OSŘ. Musí obsahovat záhlaví, samotný výrok, odůvodnění, příslušná poučení, den a místo vydání s podpisem notáře a závěrem otiskem úředního razítka notáře. V záhlaví se v usnesení uvádí jméno a příjmení soudního komisaře, označení účastníků řízení popřípadě i jejich zástupců a označení projednávané věci. Obsah výroku záleží na typu ukončení dědického řízení. Není pravidlem, že by každé usnesení v dědickém řízení obsahovalo odůvodnění. Pokud se zcela vyhovuje návrhu, kterému žádný účastník neodporoval, pak odůvodnění usnesení neobsahuje. V poučení je třeba uvést informace o právu podání odvolání a lhůtě pro jeho podání. Místem podání je pak adresa soudu, který příslušného notáře pověřil k projednání věci. Soud je vázán usnesením, jakmile ho vyhlásil. V případě, že nebylo vyhlášeno, je jím vázán jakmile bylo doručeno a není-li ani toho třeba, pak jakmile bylo vyhotoveno.

Nabytím právní moci tohoto usnesení dědické řízení končí (§ 175s odst. 1 OSŘ). Jde o rozhodnutí ve věci samé, které má zpětné účinky ke dni smrti zůstavitele (tam, kde dochází k přechodu majetku na právní nástupce zůstavitele na základě dědění).

Ustanovení § 175q odst. 1 OSŘ vyjmenovává jednotlivé druhy usnesení o dědictví, a to:

- a) usnesení o potvrzení nabytí dědictví jedinému dědici,*
- b) usnesení o potvrzení, že dědictví, které nenabyl žádný dědic, připadlo státu,*
- c) usnesení o schválení dohody o vypořádání dědictví,*
- d) usnesení o schválení dohody o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů,*
- e) usnesení o potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů, nedojde-li mezi dědici k dohodě.*

Ad a) Usnesení o potvrzení nabytí dědictví jedinému dědici

Jde o nejjednodušší případ skončení dědického řízení. Toto usnesení lze vydat pouze tam, kde je podle hmotného práva povolán dědit pouze jeden dědic, ať už je to dědic ze zákona či ze závěti, který dědictví neodmítl (§ 175q odst. 1 písm. a) OSŘ; § 481 ObčZ). Usnesení, kterým se potvrzuje nabytí dědictví jedinému dědici, má deklaratorní charakter, neboť deklaruje právní stav, který existoval podle hmotného práva již ke dni smrti zůstavitele. O tento druh usnesení nejde tam, kde dědictví sice nabývá pouze jeden dědic, avšak jako důsledek dohody, uzavřené s ostatními spoludědici, kteří dědictví neodmítli, ale v dohodě z dědictví ničeho nepožadovali (jde o usnesení podle § 175q odst. 1 písm. c) OSŘ).

Jestliže soud potvrdí nabytí dědictví jedinému dědici, není třeba k projednání dědictví nařizovat jednání (§ 175j OSŘ). Použití tohoto postupu však nesmí být na újmu výkonu procesních práv a povinností účastníka řízení.

Podle ustanovení § 175q odst. 1 písm. a) OSŘ bude vzhledem k absenci zvláštní právní úpravy patrně nutno postupovat i v případě, že zůstavitel zřídí závětí nadaci, jak mu to umožňuje ustanovení § 477 odst. 2 ObčZ, a vloží do nadace veškerý svůj majetek, který mu bude patřit ke dni smrti. Zvláštností tohoto postupu je to, že nadace ke dni smrti zůstavitele neexistuje, a není závětním dědicem v pravém slova smyslu. Výrok usnesení pak nebude znít „*potvrzuje se nabytí dědictví nadaci*“, ale „*na základě závěti zůstavitele se zřizuje nadace*“.¹⁶⁵

Ad b) Usnesení o potvrzení, že dědictví, které nenabyl žádný dědic, připadlo státu

Dle tohoto ustanovení se bude postupovat tehdy, není-li žádného dědice z titulu závěti ani ze zákona nebo nastala-li situace, že zůstavitel zanechal dědice, ale ti z nějakého zákonného důvodu nedědí.¹⁶⁶ Na základě tohoto usnesení a dle ustanovení § 462 ObčZ pak případně dědictví státu jako tzv. odúmrtí. Za stát poté jedná především Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových¹⁶⁷.

¹⁶⁵ HOLUB, M. a kol.: *Občanský zákoník - Komentář, 1. svazek, 2. aktualizované a doplněné vydání*, Praha, Linde 2003, s. 712.

¹⁶⁶ Tato situace by nastala např., pokud by dědictví odmítli dle ustanovení § 463 a neuplatnilo by se dále právo reprezentace, či jsou nezpůsobilí dědit pro některý ze zákonných důvodů, či jsou platně vyděděni. Dalším příkladem by mohla být neplatnost závěti atd.

¹⁶⁷ (ÚZSVM) byl zřízen 1. 7. 2002 zákonem č. 201/2002 Sb. Úřad je organizační složkou státu a samostatnou účetní jednotkou. Svou činnost Úřad vykonává prostřednictvím Územních pracovišť, která působí v sídlech krajských soudů a v hlavním městě Praze. Územní pracoviště zajišťují činnost pro územní obvody krajských soudů a pro území hlavního města Prahy. Ze zákona jsou Územní pracoviště zároveň doručovacími místy. Úřad jedná v řízení před soudy, rozhodci nebo stálými rozhodčími soudy, správními úřady a jinými orgány ve věcech týkajících se majetku státu namísto organizačních složek, které jsou příslušné hospodařit s tímto majetkem podle zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích a podle zákona č. 202/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 182/1963 Sb., o Ústavním soudu, ... Jednání Úřadu zahrnuje veškeré procesní úkony, které by v řízení podle zvláštního předpisu za stát mohla vykonat organizační složka. Dále Úřad zpracovává právní stanoviska v jednotlivých věcech týkajících se

V rámci odúmrti se stát dostává do odlišného postavení než by byl, kdyby mu bylo dědictví odkázáno na základě platné závěti. Stát v daném případě nemůže dědictví odmítnout, má však podobné postavení jako dědic v rámci odpovědnosti za dluhy zůstavitele. Jisté zvýhodnění má i na základě ustanovení § 472 ObčZ. „*Stát totiž platí zůstavitelovy dluhy penězi z dědictví, není-li možno uhradit peněžitý dluh zcela nebo z části penězi z dědictví, může stát použít k úhradě i věci, které jsou předmětem dědictví a svou hodnotou odpovídají výši dluhu. Odmítne-li věřitel přijetí těchto věcí, může stát navrhnout, nebylo-li dědictví již pravomocně skončeno a připadá-li státu dědictví jako celek, likvidaci dědictví.*“¹⁶⁸ Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu lze v rámci odpovědnosti za dluhy zůstavitele navrhnout likvidaci dědictví jen v případě vyčerpání všech variant uvedených v ustanovení § 472 odst. 2 OSŘ. Nařídít likvidaci dědictví však nelze po právní moci usnesení, že dědictví připadá státu.¹⁶⁹ Dalším rozdílem v postavení státu je i to, že stát nemůže uzavírat dohodu o vypořádání dědictví s jinými dědici, pokud státu připadá pouze část dědictví jako odumrtí.¹⁷⁰

V případě, že dědictví připadá státu, provede soudní komisař nejprve neodkladná opatření spočívající v zajištění a převzetí klíčů od bytu či nemovitosti zůstavitele do úschovy soudního komisaře, dále zapečetí nemovitosti popř. byt zůstavitele, ve kterém bydlel. Při tomto úkonu zběžně prohlédne (ve většině případů za účasti právního zástupce okresního úřadu pro zastupování státu) zda se v bytě či nemovitosti nenalézá závěť zůstavitele a provede všechny úkony, které by zabránily nějaké škodě na majetku zůstavitele (např. zajistí zvířectvo, pozavírá okna atd.). Pokud by byly nalezeny při prohlídce soudního komisaře cennosti, peněžní prostředky či vkladní knížky, převezme tyto věci a uloží do úschovy soudního komisaře. Poté provádí dokazování ohledně rozsahu majetku zůstavitele a obvykle na rozdíl od dědického řízení, kdy majetek nepřipadá státu, dochází i k oceňování movitého i nemovitého majetku zůstavitele soudními znalci, kteří jsou ustanoveni na základě usnesení okresního soudu soudním komisařem, což se obvykle provádí za účasti soudního komisaře, právního zástupce ČR-Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových a soudních znalců na místě samém. Na toto usnesení se zároveň vztahuje ustanovení § 175j OSŘ, díky kterému nemusí být nařízeno jednání. I státu by měly být zachována procesní práva v řízení, ačkoliv sám nemůže dědictví odmítnout. V prvé řadě by měl být vyrozuměn o tom, že mu má dědictví

majetku na základě žádosti organizačních složek státu a státních organizací nebo Pozemkového fondu. Sídlem Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových je Praha, kde se zároveň nacházejí dvě Územní pracoviště – pro hl. město Prahu a pro Střední Čechy. Dalších šest Územních pracovišť se nachází v Plzni, Ústí nad Labem, Hradci Králové, Brně, Ostravě a v Českých Budějovicích

¹⁶⁸ ŠVESTKA, J. a kol.: *Občanský zákoník II. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1427.

¹⁶⁹ Sbírka rozhodnutí a stanovisek vydávaných Nejvyšším soudem ČR 13/2003, sp. zn. 21 Cdo 2143/2000.

¹⁷⁰ Další rozdíl je např. v právu na pojistné plnění z pojištění osob, pokud je pojistnou událostí smrt zůstavitele. Toto právo a tedy povinnost pojišťovny plnit státu v daném postavení nepřipadá.

případnout. Provádí-li se dokazování, musí mít možnost navrhnout důkazy, vyjádřit se k provedeným důkazům apod., nebo se alespoň vyjádřit k podkladům, s nimiž byl seznámen.¹⁷¹

Není pravidlem, že státu případně dědictví výlučně tehdy, když není žádného jiného dědice. Zůstavitel mohl zanechat závěť o části svého majetku a dále nezanechal žádné zákonné dědice. Pak nastane situace, že zbylá část majetku případně státu jako odúmrtí. V daném případě bude usnesení obsahovat výrok, ve kterém bude potvrzeno, že část dědictví případně státu jako odúmrtí. Druhým výrokiem bude potvrzení nabytí části dědictví dědici ze závěti, či schválena dohoda o vypořádání dědictví, bylo-li dědiců ze závěti více. Jak bylo výše uvedeno, státu nepřísluší uzavírat dohody o vypořádání dědictví.

Povolal-li zůstavitel v závěti k dědění stát, má stát stejné postavení, jako každý jiný závětní dědic, a ustanovení § 175q odst. 1 písm. b) OSŘ na takový případ nedopadá.

Ad c) Usnesení o schválení dohody o vypořádání dědictví

Je-li více dědiců, aniž je rozhodující, na základě jakého dědického titulu (ze závěti, či ze zákona) jsou povoláni dědit, mohou se mezi sebou vypořádat o dědictví dohodou (§ 482 ObčZ). Jde o shodný projev vůle všech dědiců, kterým svědčí dědické právo po zůstaviteli, a kteří jsou vedle sebe povoláni dědit (dědickou dohodu nemohou uzavírat ti, jejichž dědické právo se navzájem vylučuje); soud takovou dohodu usnesením schválí (§ 175q odst. 1 písm. c) OSŘ), pokud neodporuje zákonu nebo dobrým mravům. Vypořádat dědictví v podobě dohody a platně ji tak uzavřít lze pouze před soudním komisařem popřípadě soudem.¹⁷² Pouze v takovém dědickém řízení, ve kterém se uzavírá dohoda o vypořádání dědictví, se účastníci mohou odchýlit od velikosti svých dědických podílů, stanovených v zákoně nebo v závěti (není vyloučeno, že na základě takové dohody některý z jejích účastníků nenabude z dědictví ničeho, případně nabude méně, či více, než je jeho dědický podíl, popř. namísto nabytí konkrétního majetku z dědictví bude dohodnuta finanční výplata ze strany jiného spoludědice). Tím lze současně zabránit vzniku potenciálně problematických spoluvlastnických vztahu, resp. vzniku společných práv k majetku, patřícímu do dědictví. Je to v zájmu dědiců samotných, aby se tak předešlo možným budoucím sporům. Nejsou-li totiž dědicové schopni se dohodnout o vypořádání dědictví, lze si představit, jaké vztahy mezi nimi vzniknou poté, kdy nabudou majetek, patřící do dědictví, společně podle velikosti svých podílů.¹⁷³

¹⁷¹ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2005, s. 239.

¹⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 32 Odo 626/2003, C 2714.

¹⁷³ SCHELLEOVÁ, I: *Dědictví a dědické právo*, Praha, Computer Press, Praha 2001, s. 65.

Zákon tak jednoznačně preferuje dohodu podle § 482 ObčZ jako způsob skončení dědického řízení, je-li k dědění povoláno více dědiců a nejde-li o dědictví předlužené. Jiné řešení, tj. potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů, přichází v úvahu jen tehdy, pokud k dohodě o vypořádání dědictví mezi dědici nedojde, nebo pokud nebyla taková dohoda soudem schválena pro rozpor se zákonem nebo dobrými mravy a jiná dohoda posléze uzavřena nebyla. Jestliže soud usnesením dohodu o vypořádání dědictví neschválí, může v řízení pokračovat až po právní moci tohoto usnesení (§ 175q odst. 3 OSŘ). To však nevylučuje, aby dědici uzavřeli o vypořádání dědictví dohodu novou.

Dohodu o vypořádání dědictví musí uzavřít všichni dědicové a tato se musí týkat veškerého majetku, který byl pojat do soupisu aktiv dědictví. Dědicové uzavírají dohodu buď osobně, nebo prostřednictvím zástupců, pověřených na základě písemné plné moci, která je k tomu opravňuje. Za osoby, které nemají plnou způsobilost k právním úkonům, uzavírají dohodu jejich zákonní zástupci (rodiče nezletilého, opatrovník). Aby bylo možno dohodu, jejímž účastníkem je i taková osoba, považovat za uzavřenou, musí být tento právní úkon schválen pravomocným rozsudkem soudu péče o nezletilé, resp. opatrovnického soudu. Soud dohodu schválí tehdy, je-li v zájmu nezletilého nebo osoby zbavené či omezené ve způsobilosti k právním úkonům. O schválení dohody o vypořádání dědictví podle § 482 odst. 2 ObčZ může soud v dědickém řízení rozhodnout teprve poté, co nabyl právní moci rozsudek soudu péče o nezletilé, resp. opatrovnického soudu, ve smyslu § 28 ObčZ. Za dědice, který před uzavřením dohody o vypořádání dědictví zemřel, uzavírají dohodu o vypořádání dědictví jeho právní nástupci, tedy jeho dědici, kteří dědictví neodmítli. Dědictví však nepřipadne přímo těmto právním nástupcům, nýbrž ho primárně nabývá zemřelý dědic, který se dožil smrti zůstavitele, a který před uzavřením dohody o vypořádání dědictví zemřel.¹⁷⁴

Zatímco vypořádání dědictví ohledně veškerých aktiv, zahrnutých do dědictví, je pro platnost dohody nezbytné, pasiv dědictví se dohoda výslovně týkat nemusí, a tak tomu i v praxi většinou bývá. Za této situace odpovídají dědicové za pasiva dědictví (tj. náklady pohřbu a dluhy zůstavitele) podle poměru toho, co z dědictví nabyli, k celému dědictví (§ 470 odst. 2 ObčZ), a to do výše ceny nabytého dědictví.¹⁷⁵ Pokud by však podle dohody měli dědicové odpovídat v jiném poměru, byl by k tomuto vypořádání nutný souhlas zůstavitelova

¹⁷⁴ ELIÁŠ, K. a kol.: *Občanský zákoník, Velký akademický komentář. 1. svazek. 1. vydání.* Praha: Linde, 2008, s. 1341.

¹⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 2. 2005, sp. zn. 32 Odo 246/2003 určuje, že pokud si dědici odlišně upraví odpovědnost za dluhy po zůstaviteli bez souhlasu věřitelů, zavazuje tato dohoda pouze samotné dědice a věřitelé jí nejsou vázáni.

věřitele, a ten by byl i účastníkem dědického řízení ve smyslu ustanovení § 175b odst. 2 OSŘ, neboť se vypořádává jeho pohledávka.

Stát, kterému připadá dědictví jako takzvaná „odúmrť“, dědickou dohodu uzavřít nemůže. Toto platí i pro nadaci a nadační fond zřízený závětí zůstavitelem. Nadace není v pravém slova smyslu dědicem. V době úmrtí zůstavitele neexistuje a neexistuje ani v době uzavírání dohody o vypořádání dědictví.¹⁷⁶

V dědické dohodě je také možné dohodnout zajištění závazku k výplatě formou sjednání zástavního práva k majetku z dědictví. Nutno podotknout, že možnost zajistit výplatu na dědický podíl vyplývající z dědické dohody zástavním právem k majetku z dědictví není v praxi často využívána. Základem právní úpravy vzniku zástavního práva je ustanovení § 156 ObčZ, které stanoví, že zástavní právo vzniká na základě písemné smlouvy nebo rozhodnutí soudu o schválení dohody o vypořádání dědictví, dále pak na základě rozhodnutí soudu nebo správního úřadu nebo ze zákona. Zástavou může být jak věc movitá či nemovitá, jakož i podnik či jiná věc hromadná, soubor věcí, pohledávka nebo jiné majetkové právo, pokud to jeho povaha připouští, byt nebo nebytový prostor, obchodní podíl, cenný papír nebo předmět průmyslového vlastnictví. Řešení spočívající v zajištění závazku k výplatě na dědický podíl se jeví jako vhodné tam, kdy jeden z dědiců podle dohody o vypořádání dědictví nabude nemovitost, která je předmětem dědictví, avšak nemá dostatek peněžních prostředků na výplatu ostatních dědiců. Pak je výplata obvykle sjednána v několika splátkách s tím, že sjednané lhůty jsou přiměřeně dlouhé a mohou tedy vznikat obavy, aby takto sjednaná výplata byla opravdu poskytnuta. V případě neplnění sjednaného závazku pak může zástavní věřitel dosáhnout uspokojení své pohledávky z výtěžku zpeněžení zástavy.

V dědické dohodě je také možné zřídit věcné břemeno k nemovitosti, která je předmětem dědictví. Tato možnost je na rozdíl od zajištění závazku k výplatě zástavním právem v praxi hojně využívána. Základem právní úpravy vzniku věcných břemen je ustanovení § 151o ObčZ, podle kterého věcná břemena vznikají písemnou smlouvou, na základě závěti ve spojení s výsledky řízení o dědictví, schválenou dohodou dědiců, rozhodnutím příslušného orgánu nebo ze zákona. Vzniká-li věcné břemeno schválenou dohodou dědiců, považuje se rozhodnutí o schválení dědické dohody za právní skutečnost znamenající modus v ostatních případech smluvního zřizování věcných břemen. Současná právní úprava pochybnosti právní teorie vztahující se ke shora uvedenému zcela odstranila, neboť usnesení o schválení dědické dohody je považováno za rozhodnutí dle § 7 zákona č.

¹⁷⁶ ELIÁŠ, K. a kol.: *Občanský zákoník, Velký akademický komentář. 1. svazek. 1. vydání.* Praha: Linde, 2008, s. 1339.

265/1992 Sb. a vznik, změna či zánik věcných práv k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí se na jeho základě zapisují do katastru nemovitostí záznamem. Nejčastějším zřízovaným věcným břemenem bude věcné břemeno bydlení, které je nutné přesně vymezit, neboť rozsah subjektivních práv a povinností vztahující se k věcnému břemeni není zákonem stanoven. Vlastní obsah věcných břemen může být velice rozmanitý, povinnost osoby povinné z věcného břemene by pak měla být stanovena ve formě *facere*, *omittere* a *pati*.

Dohoda se zapisuje do protokolu u soudního komisaře a je podepsána všemi účastníky. Účinnosti nabývá až jejím schválením soudním komisařem. Nastane-li situace, že soudní komisař dohodu neschválí, pro nesplnění některých z výše uvedených předpokladů, lze v řízení pokračovat až po právní moci tohoto usnesení. Postupovalo by se pak podle ustanovení § 175q odst. 1 písm. d) OSŘ, pokud by neuzavřeli dohodu novou.

Soudní komisař celou dohodu o vypořádání dědictví usnesením schválí, splňuje-li všechny podmínky. Nelze tedy jakoukoliv část dohody vypustit ve výroku usnesení, i kdyby byla zbytečná. Soud musí schválit její úplné znění.

Změnu dohody nelze navrhnout pouze jedním účastníkem řízení bez účasti všech ostatních účastníků. Jakékoliv změny s dohodou spojené musí být odsouhlaseny všemi dědici, kteří ji uzavírali, do právní moci rozsudku. Pokud tak dědici neučiní, má se za to, že dohoda nebyla vůbec uzavřena.

Pokud by nastala situace, že by se po jejím uzavření objevil další majetek, či další dědic a dohoda by ještě nebyla pravomocně schválena, je zapotřebí uzavřít dohodu novou. Účastníci řízení o dědictví mohou až do právní moci rozhodnutí o schválení dohody dědiců od uzavřené dohody odstoupit souhlasnými projevy vůle ve smyslu ustanovení § 48 odst. 1 ObčZ a nahradit ji dohodou novou.

Usnesení, kterým se schvaluje dohoda o vypořádání dědictví, má konstitutivní povahu, neboť zakládá nové právní vztahy mezi dědici, odpovídající souhlasnému projevu vůle dědiců, vyjádřenému v takové dohodě. To však nemění nic na skutečnosti, že právní účinky vypořádání dědictví dohodou nastanou zpětně ke dni smrti zůstavitele, jak to odpovídá ustanovení § 460 ObčZ, podle kterého se dědictví nabývá smrtí zůstavitele.

Ad d) Usnesení o schválení dohody o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů

Právní úprava připouští, aby v případě, že dluhy zůstavitele a přiměřené náklady jeho pohřbu převyšují obvyklou cenu majetku, patřícího do dědictví, tedy pokud je dědictví předluženo, uzavřeli dědici s věřiteli dohodu, kterou přenechají dědictví věřitelům k úhradě

dluhů (§ 471 odst. 1 ObčZ; § 175p OSŘ). Z povahy věci vyplývá, že takovou dohodu mohou dědici a věřitelé uzavřít teprve po právní moci usnesení podle § 175o OSŘ, neboť musí jít o dědictví prokazatelně předlužené. Význam uzavření této dohody pro dědice spočívá v tom, že majetek zděděný a vlastní majetek dědice nesplynou v jeden celek, kterým by pak dědic odpovídal za dluhy zůstavitele, nýbrž tyto dluhy zůstavitele budou uspokojeny pouze z majetku, patřícího do dědictví. Dohodu o přenechání předluženého dědictví na úhradu dluhů uzavírají na jedné straně dědici, kteří dědictví neodmítli (či dědic, je-li dědicem jediným), popř. i stát, který nabývá dědictví jako odúmrt' dle § 462 ObčZ, a na straně druhé věřitelé zůstavitele. Výběr těchto věřitelů závisí na dědicích samotných, neboť dědici sami určují, které pohledávky věřitelů uznávají, tj. které budou zařazeny do pasiv dědictví, a které nikoliv. Věřitelé jsou v případě uzavření takové dohody účastníky řízení o dědictví.

Dědici mohou podat návrh na vydání usnesení, ve kterém se vyzvou věřitelé, aby oznámili své pohledávky ve lhůtě v usnesení stanovené. Svolání věřitelů se nazývá konvokace. Tento postup a usnesení upravuje ustanovení § 175n OSŘ a lze podle něj postupovat pouze na návrh dědiců popř. státu, kterému má dědictví připadnout jako odúmrt'. Notář vyhoví návrhu, pokud je v souladu se zákonem a vyzve věřitele, aby oznámili soudnímu komisaři své pohledávky vůči zůstaviteli, jejich charakter a výši, dále jim určí lhůtu k oznámení pohledávek a poučí věřitele, že dědici neodpovídají věřitelům, pokud své pohledávky neoznámí a bude-li uspokojením pohledávek ostatních věřitelů vyčerpána cena dědictví. Usnesení o konvokaci věřitelů se vyvěsí na úřední desce soudu a doručí se známým účastníkům řízení.¹⁷⁷ Po uplynutí stanovené lhůty je určen okruh věřitelů, s nimiž lze uzavřít dohodu o přenechání předluženého dědictví věřitelům. Účelem konvokace je nejen zjištění okruhu věřitelů ale i ochrana dědiců vůči věřitelům, kteří v konvokaci své pohledávky nepřihlásí. Dědici nejsou povinni uspokojit nepřihlášené pohledávky věřitelů, pokud byla vyčerpána celá cena nabytého dědictví, zároveň nepřihlášený věřitel nemůže vznášet námitky proti postupu dědiců a požadovat úhradu své pohledávky.¹⁷⁸

Stejná pravidla jako pro dohodu o vypořádání dědictví mezi dědici platí i pro dohodu o přenechání předluženého dědictví věřitelům. Musí být tedy srozumitelná a určitá, dále se musí týkat všech aktiv dědictví a musí z ní být znatelné, co který z věřitelů z dědictví nabývá. Z dohody musí být zřejmé, co který z věřitelů takto z dědictví nabývá (které jednotlivé

¹⁷⁷ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol.: *Občanský soudní řád I*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1254.

¹⁷⁸ BÍLEK, J. a kolektiv. *Notářský řád a řízení o dědictví*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 650.

majetkové položky, popř. jaký spoluvlastnický podíl). Není-li v této dohodě uvedeno, co má který věřitel nabýt, je neurčitá a nemůže být soudem schválena.¹⁷⁹

Dohoda o přenechání předluženého dědictví věřitelům se uzavírá do protokolu soudního komisaře a musí být podepsána všemi účastníky (tj. všemi dědici zůstavitele na jedné straně a na druhé straně všemi věřiteli, jejichž pohledávky byly zařazeny do pasiv dědictví). Pokud by nebyla podepsána všemi účastníky, nelze k ní přihlídnout. Celá tato dohoda podléhá schválení soudního komisaře (soudu). Pokud by dohoda odporovala zákonu, soud by dohodu neschválil (např. k dohodě nebyli přibráni věřitelé, jejichž pohledávky by mohly při rozdělení výtěžku dosaženého zpeněžením známého majetku zůstavitele podle pravidel citovaných v ustanovení § 175v odst. 2 a 3 v rámci likvidaci dědictví, alespoň částečně uspokojeny nebo, že dohoda je neurčitá – není přesně uvedeno, jaký konkrétní majetek daný věřitel nabývá apod.). Okresní soud rozhoduje o tom, zda schválí či neschválí dohodu usnesením a doručuje všem účastníkům řízení do vlastních rukou. Jestliže soud dohodu neschválí, musí pokračovat po právní moci usnesení v dědickém řízení. Pokud schválí dohodu pravomocně, dědické řízení tím končí. Věřitelé, kteří nebyli účastni na dohodě o přenechání předluženého dědictví věřitelům (avšak v konvokaci svou pohledávku nahlásili) na úhradu dluhů dědictví, mohou své nároky uplatnit ve sporném řízení žalobou. Tuto žalobu lze podat i v době, kdy ještě probíhá řízení a i po jeho pravomocném skončení. Domáhání se svého práva touto žalobou upravuje ustanovení § 175y OSŘ. Účelem dohody o přenechání dědictví je urychleně ukončit dědické řízení a předcházet případným sporům. Pokud by dědici s věřiteli dohodu neuzavřeli, soud by nařídil likvidaci dědictví.

Nastane-li situace, že po pravomocném usnesení dohody o přenechání předluženého dědictví věřitelům objeví další majetek po zůstaviteli, postupuje se stejně v rámci uzavřené dohody dle ustanovení § 175p odst. 2 OSŘ. Neuspokojení věřitelé se tedy můžou s dědici dohodnout, že jim bude majetek přenechán na úhradu jejich pohledávek. V momentě, kdy budou uspokojeni všichni věřitelé, kterým dědici za dluhy zůstavitele odpovídají dle § 470 ObčZ, soud zbývající majetek, který už nepřipadá na úhradu pohledávek věřitelům, projedná jako dědictví a rozhodne o něm usnesením dle § 175q OSŘ.¹⁸⁰ Věřitelé, kteří převzali na úhradu svých pohledávek předlužené dědictví, se tím nestávají zůstavitelovými dědici.

¹⁷⁹ Srov. Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 281/98-199 ze dne 30. 9. 1998,

¹⁸⁰ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol.: *Občanský soudní řád I, I. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1262.

Vlastnické právo k převzatému majetku získávají nikoliv z titulu dědění, ale na základě rozhodnutí státního orgánu (srov. § 132 ObčZ).¹⁸¹

Ad e) Usnesení o potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů, nedojde-li mezi dědici k dohodě

Jestliže soud dědickou dohodu svým usnesením neschválí, neboť odporuje zákonu či dobrým mravům, pokračuje se v řízení až po právní moci tohoto usnesení, tj. usnesení o neschválení dědické dohody. Následně může být uzavřena nová dědická dohoda nebo může dojít k potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů.

Zákon jednoznačně preferuje skončení dědického řízení uzavřením dědické dohody, což vyjadřuje v ustanovení § 483 ObčZ. Nedojde-li k uzavření dědické dohody, potvrdí soud nabytí dědictví podle dědických podílů těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno. Jak již bylo shora blíže popsáno, usnesení soudu o potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů má charakter deklaratorní, neboť deklaruje stav tak, jak nastal ke dni úmrtí zůstavitele.

V souvislosti se zkoumanou problematikou vyvstává otázka stanovení velikosti dědických podílů, které vyplývají ze zákona nebo ze závěti s tím, že tyto mohou být modifikovány v důsledku započtení na dědický podíl dle ustanovení § 484 ObčZ či uplatněním námitky relativní neplatnosti závěti dle ustanovení § 479 ObčZ. Dědický podíl může být vyjádřen zlomkem nebo procentem a vyjadřuje míru účasti jednotlivého dědice na každé jednotlivé věci či právu z dědictví.

Podle předchozí právní úpravy platné do 31. 12. 1991 v případě, že se dědicové nedohodli, provádělo vypořádání dědictví státní notářství. Kritériem při vypořádání dědictví bylo vypořádání podle účelného využití věci. Do vlastnictví dědiců byly tedy příkazovány konkrétní věci či jiné majetkové hodnoty, zatímco za současné právní úpravy soud pouze deklaruje nabytí podílu na všech věcech a jiných majetkových hodnotách, které jsou předmětem dědění. Problémem je, že nabytí dědictví musí být podle dědických podílů soudem potvrzeno i těm dědicům, kteří z dědictví nic nepožadují. Tak se nevyhnou spoluvlastnictví hodnot, o které nemají zájem.

Jinými slovy nedošlo-li k dohodě o vypořádání dědictví po zůstaviteli, který zemřel před 1. 1. 1992, tj. za účinnosti předchozí právní úpravy umožňující autoritativní vypořádání dědictví, není možné dědictví autoritativně vypořádat. Podle stávající právní úpravy ObčZ ani OSŘ neumožňují soudu, aby v případě, kdy nedojde k uzavření dědické dohody, autoritativně

¹⁸¹ BÍLEK, P., DRÁPAL, L., JINDŘICH, M., WAWERKA, K.: *Notářský řád a řízení o dědictví - Komentář, I. vydání*, Praha, C.H. Beck 2000, s. 434.

rozhodoval o vypořádání dědictví, tj. o tom, kterému z dědiců připadá konkrétní věc z dědictví, případně o stanovení výše výplaty na dědický podíl. Soud může pouze potvrdit nabytí dědictví dědicům podle dědických podílů, a to ke všem věcech a majetkovým hodnotám, které jsou předmětem dědictví. Bohužel lze konstatovat, že na základě takového rozhodnutí soudu vznikají v praxi spory z titulu spoluvlastnického vztahu ke zděděnému majetku zůstavitele. Jak již však bylo uvedeno výše, neexistuje jiné řešení.

Rovněž podle usnesení Městského soudu v Praze neumožňují platné právní předpisy soudu jiný postup, než potvrdit všem dědicům nabytí dědictví podle jejich dědických podílů, a to i tehdy, je-li předmětem dědění členský podíl v bytovém družstvu.¹⁸² Shodně podle soudního rozhodnutí publikovaného pod R 31/1995 nedojde-li v řízení o dědictví k dohodě, potvrdí soud nabytí dědictví těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno podle dědických podílů i ohledně členského podílu v bytovém družstvu, samozřejmě pouze za předpokladu, že tento podíl nepřípadl pozůstalému manželovi. Nejde-li o dědice, kteří jsou manželé a kteří mohou být v souladu se zákonem jedinými společnými členy družstva, mohou se dědicové, kterým členský podíl připadl podle dědických podílů podat žalobu, kterou se mohou domáhat vypořádání spoluvlastnictví.

Postup při nabytí dědictví podle dědických podílů byl blíže popsán z toho důvodu, že dále bude pojednáno o tzv. kolační podstatě, jejíž výše je závislá na výši obvyklé ceny majetku zůstavitele určené ke dni jeho smrti. K lepšímu pochopení dané problematiky je třeba nejprve charakterizovat institut *započtení*. Započtení je vymezeno ustanovení § 484 ObčZ. Podle citovaného ustanovení soud potvrdí nabytí dědictví podle dědických podílů. Při dědění ze zákona se dědici na jeho podíl započte to, co za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklá darování, jde-li o dědice uvedeného v ustanovení § 473 odst. 2, započte se kromě toho i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel dědicův předek. Při dědění ze závěti je třeba toto započtení provést, jestliže k němu dal zůstavitel příkaz anebo jestliže by jinak obdarovaný dědic byl proti dědici uvedenému v ustanovení § 479 neodůvodněně zvýhodněn.¹⁸³

Z uvedeného vyplývá, že k započtení nemůže z povahy věci dojít tehdy, existuje-li pouze jeden dědic zůstavitele ani tehdy, je-li uzavřena dědická dohoda. Započtení na dědický podíl může být uplatněno pouze v případě, že v důsledku neuzavření dědické dohody dojde k

¹⁸² Usnesení Městského soudu v Praze čj. 24 Cdo 200/94

¹⁸³ Podle ustanovení § 479 ObčZ se nezletilým potomkům musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků. Podle ustanovení § 478 ObčZ, jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají právní následky, ustanovení § 484 ObčZ, tj. příkaz k započtení, tím není dotčeno.

potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno podle ustanovení § 483 ObčZ ve spojení s ustanovením § 175q odst. 1 písm. d) OSŘ. Usnesení o dědictví, kterým soud potvrzuje nabytí dědictví jednomu dědici či více dědicům podle dědických podílů, deklaruje stav, jehož východiskem byla smrt zůstavitele při uplatnění zákonné či závětní dědické posloupnosti s tím, že podíly dědiců ve druhém ze shora uvedených případů lze vyjádřit zlomkem nebo procentem.

Podle usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 1994 sp. zn. 24 Co 106/97, při schvalování dohody o vypořádání dědictví nemá význam okolnost, zda a jaký majetek obdržel některý z dědiců bezplatně od zůstavitele za jeho života mimo obvyklá darování. Uzavření dědické dohody je shodným projevem vůle všech dědiců a do tohoto projevu vůle není soud oprávněn zasahovat. Potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů je namístě až tehdy, nedojde-li k dohodě. Stanoviska účastníků v otázce zápočtu nejsou při rozhodnutí o schválení dědické dohody dle ustanovení § 482 ObčZ relevantní, protože dědicové samotní k těmto okolnostem musí přihlížet tak, že buď uzavřou jen takovou dědickou dohodu, která tyto skutečnosti respektuje, nebo neuzavřou žádnou dědickou dohodu. Až v případě, že k uzavření dohody nedojde, je možné uplatnit námitku započtení na dědický podíl, to znamená, že tuto je možné uplatnit až v takové fázi řízení, kdy je jasné, že nebyla uzavřena dohoda a nabytí dědictví bude potvrzeno podle dědických podílů.

Z ustanovení § 484 ObčZ se dále dovozuje, že při dědění ze zákona za předpokladu, že dědicové zůstavitele neuzavřou dědickou dohodu, přichází započtení v úvahu vždy u všech dědiců bez rozdílu s tím, že je-li dědicem vzdálenější potomek zůstavitele, započte se na jeho podíl i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel jeho předek. U dědění ze závěti se započtení, neboli kolace může uplatnit pouze ve dvou případech. Jedná se jednak o případ, kdy k započtení dal zůstavitel příkaz v závěti. Příkaz k započtení v závěti není považován za podmínku, která nemá žádné právní následky, naopak, příkaz k započtení právní následky vyvolává, a to ve smyslu modifikace dědických podílů dědiců. Druhým případem je stav, kdy by obdarovaný dědic byl neodůvodněně zvýhodněn proti nepominutelnému dědici, kterým je potomek zůstavitele.

Lze tvrdit, že započtení slouží ke spravedlivému rozvržení majetku zůstavitele do majetku dědiců. Smyslem institutu započtení je, aby se snížil dědický podíl některého z dědiců z důvodu, že jemu samému nebo jeho předku bylo za života zůstavitele něco darováno s výjimkou obvyklých darování. Zůstavitelem již provedené darování se odrazí na velikosti dědického podílu. U započtení v případě dědění ze závěti se projevuje ochrana tzv. neopominutelných dědiců, kterými jsou potomci zůstavitele. Princip ochrany

neopomenutelných dědiců, který se prolíná právní úpravou českého dědického práva, je omezením testovací volnosti zůstavitele.¹⁸⁴

Předmětem zápočtu může být pouze to, co bylo dědici darováno mimo obvyklých darování, to znamená např. mimo darů k narozeninám, k Vánocům, svátkům atd. Obvyklá cena toho, co bylo od zůstavitele bezplatně obdrženo mimo obvyklých darování, soud vychází z ceny věci v době darování, nikoliv v době smrti zůstavitele. V zájmu dosažení přibližné majetkové ekvity mezi spoludědici by se však mohlo přihlížet i k dalším okolnostem, např. značně rozdílným cenám předmětu daru v době, kdy byl dědici poskytnut a v době smrti zůstavitele.¹⁸⁵ Ten, kdo uplatňuje započtení daru, nese zároveň i důkazní břemeno. V případě, že je v závěti obsažen příkaz k započtení, nese důkazní břemeno ten z dědiců, jehož podíl má být o hodnotu neobvyklého darování snížen.

V souvislosti se započtením lze připomenou rozhodnutí Krajského soudu v Brně, který říká: „... *jestliže dědic od zůstavitele obdržel bezplatně nemovitosti, avšak tyto nemovitosti ve stejném rozsahu převedl bezplatně zpět na zůstavitele ještě za jeho života, nejsou dány podmínky pro započtení na dědický podíl tohoto dědice dle § 484 ObčZ.*“¹⁸⁶ Podle usnesení Městského soudu v Praze: „...*i když smlouva, podle které nabytí dědic od zůstavitele za jeho života majetek, byla označena jako smlouva kupní, může být i nabytí majetku na základě takovéto kupní smlouvy důvodem pro uplatnění institutu započtení, a to za předpokladu, že ve skutečnosti zůstavitel od nabyvatele žádné plnění nepožadoval.*“¹⁸⁷ To znamená, že i v případě, že došlo k disimulovanému právnímu úkonu či v případě, když zůstavitel nabyvateli zaplacení kupní ceny prominul, je na místě provést započtení na dědický podíl.

Lze shrnout, že pro případnou aplikaci započtení je zásadní skutečnost, že proběhlo darování, aniž bylo dědicem později poskytnuto protiplnění. Navíc takovéto darování musí být jiné než obvyklé, to znamená, že toto svojí povahou a výší překračuje obvyklá darování odpovídající výdělkovým a majetkovým poměrům dárce. Za darování se nepovažuje takové plnění, k jehož poskytování byl zůstavitel povinen, například placení výživného.

Při výpočtu velikosti dědického podílu při započtení se vychází z tzv. kolační podstaty, což je obvyklá cena majetku zůstavitele zvýšená o cenu darů, které obdržel dědic, případně i jeho předek stanovenou k datu darování, nikoliv k datu úmrtí zůstavitele. Dědické podíly se pak nestanovují v poměru k obvyklé ceně majetku zůstavitele, ale v poměru ke

¹⁸⁴ Nejvíce se tento institutu projevuje v právu na povinný díl, kdy nezletilému potomku se musí dostat celého podílu ze zákona, zletilému pak nejméně polovina zákonného podílu.

¹⁸⁵ JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kolektiv.: *Občanský zákoník. Komentář. 6. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2001, s. 727.

¹⁸⁶ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 22. 5. 1995 sp. zn. 18 Co 411/1995

¹⁸⁷ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997 sp. zn. 24 Co 315/97

kolační podstatě. Výpočet dědických podílů lze ukázat na následujícím příkladu. Zůstavitel o svém majetku závěť nepořídil, zanechal tři dcery, které dědictví neodmítly a byly zákonnými dědici dle § 473 odst. 1 ObčZ. Jedné dceři zůstavitel daroval osobní automobil, jehož hodnota (respektive, jehož obvyklá cena) ke dni daru činí 200.000,- Kč. Tato obvyklá cena daru stanovená ke dni darování se připočte k obvyklé ceně majetku zůstavitele, která činí 1.000.000,- Kč. Kolační podstata činí tedy 1.200.000,- Kč. Protože dcery dědí dle § 473 odst. 1 ObčZ rovným dílem, každá z nich má nárok na 400.000,- Kč. Obdarované dceři se však od tohoto podílu odečte cena daru, tj. tato má nárok pouze na 200.000,- Kč. Z uvedených částek, na které mají dědičky nárok, soud určí dědické podíly. Ve shora popsáném případě budou dědické podíly činit u každé z neobdarovaných dědiček dvě pětiny, u dědičky obdarované pak dědický podíl činí jednu pětinu.¹⁸⁸

Nutno podotknout, že v aplikační praxi bylo různým způsobem nahlíženo na problematiku započtení v tom smyslu, zda se jedná o spor o dědické právo či nikoliv. Podle již překonaného Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 1. 2003 sp. zn. 24 Co 309/2002 je spor o to, zda má být proveden zápočet daru na dědický podíl dědice, je-li skutkově sporný, nutno řešit postupem podle ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ.¹⁸⁹ Podle výkladu soudu je totiž sporem o dědické právo nejen určení, zda tu dědické právo je či není, ale i v jakém rozsahu existuje, tj. jak velký je dědický podíl. V současnosti se však na shora blíže popsáný problém v právní teorii i v soudní praxi nahlíží opačně. Podle usnesení Městského soudu v Praze je stanovení ceny daru pro účely započtení na dědický podíl podle ustanovení § 484 ObčZ otázkou právní a její řešení tedy náleží pouze do pravomoci soudu, který vede dědické řízení.¹⁹⁰ Soud judikoval, že spor mezi dědici o stanovení ceny daru není důvodem pro postup dle § 175k odst. 2 OSŘ. Nejedná se o spor o dědické právo, ale pouze o spor o velikost dědického podílu. I když se řešení sporů při započtení na dědický podíl se vymyká povaze dědického řízení jako řízení nesporného, činí tak soudní komisař v řízení o dědictví.

Rovněž podle názorů odborné veřejnosti: „...*postup podle § 175k odst. 1 OSŘ nebo podle § 175k odst. 2 OSŘ přichází v úvahu jen tehdy, jde-li o spor o základ dědického práva (zda tu dědické právo je či není). Není možné ho použít např. k vyřešení sporu o to, zda má*

¹⁸⁸ Vliv na stanovení dědických podílů mají však i další okolnosti, jako je např. namítnutí relativní neplatnosti závěti, dědická nezpůsobilost, vydědění atd., vysvětlení této složité problematiky by již přesahovalo účel této práce.

¹⁸⁹ Ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ stanoví, že závisí-li však rozhodnutí o dědickém právu na zjištění sporných skutečností, odkáže soud usnesením po marném pokusu o odstranění sporu dohodou účastníků toho z dědiců, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou. K podání žaloby určí lhůtu. Nebude-li žaloba ve lhůtě podána, pokračuje soud v řízení bez zřetele na tohoto dědice.

¹⁹⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 9. 1998 sp. zn. 24 Co 201/98

být proveden zápočet na dědický podíl, neboť v takovém sporu nejde o dědické právo, ale jen o modifikaci dědických podílů osob, jejichž dědické právo bylo zjištěno. Spory o provedení zápočtu na dědický podíl se proto řeší vždy jen v řízení o dědictví, a to jako předběžné otázky pro usnesení o dědictví.“¹⁹¹ I v případě, že byl některým z dědiců podán návrh na zahájení řízení, jehož předmětem je určení ceny daru, který byl zůstavitelem některému z dědiců za jeho života darován, není to důvodem pro přerušení řízení. Ustanovení § 175k odst. 3 OSŘ pak nemůže být aplikováno proto, že se u sporu o hodnotu daru pro účely započtení na dědický podíl nejedná o sporná aktiva či pasiva dědictví.

¹⁹¹ BÍLEK, P., DRÁPAL, L., JINDŘICH, M., WAWERKA, K.: *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář. 2. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2001, s. 472.

5.8 Průběh řízení o dědictví v SRN

Jak již bylo řečeno, v Německu přechází majetek na dědice již smrtí zůstavitele. Soud se pouze omezuje na zjištění, zda je určitá osoba dědicem. **Zjišťování či vypořádání majetku** mezi dědici a podobné otázky **pozůstalostní soud neřeší** a nepodílí se na něm. Vypořádání dědictví při sporu probíhá pouze na návrh. Zatímco notář působí v řízení jako důvěrník a rádce v právních jednáních, kdy plní pouze doplňkové funkce spočívající v sepisování některých hmotněprávních (závěť, smlouva) nebo procesněprávních (návrh na vydání dědického listu) úkonů, plní soud spíše kontrolní funkce.

5.8.1 Zahájení dědického řízení

Úmrtí fyzické osoby se prokazuje předepsaným způsobem, tj. úředním zjištěním smrti (§ 28 PersStG). Úmrtí se musí nahlásit do tří pracovních dnů matričnímu úřadu (Standesamt), v jehož obvodu zůstavil zemřel. Ten zapíše potřebné údaje do registru úmrtí a oznámí skutečnosti matrice, dle místa narození zemřelého a okresnímu soudu, v jehož obvodu má sídlo matriční úřad. Matriční úřad potvrdí úmrtí a vydá úmrtní list (Sterbeurkunde).

Příslušné pro konání dědického řízení jsou v Německu pozůstalostní soudy (das Nachlassgericht), jak jsme si uvedli ve třetí kapitole. Věcně a místně příslušné jsou okresní soudy (das Amtsgericht, § 72 FGG) dle místa posledního bydliště zůstavitele. Pokud zůstavitel bydliště neměl nebo měl pobyt v cizině, je místně příslušný okresní soud Berlín - Schöneberg (§ 73 odst. 2 FGG). V případě úmrtí cizince, který nemá v Německu bydliště ani pobyt, je příslušný okresní soud, v jehož obvodu se nachází majetek (§ 73 odst. 3 FGG).

Úřední povinnost vypátrat dědice je stanovena pouze v zemích Bavorsko a Badensko-Württembersko. Podle ustanovení § 1960 BGB musí být soud činný jen v případě nutnosti zajistit dědictví, tedy nikoliv lze-li se domnívat, že byl zanechán pouze majetek nepatrné hodnoty.

Podle § 1922 BGB přechází práva a povinnosti zemřelého automaticky bez dalšího na dědice dle principu univerzální sukcese. Pokud dědic nechce dědictví přijmout, předpokládá zákon aktivitu z jeho strany a stanoví mu lhůtu, ve které může dědictví odmítnout. **Dědické řízení se tak zahajuje pouze na návrh některého z dědiců.** Pokud zůstavitel (der Erblasser) zanechal více dědiců, stává se majetek do dědictví patřící jejich společným vlastnictvím (§ 2032 BGB). Každý z dědiců má pak oprávnění kdykoliv požadovat vypořádání tohoto společného majetku, jehož průběh zákon upravuje (§ 2042 a 2046 BGB).

Pokud tedy dědic podá návrh na pozůstalostní soud k zahájení řízení o dědictví, může též požádat vyššího soudního úředníka, aby prošetřil, zda zůstavitel zanechal nemovitosti. Pokud ano, vyžádá si výpis z pozemkové knihy a v řízení musí pokračovat z úřední povinnosti a pátrat po dědicích. Jinak je povinnost prokazování majetku v rukou dědice, který musí veškerý majetek dokladovat dokumenty.

Každý, kdo má v držení závěť nebo dědickou smlouvu, musí takovou listinu, dozví-li se o smrti jejího pořizovatele, předat pozůstalostnímu soudu (§ 2259 BGB), pokud poslední vůlí nemá soud v úschově. K odevzdání může soud využít vynucovacích prostředků (např. stanovení sankcí). Poslední vůlí se rozumí všechny dokumenty charakterem připomínajícím závěť, ve kterých zůstavitel určuje, jak má být v případě úmrtí s jeho majetkem nakládáno. Odevzdány musí být také jednoznačně neplatné či zastaralé závěti.

Právní předpisy spolkových zemí nařizují soudu, aby ohlásil přijetí pořízené závěti či dědické smlouvy do své úschovy matričnímu úřadu místa narození pořizovatele, která o tom provede poznámku v knize narození. Oznamovací povinnost mají i notáři, pokud jde o listiny pro případ smrti.

Po tom co matrika informuje okresní soud o úmrtí, je soud povinen publikovat všechna pořízení pro případ smrti, která má k dispozici a zaslat originál závěti s publikačním protokolem příslušnému pozůstalostnímu soudu. Ten musí seznámit účastníky s obsahem všech publikovaných pořízeních, zejména formou jejich ověřeného opisu a publikačního protokolu.¹⁹²

5.8.2 Další fáze řízení

Dědicové jsou předvoláni a poučeni pozůstalostním soudem o právu:

- A) dědictví odmítnout (§ 1945 BGB),
- B) dědictví přijmout (§ 1955 BGB).

Ad A) Odmítnutí dědictví

Na právo odmítnutí dědictví je stanovena lhůta šest týdnů. Pokud nelze dědice najít, či žijí v zahraničí, začíná tato lhůta běžet teprve poté, co se o dědictví dozvědí. Bavorský vrchní zemský soud judikoval, že za takové zjištění lze považovat situaci, kdy byl dědic seznámen s právními a skutkovými okolnostmi tak spolehlivým způsobem, že lze od něj očekávat, že začne o přijetí nebo odmítnutí dědictví přemýšlet.¹⁹³ Lhůta je ex lege prodloužena na šest měsíců, měl-li zůstavitel bydliště výlučně v zahraničí nebo zdržoval-li

¹⁹² BRON, S., WÜRTH, N.: *Erben, vererben und vermachen*, Frankfurt/M. 2010, Linde, s. 124.

¹⁹³ Usnesení BayObI G ze dne 26. 8. 1993 – 1Z BR 80/93 (uveřejněno ve FamRZ roč. 1994, s. 264)

se dědic při počátku běhu lhůty v cizím státě. Zákonodárství má za to, že šest týdnů je pro dědice dostatečnou dobou k tomu, aby zhodnotili stav dědictví.

Ostatně právo odmítnout dědictví lze taktéž dědit. Zní to komplikovaně, je to ale jednoduchý a důležitý předpis.

Příklad: Karl je Egonův nejlepší přítel. Protože Egon nemá žádné děti a ani žádné jiné příbuzné, ustanoví v závěti jako jediným dědicem Karla. Po Egonově smrti si udělá Karl přehled o dědictví a zjistí, že byl Egon ohromně zadlužen. Proto nechce dědictví za žádných okolností přijmout. Po cestě k pozůstalostnímu soudu, kde chce odmítnout dědictví, zemře při smrtelné autonehodě. Jeho jediný syn Max zdědí celý Karlův majetek. Max teď musí místo Karla odmítnout Egonovo dědictví. Protože právo odmítnout dědictví tímto zdědil také. Lhůta pro odmítnutí dědictví pro něj ale nekončí před lhůtou, kdy by končila jeho vlastní lhůta pro odmítnutí dědictví.

Prohlášení vůle, kterým je dědictví odmítnuto, lze učinit ústně u soudu nebo písemným prohlášením. Ustanovení § 1945 BGB vyžaduje u písemného projevu veřejně ověřenou formu, kterou nelze nahradit písemným prohlášením právního zástupce.¹⁹⁴ Je přípustné, aby odmítnutí dědictví projevil místo dědice jeho zástupce na základě plné moci. Vzhledem k tomu, že se jedná o právní úkon s velmi závažnými účinky, vyžaduje se speciální plná moc a její ověření.

Z prohlášené vůle musí být zřejmé, že se obmyšlený nechce stát dědicem pozůstalosti. Nemusí být použito přímo slova „odmítám“, nýbrž postačí, pokud to bude zjištěno interpretací projevené vůle.¹⁹⁵

Pokud dědic odmítne svůj dědický podíl, pozbývá veškerých nároků na dědictví. Poté nemá ani právo žádat svůj povinný díl. Odmítne-li ho, dědí automaticky další oprávněný a na dědice, který odmítl, se bude pohlížet, jako by neexistoval. Pokud tedy kromě dědice, který dědictví odmítl, existují další spoludědicové, obdrží jeho podíl. Pokud ani tito dědicové o dědictví nestojí, musí ho také odmítnout. Pak dědictví pokračuje dále tak, že se dědici stávají děti dědiců, kteří dědictví odmítl.

Manželé mohou dědictví odmítnout, aniž by ztratili nárok na povinný díl. Tento postup se bere na zřetel pokaždé v případech, kdy zemřelý manžel, manželka dosáhli obzvláště vysokého zisku. Pro pozůstalého manžele / manželku je mnohdy výhodnější

¹⁹⁴ Usnesení LG v Mnichově ze dne 12. 7. 1999 – 16 T 9048/99 (uveřejněno ve FamRZ roč. 2000, s. 1328)

¹⁹⁵ Usnesení BayObLG ze dne 14. 6. 1977 – Breg 1Z 17/77 (uveřejněno v BayObLGZ roč. 1977, s. 163)

dědictví odmítnout (§ 1945 BGB) a požadovat vyrovnání zisku. K tomu ještě ze zbývajících dědictví obdrží svůj povinný díl.¹⁹⁶

Pokud není již nikdo, kdo by o dědictví stál, obdrží ho stát. A ten ho musí přijmout včetně dluhů.

Odmítnutí dědictví jednou učiněné již nelze odvolat, čímž je zjevně chráněna právní jistota všech osob zúčastněných na dědickém řízení.

Německé právo ovšem připouští možnost (§ 1957 odst. 1 BGB), kdy dědic dědictví odmítl a později vyšlo najevo, že např. dědictví předluženo nebylo.

Zákonodárce tedy připouští možnost, jak přijetí nebo odmítnutí dědictví napadnout. Podání návrhu je ovšem možné pouze za předpokladu, pokud existuje důvod k jeho podání. Pokud si někdo jednoduše své rozhodnutí rozmyslí a najednou chce dědictví přijmout či odmítnout, má smůlu. Nerozhodné chování není důvodem k podání návrhu. Zákon připouští pouze některé důvody k podání návrhu a to pokud (§ 2355 BGB):

1. se dědic jakýmkoliv způsobem zmýlil, buď odmítnutím dědictví samo o sobě, či kvůli povaze dědictví.¹⁹⁷
2. dědic dědictví přijal či odmítl na základě mystifikace či pod pohrůzkou.¹⁹⁸

Lhůta k napadení návrhem je zpravidla šest týdnů a počíná běžet od okamžiku, kdy se oprávněný dědic dozví o důvodu napadení.

Při pochybnostech o tom zda dědictví přijmout či odmítnout můžou dědici požádat o **správu dědictví (§ 2223 BGB)**. Správa dědictví má pro dědice za následek, že nemusí dědictví odmítnout ve stanovené šesti týdenní lhůtě. Místo toho převede správu pozůstalosti na

¹⁹⁶ *Příklad: Anja a Klaus jsou manželé. Na začátku manželství neměli oba žádný majetek. Poté Klaus zemře. Po jeho smrti nemá Anja kvůli tomu, že vychovávala děti, stále žádný majetek a Klaus zanechal majetek ve výši jednoho milionu euro. V normálním případě by Anja dědila polovinu jeho majetku a to ve výši jedné třetiny ze zákonné dědické posloupnosti a jedné třetiny jako paušální kompenzace, vyrovnání zisku. To dělá 500.000 Euro. Druhou polovinu pak dostanou děti. Anja ale může dědictví odmítnout a požadovat kompenzaci zisku a svůj povinný dědický díl. Finančně by to pro ni znamenalo následující: Protože Klausův přínos do manželství byl jeden milion a Anji žádný, obdrží z této sumy polovinu jako kompenzaci, vyrovnání zisku. To je 500.000 euro. Tato kompenzace má za následek to, že dědictví už má hodnotu pouze zbývajících 500.000 euro. Z těchto zbylých 500.000 euro obdrží ještě svůj povinný díl. Ten obnáší jednu osminu z 500.000 euro, tedy 62.500 euro. V konečném důsledku má tedy o 62.500 euro víc než kdyby dědictví přijala. Výhoda: Anja je na tom na konci po finanční stránce lépe. Mimo jiné se nestala dědicem. Nestala se tedy členem společenství dědiců, kde by se musela o dědictví dělit. Za případných okolností byla ušetřena zbytečného papírování. Nevýhoda: Anja se stala věřitelem dědictví. To znamená, že si musí peníze nechat vyplatit od dědiců. Zde může dojít k potížím a v nejhorším případě by musela zažalovat své děti, kteří se v tomto případě stali dědici.*

¹⁹⁷ *Příklad: Dědic podal odmítnutí dědictví u špatného pozůstalostního soudu nebo nevěděl, že mu zůstavitel stanovil takové podmínky, které nemůže splnit. Podání odporu je také možné, pokud dědic nevěděl o existenci dalších dědiců (spoludědiců) nebo nevěděl, že dědictví není vůbec předluženo.*

¹⁹⁸ *Příklad: Dědic od svých spoludědiců obdrží zfalšované dokumenty týkající se dědictví, které vzbuzují dojem, že bylo zanechané dědictví předluženo (což ale neodpovídá skutečnosti). Pokud se dědic zpětně dozví o tom, že byl uveden v omyl, může podat návrh. To samé platí v případě, že byl dědic např. pod pohrůzkou násilí donucen k tomu, aby dědictví odmítl.*

správce pozůstalosti, tzn., že nadále nemůže o dědictví nebo jednotlivých předmětech rozhodovat. To je pak záležitostí správce pozůstalosti.

Díky tomu také nemusí za zůstavitelovy dluhy ručit svým vlastním majetkem. Věřitelé mohou splácení pohledávek z dědictví požadovat pouze od správce pozůstalosti. Dědicův osobní majetek tak zůstává chráněn.

O správu pozůstalosti musí dědic zažádat u pozůstalostního soudu. Pokud je dědiců více, musí podat žádost všichni společně.

Ve výjimečných případech mohou tuto žádost podat také věřitelé zůstavitele. To jsou osoby, u kterých měl zůstavitel ještě před svou smrtí nějaké pohledávky nebo osoby, které byly uvedeny v závěti. Žádost o správu dědictví mohou podat např., pokud se obávají, že kvůli špatné finanční situaci dědice nebo jeho chování, brzo z dědictví nic nezůstane. Pokud se tedy dá předvídat, že dědic peníze raději prohýří, než aby plnil zůstavitelovy závazky, mohou také věřitelé podat návrh na správu dědictví.

Soud poté určí vhodnou osobu, která se stane správcem a jmenuje ho do funkce. Správcem pozůstalosti se v žádném případě nemůže stát sám dědic. Pokud zůstavitel přece jenom zanechal více dluhů než majetku, může soud z důvodu nedostatku majetku jmenování správce zamítnout.

Při správě pozůstalosti je úkolem správce vyrovnat závazky zůstavitele. Pokud zanechaný majetek dostačuje, věřitelé jsou uspokojeni a majetek dědice zůstává chráněn.

Pokud zanechaný majetek nevystačuje, musí správce pozůstalosti zahájit insolvenční řízení. Pokud jako dědic sám zjistíte, že zanechaný majetek nepostačuje k uspokojení všech pohledávek, musíte požádat o zahájení insolvenčního řízení. Pokud tento návrh nepodá nebo ho podá příliš pozdě, vystavuje se dědic riziku povinnosti nahradit škodu. Věřitelé, kteří obdrží méně, než by obdrželi u včasného insolvenčního řízení, mohou požadovat náhradu škody po dědici. Na to, že o předlužení pozůstalosti nevěděl, se nemůže odvolávat. Dědic je povinen o stavu dědictví informovat.

Žádost o zahájení insolvenčního řízení může dědic podat již v momentě, kdy zjistí, že hrozí neschopnost splácet. V insolvenčním řízení budou uspokojeny požadavky věřitelů do té míry, do jaké dostačuje zanechaný majetek. Soukromý majetek dědice tak zůstává chráněn. Návrh na zahájení insolvenčního řízení musí být podán během dvou let, jinak bude zamítnut jako nepřijatelný.

Zastavení dědického řízení - Soud zamítne návrh na správu pozůstalosti nebo zahájení insolvenčního řízení, pokud je zůstavitelův majetek natolik malý, že by se z něj ani nedala

zaplatit správa pozůstalosti nebo insolvenční řízení. Řízení bude pro nedostatek majetku (mangels masse) zastaveno.

Stanovení rozsahu závazků - K zůstavitelovým dluhům patří zejména dluhy na daních, nájmu nebo také poskytnutí ručení apod. Aby dědicové získali přehled, kdo všechno má z dědictví obdržet peníze, mohou zahájit tzv. veřejné řízení. Soud zjistí všechny věřitele tím, že veřejnou vyhláškou vyzve k tomu, aby byly v určité lhůtě veškeré pohledávky vůči zůstaviteli přihlášeny u pozůstalostního soudu.

Dědic musí soudu společně se svou žádostí předložit také seznam jemu obeznámených zůstavitelových věřitelů a to formou uvedení jména a adresy. Dokud není řízení správce ukončeno, můžete zůstavitelovým věřitelům odmítnout platit.

Také věřitelé mohou u soudu podat žádost, aby byla dědici stanovena lhůta, ve které musí vyhotovit seznam o majetkové hodnotě a závazcích pozůstalosti (tzv. inventární seznam). Kdo tuto lhůtu promešká, ručí neomezeně za závazky pozůstalosti.

Odměna správce dědictví - V zákoně se ve spojení s placením za práci správce dědictví hovoří pouze o „přiměřené“ odměně. Co je „přiměřená“ odměna není zákonodárcem nikde definováno a neexistují zde žádné závazné tarify. Vedle své odměny může správce pozůstalosti také požadovat úhradu vynaložených nákladů. Pokud měl tedy výdaje na cesty nebo poštovné, může tyto dodatečně započítat do své odměny. Odměna pro správce pozůstalosti bude určena soudem.¹⁹⁹

Ad B) Přijetí dědictví

Za přijetí dědictví se považuje počínání dědice, kterým dal najevo, že dědictví nechce odmítnout. Může se jednat o výslovné přijetí dědictví, ale také konkludentní akceptaci, která nastane, jestliže dědic vůči třetím osobám zřetelně projeví, že chce být dědicem a dědictví si ponechat.²⁰⁰ V konkrétních případech může takové jednání spočívat v tom, že dědic svůj dědický podíl zastaví²⁰¹, s jednotlivými předměty pozůstalosti disponuje²⁰² nebo vybírá finanční prostředky z účtu zůstavitele, jako spolumajitel účtu. Naproti tomu nelze považovat za přijetí dědictví počínání, vypraví-li dědic pohřeb zůstavitele nebo zaplatí náklady související s jeho pohřbem.

Nejdůležitějším právním následkem přijetí dědictví je ztráta práva pozůstalost odmítnout.

¹⁹⁹ BRON, S., WÜRTH, N.: *Erben, vererben und vermachen*, Frankfurt/M. 2010, Linde, s. 135.

²⁰⁰ Usnesení BayObI G ze dne 11. 1. 1999 – 1 Z BR 113/98 (uveřejněno ve FamRZ roč. 1999, s. 1172)

²⁰¹ Rozsudek RG ze dne 9. 11. 1912 – Rep. IV 187/12 (uveřejněno v RGZ sv. 80, s. 377)

²⁰² Usnesení BayObI G ze dne 9. 10. 1987- BReg. 1 Z 55/87 (uveřejněno ve FamRZ roč. 88, s. 213)

Pokud dědic přijme dědictví, předpokládá se, že si udělal přesný přehled o majetkových poměrech, tedy revidoval účty, zjistil si informace u bank, přečetl dokumenty zůstavitele.

Kromě toho na dědice, který přijal dědictví, připadají náklady na přiměřený pohřeb. Pokud zůstavitel sám neurčil nebo nevyjádřil přání, jak by měl jeho pohřeb vypadat, mohou o tomto rozhodnout dědicové. Co znamená „přiměřený pohřeb“ se odvozuje od sociálního stavu a životního standardu zemřelého, ale také i dle objemu dědictví. Poplatky za udržování hrobu nespádají do nákladů za pohřeb. Zůstavitel mohl např. již za svého života uzavřít smlouvu o pohřebních poplatcích a mohl nařídit, že budoucí dědicové tuto smlouvu nesmějí vypovědět. Poté musí jako dědicové a nástupci zemřelého tuto smlouvu plnit a zpravidla složit peněžní zálohu na udržování hrobu.

Členové rodiny z okruhu zemřelého mohou po dědicích žádat tzv. „třicátník“. Ti, o které se zemřelý za svého života ve společné domácnosti staral, mají nárok na výživné. Tyto osoby mají kromě výživného také právo po 30 dnů užívat byt a bytové vybavení. Tento nárok se většinou realizuje formou poskytnutí bytu a jídla dotyčné osobě. Pouze v případě, že byt musí být vyklizen před danou 30ti denní lhůtou, mají tito členové rodiny nárok na peníze.²⁰³

Po přijetí dědictví musí dědic podat návrh na pozůstalostní soud, aby mu vystavil **potvrzení o nabytí dědictví** a určení dědice. **Určením osob dědiců je ve většině případů dědické řízení ukončeno.** Pozůstalostní soud se už dále nezajímá, jakým způsobem bude majetek vypořádán a rozdělen mezi dědice.

5.8.3 Návrh na vydání potvrzení o dědictví (Erbschein § 2354 a násl. BGB)

Než bude moci provádět nezbytné dispoziční úkony, musí být dědic schopen prokázat své dědické právo zvláště pak u bank, úřadů atd. K tomu dědic potřebuje tzv. potvrzení o nabytí dědictví. Pokud je více zúčastněných (§ 345 FamFG), pak stačí, pokud o vydání dokladu dědice požádá jeden z nich. Účastníci musí být také soud podle § 23 odst. 2 a § 7 odst. 4 FamFG o podání návrhu informovat.

Jaké dokumenty musí být pozůstalostnímu soudu předloženy, záleží do značné míry na konkrétním případě a na tom, zda se jedná o dědictví ze zákona či na základě poslední vůle (Gesetzliche Erbfolge a Testamentarische Erbfolge). Kromě úmrtního listu, který je zapotřebí vždy, mohou být v některých případech vyžadovány následující dokumenty:

²⁰³ BRON, S., WÜRTH, N.: *Erben, vererben und vermachen*, Frankfurt/M. 2010, Linde, s. 118.

- Oddací list (Heiratsurkunde) – k doložení uzavření právoplatného sňatku či změny jména,
- Rozvodový rozsudek (Scheidungsurteil) – s poznámkou o nabití právní moci,
- Úmrtí list bývalého (Sterbeurkunde) manžela / manželky
- Rodný list (Geburtsurkunde) – k doložení zůstavitelova původu,
- Úmrtí listy (Sterbeurkunde) všech osob, které tímto pozbyly svého práva dědit, protože zemřeli dříve než zůstavitel,
- Rozhodnutí o adopci (Adoptionsbeschluss) – k doložení proběhnuté adopci,
- Prohlášení o mrtvém (Todeserklärungsbeschluss) – k doložení vyloučení osob z dědictví, které jsou pohřešovány.

I ten, kdo ještě nemá všechny dokumenty pohromadě, může již zažádat o vydání dědického listu. Notář či pozůstalostní soud mu bude nápomocen při obstarání chybějících dokumentů. Soudu by se měla preventivně předložit i rodinná kronika (Familienbuch). Všechny doklady musí být předloženy ve veřejné podobě. Tím se rozumí pozůstalostním soudem či matričním úřadem vydané originály či notářsky ověřené doklady.

Vyšší soudní úředník má před vydáním potvrzení zjistit, nejsou-li mezi účastníky sporné skutečnosti. Pokud ne, potvrzení o nabytí dědictví může být vzápětí vydáno. Odporuje-li však toto rozhodnutí prohlášené vůli některého z účastníků, je zapotřebí toto rozhodnutí oznámit všem účastníkům a odporujícímu účastníku také formálně doručit (§ 41 odst. 1 věta 2 FamFG). Udělení potvrzení o nabytí dědictví je odloženo až do nabytí právní moci předmětného rozhodnutí ve sporu.

Pomocí dědického listu se poté může osoba prokazovat, jako dědic a může nakládat s dědictvím. Dědický list je potřeba k tomu, aby mohl dědic se třetími stranami jednat o zanechaném dědictví. Banka umožní přístup ke kontu zemřelého jen v tom případě, pokud si je stoprocentně jista, že ten, kdo jako dědic vystupuje, také skutečně dědicem je.

Hlavně v případě, že zůstavitel nezanechal žádnou závěť, budete list dědice potřebovat k tomu, že dědicem opravdu jste. Dědický list například informuje o tom, zda jste jako dědic nějakým způsobem omezen, např. zákonnou dědickou posloupností.

Rozšíření mezinárodní příslušnosti soudů má důsledky zejména při vydávání potvrzení o nabytí dědictví v dědických řízeních s mezinárodním prvkem. Vždy, je-li dědický soud místně, a tím tedy také mezinárodně příslušný, může v budoucnu vydat generální potvrzení o

nabytí dědictví podle § 2353 BGB, a to nezávisle na tom, zda bude v dědickém řízení aplikováno zahraniční nebo německé hmotné právo.²⁰⁴

5.8.4 Rozdělení a vypořádání dědictví (Teilungsanordnung)

Vypořádání pozůstalosti podle zákonných pravidel vede často k rozbití dlouhodobě narůstajících majetkových hodnot. Chce-li tomu pořizovatel předejít, může v závěti uvést, jak se má uskutečnit vypořádání dědictví. Toto ustanovení ovšem nezpůsobuje bezprostředně po smrti zůstavitele přechod vlastnictví na jednotlivé spoludědice.²⁰⁵ Až do vypořádání zůstávají tyto předměty ve spoluvlastnictví všech dědiců (§ 2034 BGB). Nařízení nemění nic na výši jednotlivých dědických podílů. Je-li hodnota samotných věcí vyšší, než by odpovídalo dědickému podílu, musí spoludědic ostatním vyplatit odpovídající rozdíl.

Dědici mohou mezi sebou uzavřít dohodu o vypořádání dědictví a odchýlit se v ní od tohoto nařízení, které má pouze obligační účinky. Zůstavitel má ovšem k dispozici možnost, kterou může svoji vůli naplnit, a to i proti vůli dědiců. V takovém případě bude mít nařízení charakter příkazu (Auflage). Každý dědic bude oprávněn a zároveň povinen, vyžadovat po ostatních provedení těchto nařízení. Prosazení vůle zůstavitele bude i přes obligační charakter zajištěno tím, že pro případ porušení příkazu povolá náhradního dědice.

Pokud chce zůstavitel ulehčit proces dědického řízení svým pozůstalým s vypořádáním majetku, má možnost v případě závěti, ustanovit **vykonavatele závěti** (Testamentsvollstreckung § 2197 BGB). V zásadě může zůstavitel ve své závěti jako vykonavatele závěti²⁰⁶ uvést jakoukoliv osobu, které důvěřuje. Samozřejmě to mohou být i rodinní příslušníci. Jedinou podmínkou je, že dotyčná osoba musí být plnoletá. Vykonavatel

²⁰⁴ *Příklad: Generální potvrzení o nabytí dědictví při aplikaci zahraničního dědického práva* Portugalský občan zemřel s posledním trvalým pobytem v Mnichově. Jak německé, tak portugalské mezinárodní právo soukromé uplatňuje princip státní příslušnosti, bude tedy aplikováno portugalské dědické právo. Podle § 343 odst. 1 FamFG je místně a podle § 105 také mezinárodně příslušný obecní soud v Mnichově. Tento soud musí vydat potvrzení o nabytí dědictví podle § 2353 BGB na základě portugalského dědického práva. Potvrzení nebude obsahovat žádnou doložku o omezeném územním rozsahu jeho platnosti, tak jak bylo běžné u dřívějších potvrzení o nabytí dědictví podle zahraničního práva podle § 2369 BGB. Toto (věcně omezené) potvrzení podle § 2369 BGB, které mělo umožnit vydání potvrzení o nabytí dědictví jako výjimku ze zásady souběhu tzv. „Gleichlaufgrundsatz“, se stává v nové koncepci mezinárodní příslušnosti soudu nadbytečným. Novou formulací § 2369 odst. 1 BGB: „Patří-li do pozůstalosti také předměty dědictví, které se nachází v zahraničí, může být návrh na vydání potvrzení o nabytí dědictví omezen na předměty pozůstalosti, které se nachází v tuzemsku“ otvírá zákonodárce do budoucna možnost omezit dobrovolně potvrzení o nabytí dědictví na předměty pozůstalosti nacházející se v tuzemsku. Takový postup bude např. smysluplný, když bude německé dědické právo aplikovatelné jen na předměty pozůstalosti nacházející se v Německu a německý soud tak nebude nucen aplikovat také zahraniční dědické právo.

²⁰⁵ Rozsudek RG ze dne 13. 11. 1942 – VII 60/42 (uveřejněno v RGZ sv. 170, s. 163)

²⁰⁶ *Příklad ustanovení:* Vykonavatelem závěti ustanovuji svého starého přítele Franka Schafera, bydlícího ve Wiesbadenu, Breite Strasse 3. Ať po mé smrti rozdělí můj majetek mezi mé čtyři děti. Frank Schafer za to obdrží z dědictví odměnu ve výši 5 000 euro. Pokud by Frank Schafer zemřel či se tohoto úkolu zřekl, ustanovuji vykonavatelem závěti mého právního zástupce Dr. Helmut Trautmann, Maiglockchenweg 8 v Aachenu. Za to mu bude náležet odměna ve stejné výši.

závěti zjistí, zda je dědictví zatíženo dluhy a zda převažují aktiva či pasiva dědictví (§ 2299 BGB); dále rozdělí majetek, vydá závěti, dohlíží na podklady, vymáhá dluhy nebo rozprodá předměty, objekty. Toto vše může provádět vykonavatel závěti (2224 BGB). Je druhem „nuceného správce“, který je ustanoven tak dlouho, dokud nebudou všechny body závěti zpracovány (Abwicklungsvollstreckung) a dědictví rozděleno. Mezi hádajícími se dědici může zároveň vystupovat jako tzv. „mediátor“ a může dané strany smiřovat či jednoduše může převzít neoblíbenou činnost rozdělení dědictví a to se všemi byrokratickými úkony, které k tomu patří.

Prvním úředním úkonem vykonavatele závěti bude vždy vyhotovení inventárního seznamu (Inventar § 2002 BGB). To je jeho povinnost. V tomto seznamu uvede zůstavitelův majetek včetně jeho závazků. Tedy např. existenci cenných předmětů, nemovitostí, aut, akcií, hotovosti, účtů u bankovních institucí, životní pojistky, dluhy a nezaplacené účty. Tím získá pro sebe a pro dědice přehled o zanechaném dědictví (Dauervollstreckung).

Poté se musí postarat, že bude vykonána poslední vůle zůstavitele. Musí tedy dědictví rozdělit. Zpravidla si pak poslechne přání dědiců. Např. jeden z dědiců mohl po léta pracovat ve firmě zůstavitele a chtěl by v každém případě tuto firmu i nadále vést. Pak může vykonavatel závěti navrhnout dělení, ve kterém se stanoví, co ostatní obdrží, pokud toto dítě firmu převezme. Pokud má více dětí nárok na stejný díl, musí dávat pozor na to, aby každé dostalo stejně.

Pokud bylo přáním zůstavitele, že se dům prodá a výtěžek z prodeje bude rozdělen mezi děti, musí se tohoto úkolu zhostit vykonavatel závěti. A to pouze on, protože v případě, že byl ustanoven vykonavatel závěti, nejsou dědicové oprávněni jakkoliv s dědictvím nakládat. Nesmějí si také z domu vzít žádný nábytek nebo si mezi sebou rozdělovat zůstavitelovi šperky či hotovost. To může pouze vykonavatel poslední vůle. Pokud již vykonavatel poslední vůle majetek mezi dědice rozdělit, pak skončila jeho rozhodovací pravomoc. Rozděleno je rozděleno.

Vykonavatel poslední vůle je také oprávněn vést případné soudní pře týkající se dědictví (§ 2278 BGB). Tento případ může např. nastat, pokud si zůstavitelův zákazník myslí, že po jeho smrti nemusí splácet své pohledávky vůči němu. Kromě toho je vykonavatel poslední vůle také oprávněn provádět v rámci správy dědictví právní úkony, např. při rozpuštění akciového fondu, jehož kurs a hodnota hrozí pádem, nebo např. nechat do

odkázaného domu zabudovat nové topení. O tom by se měl však raději poradit s dědici a získat od nich svolení.²⁰⁷

Vykonavatel závěti je vázán pouze zásadou řádné správy (Ordnungsgemässe Verwaltung), která ho zavazuje ke zvláštní svědomitosti a pečlivosti²⁰⁸ a je posuzována podle objektivních hledisek.²⁰⁹

Němečtí notáři usilují o to, aby na ně byla přenesena prvoinstanční příslušnost dědických soudů, jak bylo usneseno na konferenci ministrů spravedlnosti v roce 2010.

5.8.5 Příklady

Pro lepší ilustraci uvádím několik typických postupů v dědickém řízení.

A. Zemřel vdovec A. P. žijící v Kolíně, zanechal tři děti a pozemek. U okresního soudu ve Frankfurtu nad Mohanem, kde zůstavitel dříve žil, je uložena notářským zápisem sepsaná závěť, ve které zůstavitel předmětný pozemek odkázal svým třem dětem.

Příslušný pozůstalostní soud (Okresní soud v Kolíně) zahájí dědické řízení. Učiní dotaz u matričního úřadu, u něhož je zůstavitel zapsán (např. Bonn), zda mu není známo, že zůstavitel zanechal poslední pořízení (každý notář má povinnost hlásit matričnímu úřadu sepsání posledního pořízení). Příslušný správní úřad v Bonnu sdělí soudu ve Frankfurtu nad Mohanem, že je u něj uložena závěť zůstavitele. Frankfurtský soud závěť odešle pozůstalostnímu soudu v Kolíně, který tuto skutečnost písemně oznámí známým dědicům. Děti zůstavitele pak na základě této notářské závěti mohou nechat provést příslušné zápisy v pozemkové knize a mohou získat přístup k bankovním kontům zůstavitele. Pokud si dědicové chtějí pozůstalost vypořádat jinak, mohou tak učinit dohodou sepsanou notářským zápisem.

B. Osobní a majetková situace zemřelého je stejná jako ve variantě A, avšak s tím rozdílem, že zůstavitel zanechal soukromou závěť, kterou dal do úschovy okresnímu soudu ve Frankfurtu nad Mohanem.

Frankfurtský soud zašle závěť pozůstalostnímu soudu v Kolíně. Dědicové však musí v tomto případě podat soudně nebo notářsky ověřený návrh na vydání dědického listu. Teprve předložením dědického listu docílí dědicové zápisu do pozemkové knihy a na jeho základě se v právních vztazích mohou prokazovat jako právní nástupci zůstavitele.

C. Stejná situace jako ve variantě B, avšak zůstavitel zanechal závěť doma.

²⁰⁷ BROX, H., WALKER, W.: *Erbrecht, Academia Iuris-Lehrbücher der rechtswissenschaft*, Franz Vahlen München 2010, s. 217.

²⁰⁸ Rozsudek BGH ze dne 3. 12. 1986 – IVa ZR 90/85 (uveřejněno v NJW roč. 1987, s. 1070)

²⁰⁹ Rozsudek BGH ze dne 2. 10. 1957 – IV ZR 217/57 (uveřejněno v BGHZ roč. 25, s. 275)

Zde je zákonnou povinností dědiců tuto soukromou závěť dědickému soudu předložit. Dále řízení pokračuje stejně jako sub. B. Vedle notářů, matrik a pozůstalostních soudů vystupují v dědickém řízení také další úřady, jako např. konzuláty (prohlašují poslední pořízení a zajišťují pozůstalosti německých státních příslušníků v cizině), pozemkové úřady a již výše zmiňovaný okresní soud Berlín - Schöneberg, u něhož jsou uloženy pořízení pro případ smrti sepsaná notářským zápisem, jestliže pořizovatel nežil v Německu.²¹⁰

²¹⁰ BRON, S., WÜRTH, N.: *Erben, vererben und vermachen*, Frankfurt/M. 2010, Linde, s. 140.

6 LIKVIDACE DĚDICTVÍ V ČR

6.1 Předpoklady nařízení likvidace dědictví

Likvidace dědictví je upravená v ustanoveních § 175t - § 175v OSŘ a je vedle schválení dohody o přenechání předluženého dědictví věřitelům na úhradu dluhů dalším možným postupem v případě předluženého dědictví. Likvidace dědictví před řadou let přestala být výjimečnou záležitostí a je dnes v praxi obvyklým postupem.

Likvidaci dědictví právní úprava svěřuje zásadně soudním komisařům. Jde přitom o postup, který se od běžného dědického řízení výrazně liší a blíží se výkonu rozhodnutí či insolvenčnímu řízení (svým cílem, kterým je především uspokojení věřitelů, použitými prostředky, tj. různými formami zpeněžení majetku i procesními postupy, zejména závěrečným rozvrhem výtěžku). Přesto je právní úpravě likvidace dědictví věnováno mnohem méně prostoru, než by odpovídalo její zvláštní povaze i současnému významu. Celá řada zcela zásadních otázek, které se při likvidaci dědictví objevují, není zákonem ani prováděcími předpisy vůbec upravena, jiné otázky jsou upraveny nejednoznačně. Je tak ponecháno volné pole nejrůznějším výkladům. Nelze se pak divit tomu, že tyto výklady mohou být značně rozdílné.

Nařízení likvidace dědictví je zásadně podmíněno splněním dvou podmínek:

- a) *předlužeností dědictví,*
- b) *skutečností, že nedošlo k dohodě o přenechání předluženého dědictví věřitelům podle § 175p OSŘ.²¹¹*

Naproti tomu návrh na likvidaci dědictví není nezbytným předpokladem jejího nařízení, neboť při splnění základních předpokladů uvedených pod a) a b) může soud (soudní komisař) nařídit likvidaci dědictví i bez návrhu.

Ad a) Předluženost dědictví

O předlužené dědictví se jedná, jestliže pasiva dědictví jsou vyšší než aktiva dědictví, tj. vyšší než obvyklá cena dědictví. K závěru, že tomu tak je, lze spolehlivě dojít v okamžiku, kdy bylo v usnesení podle § 175o odst. 1 OSŘ, případně (až) podle § 175o odst. 2 OSŘ pravomocně konstatováno, že dědictví je předluženo, tj. byla určena výše předlužení dědictví v době smrti zůstavitele.

²¹¹Potud text zákona. Stejně však bude třeba posuzovat i případ, kdy dohoda o přenechání předluženého dědictví věřitelům podle § 175p OSŘ nebyla schválena.

Do tohoto rozhodnutí věřitelé nemohou zasahovat, neboť v této fázi nejsou účastníky řízení. Tento závěr vyplývá i z judikatury.²¹² V těch případech, kdy zůstavitel byl ženatý (zůstavitelka vdaná), bude zpravidla nejprve rozhodováno o SJM podle § 1751 OSŘ.²¹³ Předmětem rozhodnutí podle § 1751 OSŘ musí být nejen společný majetek, ale i společné závazky (viz § 143 odst. 1 písm. b) ObčZ). Pro předluženost dědictví však není rozhodující, zda bylo předloženo SJM, ale zda je předloženo dědictví. Není proto vyloučeno, že SJM bylo předloženo, ale dědictví předloženo nebude (zůstavitel měl tolik svého vlastního majetku, že ani podíl, který mu připadl na dluhách ze SJM společně s jeho vlastními dluhy nepřesáhne výši aktiv dědictví). Naopak je možné, že SJM předloženo nebylo, ale dědictví předloženo bude, protože zůstavitel měl tolik vlastních dluhů, že společně s dluhy, které do dědictví připadly ze SJM, přesáhne celková výše dluhů obvyklou cenu aktiv (včetně aktiv, která připadla do dědictví ze SJM).

Otázka, které dluhy budou zařazeny do pasiv dědictví, závisí především na stanovisku dědiců k jednotlivým dluhům a na důvodech, pro které příslušné dluhy neuznávají nebo o které existenci dluhů opírají. K zařazení dluhů do pasiv dědictví proti vůli dědiců může dojít jen v některých případech.²¹⁴ Platí to také obráceně, tzn., že shodné tvrzení dědiců o existenci dluhu, který by měl být zařazen do pasiv dědictví, nevylučuje, aby soud v některých případech došel k opačnému závěru a dluh do pasiv dědictví nezařadil.

Výše dluhů je při určování předluženosti pouze jednou ze vstupních položek. Druhou je obvyklá cena dědictví (tj. aktiv).

V případě předluženého dědictví přestávají být dědici „pány“ majetku, který do dědictví náleží a ztrácejí tak možnost sami ovlivňovat jeho další osud. Uzavření dohody podle § 175p OSŘ totiž nezávisí jen na nich, ale také na stanovisku věřitelů, kteří mohou uzavření dohody znemožnit a dojde tak k naplnění podmínek, za nichž musí být likvidace dědictví k návrhu nařízena a kdy lze likvidaci dědictví nařídit i bez návrhu.

Dědici se pak již nemohou úspěšně domáhat toho, aby dědictví připadlo jim.²¹⁵

²¹² R 58/1965: Věřitel zůstavitele není oprávněn podat odvolání do rozhodnutí, jímž byla určena obecná (nyní obvyklá) cena majetku a výše dluhů a předložení.

²¹³ Výjimkou budou případy, kdy SJM zaniklo za trvání manželství, např. prohlášením konkurzu (§ 268 odst. 1 insolvenčního zákona).

²¹⁴ BENÁŠOVÁ, J.: *Likvidace dědictví*, Ad Notam č. 5/1998, str. 118: Proti vůli dědiců nebo některého z nich může být do pasiv dědictví zařazen dluh zůstavitele jen tehdy, mají-li námitky dědice proti dluhu takový charakter, že již na základě právního posouzení nemohou obstát (např. popírá-li dědic, že by někdy existoval dluh, přiznaný pravomocným rozhodnutím soudu či jiného orgánu).

²¹⁵ Ústavní soud v nálezu IV. ÚS 227/96 neshledal v nařízení likvidace předluženého dědictví proti vůli dědiců porušení ústavní zásady uvedené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle které se dědění zaručuje.

S ohledem na tyto důsledky (nařízení likvidace dědictví na návrh jiného účastníka nebo i bez návrhu a prodej celého dědictví), je nezbytné se odpovědně zabývat nejenom výši pasiv, ale také obvyklou cenou majetku (aktiv).²¹⁶

Ad b) Skutečnost, že nedošlo k dohodě o přenechání předluženého dědictví věřitelům podle § 175p OSŘ

K poměru mezi nařízením likvidace dědictví a dohodou podle § 175p OSŘ je třeba přistupovat obdobně jako k poměru mezi potvrzením nabytí dědictví podle dědických podílů (§ 483, § 484 ObčZ, § 175q odst. 1 písm. d) OSŘ) a dohodou o vypořádání dědictví (§ 482 ObčZ, § 175q odst. 1 písm. b) OSŘ), resp. jako k poměru mezi dohodou a autoritativním řešením sporu vůbec (srov. např. § 175k odst. 2 OSŘ, § 141 a § 142, § 150 odst. 3, ObčZ). Dohodě má být vždy dána přednost.

Po novelizaci OSŘ došlo k určitému „zatemnění“ otázky, zda dohodu podle § 175p OSŘ může uzavřít stát, kterému má dědictví připadnout podle § 462 OSŘ. Podle důvodové zprávy došlo k novelizaci § 175p OSŘ, spočívající v nahrazení dosavadní formulace „Účastníci se mohou dohodnout o tom, že předlužené dědictví bude přenecháno věřitelům k úhradě dluhů.“ novou formulací „*Dědici a věřitelé se mohou dohodnout...*“, s argumentací, že tato možnost je dána ustanovením § 471 odst. 1 ObčZ jen věřitelům a dědicům a nikoli státu, který není dědicem a dědictví mu připadá podle § 462 ObčZ. Domnívám se, že takový výklad není účelný, zakládá nerovné postavení účastníků řízení, včetně nerovného postavení věřitelů (tam, kde dědictví připadá státu dle § 462 ObčZ, by věřitelé byli zbaveni jedné ze zákonem upravených možností, jak řešit předlužené dědictví). Je také založen na absolutizaci doslovného výkladu pojmu „dědic“, tj. na výkladu, který v minulosti judikatura nepřijala.²¹⁷

²¹⁶ Dědictví může být předloženo třeba jen proto, že nebyla správně zjištěna obvyklá cena majetku. V této souvislosti není na místě stavět se v hraničních případech negativně k dokazování obvyklé ceny majetku znaleckým posudkem. Obecně rozšířená představa dědiců, že je výhodné (z hlediska placení odměny notáře, nákladů řízení, výplaty spoludědicům apod.), bude-li cena majetku náležejícího do dědictví co nejnižší, se v těchto případech může snadno obrátit proti nim, neboť z fakticky nepředluženého dědictví se tak může stát dědictví předlužené a „rodinný“ majetek se stane předmětem likvidace dědictví.

²¹⁷ Viz rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 17 Co 679/95 (Právní rozhledy č. 10/1996, str. 481), které na základě doslovného výkladu pojmu „dědic“ dovozovalo, že stát, kterému by dědictví mohlo připadnout dle § 462 ObčZ, není aktivně legitimován k podání žaloby ve sporu o dědické právo podle § 175k odst. 2 OSŘ, protože § 175k OSŘ používá výrazu „dědic“ a stát není dědicem. Správné stanovisko k této otázce bylo zaujato v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 887/2008, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod R 4/2010, podle kterého lze podání žaloby ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ uložit České republice i v případě, že přichází v úvahu jako nabyvatelka dědictví podle ustanovení § 462 ObčZ. (První výklad by znemožnil odpovídající řešení sporného dědického práva, zakládal by nerovné postavení dědiců a státu, a zvýhodňoval by osoby, jejichž dědické právo bylo sporné.)

Navíc je zřejmé, že dohoda podle § 175p OSŘ představuje rychlejší a jednodušší způsob ukončení dědictvého řízení než likvidace dědictví.²¹⁸

Je-li však z postojů dědiců či věřitelů, kteří by měli dohodu uzavírat, jasné, že dohoda není možná (např. proto, že věřitelé požadují výhradně peněžité plnění a v dědictví jsou i movité a nemovité věci), lze tuto situaci považovat za postačující pro závěr, že k dohodě nedošlo.

Tam, kde před likvidací dědictví bylo rozhodováno podle § 175p OSŘ, nastoupí likvidace dědictví jen tehdy, když ve svém konečném výsledku nebyla dohoda podle § 175p OSŘ schválena. K tomu může dojít buď proto, že dohoda nebude pravomocně schválena soudem I. stupně (rovnou, nebo po zrušení rozhodnutí odvolacím soudem), nebo tím, že soud I. stupně dohodu schválí, ale v odvolacím řízení bude rozhodnutí změněno tak, že se dohoda neschvaluje.

6.2 Účastníci řízení

Jediným vodítkem pro posuzování, kdo je účastníkem řízení, je ustanovení § 175b OSŘ. Podle tohoto ustanovení jsou účastníky řízení v první řadě osoby, které lze důvodně považovat za dědice a není-li takových osob, je účastníkem stát. Ani pro likvidaci dědictví neplatí v tomto směru žádná výjimka. Znamená to, že dědici, resp. stát, kterému by mělo dědictví připadnout podle § 462 ObčZ, popř. zároveň dědici i stát (mají-li část dědictví nabýt dědici ze závěti a zbývající část připadá státu) ani při likvidaci dědictví neztrácejí postavení účastníků řízení, které měli již před likvidací dědictví. Jako účastníci řízení musí být proto předvoláváni ke všem jednáním, musí jim být doručována všechna rozhodnutí v řízení o likvidaci vydávaná a mají právo proti nim podávat odvolání.

Dalšími účastníky řízení o likvidaci dědictví jsou věřitelé, jak je v § 175b OSŘ výslovně uvedeno.

Problematická je především otázka, kteří věřitelé jsou účastníky řízení o likvidaci dědictví a kterým okamžikem se účastníky řízení stávají.

Vzhledem k tomu, že o likvidaci dědictví jde až od okamžiku jejího nařízení (tj. od vydání usnesení podle § 175t OSŘ), lze dojít k závěru, že věřitel se stává účastníkem řízení o likvidaci nejdříve od vydání usnesení podle § 175t OSŘ.

²¹⁸ K možnosti státu uzavírat dohodu o přenechání předluženého dědictví věřitelům viz z dřívější doby také rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky sp. zn. 2 Cz 15/75 ze dne 23. 4. 1975 (Sborník IV, str. 852): Nezanechal-li zůstavitel dědice ze zákona, ani závět', může se předlužené dědictví přenechat věřitelům na úhradu dluhů jen v tom případě, že to odpovídá souhlasným projevům státu a věřitelů.

Vydáním usnesení se však může stát účastníkem řízení o likvidaci jen věřitel, který je v této době znám, tj. věřitel, se kterým bylo předtím případně jednáno o dohodě dle § 175p OSŘ, věřitel, jehož pohledávka byla zařazena do pasiv dědictví v usnesení dle § 175o OSŘ, věřitel, který přihlásil svoji pohledávku na základě vyhlášky dle § 175n OSŘ (konvokace věřitelů), ale obecně i věřitel, který kdykoli předtím „přihlásil“ svoji pohledávku do dědického řízení. Vzhledem k tomu, že tito věřitelé jsou účastníky řízení o likvidaci již vydáním usnesení podle § 175t OSŘ, musí jim být toto usnesení doručeno, stejně jako dědicům, resp. státu.

Ostatní věřitelé, tj. věřitelé, kteří v době nařízení likvidace dědictví nejsou známi, se stanou účastníky řízení o likvidaci dědictví až oznámením svých pohledávek na základě výzvy dle § 175t OSŘ. Od okamžiku, kdy soudu (soudnímu komisaři) jejich oznámení dojde, musí s nimi jednat jako s účastníky, předvolávat je k jednáním, doručovat jim všechna rozhodnutí v řízení o likvidaci vydávaná a mají právo proti nim podávat odvolání.

6.3 Nařízení likvidace

Při splnění podmínek uvedených v § 175t odst. 1 OSŘ (viz shora) soud na návrh nařídí likvidaci dědictví, nebo může likvidaci nařídit i bez návrhu.

V případě podání návrhu oprávněnou osobou nemá soud (soudní komisař) možnost zvažovat, zda likvidaci nařídí (a posuzovat její případnou vhodnost, např. s přihlédnutím k výši předlužení a k zárukám plnění dluhu na straně dědiců).²¹⁹ Tak přísný není ani insolvenční zákon, který neřeší úpadek žijící osoby výhradně zpeněžením majetku úpadce v rámci konkurzu, ale dává úpadci možnost, aby navrhl oddlužení, a to i formou splátkového kalendáře (§ 389 a násl. insolvenčního zákona).

Byl-li podán návrh na likvidaci dědictví, je třeba posoudit (přes obecnou formulaci), zda byl podán osobou, která je k tomu oprávněna. Tato otázka zůstává při likvidaci dědictví jedním ze základních problémů.

Je nepochybné, že návrh na likvidaci dědictví může podat kdokoli z dědiců, a tam, kde dědici nejsou, může návrh podat stát, kterému má dědictví připadnout podle § 462 ObčZ.

Otázkou však je, zda takový návrh může podat i věřitel, a pokud ano, za jakých okolností. Této otázce se legislativa zcela vyhýbá, postavení věřitele v tomto směru

²¹⁹ Závažné a zcela absurdní důsledky ilustruje diskusní připomínka JUDr. Miluše Peterkové, notářky v Praze: „V situaci, kdy zůstavitel vlastnil např. pouze bytovou jednotku v obvyklé ceně 1 000 000 Kč, kterou si pořídil pro bydlení své a své rodiny, a na které vázla ke dni úmrtí hypotéka 1 050 000 Kč (počátek splácení byl odložen, dluh se zvýšil o úroky), je dědictví předluženo a na návrh (věřitele) by musela být nařízena likvidace dědictví, tzn., že rodina zůstavitele by o tento majetek přišla, bez ohledu na to, že dědici byli připraveni dluh splácet.“

neupravuje, a používá obecné formulace „soud na návrh usnesením nařídí likvidaci dědictví“, přestože jde o problém nejasný a zcela zásadní. Názory na tento problém jsou odlišné.

Předpokladem likvidace je, že nedošlo k dohodě podle § 175p OSŘ. Již při tomto postupu je věřitel dle § 175b OSŘ účastníkem řízení. Stane se jím však jen v tom případě, že k tomuto postupu má skutečně dojít, tzn., že dědici projevili ochotu takovou dohodu uzavřít, a to s určitými věřiteli, jejichž výběr závisí na dědicích (viz R 18/1985). Pouze tito „vybraní“ věřitelé jsou pak účastníky dědictvého řízení. Nedojde-li pak k dohodě o přenechání předluženého dědictví nebo tato dohoda nebude schválena, nelze věřitelům, kteří byli účastníky podle § 175p OSŘ, upřít právo podat návrh na likvidaci dědictví; k návrhu těchto věřitelů by likvidace musela být nařízena.

Tam, kde dědici projevili vůli nabýt i předlužené dědictví, a kde proto nesouhlasí s postupem podle § 175p OSŘ, byl by věřitel účastníkem, jen kdyby se vypořádávala jeho pohledávka dohodou dědiců jinak, než by odpovídalo ustanovení § 470 ObčZ. Pokud věřitel s takovou dohodou souhlasí, soud (soudní komisař) dohodu o vypořádání předluženého dědictví schválí a likvidace dědictví nepřichází v úvahu. Jestliže však věřitel s takovou dohodou vyjádří nesouhlas, musí soud rozhodnout, že dohodu dědiců neschvaluje. Účast věřitele v uvedeném případě je omezena jen na souhlas s odchýlným vypořádáním jeho pohledávky. Dojde-li pro nesouhlas věřitele k uzavření jiné dohody o vypořádání dědictví, která ne odporuje § 470 ObčZ, případně k potvrzení nabytí dědictví podle dědictvích podílů (§ 483 a § 484 ObčZ, § 175q odst. 1 písm. d) OSŘ), nemůže věřitel, který v této fázi již účastníkem není, likvidaci dědictví úspěšně navrhnout. Totéž platí, je-li jen jeden dědic, který má o předlužené dědictví zájem nebo má-li o předlužené dědictví zájem stát, kterému má dědictví připadnout podle § 462 ObčZ. Věřitel by však mohl uspět s návrhem na likvidaci dědictví, kdyby po zmaření dohody o vypořádání dědictví následoval neúspěšný postup podle § 175p OSŘ.

V těch případech, kdy dědictví je předluženo, ale dědici zatím neprojevili vůli nabýt předlužené dědictví a vylučují dohodu dle § 175p OSŘ, je věřitel účastníkem až „při likvidaci dědictví“. Vzhledem k tomu, že o likvidaci dědictví se může jednat až po jejím nařízení dle § 175t OSŘ, stává se věřitel účastníkem až v tomto okamžiku, tzn., že předtím účastníkem není a návrh na likvidaci by nebyl oprávněn podat. Podle tohoto názoru by mohla být likvidace v takovém případě nařízena jen na návrh dědice (státu) nebo soudem bez návrhu.

Podle mého názoru je ale zcela vyloučeno, aby likvidace dědictví byla nařizována k návrhu věřitele, jehož pohledávka nebyla pro nesouhlas dědiců či z jiných důvodů zařazena do pasiv dědictví (a neprojevila se tak ve výši dluhů v rozhodnutí podle § 175o OSŘ), aby

byla nařizována k návrhu věřitele do té doby neznámého, který „zasáhl“ do dědictvého řízení až podáním návrhu na likvidaci dědictví anebo aby byla dokonce nařizována k návrhu třetí osoby.

V případech, kdy návrh na likvidaci dědictví podala osoba, která k tomu není oprávněna, nic nebrání tomu, aby soud takový návrh na likvidaci dědictví zamítl, pokud nepřistoupí k nařízení likvidace na základě vlastní úvahy (bez návrhu). Při výkladu jde především o to, do jaké míry mají být respektována práva dědiců (jde stále o dědictví) a do jaké míry práva věřitelů (zůstavitel se zadlužil).

Domnívám se, že v prostředí, ve kterém jsou fyzické osoby bez dostatečných zkušeností denně vystavovány nabídkám úvěrů a předluženost bývá někdy jen důsledkem nárůstu jistiny o nepřiměřeně vysoký úrok, je nutno chránit i oprávněné zájmy dědiců. Věřitelé mají vedle likvidace dědictví k dispozici i jiné prostředky, jak se domáhat uspokojení svých pohledávek, včetně možnosti podat po úmrtí dlužníka žalobu o zaplacení dluhu proti jeho neznámým dědicům, kterým soud ustanoví opatrovníka (viz § 29 odst. 3 OSŘ.)²²⁰ Hlavní věřitelé (banky, pojišťovny, finanční úřady, správy sociálního zabezpečení i některé právnické osoby) jsou na rozdíl od dědiců vybaveni odborným aparátem.

Alternativou, která by poskytla dědicům ochranu před možným návrhem na likvidaci dědictví (takový návrh může podat i dědic, který sám o dědictví zájem nemá a chce jen uškodit ostatním dědicům), by mohla být legislativní úprava § 175t odst. 1 OSŘ, tak, aby namísto kategorické povinnosti soudu nařídit na návrh likvidaci dědictví měl soud možnost návrhu nevyhovět, jak tomu bylo původně.²²¹

K nařízení likvidace dědictví bez návrhu soud (soudní komisař) přistoupí jen tam, kde se zřetelem ke všem okolnostem se toto řešení jeví jako nejvhodnější.

Likvidaci nařídí soud (soudní komisař) usnesením. Usnesení obsahuje vedle výroku, že se nařizuje likvidace dědictví, také výzvu, určenou věřitelům, aby mu oznámili své pohledávky ve lhůtě v usnesení stanovené, a upozornění, že pohledávky, které nebudou při likvidaci uspokojeny, zaniknou. Pokud snad byla v předcházejícím řízení vydána výzva věřitelům dle § 175n OSŘ (konvokace věřitelů), není tím nahrazena výzva, která musí být součástí usnesení o nařízení likvidace. Proti usnesení je možné podat odvolání.

²²⁰ Často jde o pohledávky, které mohli věřitelé vymáhat na dlužníkovi za jeho života, a přesto byli nečinní.

²²¹ Snad by mohl obstát i extenzivní výklad § 175t odst. 1 OSŘ, že totiž „soud na návrh nařídí“ nutně neznamená „soud na návrh musí nařídit“, ale „soud – podle své úvahy – na návrh nařídí“, resp. „soud zásadně nařídí, ale v odůvodněných případech nemusí nařídit“. Srovnání s dřívějším zněním tohoto ustanovení „může soud nařídit“, nahrazeným formulací „soud na návrh nařídí“ však spíše nasvědčuje tomu, že dosavadní „možnost“ byla záměrně nahrazena „povinností“.

Usnesení doručí soudní komisař známým účastníkům, tj. dědicům (státu, pokud mu připadá dědictví dle § 462 ObčZ) a známým věřitelům, a to do vlastních rukou (viz § 175a odst. 3 OSŘ). Usnesení musí být také vyvěšeno na úřední desce soudu. Soudní komisař proto usnesení předá dědickému soudu k vyvěšení, a to v písemné i elektronické podobě (§ 74 odst. 4 JednŘ). Usnesení lze z úřední desky sejmout až po uplynutí 30 dnů ode dne vyvěšení, neboť obsahuje výzvu věřitelům. Již desátým dnem ode dne vyvěšení se však považuje za doručené věřitelům, kteří soudu nejsou známi; odvolání by proto mohli tyto neznámí věřitelé podat jen do 15 dnů od tohoto dne. Soud zveřejňuje obsah úřední desky i způsobem umožňujícím dálkový přístup (§ 50l odst. 3 OSŘ).

Lhůta stanovená věřitelům k oznámení pohledávek je lhůtou soudcovskou, jejíž délku určí soudní komisař a může ji prodloužit (§ 55 OSŘ).

Výkladovým problémem je povaha této lhůty, tj. důsledky jejího zmeškání.

Není na místě spojovat s uplynutím této lhůty zánik možnosti uplatnění pohledávky pro věřitele, kteří se včas nepřihlásili.²²²

V právní úpravě není podklad ani pro to, aby opožděně přihlášené pohledávky byly při rozvrhu výtěžku uspokojovány v jiném pořadí, než stanoví § 175v OSŘ (např. až po uspokojení všech pohledávek, které byly přihlášeny včas).

Důsledkem opožděného přihlášení pohledávky bude jen to, že se takový věřitel stane účastníkem řízení později a z tohoto důvodu nebude mít možnost zasahovat do řízení, které již proběhlo předtím, bez jeho účasti (tedy ani podávat např. odvolání proti usnesení vydanému v té době), případně to, že v důsledku opožděného oznámení se jeho pohledávka promlčela.

Pokud však věřitel oznámil svoji pohledávku dříve, než došlo k rozvrhu výtěžku a tato pohledávka není promlčena (nebo účastníci řízení promlčení nenamítali), bude i tato pohledávka zařazena do rozvrhu výtěžku a uspokojena v pořadí a způsobem uvedeným v § 175v OSŘ.

Jednotný názor není ani na otázku, zda věřitelé, kteří již přihlásili své pohledávky do dědictví před nařízením likvidace, je musí oznámit znovu na výzvu podle § 175t odst. 1 OSŘ.

Podle tolerantnějšího stanoviska to není třeba a při likvidaci dědictví bude přihlíženo i k pohledávkám, které nebyly takto znovu oznámeny.

²²² Analogicky lze vycházet z obdobného pohledu na případ, kdy dědic neznámého pobytu se nepřihlásil ve lhůtě stanovené ve výzvě dle § 468 ObčZ, ale až později, a přesto se k němu přihlíží (srov. usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 121/99).

Přihlášení pohledávky do běžného dědického řízení, ani její přihlášení na základě konvokace věřitelů (§ 175n OSŘ) nelze považovat za řádné uplatnění pohledávky věřitele ve smyslu § 112 ObčZ, neboť takové přihlášení pohledávky nezakládá právo věřitele, aby bylo o jeho pohledávce v dědickém řízení rozhodnuto a nemá za následek stavení promlčecí lhůty. Oznámení pohledávky do likvidace dědictví však je již řádným uplatněním této pohledávky podle § 112 ObčZ. Věřitel, který svoji pohledávku takto oznámil, má právo na to, aby bylo o pohledávce rozhodnuto, uplatnění pohledávky do likvidace dědictví staví běh promlčecí lhůty a po nařízení likvidace dědictví je jediným možným způsobem uplatnění a uspokojení pohledávek zůstavitelových věřitelů právě jen jejich uplatnění a uspokojení při likvidaci dědictví. Vzhledem k tomu, že věřitelům, kteří své pohledávky přihlašovali již v dřívějším řízení, se doručuje usnesení o nařízení likvidace, nic nebrání tomu, aby byli v usnesení poučeni, že do likvidace dědictví musí svoji pohledávku oznámit znovu, aby neutrpěli újmu na svých právech. Bez významu není v této souvislosti ani to, že před nařízením likvidace dědictví mohly některé z těchto pohledávek zcela nebo zčásti zaniknout, mohla se změnit jejich výše a mohli zaniknout i někteří věřitelé.

6.4 Zpeněžování majetku

Smyslem likvidace dědictví je zpeněžení veškerého majetku zůstavitele, aby bylo možné podle stanovených pravidel z výtěžku uspokojit věřitele.

V § 175u odst. 1 OSŘ jsou vyjmenovány způsoby, jakými lze zpeněžení provést.

Před novelizací, provedenou zákonem č. 7/2009 Sb. s účinností od 1. 7. 2009, uváděl OSŘ pouze tři způsoby zpeněžení: prodej movitých věci (obdobně podle ustanovení o výkonu rozhodnutí prodejem movitých věcí), prodej nemovitostí (obdobně podle ustanovení o výkonu rozhodnutí prodejem nemovitostí) a prodej mimo dražbu. V případě prodeje mimo dražbu pak odkazoval na přiměřené použití § 27 odst. 2 zákona č. 328/1991 Sb. o konkurzu a vyrovnání. Nejasnosti, se kterými se praxe potýkala a které vedly i ke sporům mezi soudem a soudním komisařem o to, kdo z nich má konkrétní zpeněžení provést (např. podepsat smlouvu o prodeji mimo dražbu), byly odstraněny až s účinností od 1. 1. 2001 prováděcím předpisem, a to ustanovením § 96a JednŘ, který přehledně rozdělil tyto způsoby prodeje mezi soudního vykonavatele (prodej movitých věcí), dědický soud (prodej nemovitostí) a soudního komisaře (prodej mimo dražbu). Literatura²²³ a soudní praxe pak dovodila, že prodej lze též provést na

²²³ Viz např. BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC, M.: *Občanský soudní řád, Komentář, 5. vydání, 2001*, Praha C. H. Beck, str. 708.

žádost soudního komisaře ve veřejné dražbě podle zák. č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, nebo exekutorem podle zák. č. 120/2001 Sb.

Po novelizaci byly tyto další způsoby prodeje přejaty do zákona, který tak v současné době upravuje následující způsoby prodeje:

- a) prodej movitých věcí (podle ustanovení o výkonu rozhodnutí prodejem movitých věcí),*
- b) prodej nemovitostí (podle ustanovení o výkonu rozhodnutí prodejem nemovitostí),*
- c) prodej podniku (podle ustanovení o výkonu rozhodnutí prodejem podniku),*
- d) prodej ve veřejné dražbě,*
- e) prodej soudním exekutorem podle exekučního řádu,*
- f) prodej soudním komisařem mimo dražbu.*

Především je nutno upozornit, že po novelizaci vyhlášky č. 37/1992 Sb., JednŘ, provedené s účinností od 1. 7. 2009 vyhláškou č. 168/2009 Sb., se z tohoto prováděcího předpisu vytratilo ustanovení § 96a OSŘ. Mohou se tak opakovat některé nejasnosti z dřívější doby.

V OSŘ totiž nedošlo k takové změně, která by odůvodňovala při zpeněžení majetku zásadně jiný postup než dříve, tj. závěr, že zpeněžení provádí výhradně soudní komisař. Ustanovení § 175u odst. 1 OSŘ se změnilo jen v tom, že vymezuje výslovně další způsoby prodeje a neodkazuje na přiměřené použití zák. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (který v době novelizace již neplatil). Původní obecná formulace („likvidaci dědictví provede soud zpeněžením jednotlivých věcí“) se nezměnila. Ani z novelizovaného ustanovení § 38 odst. 2 OSŘ nelze při srovnání s dřívější úpravou dovodit, že by úkony soudního komisaře byly rozšířeny na prodej movitých věcí podle ustanovení o výkonu rozhodnutí prodejem movitých věcí a na prodej nemovitostí podle ustanovení o výkonu rozhodnutí prodejem nemovitostí (resp. na prodej podniku podle ustanovení o prodeji podniku). Ustanovení § 38 odst. 2 OSŘ totiž stejně jako před novelizací stanoví pouze výjimky, na které se pověření notáře nevztahuje. Ani v minulosti nebyly v tomto ustanovení výslovně vyňaty z úkonů pověřeného notáře úkony při prodeji movitých věcí a při prodeji nemovitostí při likvidaci dědictví, a přesto tyto úkony byly svěřeny soudu. Možný záměr zákonodárce svěřit na rozdíl od dřívější úpravy likvidaci dědictví plně do rukou soudního komisaře (na který by bylo možné usuzovat z důvodové zprávy) se tak odpovídajícím způsobem nepromítl do zákona. Nadto v prováděcím předpise (§ 46 odst. 2 písm. a) JednŘ] je i v současném znění uvedeno, že „vykonavatelé provádějí prodej movitých věcí při likvidaci dědictví...“ (§ 175u odst. 2 písm. a) OSŘ). Z novelizovaného ustanovení § 93 odst. 1 JednŘ, podle kterého „soudní

komisař postupuje při zpeněžení zůstavitelova majetku způsoby podle § 175u OSŘ tak, aby zpeněžení bylo dosaženo neprodleně“ nevyplývá jednoznačně, že by tak nemohl učinit např. tím, že neprodleně požádá soudního vykonavatele o prodej movitých věcí, stejně jako před novelizací.²²⁴

Ad a) Prodej movitých věcí – Při prodeji movitých věcí podle ustanovení o výkonu rozhodnutí prodejem movitostí se postupuje podle § 323 OSŘ. (§ 49a JednŘ, vlastní dražba § 59 JednŘ). O působnosti vykonavatele soudu při tomto prodeji viz shora.

Tento způsob zpeněžení zahrnuje i hotové peníze, vklady, cenné papíry a listiny představující právo na splacení dlužné částky (§ 333 OSŘ, § 59a JednŘ). V úvahu přichází i zpeněžení zůstavitelových pohledávek (i nesplatných a obtížně vymahatelných).

Byl-li zůstavitel pouze spoluvlastníkem, přichází v úvahu jen prodej spoluvlastnického podílu, který má některé odchylky (§ 338 OSŘ).

Ad b) Prodej nemovitostí – Při prodeji nemovitostí podle ustanovení o výkonu rozhodnutí prodejem nemovitostí se postupuje podle § 335 OSŘ (§ 60 JednŘ). Při tomto postupu je zásadně třeba ustanovit znalce (§ 336 OSŘ). Výjimkou je případ, kdy nemovitost byla takto oceněna v době jednoho roku před nařízením likvidace a nezměnily se okolnosti rozhodující pro ocenění (§ 336 odst. 3 OSŘ); při likvidaci dědictví tento postup bude sotva přicházet v úvahu, neboť případné ocenění nemovitosti v předcházejícím dědickém řízení se bude vztahovat k datu úmrtí zůstavitele, tj. k datu, které v praxi předchází nařízení likvidace dědictví o mnohem delší dobu než o jeden rok. Vydává se pak rozhodnutí o nařízení dražby (dražební vyhláška) podle § 336b OSŘ a po úspěšném provedení dražby se uděluje příklep a vydává usnesení o příklepu (§ 336j a násl. OSŘ). V případě neúspěšné dražby je na místě dražbu opakovat se sníženým nejnižším podáním (§ 336m OSŘ), pokud nedojde k jinému zpeněžení (zejména prodejem mimo dražbu). Vzhledem k účelu likvidace dědictví opakovaná dražba nebude vázána jen na další návrh účastníka (i když není vyloučeno, aby účastníci řízení o likvidaci takový návrh podali) a opakování dražby nebude vázáno na uplynutí určité lhůty.

Také prodej spoluvlastnického podílu zůstavitele na nemovitostech má některé odchylky (§ 338 OSŘ).

²²⁴ Tuto poznámku je třeba chápat především jako upozornění na legislativní nejasnosti, nikoli jako návod, aby soudní komisaři od tohoto okamžiku při likvidaci dědictví hromadně požadovali od soudu prodej movitých věcí a nemovitostí podle ustanovení o výkonu rozhodnutí. K prodeji movitých věcí i nemovitostí mohou využít veřejnou dražbu nebo exekutora, případně zpeněžit majetek (jeho část) mimo dražbu.

Ad c) Prodej podniku – Při prodeji podniku se postupuje podle § 338f OSŘ (§ 63a JednŘ).

Ad d) Prodej ve veřejné dražbě – Prodej ve veřejné dražbě (jako dražbě dobrovolné podle § 17 zák. č. 26/2000 Sb.) provede dražitel k návrhu soudního komisaře, který je ve smyslu § 17 odst. 4 a odst. 1 zák. č. 26/2000 Sb. osobou oprávněnou na základě zvláštního předpisu (§ 175t odst. 1 OSŘ) předmět dražby zcizit. Tímto způsobem lze zpeněžit věci movité, nemovité i práva, pokud nejsou podle zákona z dražby vyloučeny (viz § 5 zák. č. 26/2000 Sb.).

Vzhledem k tomu, že současná právní úprava uvádí tento způsob zpeněžení samostatně, neplatí zde ustanovení § 175zd odst. 2 OSŘ, tzn., že k tomuto postupu soudní komisař nepotřebuje souhlas soudu.

Ad e) Prodej soudním exekutorem podle exekučního řádu – Také prodej v dražbě prostřednictvím exekutora (podle § 76 odst. 2 zák. č. 120/2001 Sb.) provede exekutor k návrhu soudního komisaře, který je ve smyslu § 76 odst. 2 zák. č. 120/2001 Sb. osobou oprávněnou disponovat s věcmi, které jsou předmětem dědictví. Rovněž v exekuční dražbě lze zpeněžit věci movité, nemovité, práva i jiné majetkové hodnoty. Ani k tomuto postupu soudní komisař nepotřebuje souhlas soudu podle § 175zd odst. 2 OSŘ, protože současná právní úprava uvádí tento způsob zpeněžení samostatně.

Ad f) Prodej soudním komisařem mimo dražbu – Prodej mimo dražbu provede soudní komisař, a to smlouvou s nabyvatelem, kterou sám podepisuje. K tomuto způsobu prodeje je nutný souhlas soudu podle § 175zd odst. 2 OSŘ, bez kterého je smlouva o prodeji mimo dražbu neplatná.²²⁵ Jde-li např. o prodej nemovitosti, bude rozhodnutí soudu o udělení souhlasu posuzováno jako jedna z podmínek nezbytných pro vklad do katastru nemovitostí (§ 5 odst. 1 písm. 1 písm. g) zák. č. 265/1992 Sb.) a nebude-li doloženo, katastrální úřad návrh na vklad zamítne (§ 5 odst. 2 zák. č. 265/1992 Sb.). Při nedostatku tohoto souhlasu však budou neplatné i smlouvy o prodeji jakéhokoli jiného majetku.

Souhlas uděluje soud usnesením, a jde o úkon, který je zcela vyhrazen soudu, tzn., že soudní komisař není oprávněn pro soud připravovat ani návrh takového souhlasu; nepřímou by tak totiž uděloval souhlas k prodeji sám sobě. Souhlas lze udělit jak k obecnějšímu způsobu prodeje mimo dražbu (se stanovením podmínek prodeje – např. formy a minimální doby

²²⁵ Ustanovení § 175zd odst. 2 nahradilo dřívější odkaz na § 27 odst. 2 zák. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, který obsahoval obdobnou úpravu.

zveřejnění nabídky, způsobu určení ceny, pravidel pro výběr kupujícího, podmínek úhrady kupní ceny apod.), ale může být udělen i ke konkrétnímu prodeji (tj. k již navržené konkrétní smlouvě).

Podle § 175t odst. 1 OSŘ je možné prodat jedinou smlouvou mimo dražbu také veškerý majetek zůstavitele nebo jeho zbývající majetek (tj. majetek, který nebyl některým z možných způsobů, včetně prodeje mimo dražbu, prodán již dříve).

Obecně pro všechny způsoby prodeje platí, že cena, za kterou bude majetek zpeněžen, není ani nemůže být totožná s cenou ke dni úmrtí zůstavitele, jak byla určena v usnesení podle § 175o OSŘ. Rozhodující je stav v době, kdy ke zpeněžení dochází. V některých případech tak může být výtěžek zpeněžení vyšší než obvyklá cena zpeněžovaného majetku ke dni úmrtí.

Před novelizací vyhl. č. 37/1992 Sb. (tj. do 30. 6. 2009) stanovil tento prováděcí předpis v § 96a odst. 4, že prostředky získané při likvidaci dědictví zpeněžením majetku zůstavitele mimo dražbu uloží soudní komisař na zvláštní účet soudu. Po zrušení tohoto ustanovení se stává uvedená otázka opět nejasnou, obdobně jako možný podíl soudu na prodeji movitých věcí a nemovitostí, upravený původně v § 96a odst. 1 a 2 (viz shora).

O majetku, který se nepodařilo zpeněžit, rozhodne soud (soudní komisař), že připadá státu s účinností ke dni úmrtí zůstavitele (§ 175u odst. 2 OSŘ).

Se zřetelem ke smyslu likvidace dědictví, kterým je zpeněžení veškerého majetku zůstavitele a úhrada pohledávek věřitelů (případně i získání majetkového přebytku, který nabydou dědici), je nutno řídit se tím, že prodej majetku i za minimální cenu přispívá k naplnění uvedeného účelu. Naproti tomu zjednodušující konstatování (např. po prvním neúspěšném pokusu v dražbě), že se majetek nepodařilo prodat a následné rozhodnutí podle § 175u odst. 2 OSŘ, že tento majetek připadá státu, je s tímto účelem v rozporu a může vést k poškození věřitelů, případně i dědiců. Je proto třeba opakovat dražbu a vyzkoušet různé způsoby prodeje, i když bude prodej možný jen za nižší cenu, než se předpokládalo. Postup podle § 175u odst. 2 OSŘ by měl být použit jen u těch věcí, kde není reálná naděje, že by mohly být prodány.

6.5 Rozvrh výtěžku

Konečným cílem likvidace dědictví je rozdělení výtěžku, získaného zpeněžením zůstavitelova majetku, mezi věřitele, a to podle pravidel uvedených v § 175v OSŘ.

Pohledávky jsou rozděleny do šesti skupin (viz § 175v odst. 1 písm. a) až f) OSŘ), v následujícím pořadí:

- a) pohledávky nákladů řízení vzniklých státu v souvislosti se zpeněžením majetku,²²⁶
- b) pohledávky nákladů zůstavitelovy nemoci a přiměřených nákladů jeho pohřbu,
- c) pohledávky zajištěné zástavním právem, zadržovacím právem, převodem práva nebo postoupením pohledávky,
- d) pohledávky nedoplatků výživného,
- e) pohledávky daní a poplatků, pojistného na veřejné zdravotní pojištění a pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, pokud nebyly uspokojeny jako pohledávky ve 3. skupině, tj. jako pohledávky zajištěné vyjmenovanými způsoby zajištění,²²⁷
- f) ostatní pohledávky.

Základním pravidlem při rozdělování je, že se nejprve uspokojují pohledávky uvedené ve skupině dřívější, a teprve po jejich úplném uspokojení lze přistoupit k uspokojování pohledávek další skupiny.

Nestačí-li výtěžek (zbývající výtěžek) k úplnému uspokojení všech pohledávek ve stejné skupině, uspokojí se tyto pohledávky poměrně. Odchylka v tomto případě platí jen pro 3. skupinu, ve které se pohledávky uspokojují podle pořadí (tj. podle pořadí svého vzniku), pohledávky zajištěné zadržovacím právem se však uhradí před ostatními pohledávkami, tj. před pohledávkami zajištěnými zástavním právem, převodem práva nebo postoupením pohledávky.

Skutečnost, že snad pro některou pohledávku byla vedena exekuce, nemá na uspokojování této pohledávky při likvidaci dědictví vliv, neboť nejde o důvod, se kterým by § 175v OSŘ spojoval nějaké následky (lepší pořadí, jiný způsob uspokojování). Byla-li nařízena likvidace dědictví, nelze uspokojovat pohledávky jiným způsobem než z výtěžku likvidace (nelze proto ani pokračovat v exekuci).

Předtím, než dojde k rozvrhu, bude nezbytné řádně zjistit skutkový stav a vypořádat se s případnými námitkami účastníků, které se mohou týkat existence pohledávek, jejich výše i případného promlčení. Všichni účastníci řízení (tj. dědici, stát, všichni přihlášení věřitelé) musí mít stejné právo vyjadřovat se k uvedeným skutečnostem, včetně práva namítat promlčení. Úhrada promlčené pohledávky v rámci likvidace dědictví fakticky znamená její

²²⁶ Jde o náklady řízení vzniklé státu v souvislosti se zpeněžením majetku. K těmto nákladům bude patřit např. státem zaplacené znalečné za znalecký posudek o ceně nemovitosti v rámci dražby, náklady veřejné dražby, náklady na exekutora v případě exekuční dražby, výdaje za inzerci, za pronájem sálu ke konání dražby apod. Nepatří k nim však odměna, hotové výdaje a náhrada za DPH soudního komisaře, o kterých musí být rozhodnuto podle jiných ustanovení zákona.

²²⁷ Např. zákon č. 337/1992 Sb. o správě daní a poplatků v § 72 (od 1. 1. 2011 zák. č. 280/2009 Sb., daňový řád v § 170 odst. 1) umožňuje správci daně, aby zřídil svým rozhodnutím zástavní právo k zajištění neuhrazené daně na majetku daňového poplatníka. V takovém případě bude pohledávka na daních uspokojována ve 3. skupině.

přiznání na úkor dalších věřitelů, kteří by jinak mohli být uspokojeni ve větším rozsahu. Svým způsobem by tak nesli ze svého úhradu promlčené pohledávky a jsou proto v obdobném postavení jako dlužník. Proto by věřitelům nemělo být odpíráno právo namítat promlčení jiné pohledávky. (Z hlediska ustanovení § 100 odst. 1 druhé věty ObčZ jde o extenzivní výklad, při tomto způsobu uspokojování pohledávek je však na místě.)

Existenci a výši přihlášených pohledávek, zejména je-li mezi účastníky sporná, bude třeba zjistit šetřením, resp. dokazováním. Postup podle § 175k odst. 3 OSŘ (tj. nepřihlížení k pohledávkám, které jsou sporné) je při likvidaci dědictví vyloučen, neboť věřitelé nemají žádnou jinou možnost jak dosáhnout uspokojení svých pohledávek, než právě jen při likvidaci dědictví. (Srov. § 175y odst. 2 OSŘ, který vylučuje, aby se věřitel domáhal svého práva žalobou, byla-li provedena likvidace dědictví a § 175v odst. 3 OSŘ, podle kterého pravomocným skončením likvidace zaniknou proti dědicům neuspokojené pohledávky věřitelů.)

Za účelem zjištění stanovisek účastníků a zjištění skutkového stavu bude třeba, aby rozvrhu výtěžku předcházelo jednání, ke kterému budou všichni účastníci předvoláni a dána jim možnost vyjádřit se k výsledkům řízení a při kterém budou provedeny potřebné důkazy (srov. § 120 a násl. OSŘ).

Na druhé straně není nezbytné a bylo by neekonomické, aby se soudní komisař zabýval všemi námitkami a zjišťováním skutkového stavu v celém rozsahu. Postačí, omezí-li se na zjištění těch skutečností, které mají pro rozvrh výtěžku význam.²²⁸

Rozvrh výtěžku provede soudní komisař usnesením, v jehož výroku uvede, které pohledávky a jakou částkou se z výtěžku uspokojují. Usnesení doručí všem účastníkům a je proti němu přípustné odvolání.

Protože jde o usnesení, kterým se řízení končí, je jeho součástí i výrok o tom, kdo a v jaké výši platí odměnu notáře, jeho hotové výdaje, popřípadě náhradu za daň z přidané hodnoty (§ 151a OSŘ).

Částky připadající podle pravomocného usnesení o rozvrhu výtěžku na jednotlivé věřitele vyplatí soud ze soudního účtu na základě poukazu, vydaného soudem na žádost soudního komisaře (§ 263 odst. 6 JednŘ).

²²⁸Je-li např. zřejmé, že výtěžek postačí maximálně k plnému uspokojení pohledávek 1. a 2. skupiny a k spokojení některých pohledávek 3. skupiny, je nadbytečné řešit otázku, zda existovaly přihlášené pohledávky dalších skupin (např. pohledávky nedoplatků výživného, pohledávky fyzických a právnických osob náležející do 6. skupiny), jaká byla skutečná výše těchto pohledávek a zda případně nedošlo k jejich promlčení, které někdo z účastníků namítá.

6.6 Postup při dodatečném zjištění majetku

Pravomocným skončením likvidace zaniknou proti dědicům neuspokojené pohledávky věřitelů a jejich zajištění (§ 175v odst. 3 OSŘ), což vyplývá i z akcesorické povahy zajištění, které nemůže existovat, neexistuje-li zajišťovaná pohledávka.

Vyjde-li dodatečně najevo další majetek, provede se jeho zpeněžení a ze získaného výtěžku se pokračuje v uspokojování pohledávek, které v původním řízení nebyly plně uspokojeny. Zánik pohledávek neuspokojených při likvidaci dědictví je tedy jen relativní, protože při objevení dalšího majetku a získání dalšího výtěžku budou uspokojovány i pohledávky, které v dřívějším řízení byly uspokojeny jen částečně nebo nebyly uspokojeny vůbec.

Pokud by v důsledku dodatečného objevení majetku vznikl majetkový přebytek (na uspokojení všech dosud neuspokojených pohledávek by stačila jen část nově objeveného majetku), projednal by se tento přebytek jako dědictví. Takový případ není vyloučen, půjde-li o nově zjištěný majetek vyšší ceny.²²⁹

6.7 Rychlost řízení

Hladký průběh likvidace dědictví komplikuje v mnoha případech zejména značné množství účastníků na straně věřitelů (není výjimkou ani několik desítek věřitelů). Řada z nich v průběhu řízení mění své sídlo či bydliště, dostávají se do konkurzu nebo dokonce ztrácejí způsobilost být účastníky řízení (právnícké osoby zanikají s likvidací nebo bez likvidace, fyzické osoby zemřou a je nutno rozhodovat dle § 107 OSŘ). Za této situace je problémem řádné doručení jakékoli písemnosti všem účastníkům řízení. Dochází tak ke zmaření nařízeného jednání i k opakovanému odsouvání okamžiku, kdy vydaná rozhodnutí mohou nabýt právní moci. To samozřejmě prodlužuje celý průběh řízení. Nemalá je i pracnost s tím spojená (např. zjišťování u každého z 50 účastníků, zda má datovou schránku) a náklady řízení jsou vysoké (např. při doručování 50 účastníkům prostřednictvím pošty do vlastních rukou). Zjednodušení této situace a snížení nákladů, které nakonec nese stát (náklady za doručování jsou hotovými výdaji soudního komisaře, které mu při předluženém dědictví podle § 140 odst. 3 OSŘ musí nahradit stát) není možné bez legislativního řešení.²³⁰

²²⁹ MUZIKÁŘ, L.: *Likvidace dědictví*, Ad Notam č. 4/2010, str. 8 a násl.

²³⁰ Na rozdíl od OSŘ na podobnou situaci pamatuje § 71 odst. 1 zák. č. 182/2006 Sb. – insolvenčního zák.: „Soudní rozhodnutí, předvolání, vyznění nebo jiná písemnost insol. soudu nebo účastníků se v insol. řízení doručují pouze vyvěšením písemnosti na úřední desce insol. soudu a jejím současným zveřejněním v insol. rejstříku (dále jen „doručení vyhláškou“), ledaže zákon stanoví pro určité případy nebo pro určité osoby i zvláštní způsob doručení.“ Obdobný způsob doporučování umožňuje i § 42 odst. 4 zák. č. 150/2002 Sb. OSŘ.

7 DODATEČNÉ PROJEDNÁNÍ DĚDICTVÍ V ČR

Jde o neoficiální, ale i v právní praxi běžně užívané označení pro dědické řízení, jehož předmětem je majetek objevený až po pravomocném skončení původního řízení o dědictví po dotyčném zůstaviteli, popř. předchozího dodatečného projednání dědictví. Zákonodárce předvídá případy, kdy v dědickém řízení není projednán všechen majetek zůstavitele, který je předmětem dědění.

Řízení o dodatečném projednání dědictví se zahajuje v případě, že se objeví nějaký nový majetek (tj. nějaké právo, o němž se v předchozích dědických řízeních nevědělo), popřípadě i dluh; objeví-li se pouze dluh zůstavitele, řízení se neprovede. Z kvantitativního hlediska představují dodatečná projednání dědictví řádově pětinu dědických věcí projednávaných českými soudy (tj. na čtyři dědická řízení zahájená na základě oznámení o úmrtí připadá přibližně jedno dodatečné projednání dědictví). Předmětem dodatečného projednání dědictví jsou nejčastěji nemovitosti (většinou zemědělské pozemky, které byly před rokem 1989 užívány zemědělskými družstvy nebo podobnými subjekty), ale také cenné papíry, vkladní knížky, obchodní podíly, přeplatky na dani apod. O tomto dodatečně zjištěném majetku, případně i dluhu, provede soud řízení o dědictví podle § 175x OSŘ.

V praxi se vyskytují dva druhy dodatečného projednání dědictví:

- 1) Pokud se v původním dědickém řízení (resp. v některém z předchozích dědických řízeních) zjišťovalo, kdo je dědicem po zůstaviteli, potvrdí se nabytí nově objeveného majetku jedinému dědici (nebo státu, jde-li o odúmrtí) anebo se o nově objeveném majetku uzavře dědická dohoda, je-li více dědiců (popř. se potvrdí nabytí dědictví dědicům podle jejich dědických podílů, nedojde-li k uzavření dědické dohody).
- 2) Pokud však bylo původní řízení o dědictví (resp. všechna předchozí dědická řízení) zastaveno, takže se okruh dědiců nezjišťoval, musí být nejprve zjištěno, kdo je dědicem po zůstaviteli. Teprve poté, co bude zjištěn okruh dědiců (tj. po jejich neodmítnutí dědictví), může být nabytí nově objeveného majetku potvrzeno jedinému dědici (nebo státu, jde-li o odúmrtí) anebo uzavřena dědická dohoda (popř. potvrzeno nabytí dědictví dědicům podle jejich dědických podílů, nedojde-li k uzavření dědické dohody). K případnému majetku vydanému v původním dědickém řízení (resp. v předchozích dědických řízeních) vypraviteli pohřbu se přitom nepřihlíží.

Řízení o dodatečném projednání dědictví může být zahájeno bez návrhu, častější však bude jeho zahájení na návrh účastníků, resp. na základě věrohodného podnětu třetí osoby, který označuje konkrétní majetek zůstavitele, jenž dosud v dědickém řízení projednán nebyl.

Charakter řízení o dodatečném projednání dědictví přibližuje soudní rozhodnutí publikované pod SJ 131/2004, podle kterého důvodem dodatečného dědického řízení není vadné skutkové zjištění ani porušení procesních zásad v původním řízení o dědictví. Důvodem je jen a pouze neúplnost skutkových podkladů týkajících se rozsahu zůstavitelova majetku a jeho dluhů, která se nedotýká správnosti původního rozhodnutí. Dodatečné dědické řízení neotvírá jednou již pravomocně skončenou věc, ale naopak navazuje na výsledky dosavadního řízení, vychází z nich a v ničem do stavu jimi vytvořeného nezasahuje.

Z uvedeného vyplývá, že zjistí-li se, že existuje majetek zůstavitele, který dosud v dědickém řízení nebyl projednán, je třeba takovýto majetek projednat dodatečně. Může se jednat o takový majetek, kterým dědicům v době projednávání původního dědického řízení nebyl znám nebo o takový majetek, o němž bylo v době projednávání původního dědického řízení vedeno soudní řízení ohledně určení vlastnického práva s tím, že účastníkům řízení bylo dáno poučení o možnosti zahájit řízení o dodatečném projednání dědictví podle výsledku sporu. Rovněž nebylo-li v dědickém řízení přihlíženo ke spornému majetku v SJM zůstavitele a pozůstalého manžela ve smyslu ustanovení § 175l odst. 1 OSŘ nebo ke sporným aktivům ve smyslu ustanovení § 175k odst. 3 OSŘ, pak bylo-li pravomocným rozhodnutím soudu určeno, že majetek byl ke dni smrti vlastnictvím zůstavitele, je nutné tento rovněž projednat v řízení o dodatečném projednání dědictví. Za předpokladu, že se objeví nový majetek, může být projednán i nový dluh zůstavitele. Kdyby se však objevil pouze nový dluh zůstavitele, řízení o dodatečném projednání dědictví zahájeno nebude. Dědicové ostatně odpovídají za dluhy zůstavitele ze zákona dle § 470 ObčZ bez ohledu na to, zda byl dluh zůstavitele zařazen do soupisu pasiv dědictví.

Pojem „objeví-li se“ další majetek použitý v ustanovení § 175x OSŘ je nutné vykládat extenzivně, tj. tak, že není třeba prokázat existenci tohoto majetku respektive vlastnický vztah zůstavitele k tomuto majetku již při podání návrhu na zahájení řízení o dodatečném projednání dědictví. *„V praxi převládá postup, kdy na základě každého dostatečně věrohodného podnětu (tím spíše návrhu), který směřuje k projednání konkrétně označeného majetku, který v dosavadním dědickém řízení projednán nebyl, je zahájeno dědické řízení a ve věci pověřen notář, aby činil potřebné úkony v řízení o dědictví“.*²³¹

Zajímavou otázkou v případech řízení o dodatečném projednání dědictví je otázka účastenství v tomto řízení. Podle soudního rozhodnutí publikovaného pod SJ 131/2004

²³¹ MIKEŠ, J. - MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, s. 263. Potřebné úkony budou spočívat zejména v provedení dokazování.

účastenství v dědickém řízení odráží hmotné dědické právo a směřuje k tomu, aby byla zjištěna osoba, která skutečně vstoupí do práv a povinností zůstavitele, popř. aby bylo zjištěno, že zůstavitele nemá dědice, který by nabyl dědictví, a že proto dědictví musí dle § 462 ObčZ připadnout státu. Možnost dodatečného projednání majetku patřícího zůstaviteli není časově omezena.²³² Žádná lhůta pro podání návrhu na zahájení řízení o dodatečném projednání dědictví není stanovena a rovněž není stanoveno, kolikrát se může dědictví dodatečně projednat.

V zásadě platí, že účastníky řízení při dodatečném projednání dědictví jsou vždy dědicové, kteří jimi byli při původním dědickém řízení, popř. jejich právní nástupci. Právní nástupci jsou ti, kteří dědictví po zůstaviteli neodmítli a je-li jich více, mají v řízení postavení tzv. nerozlučných společníků dle ustanovení § 91 OSŘ. Názory odborné veřejnosti se rozcházejí v tom, zda může být měněn okruh účastníků dědického řízení v řízení o dodatečném projednání dědictví, vyjdou-li najevo další skutečnosti jako je například nová závěť zůstavitele či objeví-li se neznámý dědic či dědic neznámého pobytu v době, kdy je dědictví dodatečně projednáváno.

Někteří autoři trvají na tom, že *„při dodatečném projednání dědictví soud nemůže znovu zjišťovat okruh dědiců a měnit tak okruh zůstavitelových dědiců stanovený již v původním řízení, a to ani v případě, že vyjdou najevo nové skutečnosti, např. bude-li dodatečně objevena závěť. Osoby, které takto uplatňují své dědické právo, mohou podat*

²³² Oproti tomu jiná je situace v případech vydání dědictví oprávněnému dědici. Podle § 485 ObčZ zjistí-li se po projednání dědictví, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je povinen ten, kdo dědictví nabyl, vydat oprávněnému dědici majetek, který z dědictví má, podle zásad o bezdůvodném obohacení tak, aby neměl majetkový prospěch na újmu pravého dědice. Nepravý dědic má právo, aby mu oprávněný dědic nahradil náklady, které na majetek z dědictví vynaložil, rovněž mu náleží užítky z dědictví. Jestliže však věděl nebo mohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný, má právo jen na náhradu nutných nákladů a je povinen oprávněnému dědici kromě dědictví vydat i jeho užítky. Podle § 105 ObčZ jde-li o právo oprávněného dědice na vydání dědictví (§ 485), počne běžet promlčecí doba od právní moci rozhodnutí, jímž bylo dědické řízení skončeno. V této souvislosti lze poukázat na rozhodnutí SJ 164/1998. V případě dodatečných řízení o dědictví po zůstavitelích, kteří zemřeli před 1. 4. 1983, vyvstává zajímavý problém, který se týká určení počátku promlčecí doby k vykonání práva oprávněného dědice, tj. k podání žaloby na vydání věci z dědictví proti nepravému dědici. S účinností novely ObčZ zák. č. 131/1982 Sb. došlo ke změně ustanovení § 105 ObčZ. Současně znění ustanovení § 105 je: *„jde-li o právo oprávněného dědice na vydání dědictví (§ 485), počne běžet promlčecí doba od právní moci rozhodnutí, jímž bylo dědické řízení skončeno.“* Avšak do 1. 4. 1983 platilo, že promlčecí doba práva oprávněného dědice na vydání dědictví počíná běžet od úmrtí zůstavitele. Judikatura se sjednotila tak, že v případě, že zůstavitel zemřel před 1. 4. 1983 a již uplynula tříletá promlčecí doba počítaná od okamžiku jeho smrti, nelze použít nové pravidlo ObčZ po novele a stanovovat počátek běhu promlčecí doby od právní moci usnesení o dědictví. Pokud však tato tříletá promlčecí doba od smrti zůstavitele neuplynula, od 1. 4. 1983 již neběží a její počátek bude až okamžikem, kdy nabude právní moci usnesení o dědictví. Z uvedeného vyplývá, že v případě, kdy k dodatečnému projednání dědictví dojde až po 1. 4. 1983, právo oprávněného dědice vlastně rozštěpí - počátek běhu promlčecí doby v původním řízení a v dodatečném řízení podléhá jinému režimu. V prvním případě se bude počítat ode dne úmrtí, v druhém od právní moci usnesení o dědictví. Je ovšem nutné podotknout, že v případě dodatečného řízení o projednání dědictví se žaloba oprávněného dědice na vydání dědictví týká pouze majetku dodatečně projednaného, nikoliv celého dědictví. Závěrem lze konstatovat, že nabylo-li usnesení o dědictví právní moci po 1. 4. 1983, běží promlčecí doba v zásadě ode dne právní moci tohoto usnesení.

*žalobu na ochranu oprávněného dědice dle § 485 ObčZ.*²³³ Shodně je uvedeno v soudním rozhodnutí publikovaném pod SJ 131/2004, podle kterého se prohlášení o odmítnutí či neodmítnutí dědictví vztahuje na celé řízení po zůstaviteli a tudíž je okruh účastníků řízení fixován pouze na ty, co jimi byli v původním dědickém řízení (mimo případů, kdy původní dědické řízení bylo zastaveno, kde se okruh účastníků řízení teprve stanovuje). Objevení dalšího majetku zůstavitele totiž nemůže být příležitostí k tomu, aby ten, kdo nevyužil možnost domáhat se svého práva žalobou na vydání dědictví (*hereditatis petitio*) dle § 485 ObčZ dosáhl touto cestou uspokojení svého případného nároku na dědictví nebo jeho část.

Tyto názory vycházejí z takového pojetí, že se dodatečné řízení o dědictví týká pouze nově objeveného majetku zůstavitele, popř. dluhu a nelze zasahovat do výsledků původní usnesení o dědictví. Dodatečné dědické řízení není v zásadě řízením o dědickém právu, to znamená, že soud již neřeší otázku platnosti závěti či vydědění, otázku dědické nezpůsobilosti či odmítnutí dědictví, nebylo-li původní dědické řízení nebylo zastaveno. Okruh dědiců tedy nelze v dodatečném řízení posuzovat odchylně od původního řízení. Ve prospěch zásady neměnnosti okruhu účastníků dědického řízení vyznívá i skutečnost, že odmítnutí či neodmítnutí dědictví se jako neodvolatelný právní úkon vztahuje na celé dědické řízení.

Druhá, nutno podotknout, že menšinová skupina odborné veřejnosti se přiklání k názoru, že za určitých podmínek okruh účastníků řízení změnit lze, tj. okruh účastníků řízení o dodatečném projednání dědictví lze stanovit odchylně od okruhu účastníků původního dědického řízení. Ve zcela výjimečných případech dojde ke změně okruhu účastníků v porovnání s původním řízením (např. závětní dědic, se kterým v původním dědickém řízení nebylo jednáno jako s účastníkem, protože nebyl zjištěn majetek, k jehož dědění byl v závěti povolán. Může jít i o situace, kdy byl dědic v původním řízení neznámého pobytu a na výzvu soudu podle § 468 ObčZ nereagoval, avšak v dodatečném řízení o dědictví již je jeho pobyt znám.²³⁴ Když zůstavitel zanechal závěť, v níž určitý majetek odkázal závětnímu dědici, je obvykle připuštěna změna okruhu účastníků řízení. Tento majetek však

²³³ BÍLEK, P., DRÁPAL, L., JINDŘICH, M., WAWERKA, K.: *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář. 2. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2001, s. 535

²³⁴ V dosavadní odborné praxi však spíše převládá názor opačný, tj. že okruh účastníků řízení určený v původním dědickém řízení, nelze v dodatečném řízení o dědictví nijak měnit, a to ani ve výjimečných případech výše citovaných. Tak např. v jednom z komentářů k OSŘ se uvádí: Při dodatečném projednání dědictví soud nemůže znovu zjišťovat okruh dědiců a měnit tak okruh zůstavitelových dědiců stanovených již v původním řízení, a to ani v případě, že vyjdou najevo nové skutečnosti (např. bude-li dodatečně objevena závěť). Osoby, které takto uplatňují své dědické právo, mohou podat žalobu na ochranu oprávněného dědice podle § 485 ObčZ (viz BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC M.: *Občanský soudní řád. Komentář, 5. vydání,* Praha, C. H. Beck 2001, s. 713. Tento názor o nemožnosti měnit okruh účastníků dědického řízení však odporuje zásadě, že při vydání usnesení musí soud vycházet ze stavu, který je zde v době vydání takového usnesení (§ 154 odst. 1 OSŘ; § 167 odst. 2 OSŘ).

nebyl v době projednávání původního dědického řízení znám a tudíž nebyl v původním dědickém řízení projednán. Jestliže se tento majetek, tj. majetek, o kterém bylo zůstavitelem pořízeno závětí, dodatečně objeví, bude, přikloníme-li se k uvedenému názoru, závětní dědic účastníkem řízení. Dále se některými autory změna okruhu účastníků dědického řízení připouští v případě, kdy v původním dědickém řízení byl neznámý dědic či dědic neznámého pobytu, ke kterému nebylo přihlíženo dle § 468 ObčZ, avšak v dodatečném řízení je tento dědic či jeho pobyt již znám.²³⁵ Změna okruhu účastníků řízení je však připuštěna pouze ve výjimečných případech.²³⁶

Změnu okruhu účastníků řízení připouští i někteří notáři. Byl-li v původním dědickém řízení okruh dědiců vymezen, jedná soud v dodatečném řízení o dědictví s těmito dědici nebo s jejich právními nástupci. Může se však stát, že v rámci řízení o dodatečném projednání dědictví dědický nárok uplatní osoba, o níž v původním řízení nebylo známo, že tento nárok má a nebylo s ní jednáno jako s účastníkem řízení. Změna okruhu účastníků dědického řízení je připuštěna za předpokladu, že je splněna podmínka dodatečného projednání dědictví dle ustanovení § 175x OSŘ, tj. bude-li objeven další majetek zůstavitele. Pak je nutné změnu okruhu účastníků řízení připustit, má-li osoba dědický titul, je nutno s ní jednat jako s účastníkem řízení ať už jde o první, druhé či několikáté dědické řízení. Výjimkou jsou osoby, které své právo neúspěšně uplatnily v původním řízení. Ochrana oprávněného dědice podle ustanovení § 485 je možná pouze za předpokladu, že dědictví již někdo nabyt, nejedná se tedy o případ majetku dodatečně objeveného, který dosud nebyl projednán.²³⁷

Určením okruhu dědiců zůstavitele se bude muset soud zabývat vždy i tam, kde původní dědické řízení bylo zastaveno podle § 175h odst. 1 nebo 2 OSŘ, neboť účastníkem řízení byl pouze vypravitel pohřbu, a nedošlo tedy ke zjišťování osob, kterým svědčí dědické právo. Pokud v původním dědickém řízení některý z účastníků dědictví odmítl, pak se toto prohlášení vztahuje na celé dědictví po zůstaviteli, tedy i na majetek nově objevený.

V souvislosti se zkoumanou problematikou je vhodné alespoň stručně nastínit aplikaci právních předpisů platných ke dni smrti zůstavitele. Podle ustanovení § 873 ObčZ se při dědění použije právo platné v den smrti zůstavitele. Byla-li však závěť pořízena před účinností tohoto zákona, posuzuje se její platnost podle dosavadních předpisů. To platí i o platnosti vydědění. „*Důsledkem základní zásady dědění, tj. že jak hmotněprávní dědické*

²³⁵ Podle ustanovení § 468 o.z. se k dědici neznámému nebo k dědici neznámého pobytu, který byl o svém dědickém právu vyzooměn vyhláškou soudu a který v určené lhůtě nedal o sobě vědět, při projednání dědictví nepřihlíží. Jeho opatrovník nemůže prohlášení o odmítnutí či neodmítnutí dědictví učinit.

²³⁶ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, s. 265

²³⁷ RYŠÁNEK, Z.: *Jak dodatečně projednat dědictví*. Ad Notam, 2006, č. 3, s. 77

vztahy, tak i procesní postup soudu se řídí právem platným v době úmrtí zůstavitele, je aplikace mnohdy již historických právních předpisů.“²³⁸ Shora uvedené se projevuje zejména u dodatečných projednání dědictví a v hmotněprávní rovině zejména tam, kde původní dědické řízení bylo zastaveno. Řada právních předpisů procesní povahy je však objektivně neaplikovatelná, takže shora citovanou zásadu nelze interpretovat absolutně, navíc je nutné některá procesní ustanovení modifikovat tak, aby neobsahovaly archaismy. Podle názoru některých notářů dokonce „rozhodnutí, jímž se řízení o dědictví o dodatečně zjištěném majetku končí, jakož i jiná rozhodnutí vydávaná v tomto řízení, by měla mít bez ohledu na dobu smrti zůstavitele vždy formu usnesení“.²³⁹ Následovně bude podán stručný přehled právních předpisů, které je třeba v řízení o dodatečném projednání dědictví aplikovat.

Zemřel-li zůstavitel před 1. 1. 1951, aplikuje se Obecný zákoník občanský z roku 1811 a císařský patent z 9. 8. 1854 o soudním řízení v nesporných právních věcech. Zemřel-li zůstavitel v období mezi 1. 1. 1951 až 31. 3. 1964, aplikuje se střední občanský zákoník, tj. zák. č. 141/1950 Sb. a zák. č. 142/1950 Sb., OSŘ. Zemřel-li zůstavitel v období mezi 1. 4. 1964 do 31. 12. 1992, aplikuje se zák. č. 40/1964 Sb., ObčZ, vždy ve znění příslušných novel a zák. č. 95/1963 Sb., NotŘ. Zemřel-li zůstavitel po 1. 1. 1993, aplikuje se zák. č. 40/1964 Sb., ObčZ, vždy ve znění pozdějších novel a zák. č. 99/1963 Sb. ve znění zák. č. 263/1992 Sb., OSŘ, vždy ve znění pozdějších novel. Lze upozornit, že soud určuje obvyklou cenu majetku zůstavitele až od 1. 1. 2001, a to po novele OSŘ provedené zák. č. 30/2000 Sb. Před účinností citované novely soud určoval cenu obecnou.

Samotný průběh dědického řízení při dodatečném projednání dědictví je obdobný, jako průběh původního dědického řízení. Odpadají však úkony, které již byly provedeny v řízení původním, a které není možno nebo nutno opakovat (např. poučování dědiců o jejich dědickém právu, které již bylo učiněno v původním řízení a platí i pro řízení dodatečné).²⁴⁰

V dědickém řízení platí zásada, a pro dodatečné projednání dědictví to platí zvláště, že se v řízení postupuje podle právních předpisů, platných ke dni smrti zůstavitele, a to nejen předpisů hmotněprávních, ale i procesních.

Pokud soud dojde k závěru, že zůstavitel nevlastnil žádný další majetek, který dosud nebyl projednán, pak řízení buď zastaví (pokud bylo zahájeno bez návrhu), nebo návrh na jeho zahájení zamítne (bude-li řízení zahájeno na návrh).

²³⁸ BÍLEK, P., ŠEŠINA, M.: *Dědické právo v předpisech let 1925 - 2001. Zákony s poznámkami. 1. vydání.* Praha, C.H. Beck, 2001, s. XIII.

²³⁹ RYŠÁNEK, Z.: *Jak dodatečně projednat dědictví.* Ad Notam, 2006, č. 3, s. 77.

²⁴⁰ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo. Praktická příručka,* Praha, Linde 2003, s. 253.

8 OPRAVNÉ PROSTŘEDKY V ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ V ČR A SRN

Opravné prostředky umožňují účastníkům dědického řízení přezkum rozhodnutí soudu. V právní teorii rozlišujeme dva druhy opravných prostředků, a to řádné a mimořádné. Řádnými opravnými prostředky lze napadat pouze rozhodnutí soudu prvního stupně, která nejsou v právní moci. Mimořádnými opravnými prostředky lze napadat rozhodnutí, která již nabyla právní moc.

8.1 Řádné opravné prostředky v ČR a SRN

Řádným opravným prostředkem proti rozhodnutí soudu I. stupně (tj. okresního soudu, obvodního soudu v Praze, či Městského soudu v Brně) je **pouze odvolání**. Odvolání, které je v praxi v dědickém řízení nejrozšířenějším opravným prostředkem, může podat pouze účastník řízení, a to proti dosud nepravomocnému usnesení soudu. Účastníci mohou podat odvolání ve lhůtě 15 dní od doručení písemného vyhotovení rozhodnutí u soudu, proti jehož rozhodnutí směřuje. Zmeškání lhůty může soud prominout jen z omluvitelných důvodů. Aby soud odvolání přijal, musí splňovat potřebné náležitosti (viz § 202 OSŘ). Je-li odvolání přípustné a podáno včas osobou, která je k tomu oprávněna, má podání odvolání za následek, že napadené rozhodnutí nenabývá právní moci, dokud nebude o odvolání pravomocně rozhodnuto v odvolacím řízení. Jde-li o odvolání ve věci samé soud prvního stupně doručí odvolání všem účastníkům řízení.

O odvolání rozhoduje zásadně krajský soud v senátě. V dědických věcech rozhoduje usnesením (§ 223 OSŘ). Soud může odvolacím řízením dojít k následujícím výsledkům:

- a) Potvrdí napadené usnesení, je-li věcně správné.
- b) Změní napadené usnesení, jestliže soud prvního stupně rozhodl nesprávně, ačkoli správně zjistil skutkový stav nebo jestliže po doplnění dokazováním je skutkový stav zjištěn tak, že je možno o věci rozhodnout, nebo když odvolací soud schválí dohodu o vypořádání dědictví nebo přenechání předluženého dědictví věřitelům na místo dosavadního usnesení o dědictví, napadeného odvoláním (viz § 220 OSŘ).
- c) Zruší napadené usnesení, je-li třeba provést další důkazy ke zjištění skutkového stavu, které nemohou být provedeny v odvolacím řízení. Odvolací soud vrátí věc

zpátky soudu prvního stupně k novému projednání, který je vázán právním názorem odvolacího soudu.

Podmínkou však je, že zákon možnost odvolání proti danému usnesení nevylučuje. Tak nelze odvoláním napadat usnesení o zastavení dědického řízení, vydané podle ustanovení § 175h odst. 1 a 2 OSŘ.

Dále nelze odvoláním napadat podle obecných ustanovení ani usnesení, kterým se upravuje vedení řízení (jakož i další usnesení podle § 202 odst. 1 OSŘ, jejichž výskyt v dědickém řízení je však zcela ojedinělý), a nepřipustné je i odvolání pouze proti důvodům usnesení. V dalším je možno odkázat na obecnou úpravu odvolání, obsaženou v ustanovení § 201 a násl. OSŘ.

Německé odvolání (Rechtsmittel) je upraveno občanským soudním řádem v knize 3 od § 511 ZPO. Odvolání je přípustné pouze v případě, že hodnota předběžné položky přesahuje 600 Euro; je však výjimečně možné, pokud to soud prvního stupně v rozsudku umožnil, pokud se jedná o věc zásadního významu nebo pokud posun v právu nebo zaručení souladu s precedenčním právem vyžaduje rozhodnutí odvolacího soudu. Odvolání nemůže být založeno na skutečnosti, že soud prvního stupně pochybil ve své působnosti. Odvolání je možno podat do doby 1 měsíce, nejpozději však do pěti měsíců. Odvolací soud musí přezkoumat z moci úřední, zda je odvolání přípustné a splňuje lhůtu a důvod. Pokud postrádá jeden z těchto požadavků, senát odvolání zamítne jako nepřipustné. Rozhodnutí může být přijato usnesením. Přezkoumání a rozhodnutí odvolacího soudu se řídí pouze odvoláním.

8.2 Mimořádné opravné prostředky v ČR a SRN

Z mimořádných opravných prostředků přichází v dědickém řízení v úvahu všechny tři zákonem upravené mimořádné opravné prostředky, tedy: a) žaloba na obnovu řízení, b) žaloba pro zmatečnost, c) dovolání.

Mimořádné opravné prostředky směřují vždy proti rozhodnutí, které již nabylo právní moci.

Ad a) Žaloba na obnovu řízení – Žalobou na obnovu řízení lze dosáhnout nápravy tam, kde bylo v řízení o dědictví vydáno pravomocné usnesení ve věci samé, a kde v původním dědickém řízení nebyl skutkový stav zjištěn úplně nebo správně. Tímto mimořádným opravným prostředkem se však nelze domáhat nápravy procesních vad či nesprávného právního posouzení věci. Věcně legitimováni k podání žaloby jsou v dědickém řízení pouze účastníci původního řízení (tzn. kdo sice účastníkem měl být, protože mu svědčil

§ 175b OSŘ, ale v původním jednání s ním nebylo jednáno, nemá právo podat žalobu na obnovu řízení).

Žaloba na obnovu řízení je využívána v situacích, kdy účastník zjistil nové skutečnosti, které nebyly projednány v původním řízení a mohou vést k příznivějšímu rozhodnutí ve věci. Jde především o skutečnosti, které účastník bez svého zavinění nepoužil (rozsudek, o kterém účastník před pravomocným ukončením dědické řízení nevěděl, nově nalezená důkazní listina - závěť)²⁴¹.

Lhůta pro podání žaloby je stanovena v § 233 OSŘ, kde je stanovena subjektivní lhůta na tři měsíce a objektivní na tři roky. Prominutí zmeškání lhůty soud nepřipouští. Žalobu projedná a rozhodne soud, který rozhodoval v prvním stupni. Usnesením rozhodne o povolení či zamítnutí.

Důvodem podání žaloby na obnovu řízení není v žádném případě objevení zůstavitelova majetku nebo dluhu po právní moci rozhodnutí, jímž bylo dědické řízení skončeno. O takto nově objeveném majetku, popřípadě i dluhu zůstavitele, musí být provedeno dodatečné řízení o dědictví podle § 175x OSŘ. Důvodem podání žaloby na obnovu řízení není ani skutečnost, že soud v důsledku spornosti aktiv či pasiv dědictví k takovým aktivům či pasivům nepřihlížel a omezil se pouze na zjištění jejich spornosti. Zákon obsahuje zvláštní úpravu v ustanovení § 175y odst. 1 OSŘ, která umožňuje účastníkům, aby se svého práva domáhali žalobou mimo dědické řízení. Obdobně to platí i tam, kde jsou sporná aktiva či pasiva SJM. Obecná úprava žaloby na obnovu řízení jako mimořádného opravného prostředku je obsažena v ustanovení § 228 a násl. OSŘ.

Německá obnova řízení (Wiederaufnahme des Verfahrens) je upravena v knize 4 od § 578 ZPO. Lhůta pro podání žaloby na obnovu řízení je jeden měsíc. Soud přezkoumá, ex officio, zda je žaloba přípustná a zda odpovídá právní formě a lhůtě. Pokud postrádá jeden z těchto požadavků, je žaloba odmítnuta jako nepřípustná.

Ad b) Žaloba pro zmatečnost – Žalobou pro zmatečnost (upravena v ustanovení § 228 a násl. OSŘ) lze dosáhnout nápravy tam, kde původní dědické řízení bylo poznamenáno závažnými procesněprávními nedostatky a pochybeními (např. dědic, který nemá procesní způsobilost, nebyl v řízení o dědictví řádně zastoupen). Žalobu může podat pouze účastník řízení, a to jen proti pravomocnému usnesení, kterým bylo řízení o dědictví skončeno. Za vady, které jsou základem pro podání žaloby lze považovat ty, kterých se dopustil soud (soudní komisař). Např. rozhodl o věci, která nepatří do jeho pravomoci, jednal s osobou,

²⁴¹ § 228 OSŘ.

kteřá nebyla způsobilá být účastníkem řízení, rozhodl o dědictví, ačkoli ve stejné věci již bylo dříve zahájeno řízení. Žalobu lze v některých případech podat proti usnesení odvolacího soudu, jestliže nesprávným postupem byla účastníku v průběhu řízení odňata možnost jednat před soudem nebo když bylo odmítnuto odvolání. K podání žaloby je stanovena tříměsíční zákonná lhůta. Počátek této lhůty může být stanoven různě podle okolností. Žalobu projedná a rozhodne soud, který rozhodoval v prvním stupni. Soud usnesením žalobu zamítne nebo napadené rozhodnutí zruší.

Ad c) Dovolání – Dovolání řadíme mezi mimořádné opravné prostředky, kterým je možno napadnout rozhodnutí odvolacího soudu, které je již v právní moci a to jen tam, kde to zákon připouští (§ 237 - § 239 OSŘ), a jen z důvodů, které jsou taxativně vymezeny zákonem (§ 241a odst. 2 a 3 OSŘ). Přípustnost dovolání je upravena v § 327 OSŘ. Věcně legitimován k podání dovolání je pouze účastník původního dědického řízení. Lhůta k podání dovolání činí dva měsíce od doručení rozhodnutí odvolacího soudu, a to u soudu, který rozhodoval v prvním stupni.²⁴² Zmeškání lhůty nelze prominout, na rozdíl od odvolání. Osoba, která podává dovolání, musí být právně zastoupena, (jde-li o právnickou osobu, nemá-li právnické vzdělání ten, kdo za právnickou osobu jedná) a to advokátem nebo notářem, pokud sama nemá právnické vzdělání. V dovolání se nemohou navrhnout nové skutečnosti nebo důkazy ve věci samé. O dovolání rozhoduje Nejvyšší soud ČR, který zasedá v senátě a bez nařízení jednání.²⁴³ V dědických věcech rozhoduje Nejvyšší soud usnesením. Jestliže dovolací soud zruší rozhodnutí odvolacího soudu, jedná dále o věci soud, jemuž byla věc vrácena nebo postoupena k dalšímu řízení. Právní vztahy někoho jiného než účastníka řízení nemohou být novým usnesením dotčeny.

Německá revize (Revision) je ustanovena od § 542 ZPO. Revize se vydává proti konečnému rozhodnutí o odvolání. Revize se podá v případě, kdy odvolávací soud prvního stupně odvolání zamítl. Lhůta je 2 měsíc, nejpozději však 6 měsíců po vyhlášení rozsudku u odvolávacího soudu. Pokud postrádá jeden z těchto požadavků, je revize odmítnuta jako nepřipustná. Revize je založena na skutečnosti, že došlo k porušení zákona v souvislosti s právním mechanismem v důsledku defektu.

²⁴² Dnem doručení nemusí být vždy den, kdy se rozhodnutí skutečně dostalo k adresátovi do ruky, neboť OSŘ počítá s náhradním doručením (§ 46 OSŘ).

²⁴³ Ale, považuje-li to za vhodné nebo provádí-li se dokazování, nařídí k projednání dovolání jednání.

9 OCHRANA OPRAVNĚNÉHO DĚDICE V ČR

Oprávněným dědicem je dědic, jemuž svědčí některý z dědických titulů a není vyloučen z dědění pro svou dědickou nezpůsobilost²⁴⁴. Zjistí-li se po pravomocném skončení řízení o dědictví, že nabytí dědictví bylo potvrzeno nepravému dědici, a že oprávněným dědicem je někdo jiný (např. dodatečně se objeví platná závěť zůstavitele), postupuje se dle § 485 ObčZ a oprávněný dědic se může domáhat vůči nepravému dědici vydání dědictví podle zásad o bezdůvodném obohacení.²⁴⁵ Nedojde-li mezi nimi k dohodě, může oprávněný dědic podat žalobu na vydání dědictví tzv. *hereditas petitio*, což je speciální druh žaloby ve srovnání s prostředky právní ochrany vlastnického práva, a to v tříleté promlčecí době, která začíná běžet od právní moci rozhodnutí, jímž bylo skončeno dědické řízení. Tato žaloba v sobě obsahuje především vlastnický nárok na vydání dědictví a nárok na náhradu hodnot, které již byly nepravým dědicem spotřebovány. Z charakteru dědické žaloby plyne, že objeví-li se před pravomocným skončením věci právy dědic (např. objeví se zůstavitelův potomek, který nebyl znám), jedná soud nadále jako s účastníkem řízení s tímto dědicem. Taky nepřipadá v úvahu podání dědické žaloby v případě, kdy nebylo dědické řízení ukončeno

²⁴⁴ Důvody dědické nezpůsobilosti rozděluje zákon do dvou skupin. K dědické nezpůsobilosti dochází především u toho, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům. Uvedený čin musí být spáchán ještě za života zůstavitele (i když byl zaměřen proti jeho manželu, příp. dalším osobám). Soud projednávající dědictví je přitom vázán rozhodnutím příslušných orgánů, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal (§ 135 OSŘ). Dědická nezpůsobilost však může nastat i tehdy, nebyl-li dědic pro své jednání pravomocně odsouzen (např. pro amnestii, nedostatek trestní odpovědnosti). V takovém případě může soud v řízení o dědictví sám posoudit, zda jednání dědice naplnilo znaky úmyslného trestného činu. Druhým důvodem dědické nezpůsobilosti je zavrženíhodné jednání dědice proti projevu poslední vůle zůstavitele. Uvedeného jednání se lze dopustit jak za života zůstavitele, tak i po jeho smrti. Za zavrženíhodné jednání lze považovat pouze jednání úmyslné, nemusí však zakládat skutkovou podstatu trestného činu. Bude sem patřit nejen jednání směřující proti závěti či listině o vydědění (zatajení, zničení apod.), ale i jiné jednání směřující proti svobodě zůstavitele projevit svou vůli, např. donucení k sepsu závěti, bránění v pořízení závěti apod. Právní následky dědické nezpůsobilosti nastávají přímo ze zákona a soud k ní přihlíží *ex offio*, z úřední povinnosti. Zůstavitel však může uvedené právní následky odvrátit tím, že dědici jeho jednání odpustí. Pro odpuštění nestanoví zákon žádnou formu; může se tak stát výslovně nebo mlčky (konkludentně). Odpuštěním dědická nezpůsobilost zaniká. Dědická nezpůsobilost se může týkat jak zákonného dědice, tak i závětního dědice. Na dědice, který je z některého důvodu dědicky nezpůsobilý se hledí, jako by neexistoval. Jde-li o dědice závětního, nastává ohledně uvolněného podílu dědění ze zákona, neustanovil-li zůstavitel dědice náhradního. Jde-li o dědice zákonného, dochází k akrescenci ve prospěch ostatních zákonných dědiců, neuplatní-li se ovšem reprezentační právo.

²⁴⁵ Bezdůvodné obohacení je podle ObčZ jedním z důvodů vzniku závazků. K předpokladům vzniku daných závazků patří obohacení určitého subjektu a tomu odpovídající újma subjektu druhého a dále bezdůvodnost takového obohacení. Obohacení je pojmovým znakem a základním předpokladem vzniku tohoto závazku. O obohacení lze mluvit tehdy, když obohacený získal určitý majetkový prospěch, který má majetkovou hodnotu a projeví se v jeho majetkové sféře. Půjde především o případy, kdy obohacení spočívá ve zvětšení aktiv obohaceného. O obohacení lze však mluvit i tehdy, když v majetkové sféře obohaceného nedošlo ke snížení pasiv, ačkoliv se tak po právu mělo stát (tzv. obohacení nepřímé). K obohacení jednoho subjektu musí dojít na úkor subjektu druhého, tedy to, co představuje obohacení jedné strany, je současně újmou strany druhé.

vydáním usnesením. Jedná se o případy dle § 175h OSŘ, kdy dědictví nenabyl dědic, ale jiné osoby, které nemají postavení dědice²⁴⁶.

Nárok oprávněného dědice proti osobám, na které nepravý dědic dědictví (jeho část) převedl, je závislý na tom, zda byly při nabytí od nepravého dědice v dobré víře²⁴⁷ či nikoliv. Byly-li v dobré víře, nabývají vlastnictví věci. Není-li tomu tak, může oprávněný dědic svůj nárok uplatnit vůči nim. Případlo-li dědictví státu jako odúmrt', přísluší oprávněnému dědici vůči státu stejná práva jako vůči dědici nepravému.

Za nepravého dědice je považována osoba, která podle rozhodnutí o dědictví nabyla majetek zůstavitele, ačkoliv podle dědického práva jej neměla nabýt buď vůbec, nebo v takovém rozsahu, v jakém jej nabyla.²⁴⁸ Postavení nepravého dědice je tedy určeno dvěma skutečnostmi:

- a) faktickou držbou věcí, popř. jiných majetkových hodnot ze zůstavitelova majetku,
- b) výsledkem projednání dědictví.

Charakteristické je, že nepravému dědici nesvědčí delační důvod, ale usnesení o projednání dědictví.

Z charakteru dědické žaloby plyne, že objeví-li se před pravomocným skončením věci pravý dědic (tj. někdo jiný, než kdo byl zatím za dědice považován – např. objeví-li se potomek zůstavitele, ač byl za dědice zatím považován zůstavitelův sourozenec), jedná soud nadále jako s účastníkem řízení s tímto dědicem. Nepravý dědic není ten, kdo se svémocně ujal držby věcí z majetku zanechaného zůstavitelem, ale ten, komu bylo dědictví potvrzeno soudem, neboť nebylo známo dědické právo někoho jiného.

Institut ochrany oprávněného dědice podle § 485 – §487 ObčZ nemůže být aplikován na případy, kdy dědic nabyl z dědictví méně, než kolik činil jeho nárok v důsledku dohody o vypořádání dědictví.

Rozsudek k dědické žalobě má deklaratorní povahu. Pokud je žalobě vyhověno, stává se žalobce se zpětným účinkem ke dni úmrtí zůstavitele jeho právním nástupcem a dochází k odstranění původní domněnky o nabyvateli dědictví.²⁴⁹

²⁴⁶ Např. vypravitel pohřbu.

²⁴⁷ *Bona fides* neboli dobrá víra je psychická kategorie, která je významná z hlediska řady ustanovení občanského zákoníku. V dobré víře není ten, kdo věděl (rozpoznal) nebo se zřetelem k okolnostem případu vědět měl, jaký je právní stav. Nedostatek dobré víry (*mala fides*) má různé následky v závislosti na konkrétních vztazích, v nichž je existence dobré víry právně relevantní.

²⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 10. 2001 sp. zn. 22 Cdo 1206/2001

²⁴⁹ NĚMCOVÁ, J.: *Ochrana oprávněného dědice*, Ad Notam, 2003, č. 4, str. 79.

9.1 Účastenství a žaloba oprávněného dědice

Žalobu o vydání majetku z dědictví podle ustanovení § 485 ObčZ může podat s úspěchem jen ten, kdo nebyl účastníkem řízení o dědictví.²⁵⁰ Přitom nesdílím názor J. Turka²⁵¹, podle nějž může dědickou žalobu podat i účastník dědického řízení. Důvodem je dikce § 485 ObčZ a dále skutečnost, že účastník dědického řízení má možnost podat proti usnesení v řízení o dědictví odvolání.

Žaloba oprávněného dědice je tedy institutem, kterým se zasahuje do právních vztahů již pravomocně vyřešených, nicméně institutem nezbytným z hlediska spravedlnosti a právní jistoty.

Řízení o dědictví je řízením nesporným. Účastenství v dědickém řízení odráží hmotné dědické právo a směřuje k tomu, aby byla zjištěna osoba, která vstoupí do práv a povinností zůstavitele. Účastník řízení je subjektem procesněprávního vztahu vzniklého zahájením řízení mezi účastníky a orgánem, který rozhoduje. Z tohoto procesněprávního vztahu plynou účastníkům práva a povinnosti, tj. účastníci mají právo účastnit se řízení, podávat návrhy, být informováni, vyjadřovat se, využívat opravných prostředků atd. Podle tzv. druhé definice jsou zákonem označené subjekty účastníky řízení, aniž by byla dána možnost jakékoliv volby. Jako s účastníky s nimi soud jednat musí. Pokud s nimi jako s účastníky nejedná, znamená to, že těmto účastníkům upírá možnost využívat procesních práv, která podle zákona mají. Označení účastníků řízení zákonem nezpůsobuje problémy tam, kde je jednoznačné a nepochybné a je dáno jinými znaky než těmi, které mají být v řízení zjištěny a určeny. Účastníky dědického řízení jsou ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, a není-li takových osob, stát. Praktická aplikace ustanovení § 175b OSŘ vzhledem k výše uvedenému však problémy činí, protože účastníkem řízení o dědictví je dědic, a kdo je dědicem, má určit řízení o dědictví.

Legální definice účastníků dědického řízení je dána v § 175b, větě první OSŘ. Nikdo z těch, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, nesmí zůstat mimo řízení, i když se v průběhu řízení ukáže, že dědicem není. Samozřejmě skutečnost, že v úvahu přicházející dědic ze zákona je účastníkem řízení, ještě neznamená, že nabude dědictví (může dědictví odmítnout, být vyděděn, nenamítnout relativní neplatnost závěti, spolužijící osoba nemusí naplňovat požadavky § 474 a §475 ObčZ). Existence těchto skutečností, vylučujících dědění ze zákona, však neznamená, že v úvahu přicházející dědic ze zákona přestane být

²⁵⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované pod R 44/86

²⁵¹ TUREK, J.: *Právní ochrana oprávněného dědice podle občanského zákoníku*. Právník, 1974, 10, str. 226.

účastníkem řízení s výjimkou odmítnutí dědictví jako neodvolatelného právního úkonu až do pravomocného skončení věci. Rovněž obmyslený dědic ze závěti je účastníkem řízení bez ohledu na skutečnost, že v průběhu řízení bude závěť shledána z jakéhokoliv důvodu neplatnou.

Účastníkem řízení je podle ustanovení § 468 ObčZ i dědic neznámý nebo dědic neznámého pobytu. Tento dědic je o svém dědickém právu vyrozuměn vyhláškou na úřední desce soudu. Pokud se ve stanovené lhůtě nepřihlásí, v dalším postupu řízení se k němu nepřihlíží. Protože za těchto okolností přestal být účastníkem řízení, mohl by se domáhat vydání dědictví na tom, komu bylo nabytí dědictví potvrzeno, žalobou oprávněného dědice. Pokud by se dědic neznámý nebo dědic neznámého pobytu přihlásil soudu do pravomocného skončení věci, soud je povinen s ním nadále jednat jako s účastníkem řízení.

Toto pojetí účastenství nevylučuje, aby v jednom řízení byly účastníky osoby, jejichž dědické tituly se vylučují a které současně dědit nemohou. Taková situace v praxi poměrně často nastává. Proto je jedním z nejdůležitějších úkolů dědického řízení okruh dědiců zjistit.

Podle mého názoru je však třeba vzít v úvahu, že se jedná o řízení nesporné, které je ovládáno zásadou oficiality a zásadou vyšetřovací. Je tedy povinností soudu, resp. soudního komisaře zjišťovat okruh účastníků řízení i za pomoci ustanovení § 175g OSŘ, tj. prostřednictvím součinnosti poskytnuté orgány státní správy nebo samosprávy. Není možné, aby se řízení o dědictví konalo pouze s těmi z dědiců, kteří o dědictví projevují zájem, a soudní komisař z úřední povinnosti nejednal s těmi z dědiců, kteří nejsou aktivní, popř. o svém dědickém právu nejsou informováni. Slovo „důvodně“ v § 175b OSŘ je tedy nutno chápat tak, že účastníkem řízení nemohl být a tedy aktivně legitimovaným k podání žaloby na ochranu oprávněného dědice je pouze ten, o jehož existenci soud, resp. soudní komisař při využití všech dostupných zákonných prostředků nevěděl a vědět nemohl. Tato povinnost podle mého názoru vyplývá i z ustanovení § 175i OSŘ, které ukládá soudu povinnost vyrozumět ty, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou dědici, o jejich dědickém právu a o možnosti dědictví odmítnout ve stanovené lhůtě.

Nejedná-li soud jako s účastníky s těmi, kdo by jimi důvodně být mohli, dopouští se závažné procesní chyby, která může např. spočívat v tom, že není-li těmto účastníkům doručeno rozhodnutí ve věci, nenabude toto rozhodnutí právní moci a může být kdykoli později napadnuto odvoláním, popř. mohou tito účastníci žádat o pokračování v dědickém řízení.

Shora uvedené okolnosti, tj. zda byly učiněny všechny kroky ke zjištění okruhu účastníků řízení a zda byla všem dána možnost uplatnění jejich práv, je zapotřebí zkoumat,

aby bylo možno rozhodnout, zda jde o oprávněného dědice podle § 485 ObčZ nebo o účastníka řízení o dědictví. Oprávněný dědic má samozřejmě rovněž možnost postupu podle § 175y OSŘ, ovšem dostává se zde vzhledem k důkaznímu břemenu do nevýhodného postavení.²⁵²

Žaloba směřuje proti nepravému dědici, popř. osobám, které nabyly dědictví ve zlé víře. Rozsah nároku oprávněného dědice je roven jeho dědickému podílu. Nepravý dědic je povinen vydat majetek, který neprávem nabyl dle zásady bezdůvodného obohacení. Většinou je zde snaha o naturální restituci, tedy vydání všech věcí, které tvořily předmět dědictví, a to i ty, které nebyly v dědickém řízení zahrnuty. Pokud však není možné vrátit všechny věci, má oprávněný dědic právo na peněžitou náhradu, která musí objektivně odpovídat hodnotě věci v době smrti zůstavitele.

Otázka vydání užitků z dědictví a nákladů na dědictví vynaložených je řešena v § 485 odst. 2 ObčZ. Jestliže nepravý dědic věděl nebo musel vědět, kdo je oprávněný dědic tzn., byl ve zlé víře, musí oprávněnému dědici vydat i užitky z dědictví. Neoprávněný dědic má pak pouze nárok na úhradu nutných nákladů, které vynaložil na dědictví. Byl-li však v dobré víře, může si tyto užitky ponechat.

Převede-li nepravý dědic věc patřící do dědictví na další osobu, musí oprávněnému dědici za tuto věc poskytnout peněžitou náhradu, a to ve výši ceny, za níž by danou věc bylo možné prodat v době, kdy je na místo vydání věci náhrada poskytována (rozhoduje-li o vydání dědictví, resp. o poskytnutí peněžité náhrady soud, vychází ze stavu ke dni rozhodnutí o žalobě).

Pokud by cena, kterou neoprávněný dědic při úplatném převodu za věc patřící do dědictví získal, byla vyšší než cena, za níž by tuto věc bylo možné prodat v době, kdy je náhrada poskytována, bylo by povinností neoprávněného dědice tento rozdíl vydat (zaplatit) oprávněnému dědici pouze v případě, že věděl nebo mohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný (srov. § 485 odst. 2 věta druhá ObčZ).²⁵³

9.2 Aktivní a pasivní legitimace

Žalobě je oprávněn podat dědic podle § 485 ObčZ, který nebyl účastníkem dědického řízení a je oprávněným dědicem, tj. svědčí mu delacní důvod²⁵⁴ ze zákona nebo ze závěti. Oprávněným dědicem nemůže být ten, kdo dědictví odmítl (§ 463 ObčZ), kdo je nezpůsobilý

²⁵² NĚMCOVÁ, J.: *Ochrana oprávněného dědice*, Ad Notam, 2003, č. 4, str. 80.

²⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 21 Cdo 2567/2005

²⁵⁴ právní skutečnost vedoucí k delaci - typicky smrt zůstavitele a závěť nebo smrt zůstavitele a zákonný nárok

dědit (§ 469 ObčZ), kdo byl platně vyděděn (§ 469a ObčZ) a rovněž potomek zůstavitele, který jako účastník dědického řízení nenamítl relativní neplatnost závěti (§ 479 ObčZ), a konečně ten, k jehož dědickému právu se v důsledku postupu podle § 175k odst. 1 a 2 OSŘ nepřihlíželo.

Aktivně legitimován může být např. spoludědic, jestliže ten, kdo dědictví již nabyt, dědí vedle oprávněného dědice. Žalobce musí dokazovat delační důvod – např. po projednání dědictví se objeví závěť zůstavitele, popř. novější poslední vůle.

Pasivně legitimován je nepravý dědic, tedy ten, kdo v rozporu se stavem vzniklým ke dni úmrtí zůstavitele nabyt vlastnických práv na úkor pravého dědice. Opět zde musí žalobce prokazovat nedostatek delačního důvodu žalovaného. Oprávněný dědic může zažalovat i třetí osobu, která něco nabytla od nepravého dědice a nebyla v dobré víře, tj. věděla o pravém dědici. Pokud by však byla v dobré víře, je chráněna tak, jako by nabytla od pravého dědice²⁵⁵. V tomto případě se jedná o výjimku ze zásady *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*²⁵⁶. Pro posouzení dobré víry třetí osoby je přitom rozhodující okamžik nabytí od nepravého dědice. Tuto skutečnost prokazuje nabyvatel před soudem a zároveň musí uvést důkazní prostředky, které prokazují pravdivost jeho tvrzení²⁵⁷. Z uvedeného výše vyplývá, že proti nepravému dědici bude oprávněný dědic uplatňovat nárok na vydání bezdůvodného obohacení a proti třetí osobě, která nabytla věci od nepravého dědice ve zlé víře, nárok na vydání věci.

Pokud by nastala situace, že k projednání dědictví vůbec nedošlo, nelze toho, kdo něco z dědictví zadržuje na úkor oprávněného dědice, označit za nepravého dědice.

Zde by zřejmě bylo na místě uplatnění vindikační žaloby²⁵⁸ podle § 126 ObčZ.²⁵⁹

Podle § 485 ObčZ by bylo nutno postupovat rovněž v případě, kdy zůstavitel odkázal majetek nadaci (popř. nadačnímu fondu), která vzniká až po projednání dědictví zápisem do nadačního rejstříku. Pokud tato nadace nevznikne, protože návrhu na zápis do nadačního rejstříku nebylo vyhověno, je osoba spravující fondy nadace povinna je vydat oprávněným dědicům, tj. těm, kteří by tento majetek nabytli, pokud by nebylo ustanovení závěti o zřízení nadace, popř. náhradnímu dědici k tomuto majetku.

²⁵⁵ § 486 ObčZ

²⁵⁶ Nikdo nemůže na druhého převést více práv než sám má

²⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu 21 Cdo 1465/1998

²⁵⁸ Vindikace - právo uplatňování vlastnického nároku na vydání věci, která je neprávem v držení jiné osoby.

²⁵⁹ NĚMCOVÁ, J.: *Ochrana oprávněného dědice*, Ad Notam, 2003, č. 4, str. 81.

9.3 Rozsah nároku oprávněného dědice

Žalobu o vydání majetku z dědictví podle ustanovení § 485 ObčZ může podat s úspěchem jen ten, kdo nebyl účastníkem řízení o dědictví.²⁶⁰

Cílem žaloby je vydání majetku, který nepravý dědic z dědictví má, a vydání jeho prospěchu. Rozsah nároku je dán tím, zda nepravý dědic byl či nebyl v dobré víře, pokud jde o držbu věcí náležejících do dědictví. Nepravý dědic, který není v dobré víře, věděl nebo mohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný.

Protože lze vztah nepravého dědice k věcem, jejichž zdědění mu bylo neprávem potvrzeno, chápat jako držbu, je z toho podle mého názoru možné vyvozovat možnost vydržení vlastnictví k hodnotám pozůstalosti. Zmíněná držba se u nepravého dědice vyznačuje faktickou možností dispozice s věcí s úmyslem nakládat s ní jako s vlastní. Ustanovení § 130 ObčZ označuje za oprávněného držitele toho, kdo se zřetelem ke všem okolnostem je v dobré víře o tom, že mu věc nebo právo patří. Pokud tedy pravý dědic neuplatní své právo a dojde k promlčení (§ 105 ObčZ), mohlo by podle mého názoru dojít k vydržení vlastnického práva (§ 134 ObčZ). Možnost vydržení ale nepřipadá v úvahu u nepravého dědice *malae fidei*, protože není oprávněným držitelem (§ 130 a § 134 ObčZ).

Rozsah žalobního nároku je odlišný podle toho, zda byl nepravý dědic v dobré či ve zlé víře. Nepravý dědic *bonae fidei* má vůči oprávněnému dědici nárok na nahrazení nákladů, které na předmětný majetek vynaložil, a rovněž mu náleží užítky z dědictví. Má nárok vedle náhrady nutných výdajů také na náhradu účelně vynaložených nákladů na věc ve výši odpovídající zhodnocení v době vydání věci. Pokud jde o nepravého dědice *malae fidei*, nejde o držbu oprávněnou a tento nepravý dědic je povinen vydat kromě dědictví i jeho užítky a má pouze nárok na úhradu nutných nákladů na majetek z dědictví. Dobrou víru přitom nepravý dědic pozbývá (a držitelem *malae fidei* se stává) v okamžiku, kdy mu byla doručena žaloba oprávněného dědice. Stejnou povinnost jako nepravý dědic *malae fidei* má i třetí osoba, která věděla nebo mohla vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný (§ 486 ObčZ).

Náklady vynaloženými na majetek z dědictví jsou především náklady spojené s udržováním a opravami majetku a platby spojené s tímto majetkem (např. platby daně z nemovitosti). Užítky z dědictví tvoří např. výnos z pronájmu zděděného majetku, úroky z vkladů, úroda ze zemědělských pozemků.

Předmětem vydání nemusí být celé dědictví, ale pouze podíl na dědictví nebo konkrétní věc, která odpovídá nároku oprávněného dědice. Může tak uplatnit pouze své právo

²⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 21 Cdo 980/2007

na vydání toho, co mu náleží. Podíly, které náleží jiným oprávněným dědicům, zůstanou nadále v držení dědice nepravého. Pokud tito další oprávnění dědici své právo neuplatní ve lhůtě do tří let ode dne právní moci rozhodnutí, jímž bylo řízení dědictví skončeno, dojde k promlčení tohoto nároku. Právě tato skutečnost je jednou z odlišností od práva vlastníka na vydání věcí, které je nepromlčitelné.²⁶¹

Soud k dědické žalobě může nepravému dědici uložit jen vydání věcí, které si fakticky přisvojuje. Nelze po něm požadovat hodnoty, ačkoliv spadaly do zůstavitelova majetku, které se nedostaly do dispozice nepravého dědice. Předmětem dědické žaloby nebudou věci, které nebyly zahrnuty do soupisu aktiv a pasiv, čily vzaty v úvahu při určení obvyklé ceny majetku a výše dluhů v řízení o dědictví, ale nepravý dědic se jich přesto ujal.

Vzhledem k tomu, že rozsah nároku oprávněného dědice je v případě, kdy není možné nebo účelné vydání věcí, které tvořily předmět dědictví, stanoven peněžní náhradou, má pro ochranu oprávněného dědice význam rovněž určení obecné, resp. obvyklé ceny dědictví. Peněžní náhrada musí odpovídat objektivní hodnotě věcí v okamžiku smrti zůstavitele, je tedy podle mého názoru možné vyjít z obecné, resp. obvyklé ceny věci. Obecnou cenou je cena, za kterou bylo možno v době smrti zůstavitele věc prodat s dodržением cenových předpisů platných v době smrti zůstavitele.²⁶²

Dědická žaloba ve většině případů směřuje k naturální restituci, tedy vydání všech věcí, které tvořily předmět dědictví. V případě kdy není možné nebo účelné vydání věcí má oprávněný dědic nárok na peněžní náhradu. Tato náhrada musí odpovídat objektivní hodnotě věcí v okamžiku smrti zůstavitele, je tedy dle mého názoru možné vyjít z obvyklé ceny věci.²⁶³

V souvislosti s potvrzením nabytí dědictví nepravému dědici může oprávněnému dědici vzniknout i nárok na náhradu škody proti tomu, kdo tento stav zavinil. Pokud by se jednalo o nesprávný postup soudu, resp. soudního komisaře (např. proto, že se řádně nezabýval zjištěním okruhu účastníků řízení, opomenul šetření v evidenci závětí Notářské komory ČR atp.), bylo by možné postupovat podle zákona č. 82/1998 Sb. a požadovat náhradu škody od státu. Pokud by se jednalo o zavinění soudního komisaře, má pak stát nárok na regresní náhradu vůči soudnímu komisaři. Pokud by škoda vznikla v příčinné souvislosti s jednáním jiné osoby (např. spoludědice, který úmyslně zatajil existenci jiného spoludědice při

²⁶¹ § 100 odst. 2 ObčZ.

²⁶² Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 3. 1999 sp. zn. 21 Cdo 1982/98 „v řízení o dědictví soud při zjišťování zůstavitelova majetku a jeho dluhů vychází ze shodných tvrzení účastníků, která poskytují z hlediska pro rozhodnutí významných skutečností spolehlivý základ pro právní posouzení, zda určitá věc nebo jiné majetkové právo, popřípadě dluh, patřily zůstaviteli.“

²⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu 21 Cdo 1982/1998

sepisování protokolu o předběžném šetření), může oprávněný dědic žalovat náhradu škody podle ustanovení ObčZ o odpovědnosti za škodu (§ 415 a násl.). Osobou žalovanou o náhradu škody může být samozřejmě osoba odlišná od osoby nepravého dědice.

Vydáním dědictví oprávněnému dědici nastupuje tento dědic na místo dědice nepravého se všemi z toho vyplývajícími souvislostmi. Je odpovědný za dluhy zůstavitele a přiměřené náklady pohřbu. Pokud tyto dluhy již byly zaplacený nepravým dědicem, má nárok na jejich uhrazení pravým dědicem z titulu bezdůvodného obohacení. Pokud tyto dluhy uhrazeny nebyly, vzniká povinnost k jejich úhradě rovnou oprávněnému dědici.

Není-li možné, aby nepravý dědic vydal oprávněnému dědici majetek, který po zůstaviteli neoprávněně získal, musí za majetek poskytnout peněžitou náhradu (srov. § 458 odst. 1 ObčZ), aby ani v takovém případě neměl majetkový prospěch na újmu oprávněného dědice. Proto převede-li nepravý dědic věc patřící do dědictví na další osobu, musí oprávněnému dědici za tuto věc poskytnout peněžitou náhradu, a to ve výši ceny, za níž by danou věc bylo možné v době, kdy je, na místo vydání věci, náhrada poskytována, prodat (rozhoduje-li o vydání dědictví, resp. o poskytnutí peněžité náhrady soud, vychází ze stavu ke dni rozhodnutí o žalobě). Pro závěr o výši peněžité náhrady totiž není významné, zda neoprávněný dědic věc patřící do dědictví převedl na další osobu úplatně či bezúplatně, případně, co při úplatném převodu za věc získal, neboť uskutečnění takového převodu, jako důsledku projevu vůle neoprávněného dědice, nemůže vést k újmě na straně oprávněného dědice. Pokud by cena, kterou neoprávněný dědic při úplatném převodu za věc patřící do dědictví získal, byla vyšší než cena, za níž by tuto věc bylo možné prodat v době, kdy je náhrada poskytována, bylo by povinností neoprávněného dědice tento rozdíl vydat (zaplatit) oprávněnému dědici pouze v případě, že věděl nebo mohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný (srov. § 485 odst. 2 věta druhá ObčZ).²⁶⁴

Postup podle ustanovení o ochraně oprávněného dědice nepřipadá v úvahu tam, kdy bylo dědické řízení ukončeno jinak než vydáním usnesení podle § 175q odst. 1 písm. a) až d) OSŘ, čili tam, kde dědictví nenabyl dědic, ale jiné osoby, např. při nabytí nepatrného majetku vypravitelem pohřbu podle § 175h odst. 2 OSŘ, popř. nabytí dědictví věřiteli na základě soudem schválené dohody o přenechání předluženého dědictví věřitelům. Jde zde o nabytí dědictví osobami, které nemají postavení dědice.

²⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 21 Cdo 2567/2005

9.4 Promlčení žaloby na vydání dědictví oprávněnému dědici

Předpokladem úspěšnosti žaloby oprávněného dědice je její uplatnění v zákonem stanovené promlčecí době. Platí zde obecná tříletá promlčecí doba, která začíná běžet od právní moci rozhodnutí, jímž bylo dědické řízení ukončeno.

Pokud došlo k dodatečnému projednání dědictví podle ustanovení § 175x OSŘ, začíná promlčecí doba k vydání dědictví, které bylo předmětem tohoto dodatečného projednání, běžet dnem nabytí právní moci rozhodnutí soudu, jímž se toto dodatečné projednání končí.

Výši nároku oprávněného držitele na náhradu nákladů, které účelně vynaložil na věc po dobu oprávněné držby, nelze určit dříve, než je věc vrácena vlastníkovi. Proto držitel nemůže požadovat uspokojení nároku před vrácením věci vlastníkovi. Promlčení práva oprávněného držitele na náhradu nákladů, které účelně vynaložil na věc po dobu oprávněné držby, počíná běžet den po vydání předmětu držby.²⁶⁵

Právo na vydání dědictví je z dědického práva vyplývající možnost domáhat se vydání dědictví proti nepravému dědici. Uplynutím promlčecí lhůty, kterou je omezeno právo na vydání dědictví, vzniká nepravému dědici možnost vznést proti požadavku oprávněného dědice na vydání dědictví námitku promlčení, v důsledku čehož možnost úspěšně se domáhat o soudu respektování dědického nástupnictví, k němuž došlo ze zákona, zaniká, ovšem s výjimkou případů, kde děděním přešlo vlastnické právo. V těchto případech má dědic možnost požadovat vydání věci vlastnickou žalobou. Uplynutím času zaniká pouze nárok, kterým jsou vybavena relativní práva.

²⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR publikované v časopise Právní rozhledy, 2000, č. 4

10 DĚDICKÁ DAŇ V ČR A SRN

10.1 Zákonná úprava dědické daně v ČR

Nabytí dědictví podléhá dani z dědictví. Dan dědická je upravena zákonem č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí. Před účinností tohoto zákona, tj. před 1. 1. 1993, podléhalo nabytí dědictví tzv. notářskému poplatku z dědictví, který vyměřovala tehdejší státní notářství podle zák. č. 146/1984 Sb., o notářských poplatcích, a podle vyhlášky č. 150/1984 Sb., kterou se provádí zákon o poplatcích, ve znění pozdějších předpisů. Zrušením notářského poplatku z dědictví a zavedení daně z dědictví souvisí se zrušením státních notářství ke dni 1. 1. 1993. Dosavadní agenda vyměřování notářských poplatků přešla tímto dnem na příslušné územní finanční orgány, tj. finanční úřady. Po 1. 1. 1993 byly finanční úřady povolány také dokončit řízení o vyměření notářských poplatků na základě skutečností, které nastaly před tímto datem.²⁶⁶

Od téhož data nabytí majetku děděním podléhá dani dědické s tím, že k vyřizování této agendy jsou příslušné finanční úřady. Dědická daň je v souladu se základním principem dědického práva vždy vyměřována podle právních předpisů platných ke dni úmrtí zůstavitele, nikoliv podle právních předpisů platných ke dni právní moci usnesení o dědictví. Lze soudit, že i tato skutečnost je vyjádřením základní zásady, která ovlivňuje dědické právo, podle níž se v hmotněprávní a s jistými specifiky rovněž v procesněprávní rovině vždy aplikují právní předpisy platné ke dni úmrtí zůstavitele. Pro daňové řízení je pak základním právním předpisem zákon č. 337/1992 Sb. o správě daní a poplatků.

Daň z dědictví nelze zaměňovat s odměnou notáře. Odměna notáře je odměnou za jeho činnost, tj. za úkony, které v dědickém řízení z pověření soudu provádí. Obdobou dřívějšího „notářského poplatku z dědictví“ není tedy odměna notáře, ale daň z dědictví.

- **Předmětem dědické daně** je nabytí majetku děděním dle ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 357/1992 Sb. Z uvedeného lze dovodit, že dani dědické nepodléhá nabytí majetku na základě pravomocného usnesení o zastavení dědického řízení podle ustanovení § 175h odst. 2 OSŘ, neboť vypravitel pohřbu nenabývá majetek děděním, ale na základě rozhodnutí státního orgánu ve smyslu ustanovení § 132 ObčZ. Je-li předpokladem vybírání dědické daně

²⁶⁶ Skutečností, která byla předmětem notářského poplatku z dědictví, je nabytí dědictví smrtí zůstavitele. Vzhledem k tomu, že se dědictví nabývá okamžikem smrti zůstavitele (§ 460 ObčZ.), nezávisle na tom, kdy bylo ukončeno řízení o dědictví, je pro posouzení otázky, zda nabytí podléhá notářskému poplatku z dědictví nebo zda podléhá dani z dědictví, rozhodující datum úmrtí zůstavitele (nikoli tedy datum vydání nebo právní moci rozhodnutí o dědictví).

právní moc rozhodnutí o dědictví, podle kterého dědic nabytí dědictví, není rovněž možné vyměřit dědickou daň pravému dědici, který v dědickém řízení nedědil, ale podal úspěšně žalobu na ochranu oprávněného dědice (hereditatis petitio). Způsob nabytí majetku na základě rozhodnutí soudu o žalobě na ochranu oprávněného dědice není dědění, ale pravomocné rozhodnutí soudu o vydání věci či jiné majetkové hodnoty pravému dědici.²⁶⁷

Majetkem pro účely daně dědické jsou věci nemovité, byty a nebytové prostory (dále jen nemovitý majetek) a věci movité, cenné papíry, peněžní prostředky v české a cizí měně, pohledávky, majetková práva a jiné majetkové hodnoty (dále jen movitý majetek). Pokud nestanoví mezinárodní smlouva jinak, uplatní se následující pravidla. Z nemovitostí, které se nacházejí na území České republiky, se vybere daň bez ohledu na státní občanství nebo bydliště zůstavitele. Z nemovitostí, které se nacházejí v cizině, se daň nevybírání. Jestliže zůstavitel v době své smrti byl občanem České republiky a měl trvalý pobyt v tuzemsku, vybírá se daň z celé jeho movitého majetku bez ohledu na to, zda se tento majetek nachází v tuzemsku nebo v cizině. Byl-li zůstavitel v době své smrti občanem České republiky a neměl trvalý pobyt v tuzemsku, vybírá se daň z jeho movitého majetku, který se nachází v tuzemsku. Naposledy pak nebyl-li zůstavitel v době své smrti občanem České republiky, vybírá se daň z jeho movitého majetku, který se nachází v tuzemsku.²⁶⁸

- **Základem daně dědické** (§ 10 zákona č. 357/1992 Sb.) je cena majetku nabytého jednotlivým dědicem snižená o:

- a) prokázané dluhy zůstavitele, které na dědice přešly zůstavitelovou smrtí,
- b) cenu majetku osvobozeného podle tohoto zákona od daně dědické,
- c) přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele,
- d) odměnu a hotové výdaje notáře pověřeného soudem k úkonům v řízení o dědictví a cenu jiných povinností uložených v řízení o dědictví,²⁶⁹
- e) dědickou dávku prokazatelně zaplacenou jinému státu z nabytí majetku děděním v cizině, je-li tento majetek též předmětem daně dědické v tuzemsku.²⁷⁰

²⁶⁷ Podle ustanovení § 485 ObčZ. zjistí-li se po projednání dědictví, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je povinen ten, kde dědictví nabytí, vydat oprávněnému dědici majetek, který z dědictví má, podle zásad o bezdůvodném obohacení tak, aby neměl majetkový prospěch na újmu pravého dědice. Nepravý dědic má právo, aby mu oprávněný dědic nahradil náklady, které na majetek z dědictví vynaložil, rovněž mu náleží užítky z dědictví. Jestliže však věděl nebo mohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný, má právo jen na náhradu nutných nákladů a je povinen oprávněnému dědici kromě dědictví vydat i jeho užítky.

²⁶⁸ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo. Praktická příručka*, Praha, Linde 2003, s. 334

²⁶⁹ Tzv. jinou povinností může být např. povinnost vyplatit jinému dědici určitou peněžitou částku, ale také např. zřízení věcného břemene na nabyté nemovitosti ve prospěch spoludědice.

Dluhy vázící se k celé části dědictví připadající na jednotlivého dědice se v zásadě odečtou ve výši odpovídající poměru jím zděděného majetku, který není od daně osvobozen, k celkové hodnotě majetku nabytého jednotlivým dědicem. Cena jiných povinností podle písm. d) citovaného ustanovení vázících se jen k určité části dědictví se odečte pouze od této části dědictví.

Nejpodstatnější normou z hlediska vlivu obvyklé ceny majetku zůstavitele na výši dědické daně je norma obsažená v ustanovení § 10 odst. 3 zákona č. 357/1992 Sb., která stanovuje, že cenou podle odstavce 1, tj. cenou majetku nabytého jednotlivým dědicem, je cena majetku určená v dědickém řízení. Cena majetku nabytého jednotlivým dědicem je pak součtem obvyklých cen aktiv dědictví, které nabyl jednotlivý dědic. Z této skutečnosti je jasně patrná vysoká odpovědnost soudního komisaře při určování obvyklé ceny každé věci či jiné majetkové hodnoty, která je předmětem majetku zůstavitele ke dni úmrtí a zároveň je předmětem dědění, neboť z ceny určené soudem v řízení o dědictví se přímo odvíjí výše dědické daně.

Zajímavostí je postup finančního úřadu v daňovém řízení ohledně majetku nabytého děděním v řízení o dodatečném projednání dědictví. Cena majetku nabytého na základě dodatečného projednání dědictví se sčítá s cenou majetku nabytého v dřívějším dědickém řízení a nezdaňuje se tedy samostatně. Pokud byla daň dědická z nabytí majetku v původním dědickém řízení již vyměřena, započítá se na daň vyměřenou ze základu daně z celkově nabytého majetku.²⁷¹

Příklad na výpočet základu daně:

Dědic A nabyl majetek v ceně 600 000 Kč, druhému dědici vyplácí jeho podíl v penězích, ve výši 300 000 Kč. Část majetku náležejícího do dědictví a nabyvaného dědicem A ve výši 100 000 Kč je od daně osvobozena. Odpočitatelné položky (vedle výplaty podílu) činí u dědice A 60 000 Kč a u dědice B 30 000 Kč. Výpočet: Z majetku nabyvaného dědicem A představuje 100 000 Kč osvobozenou část a 500 000 Kč neosvobozenou část (jde tedy o poměr 1:5, tj. 1/6 : 5/6). Ve stejném poměru je třeba posuzovat i výplatu dědického podílu dědice B, to znamená, že z vyplácené částky 300 000 Kč je 1/6 odvozena od osvobozeného majetku (část výplaty ve výši 50 000 Kč) a 5/6 je odvozeno od neosvobozeného majetku (část výplaty ve výši 250 000 Kč). To se posuzuje stejně, jako by dědic B nabyl osvobozený majetek v ceně 50 000 Kč a neosvobozený majetek v ceně 250 000 Kč. U dědice A činí odpočitatelné položky celkem

²⁷⁰ Tuto situaci nelze vyloučit, i když většinou platí mezinárodní smlouvy o zamezení dvojího zdanění (viz např. Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o zamezení dvojího zdanění, publikovanou pod č. 253/1993 Sb.).

²⁷¹ KUČERA, R.: *Dědictví*, Praha, Linde 2001, s. 338.

360 000 Kč (300 000 Kč výplata dědici B, tj. jiná povinnost uložená v řízení o dědictví a 60 000 Kč další odpočitatelné položky, např. podíl dědice A na dlužích zůstavitele, přiměřených nákladech jeho pohřbu a odměně a hotových výdajích notáře). Protože majetek nabývaný dědicem A je z 1/6 osvobozen od dědické daně a z 5/6 osvobozen není (viz shora), odečte se od neosvobozené části v ceně 500 000 Kč (tj. 5/6 celkového majetku) pouze 5/6 odpočitatelných položek (5/6 z 360 000 Kč, tj. 300 000 Kč). Část odpočitatelných položek (1/6, tj. 60 000 Kč) by připadala na majetek osvobozený. Základ dědické daně tak činí u dědice A: (500 000 Kč neosvobozený majetek – 300 000 Kč poměrná část odpočitatelných položek připadající na neosvobozený majetek = 200 000 Kč.

Dědic B nabyvá část výplaty podílu odvozenou od neosvobozeného majetku ve výši 250 000 Kč a část odvozenou od osvobozeného majetku ve výši 50 000 Kč (1/6 : 5/6). Odpočitatelné položky u něj činí celkem 30 000 Kč. Na neosvobozený majetek z toho připadá 5/6, tj. 25 000 Kč, na osvobozený 1/6, tj. 5 000 Kč. Základ dědické daně dědice B tak činí (250 000 Kč neosvobozený majetek – 25 000 Kč poměrná část odpočitatelných položek připadající na neosvobozený majetek) = 225 000 Kč. Pokud by dědic A např. nabył dědictvím nemovitost v ceně 200 000 Kč, která není od daně osvobozena, a tato nemovitost byla zatížena věcným břemenem, jehož hodnota činí 12 000 Kč, odečítalo by se těchto 12 000 Kč v plné výši od neosvobozeného majetku, ke kterému se povinnost váže.

- **Poplatníkem daně dědické** je dědic, který nabył dědictví nebo jeho část podle pravomocného rozhodnutí, jímž bylo řízení o dědictví skončeno. Nezáleží na tom, zda nabył dědictví ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto právních důvodů. Předpokladem vybírání daně je však právní moc rozhodnutí, podle kterého dědic nabył dědictví. Nebylo by proto možné vyměřit dědickou daň např. pravému dědici, který byl v řízení opomenut, jestliže nabytí dědictví bylo potvrzeno dědici nepravému. Od právní moci rozhodnutí, kterým bylo dědické řízení ukončeno, také počíná běžet lhůta k podání daňového přiznání.

- **Sazba dědické daně** – Pro účely výpočtu daně dědické, daně darovací a daně z převodu nemovitostí jsou poplatníci zařazeni do tří skupin vyjadřujících vztah poplatníka k zůstaviteli, dárci (obdarovanému) nebo nabyvateli (převodci), a to v ustanovení § 11 zákona č. 357/1992 Sb.

Toto rozdělení do tří skupin však nelze zaměňovat s rozdělením dědiců do skupin pro účely dědění ze zákona. Není dokonce shodný ani počet těchto skupin, natož pak zařazení osob do těchto skupin. V souladu s právním řádem České republiky jsou i pro účely výpočtu daně dědické, daně darovací a daně z převodu nemovitostí příbuzenským vztahům vzniklým

narozením, rovněž postaveny vztahy založené osvojením.

Skupiny:

- *Do I. skupiny* – patří příbuzní v řadě přímé a manželé.
- *Do II. skupiny* – patří
 - a) příbuzní v řadě pobočné, a to sourozenci, synovci, neteře, strýcové a tety,
 - b) manželé dětí (zeťové a snachy), děti manžela, rodiče manžela, manželé rodičů a osoby, které s nabyvatelem, dárce nebo zůstavitelem žily nejméně po dobu jednoho roku před převodem nebo smrtí zůstavitele ve společné domácnosti a které z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na nabyvatele, dárce nebo zůstavitele. Nutno zdůraznit, že nabytí majetku děděním pokud k němu dochází mezi osobami zařazenými v I. a II. skupině je zcela osvobozeno od dědické daně podle ustanovení § 19 odst. 1 citovaného zákona, uvedené osoby nepodávají daňové přiznání ani neplatí dědickou daň.
- *Do III. skupiny* – patří ostatní fyzické a právnické osoby.

Z uvedeného je zřejmé, že zatímco dědické skupiny zákonných dědiců jsou čtyři, skupiny poplatníků daně dědické jsou pouze tři. V první dědické skupině dědí pouze manžel a potomci, kdežto v první skupině poplatnické jsou uvedeni manžel a příbuzní v řadě přímé, tj. i rodiče, případně prarodiče zůstavitele. Někteří z poplatníků ve druhé poplatnické skupině, jako manželé dětí, děti manžela, rodiče manžela, manželé rodičů nejsou vůbec zákonnými dědici a ze zákona by mohly dědit pouze jako spolužijící osoby s tím, že samozřejmě mohou dědit ze závěti. Poplatníky ve třetí skupině budou závětní dědicové, neboť zůstavitel může závětí svůj majetek odkázat jakékoliv fyzické či právnické osobě nebo dokonce takové právnické osobě, která ještě neexistuje v těch případech, kdy závěti zřídil nadaci nebo nadační fond.²⁷²

- **Osvobození od dědické daně** – Od daně dědické není osvobozeno pouze nabytí majetku děděním, pokud k němu dochází mezi osobami zařazenými v I. a II. poplatnické skupině, ale rovněž nabytí majetku děděním určenými subjekty a nabytí konkrétního zákonem vymezeného majetku s tím, že zákonem je stanovena maximální hranice ceny tohoto majetku, která se nezapočítává do základu daně.

²⁷² Podle ustanovení § 477 odst. 2 ObčZ., může zůstavitel zříditi závěti nadaci nebo nadační fond. Detailnější pravidla pro zřízení nadace závětí stanovuje zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech. Podle citovaného zákona zřizuje-li se nadace nebo nadační fond závětí, musí být nadační listina pořízena ve formě notářského zápisu. Závěť musí obsahovat určení názvu nadace či nadačního fondu, vymezení účelu, pro který se zřizuje, výši vkladu, stanovení pravidel pro omezení nákladů nadace, podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, jakož i určení osoby, která jmenuje první členy orgánů nadace nebo nadačního fondu.

Tabulka - Sazba dědické daně²⁷³ (Při výpočtu daně dědické se vypočte suma dle tabulky, která se vynásobí koeficientem 0,5. Základ daně se zaokrouhluje na celé stokoruny nahoru a daň na celé koruny nahoru).

základ daně		sazba daně pro dědice zařazené do	
od Kč	do Kč	II. skupiny	III. skupiny
0	1 000 000	0	7,0 %
1 000 000	2 000 000	0	70 000 Kč a 9,0 % ze základu přesahujícího 1 000 000 Kč,
2 000 000	5 000 000	0	160 000 Kč a 12,0 % ze základu přesahujícího 2 000 000 Kč,
5 000 000	7 000 000	0	520 000 Kč a 15,0 % ze základu přesahujícího 5 000 000 Kč,
7 000 000	10 000 000	0	820 000 Kč a 18,0 % ze základu přesahujícího 7 000 000 Kč,
10 000 000	20 000 000	0	1 360 000 Kč a 21,0 % ze základu přesahujícího 10 000 000 Kč,
20 000 000	30 000 000	0	3 460 000 Kč a 25,0 % ze základu přesahujícího 20 000 000 Kč,
30 000 000	40 000 000	0	5 960 000 Kč a 30,0 % ze základu přesahujícího 30 000 000 Kč,
40 000 000	50 000 000	0	8 960 000 Kč a 35,0 % ze základu přesahujícího 40 000 000 Kč,
50 000 000	a více	0	12 460 000 Kč a 40,0 % ze základu přesahujícího 50 000 000 Kč.

Od daně dědické je osvobozeno nabytí:

- *movitých věcí* osobní potřeby u fyzických osob, jestliže tyto věci po dobu 1 roku před nabytím nebyly součástí obchodního majetku dárce, pokud cena tohoto majetku nepřevyšuje u osob III. skupiny 20 000 Kč u každého jednotlivého poplatníka. Daň se vybere jen z té části ceny movitých věcí nabývaných každým nabyvatelem, která převyšuje uvedené částky,
- *vkladů* na účtech u bank a poboček zahraničních bank působících na území České republiky (s výjimkou vkladů na účtech zřízených pro podnikatelské účely), peněžních prostředků v české nebo cizí měně a cenných papírů v tuzemsku, pokud úhrnná částka

²⁷³ § 12, § 13 zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí

všech těchto hodnot nepřevyšuje u osob III. skupiny 20 000 Kč u každého jednotlivého poplatníka. Daň se vybere jen z té části movitého majetku nabývaného každým nabyvatelem, která převyšuje uvedené částky,

- *částek*, které se podle zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením stávají předmětem dědictví.

Od daně dědické a daně darovací jsou dále osvobozena nabytí movitého majetku, pokud zůstavitel nebo dárce byl zástupcem cizího státu pověřeným v České republice, příslušníkem jeho rodiny žijícím s ním ve společné domácnosti, jakož i jinou osobou, již příslušely diplomatické výsady a imunity a která nebyla občanem České republiky, je-li zaručena vzájemnost.

Od daně dědické je dále osvobozeno bezúplatné nabytí majetku:

- Českou republikou, jakož i bezúplatné poskytnutí majetku Českou republikou,
- územními samosprávnými celky a jimi zřízenými příspěvkovými organizacemi,
- dobrovolnými svazky obcí,
- veřejnými výzkumnými institucemi,
- veřejnými vysokými školami,
- veřejnými neziskovými ústavními zdravotnickými zařízeními,
- Regionálními radami regionu soudržnosti.

- **Daňové přiznání** – Poplatník je povinen podat místně příslušnému správci daně přiznání k dědické dani (§21) do 30 dnů ode dne, v němž:

1. nabylo právní moci rozhodnutí příslušného orgánu, kterým bylo skončeno dědické řízení, jde-li o daň dědickou,
2. došlo k bezúplatnému nabytí movitého majetku nebo jiného majetkového prospěchu nebo byl poskytnut movitý majetek nebo jiný majetkový prospěch do ciziny, jde-li o daň darovací,
3. byla daňovému subjektu doručena smlouva o bezúplatném převodu vlastnictví k nemovitosti nebo o bezúplatném zřízení práva odpovídajícího věcnému břemení s doložkou o povolení vkladu do katastru nemovitostí nebo nabytí účinnosti smlouva o bezúplatném převodu vlastnictví k nemovitosti, která není evidována v katastru nemovitostí, jde-li o daň darovací,
4. uplynulo pololetí příslušného kalendářního roku, jde-li o bezúplatné nabytí majetku právními osobami osvobozeného podle § 20 odst. 4; přiznání k dani dědické nebo

k dani darovací zahrnuje veškerý majetek nabytý v tomto období s výjimkou majetku, u kterého se daňové přiznání podle odstavce 5 nepodává.

Daňové přiznání k dani dědické se nepodává při bezúplatném nabytí nebo poskytnutí majetku, je-li:

- od daně dědické nebo daně darovací osvobozeno podle § 19,
- od daně darovací je osvobozeno bezúplatné nabytí majetku na humanitární nebo charitativní účely, bezúplatné nabytí majetku v souvislosti s výkonem dobrovolnické služby poskytované podle zvláštního právního předpisu a bezúplatné nabytí majetku z veřejných sbírek, nejsou-li tato bezúplatná nabytí majetku od daně darovací osvobozena podle předchozích odstavců.

Stejnopis pravomocného usnesení o dědictví, stejnopis případného samostatného pravomocného usnesení o odměně notáře a jeho hotových výdajích a celý spis vedený v řízení o dědictví dostane místně příslušný správce daně do 30 dnů po pravomocném skončeném řízení o dědictví. Správce daně vrátí spis do 30 dnů od právní moci rozhodnutí o vyměření daně (viz § 21 odst. 7 zákona č. 357/1992 Sb.).

Pro vyměření a vymáhání daně jsou v zákoně stanoveny lhůty. Daň nelze vyměřit ani doměřit po uplynutí tří let od konce kalendářního roku, v němž vznikla povinnost podat daňové přiznání. Byl-li však před uplynutím této lhůty učiněn úkon směřující k vyměření daně nebo jejímu dodatečnému stanovení, běží tříletá lhůta znovu od konce roku, v němž byl poplatník o tomto úkonu zpraven. Vyměřit a doměřit daň však lze nejpozději do deseti let od konce kalendářního roku, v němž vznikla povinnost podat daňové přiznání.²⁷⁴

10.2 Zákonná úprava dědické daně v SRN (Erbschafts)

Praktický význam dědické daně vedl v minulých letech neustále k politickým kontroverzím. Částky dědické a darovací daně, které jsou vybírány ve prospěch spolkových zemí, měly v roce 2006 činit 3,8 miliard Euro. Pro rok 2009 byla uvedena částka za výběr daně ve výši 4,78 miliard Euro.

Kdo dědí v Německu, musí také logicky počítat s vypořádáním se s finančním úřadem (Finanzamt), jako tomu je v České republice, jelikož na dědice připadá povinnost placení daní.

Povinnost platit dědickou daň vychází ze zákona o dani dědické (Erbschaftsteuergesetz – ErbStG) a dani darovací (Schenkungssteuergesetz) ze 17. 4. 1974

²⁷⁴ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo. Praktická příručka*, Praha, Linde 2003, s. 343 a násl.

(BGBI. I S. 933) a následné novelizaci z 27. 2. 1997 (BGBI. I S. 378). Skládá se bezmála ze čtyřiceti paragrafů. Tento zákon byl v mnohém pozměněn zákonem o reformě dědické daně (Erbschaftsteuerreformgesetz) z 24. 12. 2008 s účinností od 1. 1. 2009. Díky této reformě dědické daně bylo značně zlepšeno právní postavení vdov, vdovců, dětí a vnoučat (jádro rodiny – Kernfamilie), naopak došlo ke zhoršení postavení vzdálenějších příslušníků rodiny, obzvláště sourozenců.²⁷⁵

Dědicové tedy nemohou počítat v budoucnu ani s tím, že si budou moci ponechat vše, co zdědili. Pro stát je dědická daň oblíbeným a lukrativním zdrojem příjmů, který velmi pečlivě kontroluje.

Zda a případně jakou daň musí dědic zaplatit, závisí na několika faktorech (§12 I ErbStG):

- od příbuzenského vztahu k zůstaviteli,
- od výše dědictví,
- mimo jiné dochází k placení daně až poté, co byly odečteny částky osvobozené od daně (Freibeträge).

- **Poplatníci daně** jsou rozděleni do tří daňových tříd (Steuerklasse). Dědická daňová třída nemá nic společného se třídami daně ze mzdy. Kdo do jaké třídy patří, závisí na tom, v jakém stupni příbuzenského vztahu k zůstaviteli se dědic nachází. Blízké příbuzenstvo je v lepší, tedy výhodnější daňové třídě než vzdálené příbuzenstvo či přátelé.

- *Daňová třída I.* – Do první daňové třídy, která procentuálně platí nejmenší daň z dědictví, patří manžel / manželka zůstavitele, jeho děti a nevlastní děti, vnoučata a pravnoučata, stejně tak jako jeho / její rodiče a prarodiče (babička, dědeček atd.)
- *Daňová třída II.* – Do druhé daňové třídy patří sourozenci zůstavitele, jeho synovci a neteře, nevlastní rodiče, zeť a snacha, tchán a tchýně, stejně tak jako rozvedení manželé. Pokud se nejedná o dědictví, ale o darování, patří do této třídy dále rodiče a prarodiče.
- *Daňová třída III.* – Do třetí daňové třídy, tedy do té, ve které se musí platit největší daň, patří všichni další dědicové, kteří se nenachází ve výše jmenovaných daňových třídách. To je např. zaregistrovaný životní partner (homo) stejně tak jako nemanželský

²⁷⁵ BROX, H., WALKER, W.: *Erbrecht, Academia Iuris-Lehrbücher der rechtswissenschaft*, Franz Vahlen München 2010, s. 451.

životní partner (druh / družka). Kdo chce tedy svému příteli či přítelkyni něco odkázat, měl by vědět, že budou muset pravděpodobně na dani zaplatit značnou částku.²⁷⁶

- *Výše dědictví a sazby daně z dědictví (Erbschaftsteuersatz)* – Dědická daň se musí sice zaplatit, ale až poté, pokud je zanechané dědictví větší než částky osvobozené od daně (odečitatelné položky). Z dědictví mohou tedy dědicové nejdřív odečíst částky osvobozené od daně. Dědickou daň zaplatí pak z částky, která zbyla po odečtení těchto položek. Jak vysoké tyto položky jsou, záleží na tom, v jaké příbuzenském vztahu se zůstavitel a dědic nacházeli.

Dědická daň se odvozuje od výše dědictví. V níže uvedené tabulce je uvedeno, jaká výše daně připadá k placení. Daně jsou vypočítávány procentuálně a stupňují se. To znamená, čím vyšší je dědictví, tím vyšší je také procentuální podíl na dědické dani.

Při zdanění rodinného domu a pozemku (Besteuerung von Grundbesitz) záleží na dědicích. Tato nemovitost je osvobozená od daně, a nezáleží na hodnotě či velikosti, pokud manžel či registrovaný partner v této nemovitosti společně žijí. Partner však musí v dané nemovitosti zůstat žít dalších deset let. Prodá-li či pronajme-li danou nemovitost, bude tato dodatečně zdaněna.²⁷⁷

Také děti mohou zdědit nemovitost osvobozenou od placení daně. A to, pokud se do ní nastěhují, opět na dobu minimálně deseti let. V tomto případě platí ale omezení: obytná plocha nesmí být větší než 200 m². Pokud je nemovitost větší, osvobozeno od daně je jenom zmíněných 200m². Plocha, která tuto hodnotu překračuje, bude zdaněna.

Odečitatelné položky jsou následující (§ 13 ErbStG):

- Manžel / manželka: mají nezdanitelnou částku (odečitatelnou položku) ve výši 500 000,- Euro,
- Děti a nevlastní děti zůstavitele: každý 400 000,- Euro,
- Vnouchata: 200 000,- Euro
- Rodiče a prarodiče: 100 000,- Euro,
- Dědicové II. daňové třídy: 20 000,- Euro,

²⁷⁶ § 15 ErbStG

²⁷⁷ *Příklad-Zdanění pozemku: Dům o velikosti 250 m² má hodnotu 1 mil. Euro. Finanční úřad tak vypočítá pro zbylých 50 m² částku 200 000,- Euro. Dětem ale přísluší částka osvobozená od daně ve výši 400 000,- Euro. V tomto případě nemusí platit žádnou dědickou daň, i když je velikost nemovitosti 250 m². Pokud dědí jiní příbuzní, např. sourozenci, rodiče, neteř, synovec, bude velikost daně vypočítána dle prodejní hodnoty domu, se zřetelem na částky osvobozené od daně. To samé platí i v případě, pokud dědí přátelé či známí. Naproti tomu pronajaté nemovitosti budou zdaněny pouze 90% jejich tržní hodnoty. Finanční úřad odečte 10 % skutečné hodnoty nemovitosti, bez ohledu na to, kdo dědí. Jakou hodnotu daná nemovitost má, určí finanční úřad na základě zákonného předpisu o oceňování základního jmění. Dědicové, kteří se tímto cítí být poškozeni, mohou nechat vypracovat znalecký posudek. Náklady na vypracování takového posudku se mohou pohybovat ve výši okolo 1500,- Euro.*

- Dědicové III. daňové třídy: také 20 000,- Euro.
- Výjimku zde tvoří registrované páry, registrovaný partner si může odečíst částku ve výši 500 000,- Euro.²⁷⁸

Po masivní otevřené kritice od roku 2010, platí příslušníci II. daňové třídy menší sazbu daně než doposud. U všech ostatních se daňová sazba nezměnila.

Tabulka - Sazba dědické daně (§ 19 I ErbStG):

Sazby daně (v procentech)			
Majetek ke zdanění (v eurech)	Daňová třída I	Daňová třída II	Daňová třída III
	%	%	%
do 75.000	7	15	30
300.000	11	20	30
600.000	15	25	30
6 mil.	19	30	30
13 mil.	23	35	50
26 mil.	27	40	50
přes 26 mil.	30	43	50

Příklady:

- A) *Příklad 1: Gerda Frey zanechá své vnučce Susanne Frey 250 000,- Euro v hotovosti. Nejdříve musí Susanne zjistit, do jaké daňové třídy patří. Jako vnučce patří do nejvýhodnější, I. daňové třídy. Poté musí zjistit, jaké částky osvobozené od daně (odečitatelné položky) jí náleží. V jejím případě je to 200 000,- Euro. Tzn. 250 000,- Euro (dědictví) – 200 000,- Euro (částka osvobozená od daně) = 50 000,- Euro (částka určená ke zdanění). Susanne tak musí z 50 000,- euro zaplatit daň. Kolik to je, si můžeme najít ve výše uvedené tabulce. Z částky 50 000,- Euro v I. daňové třídě musí zaplatit 7% dědickou daň, což je 3 500,- Euro.*
- B) *Případ 2: Babička z prvního příkladu zanechá své sousedce Erně stejnou částku, tedy 250 000,- Euro. Protože Erna není ke Gerdě v žádném příbuzenském vztahu,*

²⁷⁸ BRON, S., WÜRTH, N.: *Erben, vererben und vermachen*, Frankfurt / M. 2010, Linde, s. 84.

patří do III. daňové třídy. Její částka osvobozená od daně činí 20 000,- Euro. Tedy: 250 000,- Euro (dědictví) – 20 000,- Euro (částka osvobozená od daně) = 230 000,- Euro (částka určená ke zdanění). Erna tak musí z částky 230 000,- Euro zaplatit daň. Podle tabulky náleží pro tuto částku ve III. daňové třídě sazba daně 30%. To činí 69 000,- Euro na dědické dani.

Tyto dva příklady ukázaly to, jak faktory jako daňová třída, částky osvobozené od daně a výše dědictví, ovlivňují velikost daně z dědictví.

- Dědická daň a Berlínský testament (Das Berliner Testament) – Mnoho manželských párů uzavírá tzv. Berlínský testament. To znamená, že se manželé vzájemně určí jako jedinými dědici a jejich děti dědí až v momentě, kdy jsou oba rodiče po smrti. Účelem tohoto Berlínského testamentu je to, že v případě úmrtí jednoho z manželů se pozůstalý manžel / manželka nemusí hned dělit s dětmi o zanechané dědictví. Celkem vzato je taková závěť jedinou legální cestou jak děti s nárokem na povinný díl nejdříve z dědictví vyloučit. Ačkoliv je Berlínský testament velice oblíbený, z daňového hlediska může být velmi nevýhodný. Protože u Berlínského testamentu dochází vlastně k dvojímu danění zanechaného dědictví. Nejdříve při přechodu dědictví na manžela / manželku a poté znovu při přechodu na děti po smrti pozůstalého manžela/manželky.

Následně si můžeme uvést tip, jak ušetřit dětem placení daně. U většího dědictví se může vyplatit, když po smrti prvního z rodičů pozůstalý manžel / manželka okamžitě určí své děti jako dědice. Pak mohou totiž děti již při úmrtí prvního z rodičů využít možnost odečitatelných položek a při úmrtí druhého z rodičů taktéž. Spousta rodičů se bojí využít této možnosti, protože pak je dědictví zmenšeno o podíl, který náleží dětem. Proto je potřeba se o zabezpečení dědictví poradit s odborníkem, protože pak můžete dětem ušetřit zbytečné placení dvojí daně a i přesto být zabezpečeni. Každopádně, pokud jsou překročeny odečitatelné položky, mělo by se promyslet, zda nevyužít jiné varianty, jak vypořádat dědictví.²⁷⁹

K tomu máme následující možnosti.:

1. Můžeme okamžitě pomocí závěti určit své děti dědici. Poté mohou jak děti, tak pozůstalý manžel, manželka využít možnosti odečitatelných položek. Pozůstalý manžel / manželka musí být ale zabezpečen. Může např. požadovat doživotní

²⁷⁹ BROX, H., WALKER, W.: *Erbrecht, Academia Iuris-Lehrbücher der rechtswissenschaft*, Franz Vahlen München 2010, s. 453

právo obývání domu. Toto právo bude zaneseno do pozemkové knihy, platí doživotně a to i v případě, když by děti někdy v budoucnu dům prodaly.

2. Další možností může být uzavření poslední vůle ve prospěch pozůstalého manžela / manželky, čímž se může stát např. pohledávkou dětí vůči pozůstalému manželovi / manželce. Jednoduše řečeno v testamentu se určí pohledávka (dluh dětí), kterou mají vůči svému pozůstalému rodiči. Dítě jako dědic poté musí jednorázově nebo ve splátkách vyplatit pozůstalého rodiče, aby tak mohl zajistit jeho finanční zabezpečení. Toto má mimo jiné tu výhodu, že se velikost zanechaného jmění o tuto poslední vůli (pohledávku) sníží.
3. Máme i možnost svůj majetek dětem ještě za svého života věnovat. Sice se v tomto případě musí platit darovací daň, ale sazba daně a odečitatelné položky jsou stejné jako u dědické daně. Ale možnost odečitatelných položek se může v případě darování opakovaně využít každých deset let. Můžete tedy svým dětem každých deset let darovat majetek ve výši 400 000,- Euro a tento je osvobozený od daně. Pokud mezi posledním darováním a Vaší smrtí uběhlo dalších deset let, může Vaše dítě znovu využít této možnosti odečitatelné položky (položky osvobozené od daně).²⁸⁰

- **Dědická daň a Předběžný - Následný dědic (Vorerbe - Nacherbe)** – Mnoho zůstavitelů si přeje, aby bylo po jejich smrti s jejich dědictvím naloženo určitým způsobem. Proto manželské páry, které se podruhé vzali, určí svého nového manžela / manželku jako předběžného dědice a své vlastní děti jako následné dědice. Tím se dosáhne toho, že zanechaný majetek zůstane v rodině zůstavitele a neskončí tak v rodině druhého manžela / manželky.

Jak ale bude řešena otázka daní? V dědickém právu platí daň následný dědic, jako dědic původního zůstavitele. To je ten, od kterého pocházejí peníze nebo majetek, a od toho, který ve své závěti ustanovil předběžného a následného dědice.

To samé ale vypadá jinak v daňovém právu (Steuerrecht). Zde se následný dědic stává dědicem předběžným dědice. V mnoha případech je ale následný dědic v bližším rodinném

²⁸⁰ *Příklad: Otec chce své dceři zanechat 700 000,- Euro. Dcera má ale nárok na nezdanitelnou částku pouze ve výši 400 000,- Euro. Pokud by jí otec peníze daroval najednou nebo jí je odkázal v závěti, musela by dcera ze zbývajících 300 000,- Euro zaplatit darovací či dědickou daň. Pokud jí otec ale najednou daruje 400 000,- Euro, nemusí z této částky platit žádnou darovací daň, protože nepřesáhla výši částky osvobozené od daně. Po deseti letech jí může znovu darovat zbývajících 300 000,- Euro, aniž by z toho musela zaplatit jediný cent na daních. To samé by platilo i v případě, pokud by jí otec po uplynutí deseti let zmíněnou částku nedaroval, ale odkázal. Také v tomto případě by dcera nemusela nic zaplatit na dědické dani, protože částka osvobozená od daně také činí 400 000,- Euro.*

vztahu k původnímu zůstaviteli než k předběžnému dědici. A to se odráží i na výši daně. V mnoha případech tak mohou následní dědicové požádat, aby byli zdaněni ve vztahu k původnímu zůstaviteli.²⁸¹

- **Kritika daňové reformy** – Od zavedení moderního zákona o dědické dani byly při základních reformách stále a znovu diskutovány základní otázky ohledně zdanění dědictví (reformy z roku 1905/1906, 1908, 1909, 1919, 1973, 1995/1995 jako i 2007/2008). Zatímco zastánci ve výběru dědické daně (např. Dr. Dietmar Schanbacher) spatřují otázku sociální rovnosti, kdy byly státní příjmy stvořeny k přerozdělování a sociálně-politické změně nerovnoměrně rozdělení bohatství, odpůrci (např. Dr. Hans-Joachim Schramm) v jejím výběru spatřují nelegitimní zásah do rodinného majetku a systematické omezování jejich ekonomických základů, tedy v oblasti, která jinak podléhá zvláštní státní ochraně. A právě téma zdanění tzv. jádra rodiny (Kernfamilie) hraje v politických diskuzích stále více rozhodující roli. Z hlediska sociální spravedlnosti se o tom ale v moderní společnosti názory očividně různí. Toto se ukazuje zejména po reformě z roku 2008, kdy došlo ke zdanění již zmíněného jádra rodiny (Kernfamilie), což je v rozporu se všeobecným mezinárodním trendem, kdy u rodin dochází k osvobození od platby daně. Porovnání výběru dědické daně v čl. státech EU můžete vidět v tabulce níže.

Zastánce reformy pan Dr. Dietmar Schanbacher a další proti tomuto oponují tím, že došlo ke značnému navýšení odečitatelných částek (nezdanitelných částek) pro manžele i pro životní partnery a registrované partnerství (viz zákon o registrovaném partnerství tj. Lebenspartnerschaftsgesetz - LPartG) a děti, což ve výsledku vede k ochraně jádra rodiny (Kernfamilie). Odpůrci ale namítají, že tyto odečitatelné položky (nezdanitelné částky) ztratily při každé daňové reformě postupně na účinnosti. Od reformy z roku 1919 je dědické dani také vytýkáno to, že při převodu provozního podniku a jeho následnému zdanění dědickou daní, je dědic z důvodu platby dědické daně často nucen tento podnik prodat, čímž dochází k zániku rodinného dědictví. Větší členské státy EU (Francie, Itálie a Velká Británie) zavedly předpisy, kdy je dědic provozního podniku za určitých podmínek částečně nebo zcela

²⁸¹ *Příklad: Sven P. určí svou životní družku předběžným dědicem a zanechá jí 120 000,- Euro. Jako následného dědice ustanoví svého syna Knuta, protože chce, aby peníze zůstaly v rodině a aby z této částky nic nedostaly děti jeho životní družky. Po smrti životní družky zůstalo ze zmíněné částky 100 000,- Euro, které by měl Knut dostat. Z daňového hlediska je dědicem po životní družce svého otce a tudíž s ním bude zacházet jako s cizí osobou. Proto patří do nejvyšší, III. daňové třídy, náleží mu částka osvobozená od daně ve výši 20 000,- Euro a ze zbývajících částky, 80 000,- Euro, musí zaplatit 30 % daň, tedy 24 000,- Euro. I přesto, že majetek původně pocházel od jeho otce. Knut však může požádat o zdanění ve vztahu k původnímu zůstaviteli. A to se mu může vyplácet. Jako dědic svého otce mu náleží částka osvobozená od daně ve výši 400 000,- Euro a nemusí tak v tomto případě platit žádné daně.*

osvobozen od platby dědické daně. V neposlední řadě je dědické dani vytýkáno, že díky dani z příjmu a dani z výnosu kapitálu dochází k opětovnému zdanění majetku. Tomuto je ale oponováno panem Dr. Hans-Joachimem Schrammenem, že je tato námitka vzhledem k rozdílné povaze dědické daně neopodstatněná.

Se zřetelem na daňovou reformu z roku 2008 se poukazuje na to, že by u výchozího bodu reformy dle BVerfG (Das Bundesverfassungsgericht – Spolkový ústavní soud) mohlo docházet k poškozování principu rovnosti.

Neexistují např. věcné důvody, proč by měl dědic upadajícího podniku, kterému se podaří zachovat alespoň polovinu pracovních míst, podléhat dědické dani v plném rozsahu, když dědic, který zdědí dobře fungující podnik a tudíž nemá žádné problémy se zachováním pracovních míst, obdrží tento podnik částečně nebo zcela osvobozený od platby daně. Proti této námitce je oponováno panem Prof. Dr. Michaellem Beckerem např. tím, že tyto a jim podobné jednotlivé případy jsou při všeobecných úpravách nevyhnutelné.

Díky vyloučení rodinných příslušníků z daňových úlev, kteří nepatří do tzv. rodinného jádra (Kernfamilie), jako např. sourozenci, se poukazuje na poškozování základního práva na ochranu (Ar. 6 Abs. 1 GG - Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland). Proti tomuto je oponováno panem Dr. Arndem Uhlem tím, že se tato ochrana vztahuje pouze na malé rodiny. Je ale sporné, zda to lze takto s ohledem na výklad rodiny dle článku 16 UN dohodě o lidských právech (UN – Menschenrechtskonvention) interpretovat.²⁸²

²⁸² BROX, H., WALKER, W.: *Erbrecht, Academia Iuris-Lehrbücher der rechtswissenschaft*, Franz Vahlen München 2010, s. 456

Tabulka porovnání dědické daně v čl. státech EU a EHP

Členské státy	Dědická daň	další poplatky	Zdanění manželů	Zdanění dětí	Nejvyšší daňového pásma	Poznámka
Belgie ^[10]	ano	-	3 - 30%	3 - 30%	30 - 80%	-
Bulharsko ^[11]	ano	-	ne	ne	5%	-
Dánsko ^[12]	ano	-	ne	15%	36,25%	-
Německo ^[13]	ano	-	70-30%	70-30%	30 - 50%	-
Estonsko ^[14]	ne	-	ne	ne	0	-
Finsko ^[15]	ano	-	7 až 13%	7 až 13%	20-32%	-
Francie ^[16]	ano	-	ne	5 - 40%	60%	-
Řecko ^[17]	ano	-	1 - 10% *	1 - 10% *	20 - 40%	* Nemovitosti 1%
Irsko ^[18]	ano	-	ne	25%	25%	-
Itálie ^[19]	ano	3% Immob	4%	4%	8%	-
Lotyšsko ^[20]	ne	-	ne	ne	0	-
Litva ^[21]	ano	-	ne	ne	5 - 10%	-
Lucembursko ^[22]	ano	-	ne *	ne	15-48	* Při společné dítě, nebo 5%
Malta ^[23]	ne	2 - 5%	ne	ne	0	- Transakce daň z nemovitosti a cenných papírů
Nizozemí ^[24]	ano	-	10 - 20%	10 - 20%	30 - 40%	-
Rakousko ^[25]	ne	-	ne	ne	0	-
Polsko ^[26]	ano	-	ne	ne	12 - 20%	-
Portugalsko ^[27]	ne	10% *	ne	ne	10% *	* Kolkky - třetí strany a vzdálení příbuzní
Rumunsko ^[28]	ne	Kolkovné *	ne	ne	0	* 3 - 0,5 % (od 2370Euro)
Švédsko ^[29]	ne	-	ne	ne	0	-
Slovensko ^[30]	ne	-	ne	ne	0	-
Slovinsko ^[31]	ano	-	ne	ne	12-39%	-
Španělsko ^[32]	ano	Pozemek: Přidávání hodnoty daň	7,65 - 40,8% / NE *	7,65 - 40,8% / NE *	15,3 až 81,6%	* V devíti regionech ne, 8 ano
Česká republika ^[33]	ano *	-	ne	ne	3,5 až 20%	* Pouze třetích stran
Maďarsko ^[34]	ano	-	2,5 až 21%	2,5 až 21%	21 - 40% *	* Rezidenčních nemovitosti: 8 - 21%
Velká Británie ^[35]	ano	Daň z kapitálových výnosů z darů	ne	40%	40%	-
Kypr ^[36]	ne	3 - 8% *	ne	ne	8% *	* Poplatky za převod pozemků dary
EEA						
Island ^[37]	ano	-	ne	5%	5%	-
Lichtenštejnsko ^[38]	ano	-	1 - 5,5% *	1 - 5,5% *	19-32% *	+ * Daň dědická
Norsko ^[39]	ano	-	ne	6 - 10%	8 až 15%	-

Dědická daň v členských státech EU a EHP
Zdroj: Karstenkascalis, nadace uveden

11 KRÁTKÝ EXKURZ DO DĚDICKÉHO ŘÍZENÍ V RAKOUSKU

11.1 Charakteristika dědického řízení v Rakousku

Dědické řízení v České republice i v Rakousku je právní teorií shodně vymezováno jako řízení nesporné a dále v tom, že úkony v řízení o dědictví provádí v obou státech notář jako soudní komisař (der Gerichtskommissär, court commissioner), což je i v právních systémech kontinentální Evropy koncepce ojedinělá.

Základní legislativní rámec rakouského dědického práva hmotného je tvořen Obecným zákoníkem občanským - Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB), a to ustanoveními části druhé (Zweiter Teil. Von dem Sachenrechte) v hlavě osmé až patnácté (8. Von dem Erbrechte, 9. Von der Erklärung des letzten Willens überhaupt und den Testamenten insbesondere, 10. Von Nacherben und Fideikommissen, 11. Von Vermächtnissen, 12. Von Einschränkung und Aufhebung des letzten Willens, 13. Von der gesetzlichen Erbfolge, 14. Von den Pflichtteile und der Anrechnung in den Pflicht-oder Erbteil, 15. Von Besitznehmung der Erbschaft) v ustanoveních § 531 - § 858.

Dědické právo procesní je pak upraveno v zákoně o nesporném řízení, tj. v zákoně č. BGB1 I 2003/111 Bundesgesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten ausser Streitsachen (Ausserstreitgesetz, dále jen „AussStrsG“) z 13. prosince 2003, a to v hlavě třetí (III. Verlassenschaftsverfahren), oddílech 1. Vorverfahren, 2. Verlassenschaftsabhandlung, 3. Verfahren ausserhalb der Abhandlung v ustanoveních § 143 až § 185 s tím, že první oddíl se týká předběžného šetření, druhý oddíl se týká samotného dědického řízení a třetí oddíl se týká postupu po odevzdání dědictví. Právní úprava dědického řízení je obsažena rovněž v občanském soudním řádu (Zivilprozessordnung - ZPO) s tím, že dědické řízení je v Rakouské republice stejně jako v České republice vedeno notáři jako soudními komisaři (zákon o soudních komisařích – Gerichtskommissärgesetz - BGB1 1970/343) a dále s tím, že výkon notářské činnosti upravuje notářský řád (der Noratiatsordnung - RGB1 1871/75).

11.2 Zahájení a průběh dědického řízení

Stejně jako v České republice je i v Rakouské republice zahájení dědického řízení obligatorní vždy, když se soud dozví o úmrtí zůstavitele (§ 143 AussStrsG). Věcně příslušné jsou k řízení okresní soudy (§ 104 a násl. jurisdikční normy, das Bezirksgericht), kde

pozůstalostní řízení vyřizují převážně soudní úředníci (der Rechtspfleger). Soudce (der Richter) rozhoduje v případech, kdy přesahují pozůstalostní aktiva částku 150 000 Euro, je-li součástí pozůstalosti obchodní společnost, popř. při rozdělování zemědělských pozemků. Soud rozhoduje ve formě usnesení. Podkladem pro zahájení řízení je veřejná listina, tj. úmrtí list (die Sterbeurkunde), kterou soudu zasílá příslušný matriční úřad. Pokud se o úmrtí dozví notář dříve, než soud obdrží úmrtí list, popř. jestliže již před ním proběhla nějaká jednání, je jeho povinností toto neprodleně soudu oznámit (§ 144 AußStrG).

Podobně jako v České republice je většinu úkonů v řízení o dědictví oprávněn učinit notář jako soudní komisař s tím, že pravomoci notáře jako soudního komisaře byly výrazně posíleny novelou zákona o nesporném řízení účinnou od roku 2003. Určité úkony v řízení o dědictví jsou však vyhrazeny pouze soudu, zejména v případech sporných dědických řízení.

Dědické řízení v Rakousku začíná předběžným šetřením (das Vorverfahren), ve kterém se sepisuje tzv. úmrtí zápis (obdoba našeho protokolu o předběžném šetření). Následuje vlastní projednání dědictví (die Verlassenschaftsabhandlung). Dědicové jsou vyzváni, aby předložili dědické přihlášky (prohlášení, zda dědictví přijímají nebo odmítají) a aby prokázali své dědické právo (zda jsou dědici ze zákona, na základě testamentu nebo dědické smlouvy). Pokud podá dědickou přihlášku více dědiců, pokusí se nejdříve notář o uzavření dohody. Jestliže dohoda uzavřena není, provede soud důkazní řízení, jehož výsledkem je vydání usnesení o dědickém právu těch, jejichž právo bylo prokázáno. Zbylé dědické přihlášky jsou soudem odmítnuty. Řízení je ve většině případů ukončeno vydáním odevzdací listiny (die Einantwortung), na jejímž základě a v důsledku principu univerzální sukcese vstupují dědicové do všech práv a povinností zůstavitele. Ustanovení § 797 ABGB definuje pojem odevzdací listiny jako: „*Oprávnění dědiců ujmout se držby pozůstalosti a nabýt vlastnictví k věcem do pozůstalosti patřících*“.

Na základě ustanovení § 1 zák. o soudních komisařích jsou notáři v pozůstalostním řízení činní:

- a) při sepisu úmrtího zápisu a dalších navazujících úkonech,
- b) při úkonech potřebných pro řádný průběh pozůstalostního řízení.

Soudu naproti tomu přísluší dle § 1 odst. 2:

- a) vydávat soudní rozhodnutí,
- b) uzavírat soudní smír,
- c) činit donucovací opatření,
- d) činit úkony v právním styku s cizinou.

Vzhledem k tomu, že dědické řízení je řízením soudním, mají účastníci na výběr, zda své podání učiní v průběhu řízení vůči soudu nebo soudnímu komisaři (§ 143 AußStrG). Toto ustanovení má význam zejména v otázce zachování lhůt podání a současně stanovuje povinnost soudního komisaře neprodleně věc postoupit soudu, pokud je vyžadováno soudní rozhodnutí. Notář disponuje oprávněním požádat soud, resp. správní orgán o právní, resp. úřední pomoc (Rechts-und Amtshilfe). Notář samozřejmě není v dědickém řízení vázán jen na svůj obvod a může provádět šetření, doručovat, popř. činit další úkony v rámci celého Rakouska.²⁸³

Zvláštností rakouského dědického práva je právní institut odevzdání (přijetí) dědictví (die Einantwortung). Podle právní úpravy obsažené v právních řádech kontinentální Evropy, tedy i podle právní úpravy v České republice, se dědictví nabývá již dnem smrti zůstavitele. V Rakouské republice se však nabytí dědictví váže až na okamžik odevzdání pozůstalosti, nikoliv na den úmrtí zůstavitele. Tento základní princip rakouského dědického práva vychází z koncepce ležící pozůstalosti, tzv. ruhende Nachlass (hereditatis iascens), která je právní osobou sui generis (juristische person sui generis) disponující určitou právní subjektivitou vztahující se k majetku, který je předmětem pozůstalosti.

Soudní komisař v Rakousku stejně jako soudní komisař v České republice nezjišťuje pouze majetek zemřelého, ale rovněž náklady za pohřeb zůstavitele a údaje o osobě, která vypravovala pohřeb zemřelého. Cena pozůstalostního jmění má být určena jednoduchým způsobem (§ 145 odst. 3 AussStrsG), hlavně dotazováním znalých osob a bez dalekosáhlých šetření a pátrání a pokud možno bez přivolání soudních znalců. Při zjišťování majetku, který náleží k pozůstalosti, je soudní komisař oprávněn otevřít byt zemřelého a vše, co může obsahovat majetek, a to za přítomnosti dvou svědků. V případě, že je nutné pozůstalost zajistit, je možné podle ustanovení § 147 AussStrsG byt zapečetit nebo uschovat určité věci v úschově buď u notáře jako soudního komisaře nebo u třetí osoby – schovatele. Náklady na takovéto zajištění se odečítají z pozůstalosti.

11.3 Zastavení a skončení dědického řízení

Lze zmínit i případné zastavení dědického řízení pro nedostatek majetku, tzv. Überlassung an Zahlungen statt dle ustanovení § 154 a § 155 AussStrsG. Jedním z předpokladů pro využití uvedeného procesního postupu je cena pozůstalosti, která musí být nižší než 4.000,- Euro. Pokud nejsou aktiva vyšší než 4.000,- Euro a neexistuje žádný zápis ve

²⁸³ BRAUNEDE: *Das österreichische ABGB als neuständische Zivilrechtskodifikation*, Graz 2009, Linde, s. 60.

veřejných knihách vztahující se k majetku, který je předmětem pozůstalosti, např. v katastru nemovitostí či obchodním rejstříku, může být dědické řízení zastaveno. Z uvedeného vyplývá, že stejně jako v České republice je nutné i v Rakouské republice provést dědické řízení také v případech, když zůstavitel nevlastnil ke dni smrti nemovitý majetek s tím, že poplatky za zastavení dědického řízení nejsou hrazeny vypravitelem pohřbu. Podle údajů Rakouské notářské komory (Austrian Chamber of Civil Law Notaries - Notariatskammer) je až dvacet procent dědických řízení vedeno notáři bez poplatků.

Pokud je cena pozůstalosti vyšší než 4.000,- Euro, musí proběhnout dědické řízení s tím, že pro účastníky řízení je stanoveno povinné zastoupení právníkem podle ustanovení § 162 AussStrsG. Zákonodárce preferuje skončení dědického řízení na základě dohody, kterou je možné uzavřít před soudním komisařem. V případě sporných dědických řízení rozhoduje soud. Soudní komisař tedy vyzve dědice, zda a jak dědictví přijímají, tj. zda dědictví přijímají s výhradou soupisu nebo bez výhrady soupisu, což má vliv na odpovědnost dědiců za dluhy zemřelého, nebo zda dědictví odmítají. K uvedenému prohlášení poskytne soudní komisař dědicům lhůtu čtyř týdnů podle ustanovení § 156 AussStrsG. Přihlásit se mohou pouze ti dědicové, kterým svědčí dědický titul (der Erbrechtstitel), tj. zákon, závěť nebo dědická smlouva.

11.4 Inventář (Der Inventar)

Inventář neboli soupis pozůstalosti je nutné provést tehdy, když je podána přihláška s výhradou soupisu, existují-li osoby pod zvláštní ochranou, tj. nezletilí či nesvéprávní dědicové, existuje-li neopomenutelný dědic, má-li dojít k oddělení pozůstalosti, je-li závěť zřízen odkaz či nadace, půjde-li zřejmě o odúmrtí či vždy, pokud o to účastník řízení či správce pozůstalosti požádá. „Der Inventar“ slouží jako úplný seznam pozůstalosti, tj. všech věcí, práv a povinností, které jsou předmětem dědění, jakož i jejich hodnoty určené ke dni smrti zůstavitele.

Hodnota majetku, která je předmětem pozůstalosti, se určuje ke dni smrti zůstavitele. Movité věci se podle ustanovení § 167 AussStrsG oceňují tržní hodnotou (Bewegliche Sachen sind mit dem Verkehrswert zu bewerten). Ocenění bytového zařízení a jiných movitých věcí zjevně malé hodnoty se může zakládat na nesporných a nepochybných shodných tvrzeních účastníků řízení. Pokud však má soudní komisař pochybnosti o správnosti uvedeného tvrzení či je-li to v zájmu neopomenutelného dědice, využije pro ocenění soudního znalce (Sachverstsandigen). Znalec stanovuje tzv. odhadní cenu (der Schätzungswert). Podle

ustanovení § 184 AussStrsG, jde-li o odúmrť, pozůstalost se vždy v rámci tvorby soupisu oceňuje znaleckým posudkem.

Podle ustanovení § 167 odst. 2 AussStrsG se nemovitosti oceňují trojnásobkem tzv. Einheitswert, tj. ceny zjištěné podle daňových předpisů. Pokud je to však v zájmu neopomenutelných dědiců či na žádost některé ze stran, je nutné nemovitosti, které jsou předmětem pozůstalosti, ocenit podle zákona o oceňování nemovitostí, tj. dle tzv. Liegenschaftsbewertungsgesetz.

Určitým problémem spojených s určováním hodnoty majetku zůstavitele se věnuje i Obecný zákoník občanský - Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, dále jen ABGB, který obsahuje hmotněprávní úpravu dědického práva. Dědické řízení (das Erbschaftsverfahren) má v podstatě takový průběh, že uzná-li soud podanou přihlášku, dojde k odevzdání pozůstalosti a dědické řízení skončí tak, jak je stanoveno v ustanovení § 819 ABGB. Lze zdůraznit, že odevzdání dědictví se děje prostřednictvím soudu respektive prostřednictvím notáře jako soudního komisaře, nikoliv svévolně. Nejprve je nutné prokázat dědický titul, kterým může být dědická smlouva, závěť či zákon a dále je třeba, aby se dědicové vyjádřili, zda přijímají dědictví (antritt einer Erbschaft). Přijetí dědictví se podle ustanovení § 800 ABGB může dít buď s výhradou soupisu, nebo bez výhrady soupisu.

Provedení soupisu může žádat neopomenutelný dědic, ale k obligatornímu provedení soupisu dědictví dostačuje i skutečnost, že soupis žádá kterýkoliv z dědiců či správce pozůstalosti. Odmítnutí či neodmítnutí dědictví, tj. podání přihlášky s výhradou soupisu či bez výhrady soupisu jsou podle rakouské právní úpravy stejně jako podle právní úpravy české neodvolatelnými právními úkony.²⁸⁴

11.5 Odpovědnost dědice za dluhy

Dojde-li k přijetí dědictví bez výhrady soupisu, tj. bezpodmínečně (bedingte Erbserklärung), je odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele neomezená. Dojde-li k přijetí dědictví s výhradou soupisu, odpovídá dědic pouze do výše toho, co je v soupisu uvedeno. Poplatky za provedení soupisu, který provede soud, se zahrnou do nákladů ležící pozůstalosti (Inventarium auf Kosten der Masse aufzunehmen).

Má-li věřitel za zůstavitele pohledávku, může ji uplatnit i proti ležící pozůstalosti (die Masse) s tím, že bude ustanoven správce pozůstalosti (der Kurator, der Erbschaftsverwalter).

²⁸⁴ BRAUNEDE: *Das österreichische ABGB als neuständische Zivilrechtskodifikation*, Graz 2009, Linde, s. 67-69.

Podle ustanovení § 812 ABGB může věřitel zůstavitele stejně jako legatář či nepominutelný dědic žádat tzv. separaci, tj. oddělení majetku, ze kterého mají být uspokojeny jejich pohledávky, odkazy či právo na povinný díl. Takovýto oddělený majetek pak bude spravován buď soudem, nebo správcem pozůstalosti. V takovémto případě pak dědic neodpovídá za pohledávky, uspokojení odkazů či uspokojení povinného dílu nepominutelného dědice svým majetkem, ale pouze majetkem z pozůstalosti.

Odpovědnost dědiců za dluhy je tedy rozdílná podle toho, zda bylo dědictví přijato s výhradou soupisu nebo bez výhrady soupisu. V případě, že byla podána přihláška bez výhrady soupisu a existuje-li více dědiců, je ustanovením § 820 ABGB určena pasivní solidarita dědiců s tím, že citované ustanovení rovněž upravuje regresní nároky dědiců vůči spoludědicům. Byla-li podána přihláška s výhradou soupisu, rozlišuje ABGB podle okamžiku, v němž se dědické řízení nachází. Před předáním dědictví dědicům je zákonem stanovena pro odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele pasivní solidarita, po předání dědictví dědicům je stanovena pravidlo, že každý z dědiců odpovídá podle dědického podílu.

Následující ustanovení ABGB se týkají konvokace věřitelů, která je v rakouském právu upravena i v hmotněprávní rovině v ustanovení § 813 a násl. ABGB. Věřitelé, kteří v soudem určené lhůtě nepřihlásili pohledávky, nemají nárok na uspokojení svých pohledávek, byla-li uspokojením pohledávek přihlášených věřitelů vyčerpána cena dědictví. Jisté riziko pro dědice lze spatřovat v případech, kdy ke konvokaci věřitelů nedošlo. Dědicové totiž tehdy, neuspokojili-li pohledávky věřitelů podle určených procesních pravidel (podle pravidel o likvidaci dědictví) a byli-li tímto věřitelé zkráceni na svých právech, dědicové odpovídají za dluhy zůstavitele bez ohledu na to, že podali přihlášku s výhradou soupisu.

Výpočtu povinného dílu se týká ustanovení § 762 ABGB. Právo domáhat se povinného dílu (das Pflichtteil) mají zůstavitelovi děti, vnuci a pravnuci s tím, že se nerozlišuje manželský či nemanželský původ a jestliže tito nejsou, pak zůstavitelovi rodiče a zůstavitelův manžel. Neopominutelný dědic se označuje pojmem „der Noterbe“. Velikost povinného dílu je rovna polovině zákonného podílu. Při výpočtu povinného dílu se nepřihlíží k těm dědicům, kteří odmítnou dědictví či kteří byli zůstavitelem platně vydědění. Podíly shora uvedených osob však nepřirůstají k podílu ostatních dědiců, tj. podobně jako v České republice nedochází k akresenci dědických podílů. Podle ustanovení § 784 ABGB mají dědicové právo být přítomni při oceňování majetku pro účely výpočtu povinného dílu.

Dále se problematika ocenění určitého majetku zůstavitele projevuje v rámci aplikace institutu započtení (die Einrechnung). Námitku započtení může vznést manžel nebo děti, ale to pouze ve vztahu k darům, které byly zůstavitelem darovány v době, kdy byl ženatý nebo v

době, kdy má zůstavitelovo dítě zákonný nárok. U započtení se cena u nemovitostí řídí okamžikem předání, u movitostí okamžikem odevzdání dědictví.²⁸⁵

11.6 Dědická daň

V Rakousku je od 1. srpna 2008 daň dědická a darovací zrušena na základě rozhodnutí Ústavního soudu²⁸⁶ (Verfassungsgerichtshof). Daň darovací byla prohlášena za protiústavní a daň dědická byla tzv. daní malou tj. náklady na výběr daně byly vyšší než daň vybraná. V Rakousku se prakticky daně s majetku nevyskytují, ale zato je vysoká daň z příjmu.

Před zrušením dědické daně 1. srpna 2008 byla často řešena problematika stanovení dědické daně. Daň dědická (die Erbschaftsteuer) stejně jako daň darovací se v Rakousku odvíjela od dvou kritérií, jednak od příbuzenského vztahu poplatníka k zůstaviteli či dárci a jednak od ceny dědictví či daru. Předmětem daně dědické bylo bezplatné nabytí majetku z jedné osoby na druhou (unengeltlichen Übergang vom Vermögen einer Person auf eine andere). Výměr daně (die Bemessung) závisel, jak bylo výše uvedeno, na dvou faktorech, a to na příbuzenském poměru (das Verwandtschaftsverhältnis) mezi zůstavitelem (der Erblasser) a dědicem (der Erbe) a na ceně nabytého majetku (der Wert des zugewendeten Vermögens).

Pro účely výpočtu dědické daně byli osoby rozděleny do pěti skupin respektive daňových tříd (die Steuerklasse). První třída zahrnovala manžele a děti, adoptivní i osvojené, druhá třída zahrnovala potomky osob v první třídě, třetí třída byla tvořena rodiči, prarodiči, nevlastními rodiči a sourozenci, ve čtvrté třídě byla snacha, zeť, tchán, tchyně, synovci a neteře a v páté třídě byli ostatní osoby.

Sazba daně (der Tarif) byla pak stanovena jako progresivní, a to v první skupině od 2% do 15% podle výše základu, který se pohyboval od 7.300,- Euro do více než 4.380.000,- Euro. V páté daňové třídě byla sazba dědické daně 14% až 60%, podle výše základu.

Základem pro daňové účely nebyla cena obvyklá na trhu, ale cena zjištěná, tj. cena nominální cena (der Buchwert), označovaná rovněž jako „der Einheitswert“, což byla jednotná hodnota složená z cen dílčích (der Teilwert).

Závěrem lze poznamenat, že na půdě evropského práva dosud nedošlo k unifikaci ani harmonizaci práva členských států Evropské unie v oblasti stanovování obvyklé ceny majetku zůstavitele a důsledků takového určení. Ačkoliv existuje řada mezinárodních organizací

²⁸⁵ BRAUNEDE: *Das österreichische ABGB als neuständische Zivilrechtskodifikation*, Graz 2009, Linde, s. 73.

²⁸⁶ Erkenntnis des Verfassungsgerichtshof vom 7. März 2007 (G 54/06 und andere)

sdružující notáře, jako jsou např. Mezinárodní unie notářství (U.I.N.L.)²⁸⁷, Rada notářství Evropské unie (C.N.U.E.)²⁸⁸ a Středoevropský rejstřík notářů²⁸⁹, které spolupracují mimo jiné i na harmonizaci právní úpravy v oblasti dědického práva, nedosáhl dosud tento proces té míry, že by se harmonizace týkala i institutu určení obvyklé ceny majetku zůstavitele v řízení o dědictví a jeho důsledků.

²⁸⁷ Tato světová notářská organizace byla založena v roce 1948 na I. mezinárodním kongresu latinského notářství v Buenos Aires. Členy jsou notářské komory zemí se systémem notářství „latinského typu“, tj. se systémem založeným na principech římského práva. U.I.N.L. je nevládní organizací, která sdružuje notářské organizace ze 76 zemí z celého světa. Jejím cílem je podporovat notářskou činnost, koordinovat a rozvíjet notářství na mezinárodní úrovni a reprezentovat zájmy notářství na mezinárodní úrovni, poskytovat podporu a pomoc členským notářstvím a navazovat vztahy i s nečlenskými notářstvími. Jejím úkolem je též systematické studium práva v oblasti notářské činnosti a podpora principů notářské deontologie. Sekretariát U.I.N.L. se nachází v Římě. Notářská komora ČR byla přijata za člena U.I.N.L. v roce 1994

²⁸⁸ Úkolem C.N.U.E. je vytvářet společnou politiku členských notářských organizací ve vztahu k Evropské unii a tuto politiku pak na nadnárodní úrovni realizovat, podílet se na evropském legislativním procesu a napomáhat vytváření podmínek pro překonávání rozdílů mezi jednotlivými národními právními řády a podmínek pro vytváření a realizaci přeshraničních projektů notářské profese v rámci EU. Současně C.N.U.E. zprostředkuje členským notářským organizacím přístup k informacím o dění v institucích a orgánech EU, pokud mají vztah k notářské profesi. Prioritami C.N.U.E. tak mimo jiné jsou rodinné právo a majetková práva manželů, ochrana spotřebitele, právo obchodních společností, boj proti praní špinavých peněz, vykonatelnost cizích soudních rozhodnutí a jiných veřejných listin, odbřemenění soudů, evropská notářská síť, vytvoření evropského rejstříku závětí a další aktivity, vedoucí k rozvoji společného evropského prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti. Notářská komora ČR je členem C.N.U.E. od roku 2004. Sídlo C.N.U.E. se nachází v Bruselu.

²⁸⁹ Iniciativa středoevropských notariátů byla založena v roce 1998 notářskými komorami Rakouska, Chorvatska, Maďarska, Slovenska, Slovinska a České republiky. Cíle iniciativy jsou: a) Podpora přístupu k notářským službám pro občany a hospodářskou sféru středoevropských zemí, b) Realizace příspěvku orientovaného na poskytování služeb a zaměřeného na vytvoření právní sítě Evropské unie, c) Intenzifikace spolupráce mezi zúčastněnými notariáty.

12 SHRNUÍ, VÝSLEDKY ZKOUMÁNÍ, DISKUSE A NÁMĚTY DE LEGE FERENDA

1) Německo

Mnou dotázaní *němečtí notáři* (např. pan Dr. Lars Liebing notář ze Schwabachu), hodnotí současnou procesní úpravu dědického řízení v České republice velmi kladně, s tím, že by si podobnou procesní úpravu přáli i v Německu a doufají, že vládní úsilí o přenesení dědické agendy na notáře bude nakonec úspěšné. Němci oceňují zejména naši úpravu centrální evidence závětí a oprávnění notářů jako soudních komisařů vstupovat pro účely dědického řízení do evidence nemovitostí a centrálního registru obyvatel a možnost notářů jako soudních komisařů vhodným právním poučením přivést dědice k rozumnému uspořádání jejich majetkových poměrů, které předejde budoucím sporům. Jak jsem již několikrát v práci zmínil, v Německu přechází majetek na dědice již smrtí zůstavitele. Soud se pouze omezuje na zjištění, zda je určitá osoba dědicem. Zjišťování či vypořádání majetku mezi dědici a podobné otázky pozůstalostní soud neřeší a nepodílí se na něm. V čemž spatřuji na základě analýz největší problém. Vypořádání dědictví při sporu, probíhá pouze na návrh. Lze tedy konstatovat, že Německo se tím zbavuje větších starostí. Zatímco notář působí v řízení jako důvěrník a rádce v právních jednáních, kdy plní pouze doplňkové funkce spočívající v sepisování některých hmotněprávních (závěť, smlouva) nebo procesněprávních (návrh na vydání dědického listu) úkonů, plní soud spíše kontrolní funkce. Pokud má tedy, na rozdíl od nás, Německo tři druhy notářů, zdá se mi jejich funkce dostatečně nevyužitá, s čímž souhlasí i němečtí notáři samotní. Dovolím si tedy tvrdit, že zatímco hmotnou část upravenou v BGB mají němci určitě lepší než my (v konečné fázi je z ní čerpáno i do nového občanského zákoníku), tak procesní úprava je z mého hlediska nedostatečná.

V Německu se dále hodně diskutuje na téma *evropského dědického osvědčení* (dále jen „EDS“). Dr. Rembert Süß z Německého notářského institutu ve Würzburgu se účastnil přednášky na Juristische Fakultät, Goethe - Universität Frankfurt am Main, kde ve svém příspěvku seznámil přítomné s projektem EDS, který vychází z návrhu nařízení komise Evropského společenství ze 14. 10. 2009 o příslušnosti, rozhodném právu a výkonu rozhodnutí a veřejných listin ve věcech dědických, jakož i na zavedení evropského osvědčení o dědictví (nařízení Řím IV.). Účinností by tato úprava měla nabýt nejdřív v roce 2013. V návrhu se předpokládá zavedení EDS, které by bylo uznáváno ve všech členských státech EU, jako doklad o postavení dědice nebo příjemce odkazu, popř. oprávnění vykonavatele závěti. I tehdy, bude-li se majetek zůstavitele nacházet na území více států, bude v budoucnu

prováděno pouze jedině dědické řízení v jediném členském státu. Dědické osvědčení získané v jednom státě bude pak bez dalšího uznáváno v celé EU. S EDS mají být spojeny účinky dobré víry a na jeho základě bude možné zapsat dědice jako nástupce zůstavitele do všech veřejných rejstříků. Mezinárodní příslušnost k vydávání dědického osvědčení má svědčit tomu státu, v němž měl zůstavitel poslední obvyklý pobyt, čímž se sejdou „forum“ a „ius“, tedy místo a právo. Příslušným k vydání osvědčení je podle návrhu soud, přitom národní zákonodárci mají možnost přenést příslušnost i na jiné subjekty plnící veřejné úkoly v dané oblasti (např. v ČR notáři). Zvažuje se zavedení jednotného elektronického registru pro dědická osvědčení na evropské úrovni, které by mělo předejít praktickým problémům, neboť by z něho bylo možné např. zjistit, zda již bylo dědické osvědčení vydáno a kým.

Ačkoliv se pan Dr. Lars Liebing domnívá, že je naše procesní úprava dokonalá, v následujícím si ukážeme, že chyby má.

2) Česká republika

Notářská komora v ČR volá po změnách již dlouho. Minulé i předminulé vládě předložila návrh úprav, který však nebyl vyslyšen.

Notáři, tedy ti, kteří každodenně aplikují zákon v praxi, v minulosti opakovaně navrhovali změny, jež by dědickému řízení zaručily funkceschopnost v požadavcích a nárocích současnosti, doslova říkali: *„Navrhovali jsme mimo jiné, aby zákon umožňoval zřeknout se dědictví, a také jsme považovali za žádoucí, aby vznikl nový institut dědické smlouvy, která by mohla být uzavřena ještě za života zůstavitele.“* Prezident notářské komory Martin Foukal říká: *„Současná právní úprava dědictví je již nevyhovující.“* Zároveň ale dodává, že je po letech čekání na novelu poněkud skeptický.

V současné době se podle ministerstva spravedlnosti na rozhodnutí v dědickém řízení může čekat i déle než půl roku. Je to údajně dáno především nedostatkem notářů, kteří v počtu zhruba 450 vyřídí ročně cca 120 tisíc případů dědictví. MS tedy plánuje počet notářů zvýšit; v současné chvíli zpracovává analýzu, jež ukáže, kolik nových notářů bude potřeba.

Vzhledem k tomu, že dosavadní úprava dědického práva ještě neobsahuje zákonný okruh dědiců o bratrance a sestřenice, každý rok tak podle MS propadá státu majetek v hodnotě desítek milionů korun, často i vzácné starožitnosti nebo lukrativní pozemky.

Dlouho avizovaná novelizace občanského soudního řádu účinná od 1. 1. 2010 a upravující dědické řízení nesplnila očekávání, které do ní vkládala jak odborná, tak i laická veřejnost.

Činnost notáře byla vymezena rámcem, na jehož počátku je pověření notáře komisariátem a na konci právní moc rozhodnutí, kterým se dědické řízení končí. Tuto stručnou a neúplnou novelizaci se snažilo zachránit Ministerstvo spravedlnosti novelizací jednacího řádu a kancelářského řádu, když uložilo vyřizovat soudnímu komisaři (jehož komisariát již zanikl) porozsudkovou agendu, zavedlo další odvolací místo (kancelář soudního komisaře) a rozšířilo náležitosti usnesení. Ministerstvo tím překročilo zmocňovací ustanovení v § 374 odst. 1 NotŘ a zasáhlo tak do zákonodárné moci vyhrazené Parlamentu v čl. 15 odst. 1 Ústavy České republiky. Bude na soudcích, kteří budou rozhodovat o odvolání, aby se řídili čl. 95 Ústavy, že jsou při svém rozhodování vázáni zákonem a jsou oprávněni posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem.

a) Odvolání

K tomuto připojuji názor pana JUDr. K. Hrdiny, který pokládám za věcný a to, že ustanovení § 204 odst. 1 OSŘ, které nebylo novelou změněno, totiž mimo jiné hovoří o tom, že **odvolání** se podává u soudu, proti jehož rozhodnutí směřuje. O místu k podání odvolání – adresa notářské kancelář soudního komisaře, který byl pověřen úkony v řízení o dědictví, není v zákoně žádná zmínka.

Dle mého názoru toto ustanovení jednacího řádu může v krajním případě způsobit, že při přísném posouzení, zda odvolání bylo podáno včas a na správném místě, takto podané odvolání může být soudem odvolacím posouzeno jako nesprávně podané a opožděné. Ustanovení § 90 odst. 1 JednŘ totiž vychází z nesprávného chápání postavení soudního komisaře v řízení o dědictví, neboť notářskou kancelář soudního komisaře považuje za soud, stejně tak jako osobu notáře jako soudního komisaře a nechápe osobu notáře jako soudního komisaře pouze jako soudního funkcionáře, kterým ve skutečnosti jest (poučení o odvolání v jiných soudních řízeních také nikdy neobsahuje, že odvolání lze podat u soudce). Pokud bychom totiž chápali adresu notářské kanceláře jako další místo k podání odvolání, museli bychom hlouběji posoudit i další případné možnosti, které odvolatel v rámci soudního řízení má, tedy lze připomenout ustanovení § 208 odst. 2 OSŘ, kdy lze podat odvolání i u nepříslušného soudu do protokolu a ze strany účastníků dědického řízení by teoreticky mohlo být podáno odvolání do protokolu u jiného než příslušného soudního komisaře např. na druhém konci republiky a po kterémkoli notáři by bylo možno požadovat, aby takové odvolání do protokolu sepsal a převzal (pominu otázku případných soudních poplatků za sepsání takového protokolu, které by byl notář povinen jménem soudu vybrat v souladu se zákonem o

soudních poplatcích). Příslušnému soudu, potažmo soudnímu komisaři by se takto podané odvolání obvykle dostalo do rukou až po uplynutí odvolací lhůty.

Dalším protiargumentem, který je nutno vzít v potaz, jsou úkony, které soud prvního stupně provádí v rámci úkonů spojených s podáním odvolání, zejména ustanovení § 210a OSŘ (tzv. autoremedura) a je velmi sporné, zda soudní komisař může tento úkon jménem soudu v rámci řízení o dědictví provést a dle mého názoru je k úkonům podle § 210a OSŘ oprávněn pouze soud, nikoli soudní komisař, i když je možné mít názor opačný.

Dalším protiargumentem je technický protiargument, tedy že žádný notář jako soudní komisař nedisponuje tzv. podatelnou a tudíž v případě nepřítomnosti soudního komisaře v notářské kanceláři (např. z důvodu nemoci, dovolené či jiných závažných důvodů) by zde nebyla osoba, která by mohla na místě odvolání převzít, a mohlo by dojít k poškození práv účastníků řízení, což platí zejména v případě, že soudní komisař před právní mocí usnesení v řízení o dědictví, které vydal a ke kterému je odvolání směřováno, v mezidobí zemřel či byl z funkce notáře odvolán. Účastníkům řízení by v takovémto případě mohla být poučením v souladu s § 90 odst. 1 JednŘ způsobena újma na jejich právech a nesli by důsledky, které zákon spojuje s nesprávně podaným odvoláním (§ 204 odst. 2 a 3 OSŘ).

Argumenty vznášené pro postup v souladu s § 90 odst. 1 JednŘ – rychlost řízení, jeho ekonomika, zamezení „putování spisu“ mezi soudním komisařem a soudem – jsou v tomto případě a v tak závažné věci velmi slabé. Dle mého názoru je však soudní komisař v případě podání odvolání povinen provést všechny úkony, snad s výjimkou úkonů dle § 210a OSŘ, které provádí soud prvního stupně v rámci řízení o odvolání (§ 208 až 210 OSŘ).

Na základě shora uvedené úvahy lze dospět k následujícímu závěru. Pokud v poučení usnesení bude uvedeno, že odvolání lze podat jen u soudu (při nerespektování prováděcího předpisu), bude to v každém případě správně, a to jak v případě, že soudního komisaře, resp. jeho kancelář budeme považovat za soud (institut) a zastánci této teorie budou mít možnost tvrdit, že odvolání lze podat i u soudního komisaře v rámci daného poučení. Místo k podání odvolání je totiž uvedeno přesně v souladu se zákonem a účastníci řízení nemohou utrpět žádnou újmu. Naopak, budeme-li do písmene respektovat prováděcí předpis a v poučení uvádět obě „odvolací místa“, může dojít v krajním případě k negativním důsledkům, jak o nich bylo psáno výše.

Nápravy tohoto nezákonného a protiústavního stavu lze dosáhnout novelizací občanského soudního řádu, který jasně a srozumitelně určí oprávnění notáře jako soudního komisaře.

Především je třeba vyjasnit úlohu soudního komisaře v řízení. Není podle mne žádný důvod, aby se „vydával“ za soud. Řešení spočívající v tom, že soudní komisař povede řízení svým jménem, jsem už nastínil, přičemž legislativně by to nebylo složité. K dosavadnímu § 38 OSŘ by stačilo přidat ustanovení, podle něhož soudní komisař v řízení postupuje podle ustanovení občanského soudního řádu.

V souvislosti se změnou úpravy by bylo třeba myslet na to, aby měla rozhodnutí soudních komisařů povahu veřejných listin ve smyslu § 134 OSŘ. Toho by bylo možné dosáhnout zvláštním ustanovením občanského soudního řádu v rámci § 38.

V zákoně dále chybí ustanovení o nezávislosti výkonu činnosti soudního komisaře a ustanovení o povinnosti jeho mlčenlivosti, i to je nutné legislativně upravit.

b) Odpovědnost notáře

Ohledně odpovědnosti notáře nesouhlasím s názorem paní Mgr. Ivy Řezníčkové, která píše v časopise právní rádce, že notář je odpovědný za všechny své úkony. Dle mého názoru a stejně tak i mohu souhlasit s panem JUDr. Petrem Vojtkem, odpovědnost notáře je konstruována jako odpovědnost objektivní, tedy jako odpovědnost bez ohledu na zavinění. Nastupuje při současném (kumulativním) splnění podmínek, jimiž jsou 1) výkon notářské činnosti, který není řádný, 2) vznik škody a 3) vztah příčinné souvislosti mezi výkonem notářské činnosti a vznikem škody. Není-li splněna byť jen jedna z těchto podmínek, odpovědnost nenastává. V soudním sporu o náhradu škody proti notáři tíží povinnost tvrzení i důkazní břemeno poškozeného žalobce, který je povinen existenci uvedených podmínek prokázat, aby byl se svým nárokem úspěšný.

Stát odpovídá za škodu způsobenou notářem jen tehdy, vznikla-li v souvislosti se sepisováním právních dokumentů, které jsou označovány za veřejné listiny o právních úkonech, a v souvislosti s působením notáře jako soudního komisaře při projednávání dědictví. Řízení o náhradu škody proti státu je modifikováno požadavkem tzv. předběžného projednání nároku u příslušného ministerstva či jiného ústředního správního úřadu, jímž je v případě odpovědnosti státu za činnost notáře ministerstvo spravedlnosti. Smyslem předběžného projednání nároku je umožnit příslušnému úřadu, aby nárok posoudil a v případě jeho opodstatněnosti jej uspokojil, čímž se má předejít řadě zbytečných soudních sporů. Zákon stanoví šestiměsíční lhůtu počítanou od uplatnění nároku poškozeným, v níž je ústřední orgán povinen věc projednat a rozhodnout o tom, zda škodu nahradí. Možnost uplatnění nároku na náhradu škody u soudu pak poškozenému nastává až marným uplynutím této lhůty, a to i v případě, že mu ústřední orgán již dříve sdělí své negativní stanovisko k

uplatněnému nároku. Byla-li žaloba podána bez předběžného projednání, jde o odstranitelný nedostatek podmínky soudního řízení. Ve sporu o náhradu škody proti notáři se tato podmínka neuplatní.

Rozdíl je konečně i v poplatkové povinnosti, neboť řízení o náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím, rozhodnutím o vazbě nebo nesprávným úředním postupem (tj. řízení proti státu) je osvobozeno od soudního poplatku podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, zatímco řízení o náhradu škody proti notáři nikoliv; v úvahu by mohlo přicházet pouze osvobození navrhovatele, šlo-li by o škodu na zdraví podle § 11 odst. 2 písm. d) tohoto zákona.

c) Usnesení

Dále ustanovení § 90 JednŘ není zrovna povedené. Podle tohoto ustanovení musí usnesení obsahovat, mimo jiné, adresu notářské kanceláře soudního komisaře, který usnesení jménem soudu vydává, dále i adresu sídla dědického soudu, kam má být podáváno případné odvolání, stejně tak jako adresu notářské kanceláře, kam může být dle tohoto předpisu odvolání proti usnesení podáno. Údaje o adrese notářské kanceláře soudního komisaře a vyjádření skutečnosti, že byl jako soudní komisař pověřen k provádění úkonů, jakož i údaj o adrese dědického soudu, jsou údaji dle mého názoru nadbytečnými. Jejich uvádění jdou nad rámec kogentního ustanovení § 167 OSŘ a není zde dán důvod pro jinou, podrobnější úpravu, nežli jakou mají usnesení soudu.

d) Náklady řízení

Pan JUDr. K. Hrdina vznesl ještě jeden názor a to v případě, kdo uhradí soudním komisařům další náklady po skončení řízení?

Tuto otázku v zásadě nikdo neřeší. Soudní komisaři na sebe převzali i náklady, které dříve nesl ze státních prostředků soud, zejména náklady spojené s poštovními zásilkami, doručováním a objevují se i náznaky, že v budoucnu tzv. datové schránky budou zpoplatněny. Občanský soudní řád na tyto náklady, které soudní komisař bude muset vynaložit, nikterak nereaguje. Je nutno si připomenout ustanovení občanského soudního řádu o nákladech řízení, kterými hotové výdaje notáře a jeho odměna samozřejmě jsou, a to ustanovení § 151 OSŘ, kdy soud rozhoduje o nákladech řízení nejpozději v okamžiku, kdy se řízení u něho končí, tedy konkrétně rozhodnutí o nákladech řízení, tedy odměně notáře, jeho hotových výdajích s řízením spojených, případně DPH, pokud je notář plátcem DPH, je nutno vydat nejpozději v okamžiku, kdy je vydáváno závěrečné rozhodnutí ve věci samé. Poté již z hlediska

občanského soudního řádu o žádných dodatečných nákladech, které má soudní komisař s řízením o dědictví rozhodnout nelze.

Vyvstávají dvě možné cesty – jedna cesta a ta správnější, avšak pro soudní komisaře velmi nepopulární, je ta, že náklady, které notáři vzniknou po vydání závěrečného usnesení, ač nepravomocného, ponese notář ze svého, což by odpovídalo znění občanského soudního řádu.

Druhou cestou, o které se diskutuje, je ta, že by notář své budoucí hotové výdaje, které s řízením má po vydání závěrečného usnesení, předběžně vypočítal jako předpokládané další náklady s úkony soudního komisaře spojené a tyto předběžné náklady zakalkuloval do hotových výdajů v závěrečném usnesení, aniž by do okamžiku právní moci závěrečného usnesení tyto náklady ještě vynaloženy nebyly a k jejich vynaložení dojde až posléze. Tento způsob se jeví být sice efektivním, ale bohužel opora v zákoně pro tento způsob neexistuje.

Nejlépe by však bylo jít cestou zákonnou a zohlednit např. v novele notářského tarifu určité paušální částky, které by pokryly tyto „vícenáklady“ vzniklé po skončení dědického řízení soudním komisařům či zamyslet se nad novelou občanského soudního řádu (např. § 151a OSŘ), kdy by bylo možné o těchto následných nákladech dodatečně rozhodnout zvláštním usnesením.

e) Doručování

Pokud jde o samotné doručování usnesení, mám za to, že je celkem jednoznačné, že při doručování usnesení pro jednání není třeba vyhotovovat zvláštní doručenkou (§ 50f odst. 1 OSŘ). Neztotožňuji se však s názorem Z. Ryšánka, že musí být usnesení písemně vyhotoveno a doručeno účastníkům vždy po skončení jednání a že se doručení písemnosti mimo jednání či jiný soudní úkon, o němž se pořizuje protokol, musí vyznačit na doručence.

Mám za to, že jsou v zásadě dva případy, jak lze při vydávání a doručování usnesení ve věci samé postupovat.

První možností je vyhlásit usnesení přímo při jednání. Jsou-li účastníci přítomni jednání a tedy i vyhlášení, mohou se ihned po vyhlášení usnesení vzdát práva na odvolání. Následně je nutné jim doručit písemné vyhotovení usnesení, což je možné učinit buď ještě při jednání, nebo až po jeho skončení (třeba odpoledne nebo i po několika dnech či týdnech od vyhlášení usnesení). Vzdají-li se všichni účastníci práva odvolání proti (ústně) vyhlášenému usnesení, je třeba v poučení písemného vyhotovení usnesení uvést, že proti usnesení není možné podat odvolání, protože se všichni účastníci práva na odvolání proti tomuto usnesení

výslovně vzdali; v takovém případě nabývá usnesení právní moci dnem doručení usnesení poslednímu z účastníků.

Druhou možností je postupovat obdobně jako před novelou a jednání skončit bez vyhlášení usnesení s tím, že usnesení bude doručeno účastníkům následně, a to v písemné podobě. Pak je možné doručit písemné vyhotovení usnesení zase buď třeba odpoledne téhož dne, nebo ve dnech či týdnech následujících, a to jakýmkoliv zákonem stanoveným způsobem (zejména osobně nebo poštou).

f) Datové schránky

K doručování se ještě zmíním o datových schránkách. Základní zásadou doručování je, že adresátu lze doručit věc kdekoliv, kde bude zastižen (§ 46 odst. 1 OSŘ). Je-li tedy soudním komisařem doručeno při jednání, o němž je sepsán protokol, jistě nebude na závadu doručení, že nebyl důvod k nařízení jednání. Při jiném než osobním doručování písemností soudním komisařem nebo jeho pracovníky bude situace i v souvislosti s datovými schránkami obtížnější. Pokud účastník nesdělí sám adresu, na kterou mu mají být doručovány písemnosti, mělo by být před každým doručováním zjišťováno, zda nemá účastník datovou schránku, do níž by mu mělo být doručeno, a pokud nemá, měla by být zjišťována adresa jeho trvalého pobytu v evidenci obyvatel. Až poté by se mělo přikročit k příslušnému způsobu doručování.

V poslední době je diskutovanou otázkou hlavně bezpečnost datových schránek. Uvědomme si totiž, že s datovými schránkami se velmi významná funkcionalita státu přesouvá do prostředí internetu. Toho internetu, který je čím dál více ohrožován nejrůznějšími útoky, které jsou sofistikovanější, a je den co den těžší chránit se před nimi. Na druhou stranu se na internet – i díky datovým schránkám – dostávají noví uživatelé, jejichž znalosti a dovednosti, právě v oblasti bezpečnosti, jsou bohužel spíše čím dál tím nižší, díky jejich nezkušenosti. Když už tedy stát takto "nahnal" do internetu tolik lidí, a tak významnou agendu (jakou je doručování) přenesl do tohoto prostředí, bylo by asi na místě očekávat, že mu bude ležet na srdci jak bezpečnost samotného informačního systému datových schránek (ISDS), tak i bezpečnost uživatelů tohoto systému. Konkrétně že udělá něco pozitivního pro to, aby lidé mohli dostát své povinnosti (pracovat s datovými schránkami) bezpečným a spolehlivým způsobem. Konkrétně že alespoň nějak pomůže celkové osvětě a vzdělávání těchto uživatelů.

Nakonec to ale dopadlo dokonce ještě hůře. Uživatelé totiž zpočátku dostávali zcela nesprávné informace, které celkovou bezpečnost (a to dosti významně) podrývaly. Za všechno dva konkrétní příklady. Ze začátku MV ČR a Česká pošta varovaly uživatele před falešnými weby s datovými schránkami a tvrdily, že jedinou správnou adresou pro přihlášení k datovým

schránkám je „www.datoveschranky.info“. Zde ale byl pouze odkok na úplně jinou adresu, a to „mojedatovaschranka.cz“. Bylo štěstím, že toto bezpečnostní varování nikdo nebral vážně. Protože kdyby tak někdo učinil, musel by zákonitě usoudit, že datové stránky byly napadeny a uneseny – když byl „z jediné správné adresy“ okamžitě přesměrován na úplně jinou adresu (před kterou byl důrazně varován), a na této jiné adrese po něm byly požadovány jeho přístupové údaje. Teprve později si MV a Česká pošta uvědomily, kde vlastně běží datové schránky (resp. jejich webové rozhraní, na doméně mojedatovaschranka.cz), a přestaly uživatele klamat propagováním úplně jiné adresy (www.datoveschranky.info), na níž běží pouze informační web o datových schránkách. Proč to ale trvalo tak dlouho?

Dalším velkým problémem je server, na kterém běží webové rozhraní datových schránek (na „správné“ adrese www.mojedatovaschranka.cz) používá systémový certifikát, vystavený certifikační autoritou PostSignum, patřící České poště, coby provozovateli informačního systému datových schránek. Ta si ale včas neuvědomila, že prohlížeče, používané uživateli, takovýto certifikát nebudou znát. A tak budou hlásit, že nemají podle čeho posoudit důvěryhodnost webu, přes který lidé chtějí pracovat se svými datovými schránkami. A že některé prohlížeče to dokonce budou formulovat tak, že stránky jsou nedůvěryhodné a uživatel by na ně vůbec neměl přistupovat.

Místo toho ale Česká pošta nikoho dopředu ani neupozornila. Nejlepší šanci k tomu měla v tzv. PIN zásilkách, v rámci kterých rozesílala přístupové údaje k datovým schránkám. Zde mohla uvést vše potřebné, včetně otisků kořenových certifikátů (aby uživatelé měli jistotu, že si instalují správné kořenové certifikáty, a ne nějaké podvržené).

Když se pak první uživatelé začali přihlašovat k „ostrým“ datovým schránkám, dopadlo to tak, jak zákonitě muselo: příslušné stránky se uživatelům začaly jevit jako nedostatečně důvěryhodné, či přímo jako nedůvěryhodné – a média to s radostí rozmázla. Česká pošta místo toho, aby alespoň dodatečně informovala uživatele o podstatě problému a o tom, že si musí sami nainstalovat správné kořenové certifikáty, dala najevo, že si neuvědomuje, v čem je problém. Zpočátku totiž radila hlášení prohlížečů jednoduše ignorovat, a vše jednoduše odklikat. Teprve později, na základě kritiky a tlaku informované části odborné veřejnosti, začala poskytovat správné informace k řešení celého problému.

Koncem listopadu, přesněji 29. 11. 2011, nabude účinnosti zákon č. 263/2011 Sb., který (kromě jiného) novelizuje i zákon č. 300/2008 Sb., na jehož základě fungují datové schránky. Novela sice nemění nic na tom, že identifikátor datové schránky má být neveřejný – ale na druhé straně ukládá ministerstvu vnitra povinnost zřídit plně veřejný telefonní seznam

datových schránek.²⁹⁰ Tento seznam by měl být členěn podle kategorií (FO, PFO, PO a OVM), a u každé osoby v každé kategorii má být uveden také identifikátor datové schránky. Jak se to bude slučovat s tím, že §14 tento identifikátor stále považuje za neveřejný, se nechám překvapit. Snad to vše pomůže k tomu, aby lidských chyb při práci s datovými schránkami bylo méně.

g) Bezpečnost notářského razítka

Bezpečnosti se týká ještě jeden faktor a tím je razítko notáře. Je toto razítko dostatečně chráněno proti padělání? Padělání notářských osvědčení se stává stále častějším jevem a to zejména ve velkých městech, kde panuje větší anonymita. Vyhotovit falešnou notářskou doložku není v dnešní době složitou záležitostí. Dotyčnému stačí umístit na listinu, která má být vyhotovena notářským zápisem nebo která má být osvědčena, notářské razítko. Vzhledem k tomu, že výroba samotných notářských razítek není nijak omezena, může si ho nechat udělat prakticky kdokoli a v jakémkoli počtu. V okamžiku, kdy dotyčný předkládá takovou listinu, jistě nikoho nenapadne, že by tento veřejný instrument mohl být padělaný. Takový padělek se většinou odhalí až v situaci, kdy se objeví nějaký problém. Pak se teprve podrobněji prozkoumává samotná listina, všechny náležitosti, které má obsahovat, případně také ověřovací knihy notářů.

h) Odhady majetku v dědictví

Následně uvedu věc týkající se odhadu nemovitosti při dědictví, která se mi jako odhadci nemovitostí nezamlouvá. Dříve se notáři řídili vnitřními instrukcemi „svých“ soudů zejména při nutnosti opatrování znaleckých posudků potřebných k ocenění nemovitostí zůstavitele. Od novely je na notáři, jaké důkazní prostředky pro zjištění obvyklé ceny majetku v řízení o dědictví použije. Na druhou stranu se však může stát, že jeden notář v konkrétním soudním obvodu bude vyžadovat znalecké posudky a jiný se spokojí se souhlasným prohlášením účastníků o obvyklé ceně věci. Takový postup může vést k nerovnému postavení účastníků v různých řízeních. Navíc účastníci neboli lidé často svoje nemovitosti přehodnocují a často pak koukají, že odhad je daleko nižší než si mysleli, proto prohlášení účastníků o ceně obvyklé nemohu pokládat z mé zkušenosti za objektivní.

²⁹⁰ § 14b - Seznam fyzických osob, podnikajících fyzických osob, právnických osob a orgánů veřejné moci, které mají zřízenou a zpřístupněnou datovou schránku

(1) Ministerstvo vede veřejný seznam fyzických osob, podnikajících fyzických osob, právnických osob a orgánů veřejné moci, které mají zřízenou a zpřístupněnou datovou schránku (dále jen „seznam držitelů datových schránek“), který je přístupný způsobem umožňujícím dálkový přístup. Seznam je součástí informačního systému datových schránek.

Dříve, pokud soudní komisař zjistil, že do dědictví patří nemovitost, byl povinen vyžádat si od příslušného katastru nemovitostí výpis týkající se věcných práv k těmto nemovitostem. V současné době je již pro notáře zřízen **bezplatný dálkový přístup** do katastru nemovitostí, v němž soudní komisař podle § 88 jednacího řádu provede: *"Zjišťování údajů vedených ve formě počítačových souborů v katastru nemovitostí tak, aby bylo zjištěno vlastnictví zůstavitele k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí"*. Zjišťování se provádí buď vyhotovením přehledu vlastnictví zůstavitele k nemovitostem v celé České republice, nebo vyhotovením konkrétního výpisu z listu vlastnictví. Pokud má tedy notář nově bezplatný dálkový přístup a vytiskne si do spisu např. list vlastnictví, zdá se mi neetické účtovat účastníkům, jako „po staru“, poplatek 100,- Kč s DPH. Adekvátní by bylo účtování pouze nákladů za tisk a papír.

i) Dědické řízení v souvislosti s novelou občanského zákona

Na úplný závěr si dovoluji říci něco málo o novém občanském zákoně s vlivem na procesní část. Zatímco má dojít k poměrně zásadní změně občanského práva hmotného s rovnocenně obsáhlou změnou občanského soudního řádu se prozatím nepočítá. Je tedy otázkou, jak bude nová úprava práva dědického „pasovat“ na současný právní řád. Nutno dodat, že již dnes je právní úprava procesního práva dědického nedostačující, jako příklad lze uvést § 175q OSŘ, který neřeší případ nabytí dědictví (nebo jeho části) dědici ze závěti. Tyto mezery je pak zapotřebí vyplňovat ustálenou praxí příslušného soudu. Tato skutečnost pak má bohužel za následek prohlubování již tak značných rozdílů v právní praxi jednotlivých soudů, což je jev ryze negativní.

Proti této situaci se snaží bojovat Notářská komora České republiky tím, že pořádá jednotlivá školení, jejichž cílem je mimo jiné sjednocovat výklad jednotlivých postupů rámci řízení o dědictví. V důsledku těchto školení by pak měli jednotliví notáři jako soudní komisaři působit zpětně v místě své působnosti na ten soud, který schvaluje návrhy usnesení o dědictví. Do budoucna lze předpokládat, že dojde ke snaze „naroubovat“ novou hmotněprávní úpravu na současné právo procesní. Neboť nelze v nejbližší době očekávat vytvoření nového OSŘ plně kompatibilního s novým občanským zákoníkem. Důvod je v tomto případě, zcela prozaický, neboť v současnosti není nikdo, kdo by měl potenciál a zároveň chuť k vytvoření nového OSŘ. Bude tedy zapotřebí určitá doba na „rekonvalescenci“ tvůrců civilního kodexu a zejména určitá doba na vytvoření nového týmu tvůrců OSŘ. Zejména pak řízení o dědictví bude potřebovat razantnější obměnu. Potřebu nové úpravy rovněž podpoří zavedení nových institutů, jako je např. dědická přihláška. V níž uvede každý (z potencialních) závětních či

zákonných dědiců, jakož i odkazovníků všechny údaje o pozůstalosti, které jsou mu známy. Zejména se zde uvedou přihlašovatelům známá aktiva a pasiva pozůstalosti, případně též o dalších dědicích nebo odkazovnicích, zároveň s prohlášením o neodmítnutí.

V souvislosti s přípravou nového občanského zákoníku lze zaznamenat tendenci k rozšíření prostoru pro uplatnění autonomie vůle zůstavitele. Vedle závěti má být do právního řádu, jako další pořízení na případ smrti, zavedena i dědická smlouva. Možnost kumulace dědických titulů zůstává zachována. Dále se v připravovaném návrhu objevuje i tzv. kodícil, tj. dovětek, pro který platí obdobný právní režim, jako pro závěť, nejde však o samostatný dědický titul. Není bez zajímavosti, že návrh nové úpravy dědického práva uvádí v jednom ze svých ustanovení výčet dědických titulů v pořadí podle jejich právní síly, tedy nejprve dědickou smlouvu, pak závěť, a teprve nakonec zákon (v dosavadní úpravě obsažené v § 461 ObčZ je na prvním místě uveden zákon, teprve pak závěť, což je poplatné době vzniku tohoto právního předpisu. Nic to však nemění na skutečnosti, že dědění ze závěti má přednost před děděním ze zákona). Koncepce nového dědického práva počítá navíc i se zavedením institutu odkazu (legátu), který byl z našeho právního řádu odstraněn v roce 1964. V případě odkazu nejde sice o dědictví, ale přesto je odkaz projevem vůle zůstavitele na případ smrti, kdy odkazovník (legatář) má právo na vydání odkazu vůči osobě, kterou zůstavitel odkazem obtížnil. V návrhu se počítá i s možností uzavřít se zůstavitelem smlouvu o zřeknutí se dědictví. Dalším institutem, v našem platném právu zatím neexistujícím, je darování na případ smrti, která navrhovaná úprava zakotvuje a systematicky zařazuje do úpravy závazkového práva. Celou nově připravovanou úpravu dědického práva lze charakterizovat tím, že je mnohem obsáhlejší, než úprava dosavadní, a dále tím, že se jí prolíná snaha, co možná nejvíce vyhovět vůli zůstavitele.

To vše jsou však jen náměty, samozřejmě je mnoho dalších diskutovaných problematik, jako např. stanovení přesného konce dědického řízení v rámci § 95 JednŘ, či listinná podoba spisů o vedeném dědickém řízení aj.

Další legislativní změny v procesní části by podle mě měly vést k formálnímu oddělení činnosti soudů a soudních komisařů, upřesnění role notáře v řízení o dědictví.

DOSLOV

Cílem práce bylo získat obsáhlé znalosti a vědomosti o české a německé právní úpravě dědického řízení, prostřednictvím analýz a vědeckých metod zkoumání, a interpretovat čtenářům zjištěná fakta. Práce se dále zabývala zkoumáním aktuální problematiky dědického řízení v České republice a v Německu a odlišností české a německé právní úpravy.

Samotná práce byla systematicky rozdělena do dvanácti kapitol, kde byl porovnán proces dědického řízení v České republice a v Německu.

V první kapitole byly řešeny předpoklady pro zahájení dědického řízení. Byla zjištěna rozdílnost ve stanovení smrti, přechodu majetku, dědických titulů a způsobilosti dědiců.

Druhá kapitola se věnovala obecné charakteristice dědického řízení a stanovení klíčových pramenů práva v obou zemích.

Následující třetí kapitola se zabývala rozborem pravomocí a věcnou, funkční a místní příslušností soudu v řízení o dědictví v ČR a SRN, včetně řešených příkladů složitého dědictví s cizím prvkem. Zatímco nedostatek pravomoci je neodstranitelný nedostatek v podmínkách řízení, nedostatek příslušnosti naopak vhodnými opatřeními, učiněnými soudem, odstranit lze.

Čtvrtá kapitola zkoumala účastníky řízení o dědictví, orgány zúčastněné na dědickém řízení a jejich procesní práva a povinnosti a zastupování účastníků v řízení.

V páté kapitole byly popsány jednotlivé fáze obvyklého průběhu dědického řízení, s upozorněním na možné odchylky ve zvláštních případech. Tato kapitola byla rozdělena do dvou částí z důvodu obsáhlosti. V první části byla analyzována česká právní úprava včetně definování problematiky jednotlivých usnesení, výjimek a předpokladů pro jejich vydání. V druhé části byla analyzována odlišná německá právní úprava dědického řízení. Pro dědické řízení je typické, že jednotlivé úkony v tomto řízení mají předem stanovené pořadí, které zpravidla nelze porušit, a určitým způsobem na sebe navazují, což se promítá i do právní úpravy dědického řízení. Jde o projev zásady legálního pořádku v soudním řízení, ze které však existují i určité výjimky, charakteristické pro zásadu jednotnosti řízení.

Šestá kapitola pojednávala o likvidaci dědictví. Zde je zřejmé, že patří mezi značně nedokonalé právní úpravy, které zákonodárce věnoval všeho všudy tři paragrafy. Česká republika přitom čelí hospodářské krizi, a to se projevuje v nárůstu počtu případů likvidace dědictví a uvedené otázky tak nabývají na významu.²⁹¹ Považuje se za žádoucí, aby budoucí

²⁹¹ V poslední době byly nařizovány ze strany Úřadu pro zastupování státu likvidace též u nepředlužených dědictví zcela automaticky na základě vnitřních pokynů Úřadu. Bylo by vhodné otevřít do budoucna na toto

právní úprava mimo jiné zajistila, že různé způsoby zpeněžení majetku zůstavitele povedou ke stejným právním důsledkům (to se týká zejména trvání nájemních práv a práv odpovídajících věcným břemenům), a dále aby byla do budoucna sjednocena úprava předlužení bez ohledu na to, zda je tento problém řešen za života dlužníka či až následně po jeho smrti v rámci dědického řízení, když pro zásadně odlišný postup není faktický ani právní důvod. Těžko můžeme chtít po právu, aby bylo dokonalejší než sami lidé, a tak nezbyvá, než jej s respektem přijmout i s jeho nedokonalostmi. Právo je však dynamický systém, a protože k lidským projevům nepatří jen chybovat, ale též se z vlastních chyb učit, doufejme, že příští právní úprava se dokáže s problémy provázejícími problematiku likvidace dědictví vyrovnat lépe, než je tomu dnes.

V sedmé kapitole bylo zkoumáno dodatečné projednání dědictví, kdy jde o neoficiální, ale i v právní praxi běžně užívané označení pro dědické řízení, jehož předmětem je majetek objevený až po pravomocném skončení původního řízení o dědictví po dotyčném zůstaviteli, popř. předchozího dodatečného projednání dědictví. Zákonodárce předvídá případy, kdy v dědickém řízení není projednán všechny majetek zůstavitele, který je předmětem dědění.

V osmé kapitole byly řešeny opravné prostředky umožňující účastníkům dědického řízení přezkum rozhodnutí soudu. Byly řešeny řádné i mimořádné prostředky.

Devátá kapitola se zaměřila na zkoumání ochrany oprávněného dědice. Zjistí-li se po pravomocném skončení řízení o dědictví, že nabytí dědictví bylo potvrzeno nepravému dědici, a že oprávněným dědicem je někdo jiný (např. dodatečně se objeví platná závěť zůstavitele), oprávněný dědic se může domáhat vůči nepravému dědici vydání dědictví podle zásad o bezdůvodném obohacení.

Desátá kapitola analyzuje (mezi lidmi neoblíbenou) dědickou daň v ČR i SRN. Jsou zde definovány rozdíly mezi právní úpravou v obou zemích a v tomto případě bylo zjištěno, že česká úprava je více nakloněna lidem než v Německu. V Německu dochází k velmi rozdílným diskuzím ohledně dědické daně, což bylo uvedeno v kapitole dvanácté.

Krátký exkurz do dědického řízení v Rakousku, který je ve výsledku analýzy velice podobný tomu českému, byl zařazen do kapitoly jedenácté.

V poslední dvanácté kapitole byly interpretovány shrnutí, výsledky, témata diskuse a náměty de lege ferenda o tom, jaké by mělo být dědické řízení v budoucnu. V případě rozboru právních řádů drtivé většiny evropských států bylo možno zjistit, že české dědické právo je v jednom směru zcela výjimečné, a sice v rozsáhlosti právní úpravy, která je nedostatečná.

téma s Úřadem diskusi, nejlépe za účasti ministerstva spravedlnosti, protože tento často formální postup vede k průtahům v řízení a k marným nákladům zpeněžení, které nese stát.

Oproti paragrafům v českém občanském zákoníku věnoval německý zákonodárce dědickému nástupnictví mnohem více pozornosti. V knize páté BGB (občanský zákoník), která nese název „Erbrecht“ (dědictví), je zakotveno 463 ustanovení. Nicméně je to právě německý BGB, ze kterého čerpal pan Eliáš, při tvorbě nového občanského zákoníku.

V některých případech u německého překladu, bylo obtížné přesně vystihnout význam a smysl určitých institutů, které neobsahuje platný český právní řád. Proto byl jejich přesný název uveden v závorkách v daném jazyce.

V práci byla použita současná právní úprava České republiky i Německa, odborná literatura knižní a časopisecká obou zemí, judikatura a to i judikatura vztahující se k předchozím právním úpravám, jejíž závěry jsou použitelné i v současnosti. Dále poskytnuté zápisy z konferencí notářů a notářských koncipientů, komentář k obecnému občanskému zákoníku a vlastních zkušeností získaných v zahraničí resp. v Německu v oblasti dědického práva. Dále z oblasti oceňování, jakožto tržní odhadce nemovitostí, pro poskytování odborných posudků a konzultací, mimo jiné pro exekutory a notáře. Veškeré zjištěné informace o dědickém právu jsem se rovněž snažil ověřovat s notáři nejen v České republice, ale i v Německu. Náměty de lege ferenda vedou k úvahám nejen o nedostatečnosti stávající úpravy, ale i o možnosti změn, které by směřovaly k pozvednutí naší právní úpravy na úroveň ostatních velkých evropských kodexů.

Práce byla vedena konzistentně a funkcionálně s aplikací klasických metod, tj. metoda logická, systematická, jazyková, analogická a komparativní, dále metoda dotazování, rozhovorů, porovnávání a analýza dokumentů, sekundárních dat a osobních dokumentů.

Na úplný závěr lze říci, že dědické právo je bezesporu jednou z nejzajímavějších právních disciplín. Doufám, že pro čtenáře, kteří se s touto prací setkají, bude literatura nejen čtivá, ale také přínosem nových informací a zajímavých faktů.

SUMMARY (RESUMÉ)

The aim of my thesis is about finding common conclusions and differences between Czech and German legal legislation. I will determine how it developing inheritance in the future. This thesis is pursue with real problem of inheritance, from the position of court, notary public, participants, and especially inheritor and their possible representatives. The problem questions look for a solutino with practice of the courts.

In some situations it was difficult to accurately capture the meaning of specific institutes in Germany, which does not contain valid Czech law and therefore the exact name written in brackets in the German language.

The German society begins to significantly increase property value. The importance of inheritance law increases with the volume of property in households with requirements for quality, clarity and sophistication of legitimacy.

This thesis is divided into eleven chapters and describes the entire process of inheritance proceedings in the Czech Republic and Germany.

The first chapter describes prerequisites for opening of inheritance proceedings, such as death, existence of inheritance, process with inheritance law and testament and competence of inheritance.

In the second chapter of the inheritance proceedings characterize and describe the sources of inheritance law in both countries.

In the third chapter describes authority and competency of inheritance proceedings. This chapter is describes cases of international heritage.

I am characterized who is a participant proceeedings, who can deputize of him, as defined here in terms of the courts of both countries in the fourth chapter.

Fifth chapter is main and devoted to course inheritance proceedings. From opening of inheritance, preliminary investigation, determination of heirs, survey of property inheritance, decision of inheritance to legislation of inheritance. I am describing inheritance corporate, team member, business, savings, pension insurance, social insurance, health insurance, copyright and restitution.

I am describing the disposal of heritage in the sixth chapter. It is obvious that the very imperfect law is clearly one of the winding legacy that the legislature gave nothing more than three paragraphs. One can hardly ask the law to be better than the people themselves, and so it must take with respect to imperfections.

From seventh to ninth chapter describes the issue of additional scussion heritage and protection of the legitimate heirs.

In the tenth chapter is given to Czech inheritance tax, so German and comparisons.

Mentioned inheritance in Austria is in the eleventh chapter.

This thesis is working with law of the Czech Republic and Germany, professional books and journals of both countries, case law and jurisprudence even older which is used today. Next addition, minutes of conferences notaries, comments on BGB and practice. All information I have verified by notaries in the Czech Republic and Germany. In conclusion this thesis I mentioned „de lege ferenda" consideration about inadequacy of inheritance law, but also about possible changes. The German notaries (Dr. Lars Liebing notary of Schwabach), assesses the current law of inheritance proceedings in the Czech Republic very positive, with the fact that he wished to form a similar process in Germany and hopes that government efforts to transfer inheritance proceeding to a notary will be successful. They are appreciating the central register of wills and the possibility of entering into the register of notaries public property and central population register.

This thesis is primarily intended for those who wish to deepen knowledge in the field of inheritance law, especially in matters of inheritance proceedings. The thesis is also outlined a number of practical situations with heirs of the estate when dealing face.

At the conclusion ending I can say that the inheritance law is one of the most interesting areas of law. It's touches all of us and many cases shows the character of the people.

I believe that my thesis explained inheritance proceedings in the Czech Republic in germany and provides new resolution problems and will be a benefit for everyone who will read this thesis.

PRAMENY

Seznam použité literatury ČR

1. BÍLEK, J. a kolektiv. *Notářský řád a řízení o dědictví. 4. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 80-7179-8642.
2. BÍLEK, P., ŠEŠINA, M.: *Dědické právo v předpisech let 1925 - 2001. Zákony s poznámkami. 1. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2001, ISBN 80-7179-590-9.
3. BÍLEK, P., DRÁPAL, L., JINDŘICH, M., WAWERKA, K.: *Notářský řád a řízení o dědictví - Komentář, 1. vydání,* Praha, C.H. Beck 2000, ISBN 80-7179-8657.
4. BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC, M.: *Občanský soudní řád, Komentář, 5. vydání,* Praha, C. H. Beck 2001, ISBN 80-7179-378.
5. DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kolektiv: *Občanský soudní řád I – komentář,* C. H. Beck, Praha 2009, ISBN 80-7179-128.
6. ELIÁŠ, K. a kolektiv: *Občanský zákoník, Velký akademický komentář. 1. svazek. 1. vydání.* Praha, Linde, 2008, ISBN 978-80-7380.
7. FIALA, J. a kolektiv: *Občanské právo,* Brno 1993, ISBN 80-7357-182.
8. HOLUB, M. a kolektiv: *Občanský zákoník - Komentář, 1. svazek, 2. aktualizované a doplněné vydání,* Praha, Linde 2003, ISBN 80-7357-58.
9. HOLUB, M., NOVÁ, H.: *Zákon o rodině a předpisy souvisící,* Linde, Praha 1998, ISBN 80-7182-458.
10. JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kolektiv: *Občanský zákoník. Komentář. 6. vydání.* Praha, C.H. Beck, 2001, ISBN 80-78317-326.
11. KNAPP, V.: *Teorie práva.* Praha, C.H. Beck, 1995, ISBN 80-0717-152-0.
12. KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J.: *Občanské právo hmotné, Svazek III., 3. aktualizované a doplněné vydání,* ASPI Publishing, s. r. o., 2002, ISBN 80-88929-99-7.
13. KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P.: *Teorie práva.* Linde Praha, a.s., 2007,
14. KUČERA, R.: *Dědictví,* Praha, Linde 2001, ISBN 80-210- 0731-1.
15. KUČERA, Z., TICHÝ, L.: *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním - Komentář,* Praha, Panorama 1989, ISBN 80-7239-155-0.
16. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo. 2. vydání.* Praha: Linde Praha, 2005, ISBN 80-7221-055-20.
17. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: *Dědické právo. Praktická příručka,* Praha, Linde 2003, ISBN 80-75429-1255.
18. MIKEŠ, J.: *Dědictví a právo,* Praha, Informatorium 1993, ISBN 80-85427-10-9. ISBN 80-7201-422-6.
19. NĚMCOVÁ, J.: *Ochrana oprávněného dědice,* Ad Notam, 2003, č. 4,
20. PAUKNEROVÁ, M.: *Evropské právo a některé nové trendy v mezinárodním právu soukromém,* Právník, č. 2, 2009,
21. POKORNÝ, M.: *Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním a činnost notářů.* Ad Notam, č. 5, 1998,
22. REIMANN, W.: *Organizace notářství v Německu.* Ad Notam, 1995, č. 8,
23. RYŠÁNEK, Z.: *Jak dodatečně projednat dědictví.* Ad Notam, 2006, č. 3, s. 77
24. RYŠÁNEK, Z.: *Cena majetku v dědickém řízení po I. I. 2001,* Ad Notam, č.6, 2000,
25. SCHELLEOVÁ, I.: *Český civilní proces,* Praha, Linde 1997, ISBN 80-7226-530.
26. SCHELLEOVÁ, I.: *Dědictví a dědické právo,* Praha, Computer Press, Praha 2001, ISBN 97-80-251-1659.
27. SCHELLOVÁ, I. a kolektiv: *Civilní proces. 1. vydání.* Praha: Eurolex Bohemia, 2006, ISBN 80-210 -1157-2.
28. RYŠÁNEK, Z.: *Ještě jednou o nákladech pohřbu,* Ad Notam, č.1, 1997,

29. SVOBODA, J.: *Dědické řízení s cizím prvkem*, Ad Notam, 2009, č. 3
30. SVOBODA, J.: *Novinky ve zjišťování cizího práva*, Ad Notam, č. 5 - 6, 2001,
31. ŠPOKOVÁ, E.: *Dědictví s cizím prvkem*, Ad Notam, č. 3, 2003,
32. ŠPOKOVÁ, E.: *Přechod práv jinak než děděním*, Ad Notam, č. 5 - 6, 2001,
33. ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kolektiv: *Občanský zákoník II 2. vydání*. Praha: C. H. BECK, 2009, ISBN 80-88929-99-7.
34. TUREK, J.: *Právní ochrana oprávněného dědice podle občanského zákoníku*. Právník, č. 10, 1974,
35. VRCHA, P.: *Správce dědictví*, Právní rádce, č. 10, 2004,
36. WINTEROVÁ, A. a kolektiv: *Civilní právo procesní, vysokoškolská učebnice, 5. aktualizované vydání*. Praha: Linde, 2008, ISBN 978-80-7201-726-3.

Seznam použité literatury SRN

1. BRAUNEDÉ: *Das österreichische ABGB als neuständische Zivilrechtskodifikation*, Graz Linde, 2009, ISBN 978-3-8011-2458-4.
2. BRON, S., WÜRTH, N.: *Erben, vererben und vermachen*, Frankfurt/M., Linde, 2010, ISBN 978-3-7093-0303-0.
3. BROX, H.: *Erbrecht, 19 neu bearbeitete Auflage*, Köln, Berlin, Bonn, München, Heymanns, 2001, ISBN 978-3-8006-4149-9.
4. BROX, H., WALKER, W.: *Erbrecht, Academia Iuris-Lehrbücher der rechtswissenschaft*, Franz Vahlen München 2010, ISBN 978-3-7066-0545-5.
5. EBENROTH, C. T.: *Erbrecht*, München, C.H. Beck, 1992, ISBN 978-4-9045-4258-0.
6. FECHNER, G. T.: *Das Büchlein vom Leben nach dem Tode*, Schutterwald, Baden 2003, ISBN 978-3-7254-1054-2.
7. KNÖRINGER, H.: *Jurisdiktion, 4. Aufl*, München, C.H.Beck, 2005, ISBN 978-4-9312-4854-3.
8. LANGE, H., KUCHINKE, K.: *Erbrecht*, München, C.H. Beck, 2001, ISBN 978-3-9055-4854.
9. LANGE, H., KUCHINKE, K.: *Lehrbuch des erbrechts, 5. Aufl*, München, C.H.Beck, 2001, ISBN 978-4-80245-3278.
10. MUSCHELER, K. H.: *Der Einfluss der Eheauflösung auf das gemeinschaftliche Testament*, DNotZ 1994, ISBN 978-3-254-458-4.
11. PALANDT, O.: *Die Grundlagen recht, 3 Aufl*, Heidelberg, C.F. Müller 2001, ISBN 978-3-5485-4562-6.
12. RUPPEL, W.: *Die Notare und ihre Organisationem*, Bnotk, Berlín, 2010, ISBN 978-4-7058-352-6.
13. SARRES, E.: *Auskunftspflichten bei Vor- und Nacherbschaft*, ZEV 2004, ISBN 978-3-452-854-7.
14. STÖCKER, H.: *Die Neuordnung der gesetzlichen Erbfolge im Spiegel des mutmasslichen Erblasserwillens*, FamRZ roč. 1971, ISBN 978-3-251-256.

Judikatura ČR:

1. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. 10. 1996 – IV. ÚS 227/96
2. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 10. 1996 – IV ÚS 201/96
3. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 22. 5. 1995 – 18 Co 411/95
4. Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové 5. 9. 1995 – 17 Co 679/95
5. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované pod R 25/06
6. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované pod R 31/95
7. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované pod R 34/76
8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované pod R 44/86

9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované pod R 58/65
10. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované pod R 83/67
11. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 2. 2005 – 32 Odo 246/03
12. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 3. 1998 – 21 Cdo 1982/98
13. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 3. 1999 – 21 Cdo 1982/98
14. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 07. 2001 – 21 Cdo 1465/98
15. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2007 – 21 Cdo 2567/05
16. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2007 – 21 Cdo 2567/05
17. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2007 – 21 Cdo 980/07
18. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2009 – 21 Cdo 887/08
19. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 23. 4. 1975 – 2 Cz 15/75
20. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 12. 1997 – 18 Co 60/97
21. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 19. Února 1996 – 18 Co 158/95
22. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 1995 – 24 Co 16/95-22
23. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001 – 24 Co 51/01-133
24. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 1994 – 24 Co 71/94-17
25. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 9. 1998 – 24 Co 201/98
26. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997 – 24 Co 315/97
27. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 6. 1998 – 24 Co 207/98-60
28. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 1994 – 24 Co 106/97
29. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 7. 1998 – 24 Co 196/98-62
30. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 10. 2001 – 22 Cdo 1206/01
31. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 2. 2007 – 4 Tz 90/06

Judikatura SRN:

1. Rozsudek BGH ze dne 12. 3. 1953 – IV ZR 131/52
2. Rozsudek BGH ze dne 12. 3. 1981 – IVa ZR 111/80
3. Rozsudek BGH ze dne 13. 2. 1957 – IV ZR 243/56
4. Rozsudek BGH ze dne 15. 11. 1951 – IV ZR 66/51
5. Rozsudek BGH ze dne 16. 6. 1987 – IVa ZR 74/86
6. Rozsudek BGH ze dne 18. 11. 1954 – IV ZR 152/54
7. Rozsudek BGH ze dne 19. 1. 1954 – V ZB 28/53
8. Rozsudek BGH ze dne 2. 10. 1957 – IV ZR 217/57
9. Rozsudek BGH ze dne 24. 6. 1975 – VI ZR 204/73
10. Rozsudek BGH ze dne 29. 5. 1980 – IVa ZR 26/80
11. Rozsudek BGH ze dne 3. 12. 1986 – IVa ZR 90/85
12. Rozsudek BGH ze dne 7. 7. 1982 – IV a ZR 36/81
13. Rozsudek BGH ze dne 9. 11. 1999 – IV ZR 319/93
14. Rozsudek BVerfG ze dne 19. 4. 2005 – 1 BvR 1644/00
15. Rozsudek RG ze dne 13. 11. 1942 – VII 60/42
16. Rozsudek RG ze dne 18. 11. 1909 – Rep. IV. 265/08
17. Rozsudek RG ze dne 9. 11. 1912 – Rep. IV 187/12
18. Usnesení BayObLG ze dne 11. 1. 1999 – 1 Z BR 113/98
19. Usnesení BayObLG ze dne 14. 6. 1977 – Breg 1 Z 17/77
20. Usnesení BayObLG ze dne 26. 8. 1993 – 1 Z BR 80/93
21. Usnesení BayObLG ze dne 9. 10. 1987 – BReg. 1 Z 55/87
22. Usnesení BGH ze dne 1. 6. 1970 – III ZB 4/70
23. Usnesení BGH ze dne 18. 9. 1991 – IV ZB 14/90
24. Usnesení BGH ze dne 9. 4. 1981 – IVa ZB 4/80
25. Usnesení LG Freiburg ze dne 19. 3. 2003 – 4 T 187/02

26. Usnesení LG München ze dne 12. 7. 1999 – 16 T 9048/99
27. Usnesení OLG Frankfurt am Main ze dne 26. 8. 2001 – 20 W 483/00
28. Usnesení OLG Hamm z 11. 9. 2001 – 15 W 224/01
29. Usnesení OLG v Hammu ze dne 18. 12. 1978 – 15W 246/78

Právní předpisy:

1. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
2. Vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.
3. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) ve znění pozdějších předpisů.
5. Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 196/2001 Sb., o odměnách notářů a správců dědictví.
6. Zákon České národní rady č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů.
7. Zákon č. 268/1949 Sb., o matrikách, ve znění pozdějších předpisů.
8. Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.
13. Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
14. Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
15. Zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů.
16. Zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992., o daních z příjmu, ve znění zákona České národní rady č. 35/1993.
17. Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) ve znění pozdějších předpisů.
18. Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů.
19. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
20. Zákon č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech, ve znění pozdějších předpisů.

Další zdroje:

1. <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/mezinarodni-pravo-soukrome-opu/1000818/48277/>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:

ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Obecný občanský zákoník r. 1811)
BayObLG	Bayerisches Oberstes Landesgericht (Bavorský nejvyšší zemský soud)
BeurkG	Beurkundungsgesetz (Zákon o ověřování listin)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch vom 18. August 1896 (Občanský zákoník)
BGH	Bundesgerichtshof (Spolkový soudní dvůr)
BGHZ	Bundesgerichtshof, Entscheidungen in Zivilsachen (Sbírka civilních rozhodnutí Spolkového soudního dvora)
BNotO	Bundesnotarordnung (Notářský řád)
BtG	Betreuungsgesetz (Zákon o péči)
BverfG	Bundesverfassungsgericht (Spolkový ústavní soud)
DGVB	Deutscher Gerichtsvollzieher Bund (Německá komora soudních vykonavatelů)
DnotZ	Deutsche Notar-Zeitschrift (Notářská komora)
EGBGB	Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (Zákon o mezinárodním právu soukromém)
ErbStG	Erbschaftsteuergesetz (Zákon o dani dědické)
FamFG	Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (Zákon o rodinném a nesporném soudnictví)
FGG	Landesgesetz über die freiwillige Gerichtsbarkeit (Zákon o dobrovolném soudnictví)
GG	Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 31. 3. 1999 (Ústava)
GKG	Gerichtskostengesetz (Zákon o soudních poplatcích)
GKG	Gerichtskostengesetz (Zákon o soudních poplatcích),
GVG	Gerichtsverfassungsgesetz (Zákon o soudech)
JednŘ	Vyhláška č. 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.
KancŘ	Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. 505/2001 (Kancelářský řád).
LG	Landgericht (Zemský soud)
LPartG	Lebenspartnerschaftsgesetz (Zákon o registrovaném partnerství)
NotŘ	Zákon č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti (Notářský řád),
ObčZ	Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
OLG	Oberlandesgericht (Vrchní zemský soud)
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
RG	Reichsgericht (Říšský soud)
SJM	Společné jmění manželů
UN	Menschenrechtskonvention (Dohoda o lidských právech)
VGH	Verwaltungsgerichtshof (Soudní dvůr správní)
ZMPS	Zákon č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním
ZPO	Zivilprozessordnung (Občanský soudní řád)

PŘÍLOHY

- ❖ Příloha A Úmrtní list ČR
- ❖ Příloha B Úmrtní list SRN
- ❖ Příloha C Dekret o vlastnictví půdy z roku 1946
- ❖ Příloha D Podnět k zahájení řízení o dědictví
- ❖ Příloha E Námitka dědické nezpůsobilosti zůstavitelova dědice
- ❖ Příloha F Protokol o předběžném šetření
- ❖ Příloha G Žádost o získání dědického potvrzení SRN
- ❖ Příloha H Erbschein
- ❖ Příloha I Mezinárodní kontakty

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: MGR. TOMÁŠ PROCHÁZKA

Název práce: DĚDICKÉ ŘÍZENÍ V ČESKÉ REPUBLICE A V NĚMECKU

Rok: 2011

Počet stran bez příloh: 239

Počet příloh: 9

Počet titulů české literatury a pramenů: 36

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 14

Konzultant: Doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D